

PLATSENS BETYDELSE

UNGA PÅ LANDSBYGD

FOKUS 24

© **Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) 2024**

Uppdragsansvarig: Klara Johansson

Omslagsfoto: Вячеслав Ткачѐв, Pexels

Övriga foton:

Sid 10: Gustav Lundborg, Pexels

Sid 14: Tima Miroshnichenko, Pexels

Sid 29: Snapwire, Pexels

Sid 32: Max Avans, Pexels

Sid 39: Martin Vemodalén, Pexels

Sid 47: Olly, Pexels

Sid 57: Mikhail Nilov, Pexels

Sid 62: Aliaksandr Barysenka, Mostphotos

Sid 72: User 76523, Mostphotos

Sid 76: Fredrik Ohlander, Unsplash

Sid 82: Shottrotter

Sid 85: Zen Chung, Pexels

Sid 86: Fredrik Ohlander, Unsplash

Sid 90: Annie Spratt, Unsplash

Sid 112: User 76523, Mostphotos

Sid 114: Fredrik Ohlander, Unsplash

Sid 115: Jian Liu, Unsplash

Sid 120: Anastasia Shruaeva, Pexels

Sid 127: Damir, Pexels

Sid 128: Cliff Booth, Pexels

Sid 131: Annie Spratt, Unsplash

Sid 142: Lucas Allman, Pexels

Sid 168: Yanurs; Mostphotan Krukov, Pexels

Sid 182: Yuri Arcurs, Mostphotos

Sid 206: Yuri Arcurs, Mostphotos

Sid 209: Yuri Arcurs, Mostphotos

Sid 230: Yuri Arcurs, Mostphotos

Sid 232: Yuri Arcurs, Mostphotos

Tryck: Tryckservice i Ängelholm AB, november 2024

Kontaktuppgifter MUCF:

Telefon: 010-160 10 00

E-post: info@mucf.se

Webb: www.mucf.se

Fokus 24

Förord

Unga i Sverige har generellt goda levnadsvillkor. Men var du växer upp spelar roll. Förutsättningarna skiljer sig mellan unga som bor i landsbygder, städer eller storstäder. Ungefär var femte ung i åldern 16–25 år bor i en landsbygdskommun.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) vill med den här rapporten bidra till utökad och aktuell kunskap om hur levnadsvillkor skiljer sig mellan unga i landsbygder, städer och storstäder. MUCF:s utgångspunkt är att ökad kunskap om fördelningen av riskfaktorer och skyddsfaktorer mellan landsbygder och städer kan användas för att förbättra levnadsvillkor för alla unga i Sverige. Rapporten baseras på statistik från register, en enkät besvarad av unga och samtal med unga i olika typer av landsbygdskommuner.

En viktig slutsats är att de flesta unga i landsbygder klarar sig bra trots hinder. Unga i landsbygder möter andra hinder än unga i städer, men de har också vissa fördelar. Bland hindren visar sig sämre möjligheter till meningsfull fritid och kulturaktiviteter, sämre tillgång till kollektivtrafik samt något sämre chanser att klara av grundskolan och att påbörja önskade gymnasiala och eftergymnasiala studier. Bland fördelar lyfts trygghet i närmiljön, lättare att hitta bostad jämfört med i storstäder och tidigare inträde på arbetsmarknaden.

Frågan om landsbygdens utveckling bör alltid ha ett ungdomsperspektiv. Unga före myndighetsålder kan inte välja att flytta, så hemorten måste uppfylla deras behov för stunden men också för framtida utbildning och karriärval.

Landsbygder och städer kommer alltid att ha olika förutsättningar. Men det går att utforma mekanismer som motverkar eventuella negativa aspekter av sådana skillnader, för både städer och landsbygder. En mekanism som verkar fungera redan idag är introduktionsprogrammet på gymnasiet, som i hög utsträckning utjämnar skillnader när det gäller gymnasiebehörighet, enligt vad MUCF kunnat se i denna rapport.

Rapporten visar också att många unga i landsbygder, även om de trivs på sin hemort, upplever att det saknas engagemang och framtidstro i kommunen och att de inte upplever att det finns en lyhördhet för deras behov av en varierad fritid. Unga behöver se att deras behov uppmärksammas, att deras åsikter efterfrågas och att kommun och civilsamhälle har möjlighet och intresse att investera i aspekter som är viktiga för unga.

Myndigheten vill tacka de unga som deltog i fokusgruppsintervjuer och enkätstudien samt de skolor som underlättade genomförandet av fokusgrupperna. Rapporten har tagits fram på avdelningen för utredning av Klara Johansson (uppdragsansvarig), Christoffer Åkesson och Victoria Carlsson Wahlgren. Johan Lidmark har bidragit vid fokusgruppsintervjuerna.

Stefan Holmgren

Stf generaldirektör

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Innehåll

Sammanfattning 11

DEL 1: Huvuddel

1. Inledning 15

Varför denna rapport? 15

Syfte 17

Definitioner och indelningar 18

Genomförande 25

Läsanvisningar 31

2. Platsens betydelse för unga i landsbygder och städer 33

Skillnader i vilka unga som bor i landsbygder och städer och vilka unga som flyttar 34

Begränsade möjligheter till meningsfull fritid i landsbygder 35

Långa avstånd och bristande kollektivtrafik är ett stort hinder för unga på landsbygder 38

Sämre möjligheter till utbildning i landsbygdskommuner 40

Unga i landsbygdskommuner är i högre grad inne på arbetsmarknaden 45

I landsbygdskommuner anger lägre andel unga att de har god fysisk hälsa och god tillgång till hälsovård 53

Funktionsnedsättning kan vara ett större hinder på landsbygder 54

Trygghet och social sammanhållning i landsbygder 55

Skillnader i valdeltagande och känsla av inkludering 58

Sämre möjlighet i storstäder att flytta hemifrån 59

Skillnader över tid 60

Unga i landsbygder och städer gör olika livsval	60
Betydelsen av individuella respektive strukturella förutsättningar	67
Slutsats	69

DEL 2: Fördjupningsdel

3. Vilka unga är det som bor i landsbygder och städer? 73

Sammanfattning av kapitlet	73
Hur vanligt är det att unga bor i landsbygder?	75
Fler killar och yngre unga i landsbygder	77
Färre unga med utländsk bakgrund på landsbygder	79
Föräldrar i landsbygder har i genomsnitt kortare utbildning	83

4. Ungas röster om att bo i landsbygd 87

Sammanfattning av kapitlet	88
"Ja, men alltså du får ut och räkna stenar..."	91
Både sämre och bättre än för unga i städer	95
Hemorten uppfattas som trygg och med en känsla av sammanhang	96
När kollektivtrafiken inte fungerar, eller inte ens finns	98
Skolungdomar arbetar för att kunna betala för sina egna omkostnader	102
Att behöva flytta hemifrån för att studera på gymnasiet	106
Att vilja flytta, stanna eller komma tillbaka	111

5. Bostad, boendeort och flyttmönster 113

Sammanfattning av kapitlet	113
Bo med föräldrar, bo med partner, bo ensam	118
Bättre möjlighet att hitta bostad i landsbygdskommuner och blandade kommuner	121

Färre unga i landsbygdskommuner rapporterar goda möjligheter att använda kollektivtrafik	122
Vanligare att flytta från landsbygdskommuner	123

6. Hälsa, funktionsnedsättningar, vård och trygghet **129**

Sammanfattning av kapitlet	130
Något lägre andelar med god fysisk hälsa i rurala områden	132
Högre andel sjukskrivna i landsbygdskommuner	134
Färre rapporterar god tillgång till vård i landsbygdskommuner	135
Något fler unga med funktionsnedsättningar i landsbygdskommuner	136
Vanligare att rapportera otrygghet i centralorter	139

7. Kultur och fritid **143**

Sammanfattning av kapitlet	143
Ungas aktiviteter på fritiden	146
Möjligheter att delta i fritidsaktiviteter	149
Svårare att ta sig till fritidsaktiviteter i landsbygder	152
Ungas röster om fritid och föreningsengagemang	153
Meningsfull fritid ska skapa minnen	153
Fordonsburna fritidsaktiviteter när inget annat finns	159
Föreningsengagemang binder samman bygden	163
Unga vill bidra till utvecklingen av fritidsaktiviteter	166

8. Studier och utbildning **169**

Sammanfattning av kapitlet	169
Unga som går ut grundskolan	171
Gymnasiestudier	177

Skillnader i andelen unga som studerar på högskolenivå, Komvux, SFI eller annat	192
Uppnådd utbildningsnivå	197

9. Arbete **207**

Sammanfattning av kapitlet	207
Att analysera unga på arbetsmarknaden	210
Möjligheter och strategier att få jobb	211
Inga tydliga skillnader vad gäller tidigare erfarenhet av arbetslöshet	212
Vanligare att vara sysselsatta i landsbygder	213
I landsbygdskommuner räknas fler av de sysselsatta som förankrade på arbetsmarknaden	215
Unga 20–25 år som varken arbetar eller studerar	218
Arbetsmarknadssituation bland unga utan gymnasieexamen	220
Unga som någonsin varit utanför både arbete och studier	227
Arbete bland unga som fortfarande går gymnasiet	228

10. Inkludering och delaktighet **231**

Sammanfattning av kapitlet	231
Känsla av delaktighet och inkludering lägre i landsbygdskommuner	233
Ungas valdeltagande i riksdagsvalet	236

Referenser **240**

Bilaga 1: Lista över kommuntyper **246**

Bilaga 2: Metod- och tabellbilaga **258**

Sammanfattning

MUCF tar varje år fram en tematisk rapport med fokus på ungas levnadsvillkor. Rapporten är en del av det ungdomspolitiska uppföljningssystemet. Årets rapport handlar om ungas levnadsvillkor på landsbygder, jämfört med i städer och i storstäder. Rapporten baseras på registerdata, MUCF:s nationella ungdomsenkät och fokusgruppsintervjuer med unga i landsbygdskommuner.

Unga i Sverige har generellt goda levnadsvillkor. Men det finns skillnader beroende på var man bor. Unga i landsbygdskommuner har sämre möjligheter till meningsfull fritid och kulturaktiviteter, att klara av grundskolan, att påbörja önskade gymnasiala och eftergymnasiala studier samt att kunna transportera sig till och från aktiviteter, skola och jobb. Unga i landsbygdskommuner rapporterar i lägre grad att de känner sig inkluderade och delaktiga i samhället, att de har god fysisk hälsa och god tillgång till vård.

Å andra sidan visar statistik att unga i landsbygdskommuner i högre grad har sysselsättning och tillräckligt hög förvärvsinkomst för att räknas som förankrade på arbetsmarknaden jämfört med unga i storstadskommuner och blandade kommuner. Unga i storstadskommuner har svårare att hitta bostad och flyttar i genomsnitt hemifrån senare än unga i landsbygdskommuner och i blandade kommuner. Unga i landsbygdskommuner rapporterar i högre grad att de känner sig trygga i sitt bostadsområde på kvällen jämfört med unga i storstadskommuner.

Över de senaste 30 åren har mycket förändrats i samhället, men skillnader mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner har förblivit ganska lika utifrån de variabler som denna rapport har följt över tid. Skillnader mellan landsbygder och städer beror delvis på att befolkningen har olika sammansättning, till exempel att det är vanligare med föräldrar med kort utbildning i landsbygder. Men även efter att hänsyn tagits till föräldrars utbildning och andra viktiga bakgrundsfaktorer så kvarstår skillnader.

I fokusgruppsintervjuer beskriver de unga i landsbygder en frustration över att det finns för lite att göra, att det finns väldigt få organiserade aktiviteter och att de som finns ibland lägger ner på grund av bristande

underlag. Samtidigt beskriver de sin hemort som trygg och med en positiv social gemenskap. De beskriver också svåra vägval både för de som önskar stanna i sin hemkommun på landsbygden och de som vill välja en utbildning som kanske inte finns tillgänglig på nära håll.

Statistik från befolkningsregistret visar att unga flyttar från landsbygdskommuner i högre utsträckning än andra kommuntyper, särskilt tjejer och unga med utländsk bakgrund. En orsak till att tjejer i högre grad flyttar kan vara att de i högre grad studerar vidare på högskola.

Majoriteten unga i Sverige får gymnasiebehörighet när de går ut nian, men andelen är lägre i landsbygdskommuner än i blandade kommuner eller storstadskommuner – särskilt bland unga med utländsk bakgrund. Det är ändå ungefär lika stora andelar som påbörjar gymnasiet i alla kommuntyper, men i landsbygdskommuner är det större andel som går introduktionsprogram. Unga som växer upp i landsbygdskommuner tar gymnasieexamen i ungefär lika stor utsträckning som unga som växer upp i blandade kommuner eller storstadskommuner, men det kan ta några år extra. Eftersom unga med gymnasieexamen i högre grad flyttar så är andelen med gymnasieexamen lägre bland de som bor kvar i landsbygdskommuner jämfört med i andra kommuntyper.

I en del av de kommuner där fokusgrupperna genomfördes saknas egen gymnasieskola och det är långa avstånd till närmaste gymnasieskola. De unga i de kommunerna pratar mycket om att de måste flytta om de vill gå gymnasiet efter grundskolan. Framför allt de yngsta upplever detta som mycket stressande.

Unga som växer upp i landsbygdskommuner studerar i lägre utsträckning vidare på högskola eller universitet jämfört med unga i blandade kommuner och storstadskommuner. Det beror delvis på att föräldrar i landsbygdskommuner i lägre utsträckning har högskoleutbildning.

Sysselsättningsgraden och andelen förankrade på arbetsmarknaden är högre bland unga i landsbygdskommuner jämfört med i blandade kommuner och storstadskommuner. En orsak kan vara att unga i landsbygder i betydligt högre utsträckning väljer yrkesförberedande program på gymnasiet, vilket också är en förklaring till att färre går vidare till högskolestudier. En annan orsak kan vara att unga i landsbygdskommuner har mer erfarenhet av extrajobb.

Trots att unga i åldern 20–25 år i landsbygdskommuner är inne på arbetsmarknaden i högre grad, så svarar unga i åldern 16–25 år i landsbygdskommuner i lägre grad i nationella ungdomsenkäten att de ser goda möjligheter att få arbete inom rimligt avstånd. Detta resultat syns särskilt bland tjejer.

I landsbygdskommuner rapporterar unga i lägre grad, framför allt tjejer, att de upplever sig delaktiga och inkluderade i Sverige som land, jämfört med i blandade kommuner och storstadskommuner. Valdeltagandet i hela gruppen är liknande i de olika kommuntyperna, men uppdelat på kön och utländsk bakgrund är valdeltagandet i allmänhet lägst i landsbygdskommuner.

Trots att unga på landsbygder möter mer hinder än unga i städer klarar sig de flesta unga på landsbygder överlag bra. Till stor del är det på grund av att de gör val som är anpassade till deras omständigheter, och kanske på grund av tidig kontakt med arbetsmarknaden. Till viss del beror det också på att det finns utjämnande system, som gymnasieskolans introduktionsprogram.

Om beslutsfattare vill göra landsbygder mer attraktiva för unga att bo i, stanna i och återvända till måste de se över, följa upp och utveckla utjämnande system när det gäller

- tillgång till fritidsaktiviteter och kulturaktiviteter
- tillgång till kollektivtrafik
- fysisk hälsa och funktionsnedsättningar
- tillgång till vård och annan service
- utökad studievägledning på högstadiet (detta bedömer myndigheten behövs både i landsbygder och städer, för att hjälpa unga att välja utifrån sin egen önskan för framtiden och möjligheter på arbetsmarknaden, snarare än omgivningens normer)
- tillgång till gymnasieskola med nationella program
- introduktionsprogram på gymnasiet (behöver följas upp för att se om den utjämnande effekten som visas i denna rapport gäller även senare åldersskullar)
- könsstereotypa normer om yrkesval
- ungas delaktighet och valdeltagande.

DEL 1: HUVUDEL
KAPITEL 1-2

1. Inledning

Varför denna rapport?

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) tar varje år fram en tematisk rapport med fokus på ungas levnadsvillkor. Rapporten är en del av det ungdomspolitiska uppföljningssystemet. Årets rapport handlar om ungas levnadsvillkor i landsbygder, jämfört med i städer och i storstäder. Rapporten baseras på registerdata från Statistiska centralbyrån (SCB), MUCF:s nationella ungdomsenkät och fokusgruppsintervjuer med unga.

Den övergripande målsättningen för den svenska ungdomspolitiken är att ”alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen” (prop. 2013/14:191, s. 1). Målsättningen är att **alla** unga ska ha goda levnadsvillkor, men ungas levnadsvillkor ser olika ut beroende på var i landet de bor (MUCF 2018). Det behövs mer kunskap om på vilka sätt levnadsvillkor skiljer sig åt både utifrån vilken typ av plats unga bor på och vilken typ av plats de har vuxit upp på, oavsett om de senare flyttar. Därför har MUCF planerat in två rapporter som syftar till att fylla kunskapsluckor gällande detta. Årets rapport undersöker skillnader i levnadsvillkor mellan unga i landsbygder, städer och storstäder. Nästa års rapport kommer undersöka hur ungas levnadsvillkor skiljer sig åt beroende på de socioekonomiska förutsättningarna i det bostadsområde som de växt upp i eller bor i. Tillsammans är de båda rapporterna tänkta att ge en bild av vilken betydelse platsen har för ungas levnadsvillkor.

Det har påpekats att forskning om ungas liv i hög utsträckning fokuserar på unga i städer och att specifika problem utanför städerna inte uppmärksammas (Öhrn 2019, Adolfsson & Coe 2024). Det finns dock ändå en del forskning och rapporter om unga på landsbygder i Sverige, till exempel om ungas vardagsliv på små orter (Avendal 2021), val att flytta eller stanna på hemorten (Rauhut & Littke 2016, Svensson 2017, Bjerke & Mellander 2017, 2022, Forsberg 2019, Mulder, Lundholm & Malmberg 2020, Rönnlund 2020), fysisk och psykisk hälsa (Jonsson,

Goicolea & San Sebastián 2019, San Sebastián, Edin-Liljegren & Jonsson 2020) genusbaserat hot och våld (Brännström, Nyhlén & Gillander Gådin 2020a, 2020b) samt fritid och föreningsengagemang (Gotfredsen, Enlund, Goicolea & Landstedt 2022). MUCF uppfattar dock att det fortfarande råder brist på övergripande kartläggningar av ungas situation i landsbygder jämfört med städer och storstäder. Mycket av den forskning som finns är studier som går på djupet på enskilda orter eller regioner, men det finns relativt lite material som övergripande sammanfattar och jämför ungas levnadsvillkor över hela landet.

MUCF:s Fokusrapport från 2018, *Vilka ska med? Ungas sociala inkludering i Sverige*, kartlade upplevelsen av inkludering och delaktighet mellan unga som bor i olika typer av områden. Rapporten beskriver hur unga själva upplever att deras levnadsvillkor påverkas av att bo på orter som anses sämre. De unga som bor i landsbygdskommuner, liksom unga i utsatta områden i städer, beskriver exempelvis svårigheter att få arbete, att de inte känner sig inkluderade i Sverige som land, att orten de bor på har dåligt rykte och att detta kan få negativa konsekvenser både för självkänsla och sociala kontakter (MUCF 2018).

Uppfattningen kan lätt vara att unga i landsbygder bara har nackdelar jämfört med unga i städer, men det behöver inte vara fallet. Bjerke och Mellander (2022) har till exempel visat att majoriteten unga på landsbygder tjänar ekonomiskt på att stanna i landsbygden jämfört med att flytta till storstäder. Forskning från norra Sverige visar att vissa hälsoutfall är bättre, vissa är lika, och andra sämre i landsbygdskommuner jämfört med i stadskommuner (Jonsson et al 2019). Och flera studier som följer unga i landsbygder i deras vardagsliv eller fritid visar på kontrasten mellan att de å ena sidan kan uppfatta hembygden som tråkig och innehållslös och å andra sidan känner en stark tillgivenhet och uppskattning av sin hembygd (Rönnlund 2020, Avendal 2021, Gotfredsen et al 2022). Myndighetens utgångspunkt med denna rapport är att ökad kunskap om fördelningen av riskfaktorer och skyddsfaktorer mellan landsbygder och städer kan användas för att förbättra levnadsvillkor för alla unga i Sverige.

Syfte

Rapportens syfte är att undersöka hur levnadsvillkor ser ut för unga som bor i landsbygder, jämfört med unga i städer och storstäder.

Rapporten undersöker levnadsvillkor inom följande områden:

- boende, bostadsort och flyttmönster
- hälsa och trygghet
- kultur och fritid
- studier och utbildning
- arbete
- deltagande och inkludering.

Särskilt fokus läggs på områdena utbildning, arbete och fritid.

I mån av möjlighet beaktar analysen

- i hur stor utsträckning skillnader i levnadsvillkor mellan landsbygder och städer beror på skillnader i befolkningens sammansättning, för att i någon mån urskilja vilka skillnader som beror på olika strukturella förutsättningar i landsbygder jämfört med städer, och vad som beror på att människor med olika individuella förutsättningar bor på olika typer av orter
- hur levnadsvillkoren har förändrat sig över tid
- hur levnadsvillkoren skiljer sig mellan olika grupper av unga
- hur levnadsvillkoren skiljer sig mellan olika typer av landsbygder.

Dessutom har ett syfte varit att låta unga i olika typer av landsbygder fritt få berätta om hur det är att bo på sin ort, och mer specifikt hur de ser på sin fritid och möjligheterna till en meningsfull fritid.

Definitioner och indelningar

Landsbygder, tätorter och städer

Det finns olika definitioner av landsbygd, glesbygd, stad och tätort. Det finns också flera olika geografiska indelningar i praktiken. Glesbygdsverket¹ gjorde 2008 en genomgång av definitioner av landsbygd, både i Sverige och internationellt. De konstaterade då att det är omöjligt att ta fram en enhetlig definition, eftersom det beror på vad som studeras (Glesbygdsverket 2008). Det innebär också att tidigare forskning och rapporter om unga på landsbygder ibland kan vara svåra att jämföra, eftersom olika definitioner har använts.

I vardagstal menar vi oftast att landsbygden börjar där den detaljplanerade stadsbebyggelsen upphör (SOU 2003:29). Men i andra sammanhang betraktas även mindre tätorter och städer i glesbygd som landsbygd, medan tätortsnära landsbygd kan grupperas med städer. Vi kan anta att det råder ganska olika villkor beroende på typ av landsbygd eller stad, till exempel när det gäller kollektivtrafik, arbetsmarknad, fritidsaktiviteter och annat.

När det gäller geografiska indelningar i praktiken används som regel administrativa gränser såsom län, kommuner eller församlingar. Enligt Glesbygdsverket ger det inte alltid tillräcklig eller relevant information eftersom det inom administrativa enheter ofta finns både landsbygd och tätort (Glesbygdsverket 2008).

I denna rapport används två olika indelningar, för att fånga in olika aspekter.² Rapporten använder framför allt indelning på kommunnivå. Sveriges kommuner delas enligt Tillväxtverkets klassificering in i landsbygdskommuner, blandade kommuner och storstadskommuner (se tabell 1). Denna indelning används för all statistik i denna rapport, ibland med fördjupning på områdesnivå (se längre nedan).

Tillväxtverkets klassificering har även en ytterligare indelning i mycket glesa landsbygdskommuner, glesa landsbygdskommuner och tätortsnära

¹ Glesbygdsverket är nedlagt och dess uppgifter har övertagits av Tillväxtverket.

² MUCF:s rapport från 2018 använde i sin statistiska analys en lite annan indelning än i denna rapport. Resultaten kan därmed inte jämföras rakt av.

landsbygdskommuner. Blandade kommuner kan delas in i glesa blandade kommuner och täta blandade kommuner. Dessa indelningar bygger både på andel som bor i rurala områden och på pendlingsavstånd med bil till närmsta stad med minst 50 000 invånare. Dessa indelningar har inte använts för statistiken i denna rapport, men de tre typerna av landsbygds-kommuner har använts vid val av kommuner för fokusgruppsintervjuer för att säkerställa att olika typer av landsbygdskommuner är inkluderade.

Tabell 1. Kommunindelning

Kommuntyp	Definition	Antal kommuner av denna typ	Antal unga 16-25 år i Nationella ungdomsenkäten 2021 ^a	Antal unga 16-25 år i registerdata 2021 ^a
Landsbygds-kommuner	Mer än 50 procent av befolkningen bor i glesbefolkade områden.	148 (varav 15 mycket glesa, 53 glesa och 80 tätortsnära)	980 (17 procent)	205 207 (18 procent)
Blandade kommuner	Mer än 50 procent av befolkningen bor i tätbefolkade områden.	116 (varav 29 glesa och 87 täta)	2 802 (50 procent)	564 784 (49 procent)
Storstads-kommuner	Mer än 80 procent av befolkningen bor i tätbefolkade områden och har tillsammans med angränsande kommuner en samlad folkmängd på minst 500 000 invånare.	26	1 823 (33 procent)	383 900 (33 procent)

^a Siffrorna exkluderar de som saknar data gällande någon av de bakgrundsfaktorer som tas hänsyn till i analysen.

De flesta av Sveriges kommuner inkluderar inom kommunens gränser både områden som är tätbebyggda (tätort eller stad), och andra områden som är mer av landsbygdskaraktär. För att inkludera denna nyans har fördjupade analyser gjorts på områdesnivå. Då används områden som har fastställts av SCB och som kallas demografiska statistikområden (DeSO). Dessa statistikområden är framtagna av SCB för att vara stabila över tid, ha relativt enhetlig folkmängd och följa geografiska avdelningar som gator, vattendrag och järnvägar. Varje DeSO har ungefär 1 500

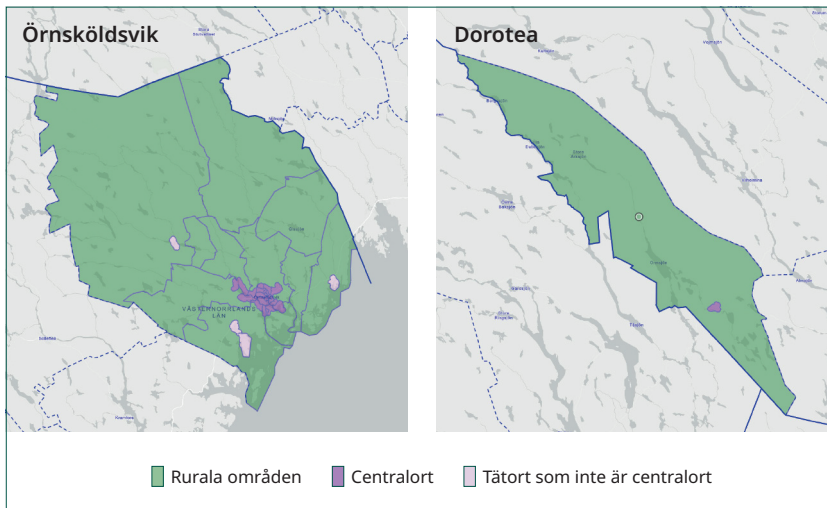
invånare. Eftersom alla DeSO har ungefär lika många invånare så täcker DeSO-områdena en geografiskt större yta i glesbefolkade områden jämfört med i tätbefolkade områden.

I Sverige finns 290 kommuner och 5 984 DeSO. Varje DeSO har enhetlig bebyggelse typ och befolkningstäthet inom området. SCB har klassificerat alla DeSO i tre kategorier: kommunens centralort, annan tätort samt områden huvudsakligen utanför bebyggelsekoncentration.

Klassificeringen ”centralort” ger inte information om det rör en liten ort, en stad eller en storstad. Denna rapport använder därför en egen kombination av DeSO-klassificeringen och kommunindelningen, för att urskilja områdestyper inom olika kommuntyper, i sex olika kategorier (se tabell 2). Områden av typen ”huvudsakligen utanför bebyggelsekoncentration” benämns i denna rapport ”**rurala områden**”.³

Figur 1.1 visar att landsbygdskommuner kan se ut på ganska olika sätt. Exemplet Örnköldsvik (klassificerad som gles landsbygdskommun) består av flera olika DeSO av varje typ (rurala, tätort som ej är centralort, samt centralort), medan Dorotea (klassificerad som mycket gles landsbygdskommun) bara har två DeSO: en för centralorten och en för omlandet.

³När det gäller storstadskommuner består de flesta enbart av DeSO som är centralort. Enstaka storstadskommuner har även någon eller några DeSO som är rurala områden eller tätort utanför centralorten, men dessa områden är så få, och kan antas vara så olika från andra landsbygdstyper, att de inte är inkluderade i analysen av områdestyper.

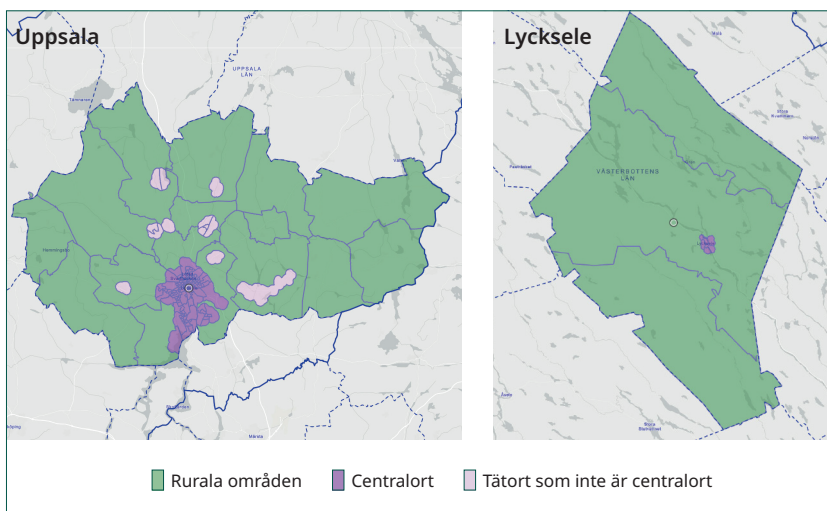

Figur 1.1. Exempel på två landsbygdskommuner: Till vänster Örnsköldsvik (en gles landsbygdskommun) och till höger Dorotea (en mycket gles landsbygdskommun), och vilka DeSO de är uppbyggda av.

Källa: SCB:s Informationspanel — Regionala indelningar.

Not: De gränser som syns visar gränser för DeSO, Demografiska statistikområden. De två kartorna följer inte samma skala.

Även blandade kommuner kan se ut på olika sätt, vilket visas i figur 1.2. Båda exempelkommunerna i figur 1.2 har betydande yta landsbygd runt centralorten, men eftersom mer än hälften av befolkningen bor i centralorten så räknas de som blandade kommuner. När det gäller blandade kommuner så är majoriteten av typen ”tät blandad kommun”. Se [bilaga 1](#) för att se vilken kommuntyp alla Sveriges kommuner hör till.

Figur 1.2. Exempel på två blandade kommuner: Till vänster Uppsala (en tät blandad kommun) och till höger Lycksele (en gles blandad kommun), och vilka DeSO de är uppbyggda av.

Källa: SCB:s Informationspanel — Regionala indelningar.

Not: De gränser som syns visar gränser för DeSO, Demografiska statistikområden. De två kartorna följer inte samma skala.

Denna indelning kompletterar kommunindelningen och presenteras enbart när det är relevant samt möjligt att göra utan att få alltför små redovisningsgrupper.

Notera att även med denna mer nyanserade indelning så finns det stora skillnader inom varje kategori, eftersom både landsbygdskommuner och blandade kommuner har stor variation inom kategorierna, som visas i figur 1.1 och 1.2.

Denna rapport utgår från att varje steg på listan i tabell 2 är ett steg mot ökad urbanitet. Det vill säga rurala områden i landsbygdskommuner är den mest rurala kategorin och storstäder den mest urbana kategorin, och områdena däremellan kommer i ordning utifrån detta. I denna rapport betraktas de fyra första områdestyperna som landsbygdsområden, det vill säga alla områdestyper utom städer (centralorter i blandade kommuner) och storstäder.

Rurala områden är alltså i denna rapport boendeområden som ligger utanför tätbebyggda områden. Landsbygdsområden inkluderar både rurala områden, tätorter utanför centralorten i landsbygdskommuner och i blandade kommuner, samt centralorter i landsbygdskommuner.

Tabell 2. Områdesindelning

Typ av område	Definition	Antal DeSO inom denna kategori	Antal individer i Nationella ungdomsenkäten 2021	Antal individer i registerdata 2021, som är inkluderade i analysen ^a
Landsbygd	Rurala områden i landsbygdskommuner	525	301 (5 procent)	60 316 (5 procent)
	Rurala områden i blandade kommuner	522	392 (7 procent)	64 987 (6 procent)
	Tätorter som inte är centralort (i landsbygdskommuner och blandade kommuner)	545	417 (8 procent)	79 149 (7 procent)
	Centralorter i landsbygdskommuner	597	514 (9 procent)	111 419 (10 procent)
Inte landsbygd	Städer – dvs. centralorter i blandade kommuner	1 994	2 150 (39 procent)	452 908 (40 procent)
	Storstäder – dvs. centralorter i storstadskommuner (motsvarar ofta hela eller majoriteten av kommunen)	1 733	1 752 (32 procent)	371 098 (33 procent)

Rurala områden i storstadskommuner är inte inkluderade, eftersom det är få områden och få individer; och samma sak gäller "tätort som inte är centralort" i storstadskommuner.

^a Unga där det saknas information om någon av de bakgrundsfaktorer analysen tar hänsyn till är exkluderade från alla analyser. Se metodbilaga för bortfall.

Vid analys över tid används samma klassificering av kommuntyper och områdestyper för alla år och områdestyper genomgående, även om en del kommuner kan ha bytt klassificering. Kommunindelningen gäller för år 2021 och områdesindelningen för år 2018. Det är för att undvika att förändringar över tid skulle bero på att en del kommuner har bytt kategori på grund av små förändringar i fördelningen mellan rurala områden och tätort istället för att det har skett faktiska förändringar.

Övriga definitioner

Killar och tjejer – I Nationella ungdomsenkäten samt fokusgruppsintervjuerna definieras killar och tjejer utifrån om de själva identifierar sig som killar eller tjejer. Unga som har uppgett annat kön, icke-binär eller inte önskar uppge kön utesluts i könsuppdelade resultat. I registerdata definieras killar och tjejer utifrån vilket kön de har registrerat i sitt personnummer, oavsett hur de identifierar sig.

Utländsk bakgrund – Med svensk bakgrund avses personer födda i Sverige med minst en inrikes född förälder. Med utländsk bakgrund avses personer som är utrikes födda eller som är inrikes födda med två utrikes födda föräldrar.

Funktionsnedsättning – Funktionsnedsättning innebär en begränsning av en persons fysiska, psykiska eller intellektuella funktionsförmåga. En funktionsnedsättning kan innebära många olika saker. Den kan vara medfödd eller ha uppstått under en persons liv. En funktionsnedsättning kan vara synlig eller osynlig, och den kan påverka en person och dennes liv i olika stor utsträckning.

I den här rapporten används två mått för att beskriva gruppen unga med funktionsnedsättning. Det första måttet innefattar de unga som anger i Nationella ungdomsenkäten att de har en funktionsnedsättning. Det andra måttet baseras på registerdata och inkluderar de unga som har fått aktivitetsersättning utbetalat under året. Unga som får sådan ersättning har en funktionsnedsättning eller sjukdom som medför nedsatt arbetsförmåga. Aktivitetsersättning utbetalas tidigast från 19 års ålder.

I fokusgrupperna nämns också funktionsnedsättning, och utgår då från de ungas självdefinierade funktionsnedsättning.

Åldersgrupper – Den statistiska analysen har gjorts på unga 16–25 år och i vissa analyser uppdelat i två åldersgrupper, 16–19 år och 20–25 år. Att avgränsningen är vid 19 år beror på att majoriteten unga går ut gymnasiet ungefär vid den åldern, vilket innebär en stor livsförändring.

Fokusgruppsintervjuerna inkluderar unga mellan 13–18 år och som går på högstadiet eller gymnasiet.

Genomförande

Den här rapporten bygger på statistik från MUCF:s egen enkät Nationella ungdomsenkäten, registerdata från Statistiska centralbyrån (SCB) samt ungas egna berättelser från fokusgruppsintervjuer i sex landsbygdskommuner.

Fokusgruppsintervjuer

Under våren och försommaren 2024 genomförde MUCF fokusgruppsintervjuer med 64 unga mellan 13–18 år i sex olika landsbygdskommuner. Fokusgruppsintervjuer genomfördes i två mycket glesa landsbygdskommuner, två glesa landsbygdskommuner och två tätortsnära landsbygdskommuner enligt Tillväxtverkets kommunindelning (se avsnittet Definitioner). I redovisningen av resultat benämns dessa ibland ”mycket gles landsbygd”, ”gles landsbygd” och ”tätortsnära landsbygd”. De unga som deltog i intervjuerna bodde i olika typer av landsbygder och i olika delar av landet. De unga som deltog bodde i alla typer av områden i landsbygdskommuner (centralort, mindre tätort, och rurala områden). En majoritet av de som deltog vid intervjuerna var under 15 år och elever på högstadiet. Ett mindre antal var gymnasieelever, i de fall det fanns en gymnasieskola i kommunen.

Intervjuerna med unga innehöll frågor om hur de upplever den plats där de bor, vad den betyder för dem, hur landsbygden påverkar deras möjligheter (exempelvis skolgång), hur de definierar fritid, hur de ser på tillgången till meningsfulla fritidsaktiviteter samt möjligheten att delta i olika civilsamhällesorganisationer och deras verksamhet.⁴ Fokusgruppsintervjuer genomförs som ett samtal, det vill säga deltagarna får diskutera med varandra och intervjuaren ställer följdfrågor på de ämnen som kommer upp.

MUCF:s nationella ungdomsenkät

Nationella ungdomsenkäten är en återkommande enkätundersökning som MUCF har skickat ut till unga i åldersgruppen 16–25 år, ungefär vart tredje år sedan 2004. Den undersökning som används här genomfördes

⁴Se [metodbilaga](#) för fullständig frågeguide.

våren 2021, då enkäter skickades ut till ett obundet slumpmässigt urval av 12 000 unga. Svarefrekvensen för undersökningen var 50 procent. För att öka undersökningens generaliserbarhet till unga i stort har resultaten viktats efter juridiskt kön och ålder. Det kan dock fortsatt finnas systematiska skillnader mellan de unga som har svarat och de som inte har svarat på enkäten. Därför bör resultaten tolkas med viss försiktighet.⁵

Registerdata

MUCF har via SCB beställt och fått tillgång till registerdata på individnivå (så kallad mikrodata) gällande studier, utbildningsnivå, anställning, företagande, inkomster och valdeltagande. I databasen ingår bakgrundsvariabler som ålder, kön, födelseland och koppling till föräldrar för att kunna ta hänsyn till föräldrars utbildningsnivå och födelseland. Data finns för åren 1990–2021 och det går att följa individer över tid.

All data är avidentifierad. Analys av mikrodata sker alltid via inloggning gentemot SCB:s server, vilket innebär högt skydd mot dataintrång.

Det kan finnas felkällor i att fel information har blivit registrerad, till exempel unga som har flyttat hemifrån men fortfarande är skrivna hos föräldrarna.

Analys av statistik

Rapporten har fokuserat på att analysera skillnader mellan kommuntyper (landsbygdskommuner, blandade kommuner och storstadskommuner). När det är möjligt och bidrar med ytterligare förståelse analyseras även områdestyper (se tabell 2).

Skillnader i statistik från MUCF:s nationella ungdomsenkät diskuteras i rapportens löptext enbart om skillnaderna är statistiskt signifikanta på 95-procentsnivå. I rapportens figurer redovisas dock skillnader som inte alltid är statistiskt säkerställda. Det innebär att de skillnader som framgår av en figur inte per automatik är statistiskt säkerställda. Analyser av registerdata är baserade på hela befolkningen och signifikantestas därför inte, eftersom avsikten med signifikantestning är att se om resultat i en urvalsundersökning kan ha uppkommit slumpmässigt.

⁵ För en utförligare beskrivning, se rapportens [metodbilaga](#).

När har även små skillnader betydelse?

I den statistiska analysen ligger fokus primärt på att undersöka om det finns skillnader mellan landsbygder och städer. Men skillnadernas storlek och/eller betydelse är också relevant och intressant. Om en skillnad har betydelse eller inte måste bedömas från fall till fall. Det beror dels på vad det är för situation som analyseras (handlar det exempelvis om en allvarlig eller sårbar situation för unga) och dels på hur vanlig situationen är.

Exempel: Om 2 procent av alla unga i en kommuntyp är i en viss allvarlig situation, och 4 procent är det i en annan kommuntyp, då innebär det en fördubbling av denna allvarliga situation. Skillnaden är i det fallet mycket relevant att diskutera. Men om 82 procent i en kommuntyp är i en situation som är relativt neutral, och 84 procent i en annan kommuntyp, då är det en skillnad som är så liten att den inte är relevant att diskutera. Detta trots att det i båda fallen är en skillnad på 2 procentenheter.

I landsbygdskommuner och rurala områden finns det en överrepresentation av yngre ungdomar, killar, unga med svensk bakgrund och unga vars föräldrar inte har eftergymnasial utbildning. Det innebär att analysen kan visa på skillnader i levnadsvillkor som helt eller delvis beror på skillnader i de ungas bakgrundsfaktorer mellan landsbygder och städer. Å andra sidan kan skillnader i levnadsvillkor döljas av att gruppen unga i landsbygder och i städer har olika fördelning av bakgrundsfaktorer. MUCF har i denna rapport haft ambitionen att urskilja hur mycket av skillnaderna i ungas levnadsvillkor mellan landsbygder och städer som beror på skillnader i individuella bakgrundsfaktorer respektive strukturella förutsättningar. Det har gjorts genom att beräkna hur stor del av skillnaderna som kan förklaras genom individuella bakgrundsfaktorer, och därefter anta att den del av skillnaden som återstår efter att ha tagit hänsyn till individuella bakgrundsfaktorer i stället kan bero på skillnader i strukturella förutsättningar.

Hur kan resultaten påverkas av att unga i städer och landsbygder har olika individuella bakgrundsfaktorer?

Bland unga i landsbygdskommuner och boendeyröden som denna rapport klassar som landsbygd är det en större andel yngre ungdomar, killar, unga med svensk bakgrund och unga vars föräldrar inte har eftergymnasial utbildning. Det kan utgöra en del av förklaringen till de observerade skillnaderna mellan kommuntyperna. Men ibland kan en skillnad tvärtom döljas av att de individuella bakgrundsfaktorerna ser olika ut. Här ges två konkreta exempel på sådana situationer, och hur resultaten kan tolkas.

Exempel på skillnader som delvis beror på individuella

bakgrundsfaktorer: Eftersom fler unga på landsbygder växer upp med föräldrar som har kort utbildning kan det leda till att fler unga på landsbygder inte får gymnasiebehörighet eller väljer att inte studera vidare. Genom att ta hänsyn till bakgrundsfaktorer, inklusive föräldrars utbildningsnivå, går det att se hur stor del av skillnaden mellan landsbygder och städer som beror på bakgrundsfaktorer, i det här fallet att föräldrarnas utbildningsnivå är olika mellan landsbygder och städer. Det uttrycks som att skillnaden ”beror på” eller ”förklaras av” bakgrundsfaktorer. Om bakgrundsfaktorer inte förklarar hela skillnaden mellan kommuntyper så betyder det att det finns en skillnad mellan landsbygder och städer som beror på andra aspekter.

För att motivera och fördela resurser till insatser till exempel för att hjälpa unga att ta examen med full behörighet, så är det naturligtvis relevant att andelen som saknar gymnasiebehörighet är högre bland niondeklassare i landsbygdskommuner, oavsett vad det beror på. Men för att kunna utforma sådana insatser kan det också behövas konkret information om hur stor del av förklaringen som ligger hos skillnader i föräldrars utbildning eller i stället kan antas bero på andra faktorer.

Exempel på skillnader som delvis döljs av bakgrundsfaktorer:

Andelen unga som bor med en partner, make, maka eller sambo är baserat på en fråga i Nationella ungdomsenkäten och analyserat för hela gruppen unga 16–25 år. Men naturligtvis är det färre som bor med en partner, make, maka eller sambo i åldersgruppen 16–19 år eftersom de flesta i den åldern fortfarande bor med föräldrarna. Denna åldersgrupp är också överrepresenterad i landsbygdskommuner. När hänsyn tas till bakgrundsfaktorer, inklusive ålder, visas att om kommuntyperna hade haft likadan sammansättning när det gäller bakgrundsfaktorerna så skulle det finnas fler signifikanta skillnader mellan landsbygdskommuner gentemot andra kommuntyper.

Analysen har genomförts på följande sätt:

- A. Alla resultat presenteras uppdelat på kön.
- B. När det är möjligt så presenteras resultat även uppdelat på åldersgrupp och svensk eller utländsk bakgrund, eftersom båda dessa faktorer skiljer sig påtagligt mellan kommuntyperna, och de flesta analyserade variabler också skiljer sig utifrån ålder samt mellan unga med svensk och utländsk bakgrund.
- C. Analys som tar hänsyn till bakgrundsfaktorer har genomförts, och presenteras i text, inte i figurer. Utifrån bakgrundsfaktorer beräknas ”skattade resultat”,⁶ det vill säga hur resultaten skulle se ut om ungdomsgruppens sammansättning hade varit likadan oavsett kommuntyp, med hänsyn till de bakgrundsfaktorer som analysen inkluderar. De bakgrundsfaktorer som analysen tar hänsyn till är kön, ålder, föräldrars utbildning (förgymnasial, gymnasial och eftergymnasial), utländsk bakgrund samt unga utrikesfödda utan föräldrar i Sverige (det sistnämnda enbart för registerdata). Dessa variabler har valts eftersom de tydligt skiljer sig mellan landsbygder och städer, och för att de flesta levnadsvillkor som analyseras i rapporten påverkas av kön, ålder, svensk/utländsk bakgrund och föräldrars utbildning.⁷ När analys är uppdelat på kön och svensk/utländsk bakgrund så behöver kön respektive svensk/utländsk bakgrund inte inkluderas i bakgrundsfaktorerna. Analyser uppdelat på åldersgrupper är fortfarande kontrollerade för ålder, eftersom det finns olika åldersfördelning inom åldersgrupperna 16–19 och 20–25.

⁶”Skattade resultat” har tagits fram genom att först genomföra en regressionanalys kontrollerat för relevanta bakgrundsfaktorer, och därefter beräkna skattade sannolikheter/medelvärden. Se metodbilaga för utförligare beskrivning.

⁷Att kontrollera för situationen att vara i Sverige utan sina föräldrar är huvudsakligen för att kunna inkludera denna grupp unga vid analys som tar hänsyn till föräldrars utbildning i registerdata, där utbildningsnivån för deras föräldrar är okänd. I Nationella ungdomsenkäten kan unga rapportera sina föräldrars utbildningsnivå även om föräldrarna aldrig har bott i Sverige. Men andelen som är i Sverige utan föräldrar skiljer sig också mellan kommuntyper och kan också tänkas påverka de ämnen som studeras.

Läsanvisningar

Rapporten är uppdelad i en huvuddel, och en del med fördjupningskapitel inom varje ämnesområde. Det är fördjupningskapitlen som presenterar resultat i detalj, med figurer (för statistik) och citat (från fokusgruppsintervjuerna). Men för att få en god överblick över rapportens resultat räcker det att läsa Kapitel 2. Där sätts resultaten även i relation till tidigare kunskap.

Nästa kapitel, **Kapitel 2**, sammanfattar de viktigaste resultaten från rapporten, och diskuterar resultaten i relation till andra studier.

Fördjupningskapitel

Kapitel 3 går igenom vilka unga som bor i landsbygder och städer, och hur unga i landsbygder och städer skiljer sig när det gäller bakgrundsfaktorer (ålder, kön, utländsk bakgrund och föräldrars utbildningsnivå).

Kapitel 4 är helt baserat på intervjuerna med unga, och är en introduktion till ämnet genom att berätta och sammanfatta de ungas berättelser och diskussioner om hur de upplever sin egen ort och hur det är att bo på landsbygd.

Kapitel 5 omfattar statistik gällande ungas boendesituation, tillgång till kollektivtrafik, och flyttmönster, baserat både på Nationella ungdomsenkäten och registerdata.

Kapitel 6 visar statistik om ungas självrapporterade hälsa, sjukskrivning samt upplevd trygghet, huvudsakligen baserat på Nationella ungdomsenkäten.

Kapitel 7 handlar om ungas fritid, baserat på Nationella ungdomsenkäten samt fokusgruppsintervjuer.

Kapitel 8 går igenom ungas studieframgång och utbildningsval, baserat på registerdata.

Kapitel 9 belyser ungas arbetsmarknadssituation, baserat både på Nationella ungdomsenkäten och registerdata.

Kapitel 10 kartlägger delaktighet och inkludering, baserat på Nationella ungdomsenkäten samt registerdata över valdeltagande.

32

2. Platsens betydelse för unga i landsbygder och städer

Unga i Sverige har generellt goda levnadsvillkor. Men det finns skillnader beroende på var i landet de bor. I vissa fall är skillnaderna små och i andra fall är de påtagliga. Mönstren av skillnader skiljer sig också mellan killar och tjejer och mellan unga med svensk respektive utländsk bakgrund.

MUCF har i denna rapport gjort analyser baserat på registerdata på individnivå från Statistiska centralbyrån (SCB), MUCF:s nationella ungdomsenkät år 2021 och fokusgruppsintervjuer med unga. Fokusgruppsintervjuerna genomfördes våren 2024 i sex olika landsbygdskommuner, med 64 deltagare i åldrarna 13–18 år.

Det här kapitlet går igenom de viktigaste resultaten från rapporten, och diskuterar resultaten i relation till andra studier. Den läsare som är intresserad av detaljerade resultat inom varje ämne kan därefter läsa vidare i de fördjupningskapitel som kommer i slutet av rapporten.

I redovisningen av resultaten används begreppet landsbygdskommuner, vilket är kommuner där mer än hälften av invånarna bor utanför tätbebyggda områden. För att belysa mångfalden av landsbygder används även begreppen rurala områden och landsbygdsområden. Rurala områden är i denna rapport boendeområden som ligger utanför tätbebyggda områden, oavsett kommuntyp. Landsbygdsområden inkluderar både rurala områden och landsbygdens tätorter och små landsortsstäder.⁸

Unga i landsbygdskommuner har sämre möjligheter till meningsfull fritid och kulturaktiviteter, att klara av grundskolan, att påbörja önskade gymnasiala och eftergymnasiala studier, och att kunna transportera sig till och från aktiviteter, skola och jobb. Unga i landsbygdskommuner

⁸ Se avsnitt [Landsbygder, tätorter och städer](#) med början på sida 18 för fullständiga definitioner.

rapporterar i lägre grad att de känner sig inkluderade och delaktiga i samhället, i lägre grad att de har god tillgång till vård och i lägre grad att de har god fysisk hälsa.

Å andra sidan har unga i landsbygdskommuner i högre grad sysselsättning och tillräckligt hög förvärvsinkomst för att räknas som förankrade på arbetsmarknaden jämfört med unga i storstadskommuner och blandade kommuner. Unga i storstadskommuner har svårare att hitta bostad, och flyttar också i genomsnitt hemifrån senare än unga i landsbygdskommuner och i blandade kommuner. Unga i landsbygdskommuner och i rurala områden rapporterar i högre grad att de känner sig trygga i sitt bostadsområde på kvällen jämfört med unga storstadskommuner.

Under de senaste 30 åren har mycket förändrats i samhället, men skillnader mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner har förblivit ganska lika utifrån de variabler som denna rapport har följt över tid.

Skillnader i vilka unga som bor i landsbygder och städer och vilka unga som flyttar

Unga som bor i landsbygdskommuner och landsbygdsområden är i något högre grad killar, yngre unga, unga med svensk bakgrund och unga vars föräldrar enbart har gymnasial eller förgymnasial utbildning. När det gäller ålder är det framför allt unga i rurala områden som i genomsnitt är yngre än unga i alla andra områdestyper. Bland unga med utländsk bakgrund är det i landsbygdskommuner vanligare att vara född utanför Sverige.

Unga flyttar från landsbygdskommuner i högre utsträckning än från andra kommuntyper, framför allt tjejer, unga med utländsk bakgrund, unga med gymnasieexamen, unga som läser vidare på högskolenivå, unga som inte har funktionsnedsättning och unga som aldrig har stått utanför både arbete och studier.

Begränsade möjligheter till meningsfull fritid i landsbygder

Att ha en meningsfull fritid är främjande för ungas psykiska hälsa (Gotfredsen & Strömbäck 2023, MUCF 2023a). Unga är i en utvecklingsfas där det sociala samspelet med jämnåriga är extra viktigt (Sawyer, Afifi, Bearinger et al 2012) och fritidsaktiviteter, organiserade eller mer spontana, är en viktig arena för detta samspel.

De unga i fokusgrupperna som MUCF träffat i olika typer av landsbygder beskriver en frustration över att det inte finns något att göra, att det finns väldigt få organiserade aktiviteter och de få som finns ibland lägger ner på grund av brist på underlag. Fokusgrupperna för denna rapport är bara gjorda i landsbygdskommuner och inte i städer eller storstäder, så det går inte att säga om denna frustration är vanligare i landsbygder eller finns generellt bland alla unga. Men i Nationella ungdomsenkäten rapporterar unga i landsbygdskommuner i lägre grad att de har goda möjligheter till fritidsaktiviteter, kulturella aktiviteter och volontärbete jämfört med unga i storstadskommuner och blandade kommuner.

De unga i fokusgrupperna i landsbygder beskriver sin lokala ort som ”lugn och tråkig” men samtidigt trygg och med en social gemenskap. Det stämmer med flera tidigare studier som beskriver kombinationen av ungas negativa och positiva känslor för hemorten i landsbygder (Rönnlund et al 2020, Avendal 2021, Gotfredsen 2022, Hjort 2023). En tidigare studie påpekar att unga på marginaliserade orter kan känna sig nödgade att beskriva sin egen ort i termer av framgång, för att inte missgynna orten i andras ögon (Hjort 2023). De unga i fokusgrupperna i landsbygdskommuner verkar inte känna så. De beskriver en upplevelse av att orten är på nedgång, att aktiviteter och både kommunal och kommersiell service lägger ner, eller har lagts ner tidigare under deras livstid eller innan de föddes. Men de beskriver också värdet av den sociala sammanhållning som finns, och som sagt till stor del hänger samman med det lokala civilsamhället.

Unga i fokusgrupperna i flera kommuner ger en positiv bild av vikten av det lokala civilsamhället, särskilt sportföreningar, när det gäller bygdens sammanhållning och de ungas egen självkänsla och självförtroende. En

forskningsstudie av unga tjejer inom två olika idrotter i landsbygder visar att aktiviteterna har positiv betydelse för självförtroendet och känslan av att ens egen insats har betydelse. Men tjejerna i studien känner också en stress över att deras egen insats är avgörande för att inte klubben eller laget ska behöva lägga ner eftersom det inte finns så många unga som kan engagera sig i laget/föreningen på orten (Gotfredsen et al 2022). Även i denna rapport beskriver de unga i intervjuerna en känsla av ansvar, men enbart i positiva termer.

Enligt vad unga rapporterar i Nationella ungdomsenkäten är vissa fritidsaktiviteter vanligare i storstadskommuner och andra är vanligare i landsbygdskommuner. Aktiviteter som är vanligare i landsbygdskommuner är till exempel att mecka med fordon eller vara i stallet. Men dessa aktiviteter representerar fortfarande enbart en minoritet av de unga på landsbygden. Resultaten här ger inget svar på hur stora andelar av unga i landsbygder respektive städer som har regelbundna organiserade fritidsaktiviteter, och än mindre hur många som har den fritidsaktivitet de allra helst skulle önska. En indikation är att i Nationella ungdomsenkäten är det ungefär var tredje ung på landsbygden som anger att de inte har goda möjligheter till fritidsaktiviteter, att jämföra med ungefär var femte i städer och storstäder. I fokusgruppsintervjuerna på landsbygder pratar de unga främst om idrott som organiserad fritidsaktivitet och därutöver aktiviteter som inte är organiserade, som att umgås med vänner.

I fokusgrupperna finns enstaka deltagare som nämner organiserade aktiviteter som inte är idrott (brädspelsklubb, musik). Förmodligen finns många unga på landsbygder som är intresserade av eller delaktiga i andra organiserade aktiviteter än idrott, men som inte har framkommit i denna rapport genom att de inte har deltagit i fokusgrupperna eller inte går att analysera i enkätmaterial på grund av att grupperna är för små eller frågan inte har ställts. Myndigheten har tidigare visat att unga på små orter som är intresserade av annat än idrott eller kyrkans ungdomsaktiviteter kan känna en uppgivenhet över att det inte finns andra aktiviteter (MUCF 2018).

I fokusgruppsintervjuerna för denna rapport beskriver de unga att under vissa delar av året (sommar eller senvinter) är utomhusaktiviteter en stor del av deras fritid.

Avstånd och bristande befolkningsunderlag upplevs som hinder för fritidsaktiviteter

Mycket av samtalen i fokusgrupperna i landsbygdskommuner handlar om olika hinder för fritidsaktiviteter. För idrotten är det ett hinder att underlaget till att få ihop ett komplett lag ofta är för litet. Vissa idrottsföreningar löser detta genom att inkludera fler åldrar i varje lag eller träningsgrupp, vilket flera unga i fokusgrupperna beskriver som något positivt. Ett annat hinder är avstånd och brist på kollektivtrafik. Därmed måste de ha transport till aktiviteten, vilket dels kostar pengar och dels kan vara svårt att lösa i familjens vardagspussel för unga som inte har eget fordon.

När det gäller att umgås med vänner är hinder som beskrivs i fokusgrupperna att det saknas tid, transport och lokaler att träffas i särskilt vintertid. En aktivitet som flera unga pratar om är att köra A-traktor, som i vardagstal och av de unga själv kallas epatraktor eller kort och gott epa⁹. Av vissa beskrivs det som den enda aktivitet som finns, men som också hindras av kostnaden för bränsle, och ibland av att kommunen eller polisen aktivt försöker begränsa denna aktivitet.

De unga i fokusgrupperna på landsbygder uttrycker att fritidsgårdar, ungdomsgårdar eller allaktivitetshus inte riktigt passar dem. Detta på grund av aspekter som att öppettider inte är anpassade efter deras tider, eller att målgruppen är för bred, så att de inte känner sig hemma bland de andra grupper som är på dessa platser.

I fokusgrupperna framkom också flera berättelser om när unga har hört kommunen utlova insatser, till exempel en skatepark, och sen har antingen insatserna uteblivit eller genomförts utan att tillfråga ungdomar och därmed har felaktiga val gjorts som lett till att insatsen inte har kommit de unga till nytta.

⁹En A-traktor är en personbil som är modifierad för att hålla en låg hastighet, max 30 km/h, och som endast kräver mopedkörkort. Tidigare fanns motsvarigheten EPA-traktor, som var modifierad för att hålla ett visst utväxlingsförhållande och som inte fick köras snabbare än 30 km/h men som teoretiskt kunde köra snabbare. Även om det nuförtiden bara är A-traktorer som är tillåtna så lever i vardagstal det äldre begreppet epa eller epatraktor kvar. Eftersom de unga själva säger epa så används det begreppet i rapporten.

Man ska inte tolka resultaten från fokusgrupperna som att unga i landsbygder möter mer hinder än unga i städer. Eftersom denna rapport inte har gjort fokusgrupper med unga i städer och storstäder så går det inte att jämföra med hur unga i städer och storstäder upplever sin fritid och de hinder som finns för den. Men åtminstone en del av de hinder som unga i fokusgrupperna beskriver är ganska typiska för en mer glest befolkad bygd: problem med avstånd och litet befolkningsunderlag.

När det gäller unga som enligt Nationella ungdomsenkäten avstått från någon aktivitet för att det har varit svårt att ta sig till aktiviteten är detta vanligare i landsbygdskommuner, men skillnaderna mellan kommuntyper är ganska små. Det kan vara så att unga på landsbygder får skjuts, cyklar, åker epatraktor eller moped till sina aktiviteter, eller att aktiviteterna sker i anslutning till skoltid. Men det kan också hända att det finns en felkälla i enkätfrågans formulering¹⁰: om man ska ha avstått från en aktivitet så måste det finnas aktiviteter att avstå från. Om det inte finns så många aktiviteter, och inte heller en stor variation av aktiviteter så att man kan hitta det som passar en själv, så har man inte heller stått inför valet att avstå från en önskad aktivitet.

Långa avstånd och bristande kollektivtrafik är ett stort hinder för unga på landsbygder

De unga i fokusgrupperna i landsbygder beskriver att det kan vara en kamp att ha ett fungerande vardagsliv och en aktiv fritid när det inte finns kollektivtrafik i närheten av dem, eller på de tider de behöver. Även i Nationella ungdomsenkäten anger unga i landsbygdskommuner i betydligt lägre grad, jämfört med i blandade kommuner och i storstadskommuner, att de har goda möjligheter att använda kollektivtrafik (så mycket som 30 procentenheters skillnad mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner). Vikten av fungerande kollektivtrafik för unga

¹⁰ Frågan i enkäten gäller om de har avstått från att delta i någon fritidsaktivitet under de senaste tolv månaderna på grund av att det har varit för svårt att ta sig till aktiviteten.

på landsbygder har även lyfts i en rapport av civilsamhällesorganisationen Youth 2030 (2024), där de återger att bristen på kollektivtrafik leder till att unga känner sig inlåsta, tvingas avstå från aktiviteter och känner en stress som spiller över på hela familjen (Youth 2030 2024). MUCF har också tidigare lyft vikten av kollektivtrafik för unga i landsbygder, och hur begränsande det kan vara för ungas vardagsliv, till exempel när det är låg turtäthet och en stor del av fritiden går förlorad till att vänta in en buss (MUCF 2018). Både i tidigare rapport (MUCF 2018) och i fokusgrupperna i denna rapport berättar unga att de vill kunna åka till närmaste större stad ibland på helgen, men att det kan vara svårt att åka fram och tillbaka över dagen.

För unga i landsbygder, särskilt de som är för unga för körkort eller ens mopedkörkort och epatraktor, är det av central vikt att det finns kollektivtrafik som är anpassad till deras behov. Vikten av detta för att ge unga goda levnadsvillkor men även en känsla av att vara inkluderade och att deras behov är uppmärksammade kan ha stor betydelse. Både för ungas vardagsliv i nuet, men också för deras känsla av att hemorten är en plats med fungerande service. Med andra ord en plats som är möjlig att bo på.

Sämre möjligheter till utbildning i landsbygdskommuner

Färre får gymnasiebehörighet i landsbygdskommuner

De flesta unga som går ut grundskolan får behörighet till gymnasiet. Men i landsbygdskommuner och landsbygdsområden är det något vanligare att unga går ut grundskolan utan fullständig gymnasiebehörighet. Slutbetygen från grundskolan är också i genomsnitt lägre i landsbygdskommuner än i de andra två kommuntyperna, och i landsbygdsområden jämfört med städer och storstäder. Till viss del beror skillnaderna på att det i landsbygdskommuner och landsbygdsområden är vanligare att de unga har föräldrar med kort utbildning. Unga vars föräldrar har kort utbildning får i lägre grad gymnasiebehörighet oavsett var de bor (Skolinspektionen 2022). Men skillnader i föräldrars utbildningsnivå förklarar inte hela skillnaden mellan landsbygder och städer i denna rapport. Efter att ha tagit hänsyn till föräldrars utbildningsnivå (och andra bakgrundsfaktorer) kvarstår skillnader som beror på andra faktorer.

Skolinspektionen har sett att i områden där många föräldrar har grundskola eller gymnasium som högsta utbildningsnivå kan det uppstå en kultur där det inte upplevs som meningsfullt att försöka få högre betyg än det minimum som är nödvändigt, och att både föräldrar och skolpersonal ställer låga förväntningar på eleverna. Skolinspektionen visar också att även om skolpersonalen i de områdena månar om och uppmuntrar eleverna så har de svårt att engagera eleverna och få dem att vilja anstränga sig med studierna. Eleverna själva uppfattar att det ställs för låga förväntningar på dem och att de ofta inte vet hur de själva ligger till kunskapsmässigt och vad de behöver göra för att komma vidare (Skolinspektionen 2022). Skolor i områden med många föräldrar med kort utbildning skulle behöva mer resurser för att kompensera för de större utmaningarna. Men det tycks snarare vara tvärtom. Skolverket har visat att skolor i landsbygdskommuner i genomsnitt har lägre andel behöriga lärare och mindre pengar för läromedel per elev (Skolverket 2023b). Det skulle behövas mer kunskap om vilken betydelse skolors

resurser och andelen behöriga lärare har för skillnaden mellan städer och landsbygder när det gäller ungas skolresultat i högstadiet.

Introduktionsprogram – en viktig möjlighet att jämnat ut skillnader utifrån uppväxtkommun

För unga som inte får gymnasiebehörighet från grundskolan finns möjligheten att gå introduktionsprogram på gymnasiet, vilket de allra flesta unga utan gymnasiebehörighet också gör. Att gå introduktionsprogram är vanligare i landsbygdskommuner och landsbygdsområden.

Rapportens resultat tyder på att introduktionsprogrammet, eventuellt i kombination med Komvux, hjälper till att kompensera för den lägre andelen med gymnasiebehörighet bland unga som växt upp i landsbygdskommun, eftersom andelen som har gymnasieexamen vid 25 års ålder är relativt lik oavsett vilken kommuntyp de har vuxit upp i. Rapporten visar att det vid yngre åldrar finns en skillnad mellan kommuntyper, men att unga från landsbygdskommuner hämtar in den skillnaden mellan 20 till 25 års ålder.¹¹ En forskningsstudie visar att introduktionsprogrammet rentav tycks vara mer effektivt i landsbygdskommuner jämfört med andra kommuntyper när det gäller att få unga vidare till ordinarie gymnasieprogram, trots att andelen behöriga lärare även på introduktionsprogrammen är lägre i landsbygdskommuner (Lundahl et al 2020). Den studien diskuterar också att utformningen av introduktionsprogram i ganska stor utsträckning ligger på varje huvudmans ansvar, och att det därmed kan skilja en del mellan olika huvudmän. En skillnad de ser till landsbygdskommunernas fördel är att introduktionsprogrammet oftare ligger lokaliserat på samma ställe som de ordinarie gymnasieprogrammen, vilket skulle kunna underlätta övergången mellan introduktionsprogram och ordinarie program (Lundahl et al 2020). Men en intervjustudie genomförd 2018 indikerar en påtaglig social separation mellan de unga

¹¹ Notera att bland unga som bor i landsbygdskommun är det något lägre andel som har gymnasieexamen jämfört med unga som bor i andra kommuntyper. Det beror på att unga som har gymnasieexamen i högre grad flyttar från landsbygdskommuner, samt i viss mån på att unga som invandrar till Sverige oftare bor i storstadskommuner om de har gymnasieexamen och oftare i landsbygdskommuner om de inte har gymnasieexamen.

som går språkintrouktion och andra gymnasieelever, vilket grundar sig dels i språkbarriärer, dels i att en del av de unga med svensk bakgrund har fördomar om unga nyanlända, eller uppfattar dem som hotfulla (Goicolea et al 2023).

MUCF:s rapport har inte undersökt om introduktionsprogram skulle fungera **bättre** i landsbygdskommuner än i andra kommuntyper, utan kan bara konstatera att de verkar kunna kompensera för skillnaden i andel unga som har gymnasiebehörighet.

Denna rapport har inte haft möjlighet att följa flera årskullar genom gymnasieperioden för att se hur det tar sig uttryck, och hur det påverkar situationen på arbetsmarknaden eller vidare studier. Runt läsåret 2015/16 och några år framåt ökade andelen unga som gick introduktionsprogram, särskilt i landsbygdskommuner. Det beror på att det var hög asylinvandring de åren. Fler unga än tidigare gick språkintrouktionsprogrammet, vilket är avsett för unga som ännu inte behärskar tillräckligt god svenska för att gå ett ordinarie program (Lundahl et al 2020). Ökningen av unga som gick introduktionsprogram var särskilt märkbar i landsbygdskommuner. De ålderskullar som började gymnasiet år 2015 eller senare har inte gått att följa upp till 25 års ålder, eftersom denna rapport enbart haft tillgång till statistik fram till år 2021. I den ålderskull som har analyserats (unga som fyllde 16 år 2012) så jämnades skillnaderna mellan kommuntyper ut först någon gång mellan 20 till 25 års ålder, som nämndes i ett tidigare stycke. Det är därför högst relevant att så småningom följa upp även dessa yngre ålderskullar, och se om introduktionsprogrammet fortfarande har samma utjämnande effekt mellan landsbygdskommuner och andra kommuntyper.

Det går inte heller att utesluta att eventuella skillnader i introduktionsprogrammets framgång mellan kommuntyper kan bero på att gruppen som går introduktionsprogram har olika sammansättning mellan landsbygder och städer när det gäller särskilda behov, språkfärdigheter och studiemotivation. När det är en större grupp som går introduktionsprogrammen, som det är i landsbygder, så skulle det kunna vara så att en större andel av denna grupp enbart har begränsade luckor i sin examen som går snabbare att åtgärda. Det har inte undersökts här. Denna studie har heller inte kunnat analysera de unga som går gymnasiet

men som inte (ännu) har uppehållstillstånd, eftersom de inte finns med i befolkningsregistret.

Även om det fortfarande behövs mer kunskap om detta så är det tydligt att introduktionsprogrammet på gymnasiet har stor betydelse för de unga som saknar gymnasiebehörighet. Det har potential att utjämna skillnader mellan landsbygder och städer samt mellan nyanlända och unga som bott länge i Sverige. Olika kommuner, kommuntyper och huvudmän skulle kunna lära av varandra när det gäller vilka framgångsfaktorer som hjälper unga att ta sig från ett läge utan gymnasiebehörighet fram till en fullständig gymnasieexamen.

En del unga saknar möjlighet att gå gymnasiet utan att flytta hemifrån eller veckopendla

Enligt Skolverket finns det gymnasieskolor i 252 av landets 290 kommuner, varav enbart 219 har nationella program. Många elever kan dock dagspendla till en annan kommun. Dessutom finns många elever som väljer gymnasium i en annan kommun för att utbudet i hemkommunen inte passar dem. Cirka 35 procent av Sveriges gymnasieelever går enligt Skolverket i en gymnasieskola i en annan kommun än hemkommunen (Skolverket 2023a). Den siffran bygger på unga som fortfarande är folkbokförda på uppväxtorten och är registrerade på en skola i en annan kommun, vilket innebär att det är svårt att se hur många som är tvungna att veckopendla och under veckorna bo hemifrån.

Unga som bor i en kommun där det saknas gymnasieskola, eller det program de vill gå, är hänvisade till att flytta hemifrån, gå fjärrundervisning eller veckopendla, om kommunen ligger för avlägset för att dagspendla till en angränsande kommun. De yngre unga i fokusgrupperna i några av landsbygdskommunerna i denna rapport beskriver detta som ett svårt och stressande val. Att veta att de kan bli tvungna att flytta hemifrån tidigt kan påverka ungas livskvalitet redan flera år innan beslutet måste fattas. De unga i fokusgrupperna såg inte fjärrundervisning som ett alternativ, bland annat eftersom det erbjöds för få program. Det faktum att det saknas gymnasieskola på orten kan alltså ha stor påverkan både på deras möjlighet att uppnå önskad utbildningsnivå, och på deras hälsa

och livskvalitet. Även att vara tvungen till långa dagspendlingar kan ha negativ inverkan (Öhrn & Beach 2019).

I Nationella ungdomsenkäten är det något vanligare bland unga i åldern 16–19 år i landsbygdskommuner att ange att de inte bor med föräldrarna jämfört med unga i storstadskommuner. Det skulle kunna vara de unga som flyttat för att gå gymnasiet. Men enkäten innehöll tyvärr inte någon fråga om det varit nödvändigt att flytta för att gå gymnasiet, vilket är vad de unga i vissa av fokusgrupperna i denna rapport beskrivit att situationen är.

Även om unga som är tvungna att flytta för att ha en chans till gymnasieutbildning är en liten grupp i förhållande till hur många unga det finns i Sverige, så är det en stor grupp i de orter som berörs – de unga i fokusgrupperna i dessa kommuner beskriver hur hela orten är tömd på unga i gymnasieålder. Det behövs mer kunskap om vad det innebär för unga att känna tvånget att flytta eller veckopendla redan vid övergången till gymnasiet för att alls kunna få en gymnasieutbildning.

Färre högskolestudenter men fler unga i andra studier i landsbygdskommuner

I landsbygdskommuner är det lägre andel unga i åldern 20–25 år som läser på högskolenivå jämfört med i andra kommuntyper. Det beror förmodligen på att högskolor och universitet som regel är förlagda i städer och storstäder, så de som vill studera på plats behöver flytta. Men det är värt att notera att år 2021 läste enligt SCB och Universitetskanslerämbetet 24 procent av Sveriges högskolestudenter en utbildning helt på distans (Universitetskanslerämbetet 2023). Det innebär att det teoretiskt är möjligt att bo kvar i en landsbygdskommun och ändå läsa en högskoleutbildning.

Det är större andel unga i landsbygdskommuner i åldern 20–25 år som studerar på Komvux jämfört med i blandade kommuner och storstadskommuner, särskilt bland unga med utländsk bakgrund, samt andra typer av studier som svenska för invandrare (SFI), folkhögskola eller arbetsmarknadsutbildning.

Sammantaget är det dock lägre andel unga i studier i åldern 20–25 år i landsbygdskommuner jämfört med de andra två kommuntyperna.

Unga i landsbygdskommuner är i högre grad inne på arbetsmarknaden

Unga i landsbygdskommuner och landsbygdsområden har högre sysselsättningsgrad än unga i andra kommuntyper och områdestyper. Skillnaden beror delvis på att i storstadskommuner och blandade kommuner är det en högre andel unga som studerar, och därmed inte är sysselsatta. Att det är lägre andel som studerar bland unga i landsbygdskommuner beror i sin tur delvis på att det som regel är nödvändigt att flytta från en landsbygdskommun för att kunna studera på högskolenivå. Men den högre sysselsättningsgraden på landsbygder beror förmodligen också på att unga i landsbygdskommuner och landsbygdsområden i betydligt högre grad läser yrkesprogram på gymnasiet, som ger goda möjligheter att komma in på arbetsmarknaden direkt efter gymnasiet.

Unga i landsbygdskommuner och landsbygdsområden är även i högre grad förankrade på arbetsmarknaden, bland de som har sysselsättning. Att de är förankrade innebär att de har en tillräckligt hög årsinkomst för att man kan utgå från att det rör sig om mer än ett extrajobb eller deltidsarbete. De som har sysselsättning men som inte har tillräckligt hög inkomst för att räknas som förankrade kan inkludera allt från de som har ett extrajobb på någon timme i veckan upp till unga som har en månadslön som nätt och jämnt är tillräcklig. För år 2021 skulle det motsvara mindre än 17 050 kronor i månaden före skatt. Sysselsättningsgraden beräknas för november, och inkluderar alltså inte unga som bara har sommarjobb.

Killar och tjejer med svensk bakgrund i åldern 20–25 år är sysselsatta i ungefär samma grad, men killarna är i betydligt högre grad förankrade på arbetsmarknaden inom alla kommuntyper och alla områdestyper. Vad denna skillnad beror på har denna rapport inte grävt djupare i. Det skulle kunna vara så att det är vanligare bland tjejer att vara studerande men ha ett extrajobb. Tjejer med svensk bakgrund är redan på gymnasiet den grupp som i högst utsträckning har extrajobb vid sidan av studierna, framför allt i landsbygdskommuner. Men det är också möjligt att de tjejer som har sysselsättning men inte är förankrade på arbetsmarknaden

har lågavlönade vikariat och behovsanställningar där årsinkomsten inte når upp till den nivå som av SCB räknas som att man är förankrad på arbetsmarknaden.

Vanligt med extrajobb vid sidan av gymnasie- och grundskolestudier

I fokusgruppsintervjuerna beskriver högstadie- och gymnasieelever i landsbygdskommuner att de behöver ha extrajobb vid sidan av studierna, för att kunna betala sina egna omkostnader, framför allt för bränsle till sin epatraktor. Eftersom MUCF för denna rapport bara har haft fokusgrupper i landsbygdskommuner går det inte att säga i vilken mån unga i städer skulle beskriva en liknande situation av att behöva extraarbete för att täcka sina egna utgifter. I registerdata är det i landsbygdskommuner vanligare bland gymnasieungdomar att ha någon förvärvsinkomst samtidigt som de går gymnasiet jämfört med i storstadskommuner, särskilt bland unga med svensk bakgrund. SCB rapporterar att unga i landsbygdskommuner oftare har sommarjobb, både bland de som går yrkesprogram, högskoleförberedande program eller introduktionsprogram (SCB 2024). SCB visar också att unga i landsbygdskommuner har högre medianinkomster för sina sommarjobb, vilket antingen kan tolkas som högre timpenning eller högre antal arbetade timmar (SCB 2024).

Utifrån de ungas beskrivning i fokusgrupperna kan detta ses som något som i nuläget utgör ett hinder eller en svårighet – långa avstånd, och därmed kostnader för transport – men som skapar möjligheter för framtiden i och med att de unga har en tidig koppling till arbetsmarknaden. En studie från Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering visar på betydelsen av extraarbete under gymnasiet för att unga så småningom ska få sitt första riktiga jobb (Müller 2020).

I fokusgruppsintervjuerna berättar många även att de arbetar inom familjens jordbruk eller renkötsel vid sidan av skolarbete i högstadiet och på gymnasiet. Detta återspeglas troligen inte i registeranalyser eftersom det i de flesta fall sannolikt inte är formellt avlönat. De unga i fokusgrupperna som arbetar inom familjens jordbruk spekulerar i att det förmodligen förbereder dem bättre för arbetsmarknaden jämfört med andra unga. Även här handlar det om något som i grunden är ett nödtvång – unga

beskriver att deras arbetskraft behövs för att hålla gården flytande – men som kan ge erfarenheter som i förlängningen ökar deras möjligheter. Dock är det också viktigt att vara medveten om de utmaningar som finns när unga är i en situation med informellt jobb som kan vara ganska tungt och potentiellt farligt. Jordbruksarbete och renskötsel innebär risk för både små och allvarliga skador och förslitningar, bland annat vid arbete med stora djur och stora maskiner. Det finns inte så mycket kunskap om hur situationen ser ut för unga på lantbruk eller inom renskötsel i Sverige, men några studier visar på att lantbrukare är medvetna om

skaderisker för deras barn och unga, men att de ibland upplever en avtrubbning av riskmedvetenheten (Lundqvist 2023).

Det vore också intressant att veta i hur stor utsträckning eventuella erfarenheter av extraarbete redan i högstadieålder bidrar till valet av yrkesprogram på gymnasiet. En studie som har intervjuat högstadieelever visar till exempel att erfarenheten av att ha gjort PRAO inom ett yrkesområde kan ha betydelse för programval till gymnasiet (Rönnlund et al 2018). I en annan intervjustudie med fem unga i en landsbygds-kommun som var relativt nyanlända i Sverige så lyckades ingen av de intervjuade göra PRAO, eftersom de saknade kontakter på den lokala arbetsmarknaden för att själva organisera sin PRAO (Rosvall 2017). Det visar på att både lokalt kontaktnät och skolans stödfunktioner (i det här fallet hjälpte inte skolan till att hitta PRAO-plats) kan ha tidig betydelse för framtida möjligheter och livsval.

Kontrast mellan ungas uppfattning av arbetsmarknaden och ungas sysselsättningsgrad

I Nationella ungdomsenkäten rapporterar unga i landsbygdskommuner i åldern 16–25 år i lägre utsträckning att de ser goda möjligheter till att få jobb inom rimligt avstånd jämfört med i andra kommuntyper. Det står i kontrast mot det faktum att sysselsättningsgraden och andelen förankrade i åldern 20–25 år är högre i landsbygdskommuner jämfört med andra kommuntyper. En möjlig förklaring är att de unga som ser små möjligheter till jobb på hemorten kanske i högre utsträckning flyttar därifrån om de ser bättre möjligheter på andra orter. Detta medan unga som ser goda möjligheter till jobb på hemorten i större utsträckning stannar, vilket i så fall har inverkan på sysselsättningsgraden. Men det kan också hända att dessa mönster bygger på en uppfattning om att den egna orten är på nedgång, en uppfattning som inte egentligen återspeglar den faktiska situationen på arbetsmarknaden på hemorten.

Tjejer med utländsk bakgrund har inte fördel på arbetsmarknaden av att bo i landsbygdskommuner och landsbygdsområden

Att kopplingen till arbetsmarknaden är starkare i landsbygdskommuner och landsbygdsområden tycks inte gälla för tjejer med utländsk bakgrund. Något färre bland tjejer med utländsk bakgrund är sysselsatta i landsbygdskommuner jämfört med blandade kommuner och storstadskommuner, och av de som är sysselsatta är det inga påtagliga skillnader mellan kommuntyper när det gäller hur många som har tillräckligt hög årsinkomst för att betraktas som förankrade på arbetsmarknaden. En studie av vuxna med utländsk bakgrund i landsbygder visar att kvinnor med utländsk bakgrund hade högre sysselsättningsgrad i landsbygder än i städer, men den studien har några år på nacken (Hedberg & Haandrikman 2014). Tjejer med utländsk bakgrund är också de som flyttar från landsbygdskommuner i högst grad. MUCF vet inte i vilken grad det ena eller andra är en förklaring, det vill säga om de flyttar för att de ser små möjligheter till arbete i landsbygder eller om de som står närmast arbetsmarknaden flyttar av andra orsaker, och därmed förstärker arbetskraften i storstäder. I alla grupper är de som flyttar i högre utsträckning unga med goda förutsättningar, till exempel med fullständig gymnasieutbildning. Det är möjligt att en sådan skillnad är mer påtaglig bland unga med utländsk bakgrund, om de har svagare koppling till hemorten. Unga med svensk bakgrund kan eventuellt ha starkare koppling till hembygden, vilket kan innebära att gruppen som stannar är mer heterogen, och även har lättare att få jobb via kontakter. Men det är i så fall intressant att mönstret skiljer sig mellan killar och tjejer med utländsk bakgrund – killarna har högst andel både sysselsatta och förankrade i landsbygdskommuner och lägst i storstadskommuner.

I en intervjustudie med fem unga med utländsk bakgrund som var relativt nyanlända i en landsbygdskommun så ville både killarna och tjejerna läsa på universitet/högskola, men killarna ville sen återvända till hemorten. De beskrev hemorten som lugn och konfliktfri och säkrare för personer med invandrarbakgrund jämfört med storstäderna. Tjejerna i studien hade höga ambitioner för framtida karriär, ambitioner som var riktade bort från hemorten, mot större städer eller internationellt

arbete. Jämfört med killarna i studien hade tjejerna mer begränsade sociala kontakter och nätverk på orten, delvis på grund av att killarna deltog i lagidrotter men inte tjejerna (Rosvall 2017). Det är en liten och avgränsad studie men det ger indikationer på de komplexa samspelet mellan möjligheter och livsval.

I fokusgrupperna för den här rapporten hade MUCF inga frågor som gäller situationen för unga med utländsk bakgrund på landsbygder, och ingen av de unga tog själva upp den frågan. För att få mer kunskap om denna grupp kan det behövas studier som specifikt satsar på att nå den målgruppen.

Att tjejer med utländsk bakgrund till skillnad från de andra grupperna inte har högre sysselsättningsgrad i landsbygdskommuner återspeglas i att det bland dem också är mindre skillnader mellan kommuntyper i andelen som studerar i åldern 20–25 år. Det är alltså ganska höga andelar som studerar även i landsbygdskommuner i denna grupp, delvis för att fler i landsbygdskommuner studerar på Komvux, SFI eller annat jämfört med i storstadskommuner.

Killar med utländsk bakgrund i landsbygdens centralorter och små tätorter har både sämre förutsättningar och mer framgång på arbetsmarknaden än i andra områden

Det är i landsbygdens centralorter och små tätorter som unga med utländsk bakgrund i högst utsträckning har föräldrar med grundskoleutbildning som högsta utbildningsnivå. Det är också i dessa områdestyper som unga med utländsk bakgrund i lägre utsträckning får gymnasiebehörighet, i genomsnitt har lägre betyg och i högre utsträckning går introduktionsprogram på gymnasiet jämfört med andra områdestyper. Men det är också i dessa områdestyper som killar med utländsk bakgrund i högst grad har extrajobb vid sidan av gymnasiet, i högst grad har sysselsättning i åldern 20–25 år och i lägst utsträckning är utanför både arbete och studier jämfört med killar med utländsk bakgrund i andra områdestyper. Bland unga som saknar gymnasieutbildning är det killar med utländsk bakgrund i just dessa områdestyper som har klarat sig bäst på arbetsmarknaden jämfört med unga i alla andra grupper och

områdestyper. En möjlig förklaring är att i landsbygdens centralorter och små tätorter skulle det kunna finnas en högre andel unga vars hinder främst består av språksvårigheter och begränsade möjligheter att få hjälp med skolarbete från föräldrarna, men som för övrigt står nära arbetsmarknaden. Det är i så fall intressant varför detta mönster endast gäller killarna.

Unga som varken arbetar eller studerar

Att vara i en situation utanför både arbete och studier är något vanligare i landsbygdskommuner än i storstadskommuner, även om skillnaden inte är så stor. Här hade det varit intressant att dela upp landsbygdskommunerna i underkategorier, till exempel skilja ut kommuner med stark besöksnäring eller andra starka arbetsmarknader som inte kräver hög utbildning. I en tidigare rapport har MUCF visat att andelen unga som är utanför jobb och studier är lägre i kommuner där en större andel av den arbetande befolkningen är anställda inom ungdomsbranscher¹² (MUCF 2023b).

En starkt bidragande förklaring till att det är något vanligare i landsbygdskommuner är att unga som har svårigheter med övergång till vuxenlivet (arbete och/eller studier) i större utsträckning stannar i hemkommunen. Eftersom utflyttningen från landsbygdskommuner är så pass stor kommer de som har svårt att flytta automatiskt utgöra en något större andel av gruppen. Skillnaderna mellan landsbygdskommuner och de andra två kommuntyperna är tydligare bland tjejer, både med svensk och utländsk bakgrund, än bland killar. Det kan förklaras av att tjejer i högre grad flyttar från landsbygdskommuner, vilket innebär att mönster som beror på utflyttning kan bli tydligare bland tjejer än bland killar.

I arbetet med att förebygga att unga hamnar i en situation där de är utan både studier och arbete vore det relevant att undersöka i hur hög grad denna situation i landsbygdskommuner beror på att unga har mer begränsade möjligheter i närområdet, eller att unga med särskilda behov kan ha svårt att flytta långt från familjen och sina välkända sammanhang.

¹² Ungdomsbranscher definierades som handel eller hotell- och restaurangbranschen (MUCF 2023b, Metodbilaga)

Könssegregerad arbetsmarknad innebär begränsade möjligheter

I den här rapporten har MUCF inte gått in på vilka branscher de unga jobbar i. En studie av unga i landsbygder visar att bland killarna är det mer spridning mellan många olika branscher medan tjejerna är mer koncentrerade på ett fåtal branscher (Bjerke & Mellander 2022). En rapport från SCB om gymnasieungdomar som sommarjobbar visar samma sak (SCB 2024). I en tidigare Fokusrapport från MUCF diskuterar unga på en liten ort i fokusgrupper möjligheten till jobb, där tjejerna ser stora jobbmöjligheter inom vård och omsorg, medan killarna söker sig mot industrin. Killarnas förklaring till att de inte är intresserade av jobb inom vård eller omsorg är att det inte gäller fasta jobb utan huvudsakligen vikariat, och tjejerna beskriver att de går från vikariat till vikariat inom vård och omsorg (Fokus 2018). I årets Fokusrapport kan MUCF se att valen av yrkesprogram följer ganska könsstereotypa mönster i alla områden och kommuntyper. Men tjejer i rurala områden väljer till exempel i högre grad programmet Fordon och transport (knapp 5 procent) jämfört med tjejer i andra områdestyper och kommuntyper. Det är ett gymnasieprogram som av Skolverket bedömts som en kommande bristkompetens där det behövs fler elever (Skolverket 2024). Just det programmet nämns även av några tjejer i fokusgrupperna i denna rapport som ett säkert sätt att kunna stanna på hemorten. En intervjustudie med gymnasieungdomar från Kalix belyser att det är lättare för tjejer att se en framtid inom ett mansdominerat yrke om det finns åtminstone någon kvinna de personligen känner till som jobbar inom det yrket (Forsberg 2019). Bland killar kvalar två program som traditionellt väljs av tjejer ändå in på killarnas tio-i-topp i alla kommuntyper men med relativt låga andelar. Det gäller programmen Barn och fritid (av Skolverket bedömt som ett program som behöver minska) och Vård och omsorg (av Skolverket bedömt som ett program som behöver öka) (Skolverket 2024).

MUCF har inte i denna rapport undersökt i vilken grad ungas val av könsstereotypa branscher grundar sig i könsstereotypa normer eller en oro för trakasserier utifrån kön.

Ungas valmöjligheter kan öka genom riktat arbete för att motverka könssegrering av gymnasieprogram och yrken, att uppmuntra unga

att se hela arbetsmarknaden, och att möjliggöra friare val genom arbete mot könstereotypa normer och trakasserier. Även om könssegregationen på arbetsmarknaden förekommer både i städer och landsbygder kan det vara extra viktigt att motverka den på landsbygder, där framför allt tjejer flyttar från hemorten, och de som stannar är koncentrerade på relativt få branscher.

I landsbygdskommuner anger lägre andel unga att de har god fysisk hälsa och god tillgång till hälsovård

Andelen unga som i Nationella ungdomsenkäten rapporterar god fysisk hälsa är över lag hög, men något lägre i landsbygder, framför allt i rurala områden jämfört med centralorter oavsett kommuntyp. Det är förvånande och aningen oroande. Även andelen unga i åldern 20–25 år som är sjukskrivna, av de som är förankrade på arbetsmarknaden, är något högre i landsbygdskommuner. Jordbruksverket har visat att även för den vuxna befolkningen är antalet sjukdagar i genomsnitt högre i landsbygder än i städer och storstäder både för kvinnor och män och i olika åldersgrupper (Jordbruksverket 2013). Skillnaderna är inte så stora, men det är en fråga som är värd att studera vidare. MUCF kan inte i denna rapport svara på om det beror på att något i livssituationen på landsbygder leder till mer ohälsa, eller att unga med god hälsa i högre utsträckning kan flytta från hemkommunen, och att andelen med ohälsa därmed utgör en något större andel av de som bor kvar.

Däremot framkom inte någon skillnad i självrapporterad psykisk hälsa mellan kommuntyperna, utifrån vad de unga själva svarar i Nationella ungdomsenkäten. Psykisk ohälsa är bland unga vanligare än fysisk ohälsa. Dock tycks inte stad/landsbygd vara en aspekt som spelar in när det gäller risken för psykisk ohälsa bland unga, utifrån denna rapportens resultat. Den fråga från Nationella ungdomsenkäten om psykisk hälsa som är analyserad här är i och för sig generellt formulerad och gäller odefinierad psykisk hälsa. Det skulle kunna ge andra resultat att studera specifika ohälsoproblem eller registrerade diagnoser.

En studie om självmord och självmordsförsök bland unga mellan 15–24 år i Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland och Jämtland mellan 1998–2017 fann inga tydliga mönster. Dödsfall från självmord tycks ha ökat något i landsbygdskommuner men inte i storstadskommuner under perioden bland både killar och tjejer, och legat högre för landsbygdskommuner åtminstone i slutet av perioden (San Sebastián et al 2020). En annan studie (Jonsson et al 2019) visar ingen skillnad mellan kommuntyperna när det gäller förekomsten av självmordstankar bland unga i åldern 16–24 år i Norrlandsregionerna. I samma studie rapporterar färre tjejer i landsbygdskommuner stress och psykisk påfrestning jämfört med i stadskommunerna, efter kontroll för bakgrundsfaktorer, medan det inte är skillnad mellan kommuntyperna för killar för dessa variabler (Jonsson et al 2019). Observera att studierna från Norrlandsregionerna använder andra kommuntyper än i denna rapport, och inte har storstadskommuner.

I årets Fokusrapport har analysen inte kunnat delas upp på fler undergrupper än killar och tjejer, och kan inte utesluta att det finns skillnader gällande både psykisk och fysisk hälsa mellan kommuntyper inom grupper baserat på svensk/utländsk bakgrund, eller andra individvariabler.

Unga i landsbygdskommuner rapporterar i lägre grad att de har goda möjligheter att besöka hälso- och sjukvård, jämfört med unga i blandade kommuner och storstadskommuner. Det gäller både killar och tjejer.

Funktionsnedsättning kan vara ett större hinder på landsbygder

I fokusgrupperna framträder en ung person som inte har en gymnasieskola på hemorten men som beskriver en omöjlig situation att inte kunna flytta från familjen för gymnasiestudier på grund av sin neuropsykiatriska funktionsnedsättning.

Statistik från både Nationella ungdomsenkäten och register över ersättningar för funktionsnedsättning indikerar att det är något vanligare i landsbygdskommuner att unga har funktionsnedsättning jämfört med i storstadskommuner. Analys av registerstatistik visar att det till stor del

beror på att unga med funktionsnedsättning i något högre grad stannar i landsbygdskommuner jämfört med unga utan funktionsnedsättning. Även om unga med funktionsnedsättning i landsbygdskommuner flyttar från hemkommunen i högre grad än vad samma grupp i andra kommuntyper gör, så är skillnaden gentemot unga utan funktionsnedsättning större. Mönstret av att det är aningen högre andel unga med funktionsnedsättning i landsbygdskommuner tycks alltså bero på att unga utan funktionsnedsättning flyttar från landsbygdskommuner i betydande utsträckning.

Forskning från USA har visat att funktionsnedsättning är vanligare på landsbygder i alla åldersgrupper. Flyttmönster har lagts fram som en trolig förklaring till detta, det vill säga att personer med funktionsnedsättning i lägre utsträckning skulle flytta från landsbygder och i högre utsträckning flytta tillbaka (Von Reichert & Berry 2020).

Unga med funktionsnedsättning tycks alltså ha något mer begränsade möjligheter när det gäller valet att flytta från landsbygder, och det är därmed ännu viktigare att deras behov kan mötas på hemorten, både när det gäller studier och andra viktiga levnadsvillkor.

Trygghet och social sammanhållning i landsbygder

I fokusgrupperna i landsbygdskommuner beskriver de unga en positiv social kontroll och social sammanhållning som enligt dem minskar risken för kriminalitet. I Nationella ungdomsenkäten är det fler unga i landsbygdskommuner än i storstadskommuner som svarar att de känner sig trygga i sitt eget bostadsområde på kvällen. Analys uppdelat på områdestyper visar att det framför allt är i rurala områden som unga rapporterar att de känner sig trygga i sitt närområde på kvällen. I centralorter i landsbygdskommuner är andelen som rapporterar trygghet lägre än i rurala områden och ligger på samma nivå som i städer och storstäder, vilket är aningen förvånande. En studie av Rädda barnen bland ett representativt urval av barn i åldern 12, 14 och 16 år visar att barn som bor i centralorter oftare rapporterar sig otrygga i sitt bostadsområde på kvällarna jämfört med barn i tätort som ej är centralort och

i rurala områden (Rädda Barnen 2022). Den studien inkluderade dock inte analys av kommuntyper.

Andelen som rapporterar en känsla av otrygghet i bostadsområdet på kvällen är betydligt högre bland tjejer än killar i alla kommuntyper och områdestyper. Att kvinnor och tjejer rapporterar mer otrygghet i närmiljön är välkänt, till exempel från Brottsförebyggande rådets Trygghetsstudie för 2023 (Brottsförebyggande rådet 2023). I en forskningsstudie på landsbygd berättar unga tjejer om genusbaserat hot och våld som leder till att de begränsar sin vardag (Brännström et al 2020b). Den studien gör ingen jämförelse med städer och storstäder, men visar att genusbaserat hot och våld är något som förekommer även på landsbygder. I fokusgrupperna för MUCF:s rapport ställdes inga frågor om ungas specifika erfarenheter av hot och våld, utan de unga pratade mer generellt om en känsla av trygghet. Det faktum att fokusgrupperna var blandade mellan killar och tjejer kan också ha begränsat benägenheten att prata om genusbaserat hot och våld.

I Nationella ungdomsenkäten är det inga signifikanta skillnader mellan kommuntyperna när det gäller hur många unga som rapporterar att de har varit utsatta för mobbning, stöld, misshandel, hot eller sexualbrott i en rad olika sammanhang. Att det inte är några skillnader mellan kommuntyper när det gäller utsatthet för brott kan tyckas strida mot att unga i samma enkät rapporterar mer otrygghet i storstadskommuner jämfört med landsbygdskommuner. Rapporteringen av otrygghet gäller specifikt sammanhanget ”på kvällstid i bostadsområdet”, medan frågan om utsatthet för olika brottstyper gäller alla sammanhang, inklusive i familjen och i skolan, så det är svårt att jämföra. Men en känsla av otrygghet behöver inte heller stå i relation till den faktiska risken för brott eller egen erfarenhet av utsatthet. Otrygghet i närmiljön kan till exempel bero på hur en plats är utformad, hur omgivningen och media pratar om vissa områden, berättelser från jämnåriga och närstående samt erfarenheter av mindre händelser som inte är brott men som ändå är skrämmande (Lundgren & Strid 2024).

I denna rapport var det inte möjligt att analysera specifika brottstyper (det vill säga mobbning, stöld, misshandel, hot eller sexualbrott) och inte heller specifika sammanhang (till exempel skolan, hemmet och så vidare).

Detta eftersom antalet svarande skulle bli för få inom varje grupp. Hade det gått att dela upp analysen antingen på sammanhang eller brottstyp så kanske det hade framkommit skillnader mellan kommuntyper. En rapport från Brottsförebyggande rådet (Nordén 2023) har visat att elever i skolor i landsbygdskommuner i högre grad rapporterar utsatthet för hot eller våld i skolan jämfört med andra kommuntyper, särskilt vad gäller sexualbrott. Det skulle möjligen kunna vara så att unga i städer är utsatta för brott i vissa sammanhang i högre grad, till exempel i stadsmiljön, medan unga på landsbygder är det i andra sammanhang, till exempel i skolan enligt vad som nämndes ovan (Nordén 2023). Om det är fallet skulle det förklara att skillnader inte framkommer när alla sammanhang och brottstyper analyseras tillsammans. Den Nationella trygghetsundersökningen visar bland alla åldrar (16–84 år) något lägre grad av utsatthet i landsbygdskommuner när det gäller misshandel, hot, sexualbrott och

vissa typer av bedrägerier och stöld, men skillnaderna mellan kommuntyperna är små (Brottsförebyggande rådet 2023).

Att landsbygder, särskilt utanför centralorterna, uppfattas som lugna och trygga är en aspekt som unga värderar högt, utifrån vad de berättar i fokusgrupperna. Det kan kompensera för att landsbygder även kan uppfattas som händelselösa av de unga.

Skillnader i valdeltagande och känsla av inkludering

Tjejer i landsbygdskommuner känner sig i lägre utsträckning inkluderade i Sverige som land eller i sin kommun, och känner sig i lägre utsträckning delaktiga i Sverige. Detta mönster syns i Nationella ungdomsenkäten 2021 bland tjejer men inte bland killar. Det skulle kunna hänga samman med att tjejer i högre utsträckning flyttar från landsbygdskommuner. Dels kan det vara så att de som flyttar kanske är de som i allmänhet känner sig delaktiga och inkluderade, med resultatet att de som bor kvar är de som i lägre grad känner sig delaktiga eller inkluderade. Men det kan också vara en orsak till att tjejer i högre utsträckning flyttar från landsbygder.

I myndighetens rapport från 2018 framkom lägre känsla av inkludering i Sverige i landsbygdskommuner jämfört med andra kommuntyper bland alla unga, alltså inte specifikt bland tjejer (MUCF 2018). Det är värt att beakta över tid om denna skillnad mellan kommuntyper består, och om mönstret i så fall främst gäller tjejer eller båda könen. Det vore också högst relevant att se analysen uppdelad på svensk/utländsk bakgrund, vilket inte varit möjligt i denna rapport.

I riksdagsvalet 2022 var valdeltagandet, uppdelat på kön och utländsk bakgrund, lägre i landsbygdskommuner inom alla grupper, utom bland killar med utländsk bakgrund där det inte var skillnad mellan kommuntyper. Framför allt är valdeltagandet betydligt lägre bland unga med utländsk bakgrund än bland unga med svensk bakgrund. Eftersom det är högre andel unga med utländsk bakgrund i storstadskommuner än i landsbygdskommuner blir det två motsatta samband, som i kombination gör att i hela ungdomsgruppen (det vill säga inte uppdelat på kön och

utländsk bakgrund) ligger valdeltagandet för riksdagsvalet 2022 ungefär lika i de olika kommuntyperna.

MUCF har tidigare visat att det har skett en minskning av valdeltagandet mellan 2018 och 2022 bland unga med utländsk bakgrund (MUCF 2024). Årets fokusrapport visar att minskningen har skett i alla kommuntyper och alla områdestyper, och enbart marginellt kan förklaras av förändringar i de bakgrundsfaktorer som rapporten har tagit hänsyn till.

Unga som bor i orter långt från urbana center kan uppleva att beslutsfattare betraktar deras ort, och i förlängningen de unga som bor där, som obetydliga och inte värda att satsa på (Hjort 2023, MUCF 2018).

De unga i fokusgrupperna på landsbygder beskriver en känsla av att kommunala beslutsfattare inte lyssnar på deras åsikter, och att det ibland leder till att insatser som riktar sig mot unga inte fungerar som det är tänkt. Eftersom fokusgruppsintervjuerna enbart är gjorda i landsbygdskommuner ger dessa resultat inga indikationer på i vilken mån detta är unikt för landsbygder, tvärtom skulle det kunna vara vanligt i alla kommuntyper. Men i kommuner där det bara finns utrymme för ett fåtal insatser gentemot unga kan det vara extra viktigt att dessa insatser förankras hos ungdomsgruppen, så att insatserna inte blir outnyttjade.

Det behövs mer kunskap om vilka faktorer som bidrar till att unga känner sig delaktiga och inkluderade i landet och lokalsamhället, och hur bristande känsla av delaktighet och inkludering relaterar till valdeltagande i landsbygder och i städer.

Sämre möjlighet i storstäder att flytta hemifrån

Unga i storstadskommuner rapporterar i lägre grad att de ser möjlighet att hitta bostad inom rimligt avstånd jämfört med unga i landsbygdskommuner och blandade kommuner. Unga i storstadskommuner bor även i åldern 20–25 år kvar med föräldrarna i högre utsträckning.

Bjerke & Mellander (2022) har visat att det som gör att det inte lönar sig för unga utan högskoleutbildning att flytta från landsbygden är att bostadskostnaderna är så mycket högre i städer och storstäder.

Möjligheten att hitta bostad, och till priser mer anpassade till ungas inkomster, är alltså något som unga i landsbygdskommuner har till sin fördel. Den här rapporten har inte gått in på hur det skiljer sig mellan rurala områden gentemot centralorter.

I blandade kommuner är det lägst andel unga som bor med sina föräldrar jämfört med både landsbygdskommuner och storstadskommuner. Det kan bero på att blandade kommuner är den kommuntyp som är vanligast att flytta till bland unga som flyttar från hemkommunen, och att stor andel av ungdomsgruppen i blandade kommuner är unga som har flyttat hemifrån.

Skillnader över tid

Över de senaste 30 åren har mycket förändrats i samhället, men skillnader mellan landsbygder och städer har förblivit ganska lika utifrån de variabler som denna rapport har följt över tid, åtminstone för unga med svensk bakgrund.

En skillnad är att andelen unga med utländsk bakgrund har ökat i landsbygder, och sammansättningen av den gruppen har också ändrats framför allt på landsbygder. Som ett resultat av det ökade bland annat andelen som saknade gymnasiebehörighet, som gick introduktionsprogram, och som var utanför både arbete och studier bland killar och tjejer med utländsk bakgrund i landsbygdskommuner under mitten på 2010-talet, för att sedan minska igen.

Unga i landsbygder och städer gör olika livsval

Unga som bor i landsbygder eller städer gör olika livsval när det gäller studieinriktning, arbete, familjebildning och att flytta eller inte flytta från hemorten, aspekter som hänger nära ihop.

I varje fas av livet gör unga val som påverkar deras framtida möjligheter och framtida val. Unga på landsbygder väljer i högre utsträckning gymnasieutbildningar som innebär att de kan ta sig in på arbetsmarknaden direkt efter gymnasiet. De unga på landsbygder som ändå väljer

högskoleförberedande program vet redan då att det valet förmodligen innebär ett val att så småningom flytta från hemorten för fortsatta studier. I en del kommuner måste unga redan inför gymnasiet välja att flytta hemifrån, vilket denna rapport framför allt illustrerar genom ungas berättelser i fokusgruppsintervjuer i landsbygdskommuner. Bristen på studiemöjligheter på hemorten innebär att unga på landsbygder över lag är tvungna att göra viktiga livsval i yngre åldrar än unga i städer.

Det är svårt att särskilja i vilken utsträckning skillnader i livsval mellan landsbygder och städer beror på att valmöjligheterna eventuellt är begränsade, eller hur mycket det beror på att unga har olika prioriteringar och önskemål utifrån sina sociala sammanhang och livserfarenheter. Oavsett vilket så är det av vikt att unga ska ha möjlighet att göra de livsval som bäst motsvarar deras önskningar och drömmar för framtiden.

Killar och tjejer gör olika livsval beroende på var de bor, något som kan grunda sig i att de ser olika möjligheter och hinder på hemorten. Tjejer väljer i högre grad att flytta från landsbygder, vilket förmodligen beror på att de ser begränsade möjligheter där, eller att de möjligheter som finns inte tilltalar dem i lika hög grad. Tjejer i landsbygdskommuner rapporterar i lägre grad att de ser goda möjligheter till jobb eller att de känner sig inkluderade i hemkommunen. De är också i lägre grad förankrade på arbetsmarknaden jämfört med killar i landsbygdskommuner, men i högre grad än tjejer i blandade kommuner eller storstadskommuner. De olika flyttmönstren skulle också tvärtom kunna bero på att killar ser sämre möjligheter att lyckas med en högre utbildning, och därmed är mindre intresserade av att flytta.

Studieval med inriktning mot tidigt inträde på arbetsmarknaden

Unga som växt upp i landsbygder väljer i lägre utsträckning att läsa vidare på högskola eller universitet efter gymnasiet. Det är inte så förvånande eftersom en stor del av unga på landsbygder läser yrkesförberedande program på gymnasiet, vilket syftar till att komma ut i arbetslivet direkt efter examen. Många unga har alltså på sätt och vis gjort detta val redan vid ungefär 15 års ålder, när de valde gymnasieprogram. Det skulle kunna bero på att det finns begränsade möjligheter att läsa vidare. Det

kan också bero på en önskan att kunna stanna nära hemorten, eller att det finns olika normer och förväntningar i landsbygder respektive städer och storstäder. Det finns också anledning att tro att erfarenheter och kontakter inom arbetslivet bland unga på landsbygder gör att en större andel är benägna att snabbt komma ut i yrkeslivet, eller uppfattar det som konkret och realistiskt att de ska kunna börja jobba relativt snart.

Skolverkets planeringsunderlag om utbud och efterfrågan på gymnasial utbildning visar också att yrkesprogram i allmänhet är ett rationellt och klokt val om målet är att undvika arbetslöshet och snabbt komma i arbete. Skolverket rapporterar att arbetsmarknaden lider brist på utbildade från flertalet yrkesprogram, en brist som bedöms öka i nära framtid. En majoritet av unga som läst en yrkesutbildning blir etablerade på arbetsmarknaden snart efter avslutad utbildning (Skolverket 2024). Samma rapport visar att unga med högskoleförberedande gymnasium som högsta utbildning, det vill säga de som läser högskoleförberedande men inte går vidare till en högskoleutbildning, har en svag ställning på arbetsmarknaden. Det finns en risk att det kommer finnas en stor grupp unga i denna situation framöver. Skolverket bedömer att gymnasiehuvudmän i samtliga län bör omdisponera utbildningsplatser till fler platser

på yrkesprogram och färre platser på högskoleförberedande program (Skolverket 2024). Från och med 2025 ska gymnasieskolans huvudmän ta hänsyn till arbetsmarknadens behov vid dimensionering av platser.

I fokusgruppsintervjuerna i landsbygder resonerar en del unga kring val av specifika yrkesprogram som skulle göra det möjligt att kunna få jobb på hemorten. En studie har sett på hur unga i landsbygder resonerar kring val av yrkesprogram eller studieförberedande program. Studien visar att många unga grundar sina val av yrkesprogram på att vissa yrken och arbetsplatser blir konkreta och välkända dels genom att de unga själva har gjort praktik eller haft extrajobb där, men i ännu högre grad genom kontakter med familjemedlemmar och släktingar som har vissa yrken (Rönnlund, Rosvall & Johansson 2018).

Bjerke & Mellander (2022) har visat att bland unga från landsbygder har arbetslivserfarenhet större betydelse för inkomst vid 30 års ålder än vad högskoleutbildning har. De visar också att för landsbygdsungdomar utan högskoleutbildning så lönar det sig ekonomiskt att stanna på hemorten när man väger förvärvsinkomst mot bostadspriser. Men den analysen är gjord enbart upp till 30 års ålder, och det är möjligt att inkomsten blir högre över hela livet för de unga som flyttar. Studien visar också att för unga med högskoleutbildning lönar det sig ekonomiskt att flytta från landsbygder till städer (Bjerke & Mellander 2022).

Skolinspektionen rapporterar att på orter där befolkningen generellt har kort utbildning finns det normer som kan ta sig uttryck genom att elever redan på grundskolan sätter sina mål för framtiden lågt och därmed underpresterar i skolan eftersom det inte behövs så höga betyg för att komma in på ett lokalt yrkesprogram (Skolinspektionen 2022). Att gå yrkesprogram för att sedan få jobb på hemorten är, som nämnts ovan, inte ett dåligt val. Men på befolkningsnivå kan det bli ett mönster som förstärker ojämlikheter mellan landsbygder och städer. Dessutom innebär det att de unga tidigt begränsar sina framtida möjligheter, utifrån normer på orten snarare än egna önskemål. På landsbygder kan det till exempel ta formen av att de får för låga betyg för att göra andra val, om de så småningom ändrar sig. I städer kan det ta formen av att unga som önskar komma ut på arbetsmarknaden direkt efter gymnasieexamen ändå väljer högskoleförberedande program för att det är en norm på deras

hemort, och därmed läser sig vid ett val som inte gynnar deras önskemål utan kan leda till en svår situation på arbetsmarknaden.

I storstäder läser unga med svensk bakgrund och unga med utländsk bakgrund högskoleförberedande program på gymnasiet i ungefär samma utsträckning. Men i landsbygder läser unga med utländsk bakgrund högskoleförberedande program i högre utsträckning än unga med svensk bakgrund. Unga med utländsk bakgrund flyttar också i högre utsträckning från landsbygdskommuner, vilket ju som regel är en nödvändighet för de som vill studera på högskolenivå. Ett resultat är att när det gäller uppnådd utbildningsnivå är skillnaderna mellan de som vuxit upp i landsbygdskommuner och i andra kommuntyper mindre bland unga med utländsk bakgrund än bland unga med svensk bakgrund. Bland unga med utländsk bakgrund som är födda i Sverige så är andelen som går vidare till högskolestudier högre än jämnåriga unga med svensk bakgrund bland de som växer upp i landsbygdskommuner och blandade kommuner, men inte i storstadskommuner. När det gäller livsval för utbildning och framtida karriär är det alltså mindre skillnader mellan kommuntyperna bland unga med utländsk bakgrund jämfört med unga med svensk bakgrund. Detta trots att det är stora skillnader mellan kommuntyper vad gäller föräldrars utbildningsnivå bland unga med utländsk bakgrund.

Familjebildning

Baserat på Nationella ungdomsenkäten är det bland unga i landsbygdskommuner något vanligare att bo ihop med en partner eller make/maka jämfört med unga i storstadskommuner. Det skulle kunna bero på att unga som har en stadig partner i högre grad stannar i hemkommunen medan de som inte har en partner flyttar i högre grad. Men det kan också vara så att det finns en kultur av tidigare familjebildning i landsbygdskommuner. Denna rapport har inte tittat på ålder vid föräldraskap, men det är känt sedan tidigare att unga i landsbygder i genomsnitt får barn tidigare än unga i städer (Bjerke & Mellander 2022).

Tidigt föräldraskap kan vara ett val som till exempel baseras på att unga tidigt har en förvärvsinkomst som gör det ekonomiskt möjligt. Men tidigt föräldraskap kan också utgöra ett hinder för att komma in

på arbetsmarknaden. I denna rapportens analys av situationen för unga som varken arbetar eller studerar är det i landsbygdskommuner vanligare för tjejer att vara föräldralediga med enbart garantiersättning jämfört med tjejer i storstadskommuner. Det är en indikation på att tjejer i landsbygdskommuner i högre utsträckning får barn innan de har en sjukpenninggrundande inkomst (SGI). Det är även något högre andelar i blandade kommuner jämfört med storstadskommuner, men lägre än i landsbygdskommuner. Den högre andelen tjejer som är föräldralediga med enbart garantiersättning i landsbygdskommuner och blandade kommuner gäller både tjejer med svensk och utländsk bakgrund, men andelarna föräldralediga på garantinivå är överlag högre bland tjejer med utländsk bakgrund. MUCF har i en tidigare rapport visat att tidigt föräldraskap och omsorgsansvar kan vara en bidragande orsak till att unga utrikesfödda kvinnor i låg grad är etablerade på arbetsmarknaden (MUCF 2021a). Resultatet från årets Fokusrapport är en indikation på att detta kan gälla tjejer i landsbygdskommuner i högre grad än i andra kommuntyper, och då även i viss mån tjejer med svensk bakgrund.

Flytta – och återvända?

Unga flyttar från landsbygdskommuner i högre grad än från blandade kommuner eller storstadskommuner. Detta är känt från tidigare studier (Mulder, Lundholm & Malmberg 2020, Bjerke & Mellander 2022). Det finns flera studier som ger djupare insikt i hur unga resonerar kring valet att flytta eller stanna (Rauhut & Littke 2016, Svensson 2017, Forsberg 2019, Rönnlund 2020), med resultat som i stort sett ligger i samklang med vad unga i fokusgruppsintervjuerna för denna rapport har berättat. Kvalitativ forskning visar att det kan bli en norm att unga ”ska” flytta från bygden, att det ses som en del av en framgångsrik utveckling mot att bli vuxen (Rönnlund 2020). För tjejer kan orsakerna till att flytta från landsbygder, utöver en önskan att studera vidare och ett intresse för andra yrken än vad de uppfattar att det finns i landsbygder, även ha att göra med en önskan om en livsstil och fritid som passar dem bättre än vad landsbygderna erbjuder (Rauhut & Littke 2016).

Denna rapport visar att de unga som flyttar från landsbygdskommuner framför allt flyttar till blandade kommuner. Unga som flyttar från

en landsbygdskommun flyttar endast i låg utsträckning till en annan landsbygdskommun, medan unga som flyttar från en blandad kommun eller storstadskommun i hög utsträckning flyttar till en annan kommun av samma kommuntyp som hemkommunen.

Tjejer flyttar från landsbygdskommuner i högre utsträckning än killar. Unga med utländsk bakgrund flyttar från landsbygdskommuner i något högre utsträckning än unga med svensk bakgrund, men i blandade kommuner och storstadskommuner flyttar unga med svensk bakgrund i högre grad från hemkommunen än unga med utländsk bakgrund. I alla kommuntyper är det vanligare att flytta från hemkommunen om man har gymnasieutbildning, läser vidare på högskolenivå, inte har aktivitetsersättning och aldrig har varit i en situation där man under ett helt år varken har arbete eller studier. Men att flytta från hemkommunen är i alla dessa grupper vanligare i landsbygdskommuner än i blandade kommuner eller storstadskommuner.

Av de unga som har flyttat från en landsbygdskommun är det något lägre andel som flyttar tillbaka till hemkommunen senast vid 25 år jämfört med unga som flyttat från en blandad kommun eller storstadskommun.

Det är möjligt att fler unga flyttar tillbaka till hemkommunen senare än under den åldersperiod som rapporten har studerat, alltså efter 25 års ålder. En av de viktigaste faktorerna för att flytta tillbaka till hemkommunen är i samband med att man får barn, visar en studie över flyttmönster bland personer som tagit examen från något universitet i Sverige (Bjerke & Mellander 2017). En del av de unga i rapportens fokusgrupper i landsbygdskommuner berättar också att de är intresserade av att flytta tillbaka till hemorten när de själva bildar familj, eftersom de ser sin hembygd som ett tryggt ställe att ha barn på.

Betydelsen av individuella respektive strukturella förutsättningar

Rapporten har funnit skillnader mellan landsbygder och städer inom alla de områden som har analyserats med statistik: boende, hälsa, trygghet, fritid, deltagande, studier och arbete. Dessa skillnader kan bero både på att unga på landsbygder och i städer har olika strukturella förutsättningar (till exempel tillgång till service, kommunala resurser, lokal arbetsmarknad, närhet till naturen) och på att de har olika individuella förutsättningar, eller bakgrundsfaktorer (till exempel kön, ålder, utländsk bakgrund och familjens socioekonomi). Skillnader kan också bero på att vissa unga flyttar från landsbygder i högre grad än andra unga.

Att strukturella förutsättningar skiljer sig mellan landsbygder och städer är närmast självklart – det råder stora skillnader gällande bebyggelsestruktur, geografi, avstånd, resurser, arbetsmarknad och så vidare. Även faktorer som normer, förväntningar och beteenden kan skilja sig mellan landsbygder och städer på en strukturell nivå (MUCF 2018, Forsberg 2019, Skolinspektionen 2022). Denna rapport har inte kartlagt strukturella faktorer på områdesnivå, utöver vad som framkommer i de ungas egna enkätsvar och berättelser i fokusgruppsintervjuer.

Även individuella bakgrundsfaktorer skiljer sig mellan landsbygder och städer, vilket rapporten har kunnat kartlägga. Unga som bor i landsbygdskommuner och i landsbygdsområden är i något högre grad killar, yngre unga, unga med svensk bakgrund, och unga vars föräldrar har enbart gymnasial eller förgymnasial utbildning. Att det är fler killar och yngre unga i landsbygder beror på att tjejer och äldre unga flyttar från landsbygder i högre grad. Att det i landsbygdskommuner är fler unga vars föräldrar har kort utbildning och färre unga med utländsk bakgrund beror på att det är ett mönster som gäller för landsbygdsbefolkningen i allmänhet, och även att unga med utländsk bakgrund i högre grad flyttar från landsbygdskommuner.

Strukturella förutsättningar och individuella bakgrundsfaktorer hänger nära ihop. När det gäller att främja ungas levnadsvillkor i landsbygder så har både de strukturella förutsättningarna och de individuella bakgrundsfaktorerna betydelse, men de kan kräva olika typer av insatser.

MUCF har i denna rapport haft ambitionen att urskilja hur mycket av skillnaderna i ungas levnadsvillkor mellan landsbygder och städer som beror på skillnader i individuella bakgrundsfaktorer respektive strukturella förutsättningar. Det har gjorts genom att beräkna hur stor del av skillnaderna som kan förklaras genom individuella förutsättningar, hädanefter kallat bakgrundsfaktorer, och därefter anta att den del av skillnaden som återstår efter att ha tagit hänsyn till individuella bakgrundsfaktorer i stället kan bero på skillnader i strukturella förutsättningar.¹³ Individuella bakgrundsfaktorer gäller enbart sådant som de unga själva inte kan påverka som kön, ålder, utländsk bakgrund och föräldrarnas utbildning.

Rapportens resultat visar att för studieresultat (betyg, gymnasiebehörighet) och studieval (yrkesprogram eller högskoleförberedande program, samt högskolestudier eller inte) beror en del av skillnaderna mellan kommuntyper på individuella bakgrundsfaktorer. Unga i landsbygdskommuner har i högre grad föräldrar med kort utbildning, vilket förmodligen är den bakgrundsfaktor som har störst betydelse för skillnaderna mellan kommuntyper. Men det återstår skillnader mellan kommuntyperna som inte beror på skillnader i de individuella förutsättningar (bakgrundsfaktorer) som har analyserats här.

Att unga i landsbygdskommuner rapporterar lägre tillgång till kollektivtrafik och hälsovård beror tvärtom inte alls på skillnader i individuella bakgrundsfaktorer, vilket är ganska väntat eftersom kollektivtrafik och hälsovård är service som kan antas skilja sig mellan kommuntyper på en strukturell nivå. Att unga i landsbygdskommuner i högre grad är sjukskrivna kan inte heller förklaras av individuella bakgrundsfaktorer i denna rapport, vilket är mer förvånande eftersom hälsa har ett bevisat samband med faktorer på individnivå som familjens utbildning (Viner, Ozer, Denny et al 2012).

¹³ Den skillnad som återstår efter att ha tagit hänsyn till individuella förutsättningar kan förstås också bero på andra individuella förutsättningar än de som har inkluderats i analysen här (kön, ålder, föräldrars utbildningsnivå, utländsk bakgrund samt om de har föräldrar i Sverige eller inte).

För att se detaljerade redovisningar av skillnader mellan kommuntyper och i vilken grad de kan förklaras av individuella bakgrundsfaktorer (kön, ålder, svensk/utländsk bakgrund samt föräldrars utbildningsnivå eller frånvaro), se varje fördjupningskapitel, kapitel 3–10.

Ungas flyttmönster har betydelse för skillnader i andelen unga som har gymnasieexamen. Även om unga tar gymnasieexamen i ungefär samma utsträckning oavsett vilken kommuntyp de växer upp i, så flyttar unga med gymnasieexamen i högre grad från landsbygdskommuner jämfört med unga utan gymnasieexamen. Unga som någon gång under ungdomsperioden har aktivitetsersättning och unga som någon gång är utanför både arbete och studier flyttar i lägre grad från hemkommunen. Därmed blir andelen unga som inte har gymnasieexamen, andelen som har aktivitetsersättning och andelen som någon gång har varit utanför både arbete och studier högre i landsbygdskommuner.

Slutsats

Om beslutsfattare vill göra landsbygder mer attraktiva för unga att bo i, stanna i och återvända till måste de se över, följa upp och utveckla utjämnande system när det gäller

- tillgång till fritidsaktiviteter och kulturaktiviteter
- tillgång till kollektivtrafik
- fysisk hälsa och funktionsnedsättningar
- tillgång till vård och annan service
- utökad studievägledning på högstadiet (detta bedömer myndigheten behövs både i landsbygder och städer, för att hjälpa unga att välja utifrån sin egen önskan för framtiden snarare än omgivningens normer)
- tillgång till gymnasieskola med nationella program
- introduktionsprogram på gymnasiet (behöver följas upp för att se om den utjämnande effekten som visas i denna rapport även gäller senare åldersskullar)
- könsstereotypa normer om yrkesval
- ungas delaktighet och valdeltagande.

Det är också viktigt att vara medveten om att ungas levnadsvillkor skiljer sig mellan unga i olika typer av landsbygder och att behoven av insatser kan se väldigt olika ut.

Unga i landsbygder har överlag mer begränsade möjligheter än unga i städer och storstäder, särskilt när det gäller fritid, studier och transport. Skillnader mellan landsbygder och städer beror delvis på att befolkningen har olika sammansättning, till exempel att det är vanligare med föräldrar med kort utbildning. Men även efter att hänsyn tagits till föräldrars utbildning och andra viktiga bakgrundsfaktorer så kvarstår skillnader.

Trots hinder så lyckas många unga i landsbygder ändå väl, framför allt när det gäller att komma in på arbetsmarknaden. Till stor del beror det på att unga i landsbygder gör livsval som passar deras omständigheter, som att gå yrkesprogram. I vilken grad dessa livsval grundar sig på personliga önskemål eller på begränsade valmöjligheter, som att alla gymnasieprogram inte finns på nära håll, kan denna rapport inte besvara. Unga i landsbygder är också i högre grad involverade i extraarbete redan under skoltiden. Det kan vara ett nödtvång av ekonomiska behov eller familjegårdens behov, men kan i förlängningen vara en styrka som ger dem mer konkret koppling till arbetsmarknaden. Att unga i landsbygder trots hinder ofta lyckas väl beror också på att det finns utjämnande mekanismer, som gymnasieskolans introduktionsprogram.

Ojämligheten mellan unga i landsbygder och städer när det gäller tillgång till en variation av fritidsaktiviteter, kulturaktiviteter och evenemang är en punkt som har stor betydelse för unga. Även om landsbygden har fördelar som trygghet, sammanhållning och närhet till naturen, så råder brist på meningsfulla fritidsaktiviteter för unga och svårigheter med transport till de aktiviteter som ändå finns.

Unga i landsbygder kan känna ett tvång att flytta för att uppfylla sina mål och önskningar, men många unga vill också stanna eller återvända till hemorten. Både att flytta respektive att stanna eller återvända är förknippat med svårigheter och uppoffringar. En extra uppoffring möter de unga som behöver flytta redan när de ska börja gymnasiet, eller som behöver pendla långa sträckor för att kunna gå gymnasiet. Unga med extra svårigheter, som till exempel funktionsnedsättningar, har svårare att flytta och därmed färre valmöjligheter.

När unga är redo att flytta hemifrån väljer tjejer bort landsbygder i högre utsträckning än killar, särskilt tjejer med utländsk bakgrund. Det är ett tecken på att tjejer inte upplever att landsbygden ger dem tillräckliga möjligheter att leva de liv de vill. En högre andel tjejer än killar studerar på högskolenivå, vilket förmodligen är en stor del av förklaringen till att en högre andel tjejer än killar flyttar från landsbygdskommuner. Men den här rapporten kan inte fastställa i hur hög grad tjejers studieval beror på en önskan att studera och sen ha ett jobb som matchar utbildningen, eller att en önskan att flytta leder till att de väljer att söka sig till högskolestudier.

I den digitala samtiden skulle det kunna vara möjligt att både läsa en högskoleutbildning och ha ett högkvalificerat jobb och ändå bo på landsbygd. Om tjejer även i framtiden fortsätter att välja bort landsbygder i högre grad än killar så kan man tolka det som att det även är andra möjligheter som saknas för att många tjejer ska ha det liv som de önskar på landsbygden.

Att killar flyttar i lägre utsträckning kan också vara ett tecken på att de oftare inte uppfattar sig ha möjlighet att klara av högre studier. I alla kommuntyper väljer killar i lägre utsträckning att studera på högskolenivå jämfört med tjejer, men mest av allt gäller detta killar i landsbygdskommuner. Men killar med svensk bakgrund i landsbygdskommuner är också den grupp som i högst grad av alla har tillräckligt hög förvärvsinkomst för att räknas som förankrade på arbetsmarknaden.

Frågan om landsbygdens utveckling bör alltid ha ett ungdomsperspektiv. Yngre unga är en grupp som är hänvisade till det som finns på hemorten och kan inte väga fördelar och nackdelar med att flytta. Därför är det extra viktigt att uppväxtorten erbjuder de möjligheter de behöver för att ha en fungerande och meningsfull tillvaro i vardagen. Äldre unga har möjlighet att flytta till en annan ort om de önskar sig något annat än det som erbjuds på hemorten. Då är det dels viktigt att de ska ha möjlighet att göra det valet, om de önskar flytta. Men det är fortfarande också viktigt att hemorten erbjuder goda levnadsvillkor, så att det är en faktisk valmöjlighet att stanna på, eller återvända till, uppväxtorten.

DEL 2: FÖRDJUPNINGSDDEL

KAPITEL 3-10

72

3. Vilka unga är det som bor i landsbygder och städer?

Människor som bor på olika platser har i viss mån olika individuella förutsättningar. Individuella förutsättningar, eller bakgrundsfaktorer, gäller enbart förutsättningar som de unga själva inte har kunnat påverka, som kön, ålder, utländsk bakgrund och föräldrarnas utbildning.

Det här kapitlet går igenom skillnader i bakgrundsfaktorer mellan unga som bor i landsbygdskommuner, blandade kommuner och storstadskommuner, samt i olika områdestyper.

Sammanfattning av kapitlet

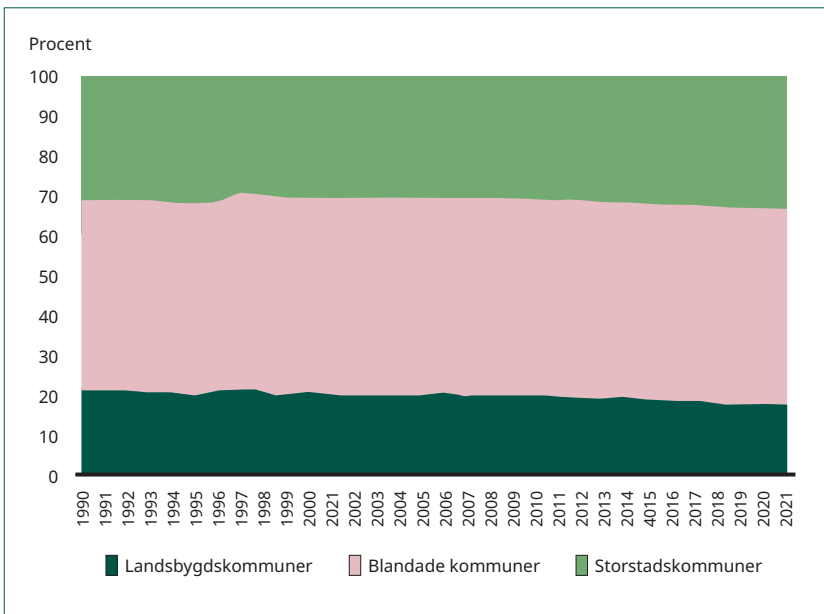
- Blandade kommuner är den vanligaste kommuntypen för unga 16–25 år att bo i (49 procent år 2021) och den vanligaste områdestypen är centralorter i blandade kommuner (39 procent år 2021).
- I landsbygdskommuner är killar överrepresenterade jämfört med tjejer. Det gäller framför allt i åldersgruppen 20–25 år. I landsbygdskommuner är 57 procent av 20–25-åringarna killar, jämfört med 53 procent i blandade kommuner och 51 procent i storstadskommuner. Överrepresentationen av killar i gruppen 20–25 år gäller alla områdestyper som här betecknas som landsbygd, alltså alla områdestyper utom städer och storstäder.

- I landsbygdskommuner är det en högre andel yngre unga (16–19 år) och färre äldre unga (20–25 år) jämfört med i blandade kommuner och storstadskommuner. Överrepresentationen av den yngre gruppen gäller främst rurala områden (både i landsbygdskommuner och i blandade kommuner) samt mindre tätorter.
- Att ha föräldrar med eftergymnasial utbildning är mindre vanligt i landsbygdskommuner (45 procent) jämfört med i blandade kommuner (55 procent) och storstadskommuner (63 procent). Det är även vanligare att ha föräldrar med högst grundskoleutbildning i landsbygdskommuner, vilket är mest påtagligt bland unga med utländsk bakgrund (27 procent av unga med utländsk bakgrund i landsbygdskommuner har föräldrar med högst grundskoleutbildning, jämfört med ungefär 16 procent av unga med utländsk bakgrund i storstadskommuner).
- Bland unga med svensk bakgrund är det vanligare med högutbildade föräldrar ju mer urbant ett område är. Men bland unga med utländsk bakgrund är det vanligast med högutbildade föräldrar i rurala områden och i storstadsområden, och minst vanligt i små tätorter och i centralorter i landsbygdskommuner.
- Det är högst andel unga med utländsk bakgrund i storstäder och minst andel i landsbygdskommuner, men skillnaderna har minskat under de senaste åren. Inom gruppen unga med utländsk bakgrund är det i landsbygdskommuner en högre andel som är födda utanför Sverige och högre andel som inte har föräldrar registrerade i Sverige. Andelen unga med bakgrund utanför Europa är liknande i alla kommuntyper.

Hur vanligt är det att unga bor i landsbygder?

Av alla Sveriges unga i åldern 16–25 år bodde 18 procent år 2021 i landsbygdkommuner, 49 procent bodde i blandade kommuner och 33 procent bodde i storstadskommuner.

Andelarna har sett relativt lika ut under de senaste 30 åren, men med en minskning från 21 procent i landsbygdkommuner år 1990, i blandade kommuner en liten ökning från 48 procent och i storstadskommuner en ökning från 31 procent.

Figur 3.1. Andel av alla unga 16–25 år som bor i olika kommuntyper under åren 1990–2021. Beräkningsunderlag: 4 785 309 individer.

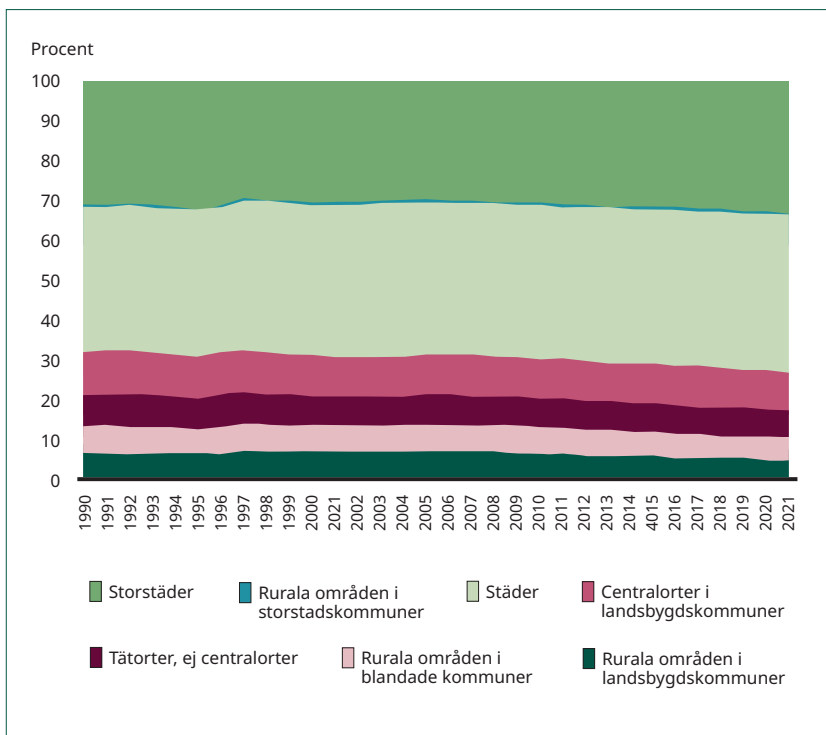
Källa: SCB.

Not: Kommunerna har samma klassificering under hela perioden.

Det har blivit mer vanligt bland unga att bo i städer, storstäder och rurala områden i storstadskommuner. Andelen av unga som bor i någon av de övriga områdestyperna har minskat. Unga som bor i rurala områden i storstäder analyseras inte i denna rapport eftersom andelen unga i denna områdestyp är så liten.

År 2021 bodde 5,2 procent av Sveriges unga i åldern 16–25 år i **rurala områden i landsbygdskommuner**, en minskning från 7,0 procent år 1990. Andelen unga i **rurala områden i blandade kommuner** minskade från 6,7 procent år 1990 till 5,6 procent år 2021. Andelen unga i **centralorter i landsbygdskommuner** minskade från 10,7 procent år 1990 till 9,8 procent år 2021. Andelen unga som år 2021 bodde i **storstäder** var 33 procent, andelen unga i städer (det vill säga centralorter i blandade kommuner) var 39 procent.

Figur 3.2. Andel av alla unga 16–25 år som bor i olika områdestyper under åren 1990–2021. Beräkningsunderlag: 4 785 309 individer.

Källa: SCB.

Not: Områdestyperna har samma klassificering under hela perioden. Unga i rurala områden i storstadskommuner har exkluderats från analys av områdestyper i resten av rapporten (men är inkluderade i analys av kommuntyper).

Fler killar och yngre unga i landsbygd

I landsbygdskommuner är andelen killar högre än i blandade kommuner och storstadskommuner. Denna överrepresentation av killar gäller främst åldersgruppen 20–25 år, där det i landsbygdskommuner är 57 procent killar och 43 procent tjejer, jämfört med 53 procent killar och 47 procent tjejer i blandade kommuner och 51 procent killar och 49 procent tjejer i

storstadskommuner.¹⁴ Bland unga i åldern 16–19 år är könsfördelningen mer lika mellan olika kommuntyper. Överrepresentationen av killar bland unga i åldern 20–25 år är också mer påtaglig inom gruppen unga med utländsk bakgrund, där fördelningen killar/tjejer är 62/38 procent i landsbygdskommuner, 57/43 procent i blandade kommuner och 53/47 procent i storstadskommuner.

Att killar är överrepresenterade på landsbygder beror i hög utsträckning på att det är vanligare för tjejer att flytta från landsbygdskommuner jämfört med killar, och allra vanligast för tjejer med utländsk bakgrund.

Överrepresentationen av killar i åldern 20–25 år gäller alla de områdestyper som klassas som landsbygd, alltså alla områdestyper utom städer och storstäder.

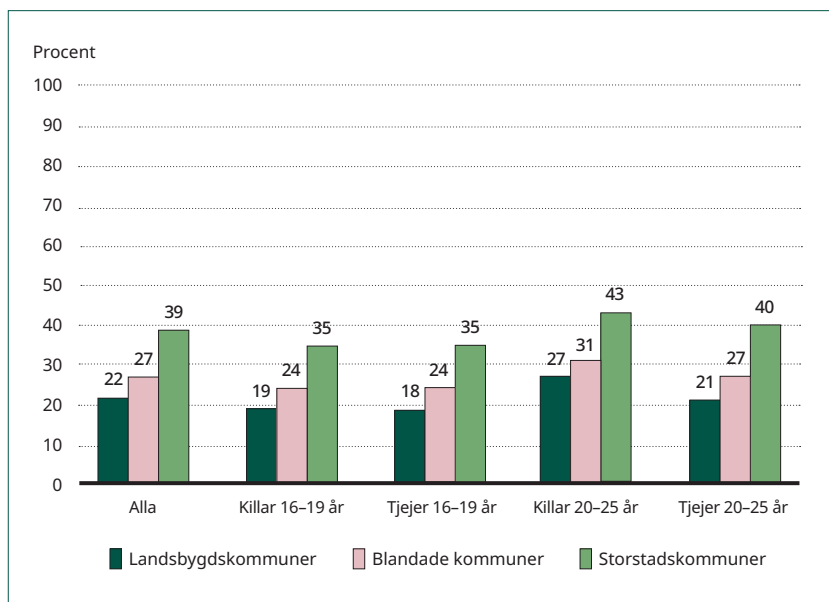
Åldersfördelningen ser olika ut i olika kommuntyper. I landsbygdskommuner är det överlag fler yngre unga än i blandade kommuner och storstadskommuner, framför allt bland tjejer. Unga under 20 års ålder är överrepresenterade i landsbygdskommuner. Vid 20 års ålder är det inga större skillnader mellan kommuntyper, medan unga över 20 års ålder är underrepresenterade i landsbygdskommuner och överrepresenterade i storstadskommuner (beräknat på år 2021). Det beror på att i den äldre åldersgruppen är det fler som har flyttat från landsbygdskommunerna, framför allt tjejer.

Överrepresentationen av den yngre gruppen gäller främst rurala områden (både i landsbygdskommuner och i blandade kommuner) samt mindre tätorter, men i något mindre utsträckning i centralorterna i landsbygdskommuner.

¹⁴I alla kommuntyper är andelen killar högre än 50 procent, vilket dels beror på att det alltid föds fler killar (cirka 51 procent av nyfödda barn), dels på att killar är något överrepresenterade bland unga som invandrat till Sverige.

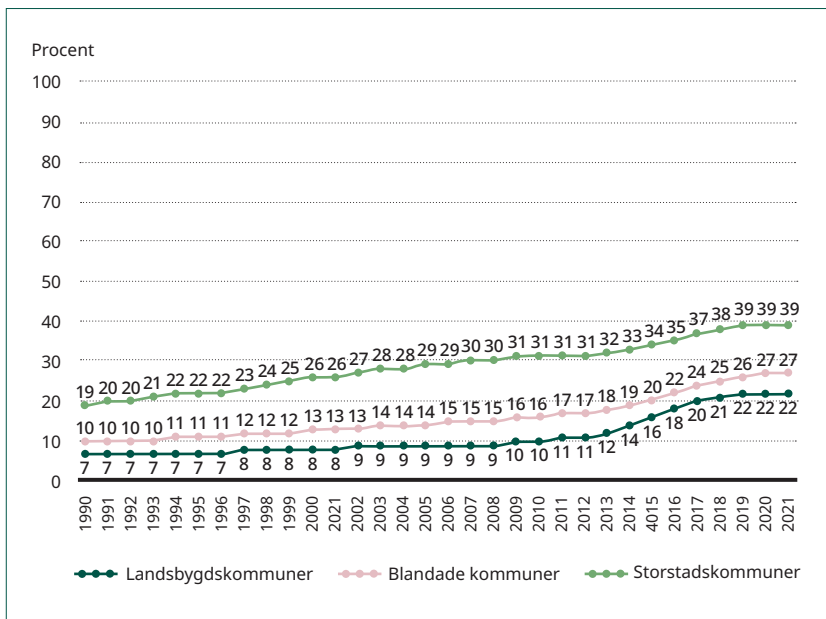
Färre unga med utländsk bakgrund på landsbygder

Andelen unga med utländsk bakgrund (det vill säga antingen utrikes född och/eller båda föräldrarna utrikes födda) är högst i storstadskommuner (39 procent) och lägst i landsbygdskommuner (22 procent), se figur 3.3.

Figur 3.3. Andel unga 16-25 år med utländsk bakgrund. År 2021. Uppdelat på kommuntyp, ålder och kön. Beräkningsunderlag: 1 153 891 individer. Källa: SCB.

Andelen unga med utländsk bakgrund har ökat i alla kommuntyper. Figur 3.4 visar att denna ökning har varit något större i landsbygdskommuner och blandade kommuner från 2015. Skillnaderna mellan kommuntyper har därmed minskat något. Det beror på att unga som invandrat till Sverige under denna period i något högre grad än tidigare har kommit till landsbygdskommuner och blandade kommuner.

Figur 3.4. Andel unga 16–25 år med utländsk bakgrund, mellan 1990–2021. Uppdelat på kommuntyper. Procent. Beräkningsunderlag: 4,785,309 individer. Källa: SCB.

Skillnaderna mellan kommuntyper är mindre när det gäller hur stor andel av alla unga som är utrikes födda. Det är 23 procent iorstadskommuner, 20 procent i blandade kommuner och 18 procent i landsbygdskommuner.

Uppdelat på områdestyper är det ungefär lika stor andel unga med utländsk bakgrund i rurala områden i landsbygdskommuner (11 procent) och rurala områden i blandade kommuner (9 procent). Därefter är det stegvis högre andelar för små tätorter (19 procent), centralorter i landsbygdskommuner (28 procent), städer (31 procent) och storstäder (39 procent).

När det gäller utrikes födda är det främst mellan rurala områden och centralorter som det syns en skillnad. Detta medan andelen i centralorter i landsbygdskommuner liknar den för städer och storstäder, och andelen

i rurala områden i blandade kommuner liknar den för rurala områden i landsbygdskommuner.

Observera att i befolkningsregistret, som denna rapport bygger på, finns inte unga som är asylsökande. Unga som ännu inte fått uppehållstillstånd kan gå i skolan (om de påbörjat gymnasiet innan de fyllde 18 år) eller vara aktiva i lokalsamhället, men är inte inkluderade i denna rapport.

Det finns skillnader inom gruppen unga med utländsk bakgrund

Gruppen unga med utländsk bakgrund har olika sammansättning mellan olika kommuntyper och områdestyper. Dessutom har sammansättningen av gruppen ändrat sig över tid på olika sätt i de olika kommuntyperna och områdestyperna.

Under det senaste decenniet har gruppen unga med utländsk bakgrund som bor i landsbygdskommun i högre utsträckning än i de andra kommuntyperna bestått av personer som varit nyanlända, födda utanför Sverige, inte haft föräldrar i Sverige¹⁵ eller varit utlandsadopterade (även om det sistnämnda rör väldigt små grupper). I landsbygdskommuner är det också en större andel av de unga med utländsk bakgrund som har kommit till Sverige efter 10 års ålder och en större andel som kommit till Sverige efter 16 års ålder. Men det är huvudsakligen för att det är en mycket högre andel som är födda utanför Sverige bland unga med utländsk bakgrund i landsbygdskommuner (84 procent) jämfört med blandade kommuner (73 procent) och storstadskommuner (60 procent). Bland enbart de som är födda utomlands har unga i landsbygdskommuner i genomsnitt varit något yngre vid invandring än i storstadskommuner.

Dessa skillnader mellan kommuntyperna beror till stor del på att landsbygdskommuner påverkades mer av att det kom många nyanlända

¹⁵ Observera att unga utan föräldrar i Sverige inte är samma som ensamkommande barn. Det rör unga som under hela perioden 1990–2021 inte har någon förälder registrerad i Sverige, varken biologisk förälder eller adoptivförälder. Många av dessa är unga som har kommit i myndig ålder, och är alltså inte ensamkommande barn. En del kan också ha kommit med andra släktingar, som inte är registrerade som föräldrar.

unga under perioden, särskilt åren 2015–2017. Under ett par år kom det något fler nyanlända till landsbygdskommuner än vad som skulle varit proportionerligt utifrån befolkningens storlek, men de flesta år innan dess har det istället kommit färre nyanlända till landsbygdskommuner än vad som skulle ha varit proportionerligt.

Av alla unga med utländsk bakgrund år 2021 är det ungefär 73 procent som har bakgrund utanför Europa, det vill säga att antingen de själva eller minst en förälder är född utanför Europa, men det är nästan ingen skillnad mellan kommuntyper. Däremot är det lägre andelar i rurala områden (oavsett kommuntyp), där ungefär hälften av unga med utländsk bakgrund år 2021 har bakgrund utanför Europa.

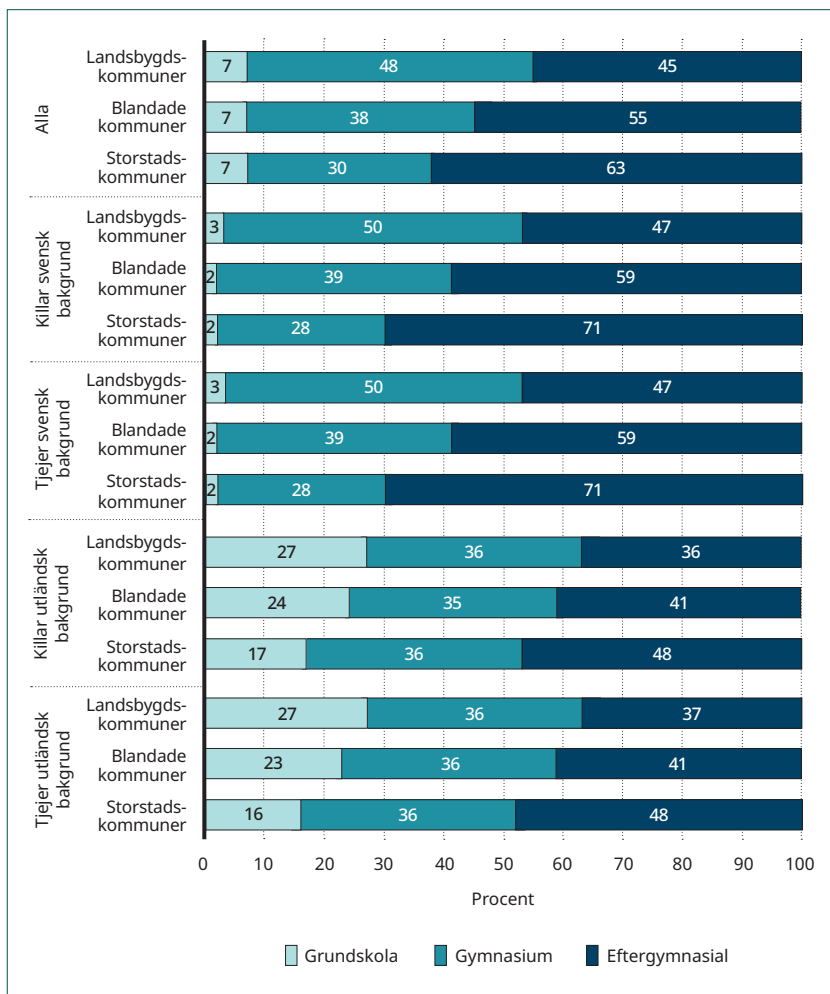
Föräldrar i landsbygder har i genomsnitt kortare utbildning

Befolkningens utbildningsnivå skiljer sig mellan boendeorter. Ungas föräldrar har olika utbildningsnivå i städer och landsbygder, vilket sannolikt påverkar de ungas egna studieval, levnadsvillkor och framtida möjligheter.

Unga i storstadskommuner har i högre utsträckning föräldrar med eftergymnasial utbildning, se figur 3.5. I landsbygdskommuner är det vanligare inom alla grupper att ha föräldrar med grundskola som högsta utbildning, och mindre vanligt att ha föräldrar med eftergymnasial utbildning. Bland unga med svensk bakgrund är det väldigt ovanligt att ha föräldrar med grundskola som högsta utbildning. Därför har skillnaden mellan kommuntyper ändå inte så stor betydelse för gruppen som helhet. Men bland unga med utländsk bakgrund är det en ganska påtaglig skillnad, med 27 procent för både killar och tjejer i landsbygdskommuner som har föräldrar med enbart grundskoleutbildning, jämfört med 17 procent (killar) respektive 16 procent (tjejer) i storstadskommuner.

Bland unga med svensk bakgrund har 71 procent av både killarna och tjejerna i storstadskommunerna minst en förälder med eftergymnasial utbildning, men mindre än hälften i landsbygdskommuner. Bland unga med utländsk bakgrund är det i landsbygdskommuner 36 procent (killar) eller 37 procent (tjejer) som har minst en förälder med eftergymnasial utbildning, jämfört med 48 procent för både killar och tjejer i storstadskommuner.

För hela gruppen unga är skillnaderna något mindre än uppdelat på undergrupper. Bland annat är det ingen skillnad i hur stor andel som har föräldrar med grundskola som högsta nivå (7 procent i alla kommuntyper). Det beror på att det är fler unga med utländsk bakgrund i städer och storstäder, och bland unga med utländsk bakgrund är det vanligare att ha föräldrar med grundskola som högsta utbildning jämfört med unga med svensk bakgrund i alla kommuntyper.

Figur 3.5. Föräldrars utbildningsnivå bland unga 16–25 år. År 2021. Procent. Beräkningsunderlag: 1,075,031 individer.

Källa: SCB.

Not: Utbildningsnivån gäller den förälder som har lägst utbildning. De unga utlandsfödda som saknar föräldrar i Sverige visas inte i detta diagram men är ändå inkluderade vid analys som tar hänsyn till föräldrars utbildning vid analys av andra variabler, genom en kategori för "saknar förälder i Sverige". Några staplar summerar inte till 100 procent, vilket beror på avrundning av decimaler.

Uppdelat på områdestyper syns bland unga med svensk bakgrund att med ökande grad av urbanitet är det högre andelar som har föräldrar med eftergymnasial utbildning. Med andra ord är det lägst andel i rurala områden i landsbygdskommuner och högst andel i storstäder. Bland unga med utländsk bakgrund är det vanligast att ha föräldrar med kort utbildning i centralorter i landsbygdskommuner, följt av små tätorter, medan det är vanligast med högutbildade föräldrar både i storstäder och i rurala områden.

4. Ungas röster om att bo i landsbygd

Under april och maj 2024 genomförde MUCF intervjuer med 64 unga mellan 13–18 år. De unga som deltog bor i olika typer av landsbygder och i olika delar av Sverige.

I grupperna deltog unga som bodde i centralorten för den kommun som besöktes, i en mindre ort utanför centralorten eller utanför både centralort och mindre tätorter (ofta på ett lantbruk). En majoritet av dem som deltog vid intervjuerna var under 15 år och gick på högstadiet. Ett mindre antal var gymnasieelever (i de kommuner där det fanns gymnasieskola).

För denna rapport gjordes bara fokusgrupper i landsbygdskommuner. Det går därmed inte att dra några slutsatser om i vilken grad ungas uppfattning om hemorten är annorlunda jämfört med unga i städer och storstäder. Resultaten från fokusgrupperna kan däremot användas för att förstå och fördjupa resultaten från statistiken. I nästa års Fokusrapport genomförs fokusgrupper med unga i områden med socioekonomiska utmaningar i städer och storstäder.

I nästa avsnitt beskriver unga i landsbygder hur det är för dem att leva på deras hemort och hur de ser på hemorten.

Sammanfattning av kapitlet

- Unga i olika landsbygdskommuner upplever att hemkommunen är inne i en nedåtgående utveckling med litet skatteunderlag, minskande service och aktiviteter, vilket leder till bristande engagemang, utflyttning och ytterligare minskande skatteunderlag. De uttrycker en frustration över att kommunen inte satsar på orten, men också en förståelse för att det kan bero på bristande resurser.
- Samtidigt beskriver de flesta unga att de trivs på sin ort och att de känner sig trygga där. De beskriver en positiv social kontroll som de uppfattar förebygger kriminalitet på orten.
- Många av de unga beskriver att de självklart kommer flytta från sin hemort då deras valmöjligheter upplevs vara fler i större städer. Andra beskriver en önskan om att bo på sin ort som vuxna, i stor utsträckning beroende på upplevelsen av trygghet och att det är en bra plats att bilda familj på.
- Bristen på kollektivtrafik beskrivs som en stor begränsning i vardagen. De unga upplever att kollektivtrafiken är utformad för att vuxna ska ta sig till och från arbetet. Både deras möjlighet att ta sig till och från skolan på rimliga tider samt deras möjligheter till en meningsfull fritid begränsas av att varken tidtabeller eller de sträckor bussen kör passar deras behov.
- Att köra A-traktor, eller epa som de unga säger, är ett attraktivt alternativ i brist på kollektivtrafik. Unga som är gamla nog att köra epa beskriver det som en viktig del av vardagspusslet, men också som något som kostar pengar och som de i hög grad behöver bekosta själva, vilket de gör genom olika extrajobb.

- Unga som bor på lantbruk berättar att de har arbetat hemma på gården från en tidig ålder. Det är ett sätt att tjäna extrapengar, men också i många fall nödvändigt för att familjen ska kunna behålla gården. Under vissa säsonger av året kan det vara ett hårt arbete som tar stor del av deras tid utanför skoltid. Liknande beskrivningar kommer även från unga samer från renägande familjer.
- En del unga berättar att under perioder med säsongarbete på gården så träffar de kompisar på nätterna, eftersom det är den enda tid som finns. Men arbete på gård eller med renar blir också en del av fritiden.
- De unga som jobbar på familjens lantbruk menar att de är mer förberedda för framtida jobb än vad andra unga är.
- Ett stort diskussionsämne i kommuner där det saknas gymnasium är behovet att flytta hemifrån för att kunna läsa vidare på gymnasiet. Unga som är närmare den ålder där de skulle bli tvungna att flytta beskriver detta med mer acceptans än de yngre, som något normalt och något man gör. Att studera via fjärrundervisning upplevs inte som ett bra alternativ, eftersom det är ett begränsat antal program som erbjuds.
- Unga beskriver också hur märkligt det blir på orten när nästan alla i gymnasieålder flyttar därifrån och det saknas en hel ålderskull.
- Unga på landsbygder har olika möjligheter att flytta för att gå gymnasiet. För vissa unga planerar hela familjen att flytta. Andra unga upplever till exempel att gymnasiestudier är en omöjlighet då de på grund av funktionsnedsättningar inte kan flytta från sin familj eller om familjen inte har ekonomiska möjligheter att betala ett extra boende på annan ort.

- Unga som i framtiden vill bo på sin hemort beskriver hur de planerar sitt studieval utifrån detta, till exempel genom att välja yrkesprogram, vilket de uppfattar ger större möjligheter till framtida jobb på hemorten.
- Unga som vill flytta från sin hemort beskriver ofta att de inte vill flytta till en storstad eller till någon annan del av landet, utan till någon medelstor stad i samma del av landet.

”Ja, men alltså du får ut och räkna stenar...”

Fokusgruppsintervjuerna genomfördes i olika delar av landet, men det är mer likheter än olikheter i hur de unga i olika intervjuer beskriver sin hemort. Likheterna märks tydligast i hur de unga beskriver platsen de bor på, hur beroende de är av den större staden intill samt hur de uttrycker sin uppskattning av den egna platsen. Det blir också tydligt att de upplever liknande hinder och har liknande önskningar för hur platsen där de bor skulle behöva utvecklas, samtidigt som de förstår vilka begränsningarna är.

Rubriken ovan, vilket är vad en 16-årig kille säger om vad som finns att göra på hans hemort i tätortsnära landsbygd, är ett exempel på vad han och många av deltagarna uttrycker när de beskriver sin hemort; den är lugn och tråkig och det finns inte mycket att göra. Ofta inleds beskrivningen med att det är **för** lugnt och att det händer **för** lite i samhället samt att det är **så** tråkigt. Hemorten beskrivs många gånger av deltagarna som ett sovande samhälle som har gått i dvala.

Många av deltagarna, oavsett hemort och typ av landsbygdskommun, menar att på grund av att det är för få invånare på orten så finns det också för få aktiviteter efter skolan eller på helgerna när de är lediga.

Sånt som fanns när man var liten...

Flera av deltagarna pratar om att det fanns mer att göra på orten när de var små. Berättelserna kommer från egna minnen och från föräldrar och släktingar. Genom sina berättelser ger de ytterligare perspektiv på hur de upplever att platsen har blivit mindre levande och att många aktiviteter inte längre finns på orten.

När jag var typ två, tre år gammal, då vi hade julmarknad, och då man fick rida hästar, och man fick göra så här tomtesaker, du vet, sånt där, typ fiska med tomtegrej för barnen, vid stationen och på torget. (...) Och sen det fanns typ massa så här ... många saker, men nu det finns inte. Förut de hade julgran uppe. Vart är den?

Tjej, 14 år, tätortsnära landsbygd

De minns det som att hemorten då var ett ställe med många aktiviteter och att fler människor bodde på platsen. Det var en plats där det hände betydligt mer än vad det gör nu och det var en plats som lockade andra. Flera av deltagarna berättar hur människor från andra kommuner kom till deras ort för att delta i evenemang som julmarknader, festivaler eller festligheter på ortens torg. De beskriver också att det fanns flera olika restauranger som familjer kunde gå ut och äta på tillsammans.

När allt bara lägger ner och försvinner

Majoriteten av deltagarna, oberoende av geografisk placering i landet, beskriver hur de upplever att den kommun där de bor avvecklas och att det känns som att den riskerar att försvinna som kommun. Det beror enligt dem på bristen på invånare vilket leder till att restauranger och företag stänger samt att inkomsterna för kommunen minskar.

Deltagarna diskuterar att det har hänt något med orten jämfört med tidigare, att den har fått en negativ utveckling. De upplever att det inte längre satsas på vare sig orten eller på invånarna och de beskriver att invånare flyttar till andra platser.

Alltså, det var helt fullt. Alltså, alla affärer, alla grillar, allting fullt, pengar kommer in där, kommunen får mer pengar och allting. Och då de ... vet du, alltså, då det investerades och det hände grejer i [kommunnamn]. Men sen det sket sig, jag vet, de gjorde någon ny kommun, alltså.

Kille, 15 år, tätortsnära landsbygd

De unga uttrycker relativt enhälligt att de upplever att kommunen inte satsar på orten. Samtidigt menar de att det beror på att kommunen är så pass liten, att kommunens budget inte är så stor och att det därigenom inte kan göras satsningar i kommunen. De är medvetna om kommunens storlek men menar att det påverkar hur de själva och andra uppfattar kommunen – det är enligt de unga en plats som inte är attraktiv att bo på. Det gör, enligt deltagarna, att det är färre som vill flytta dit och att det är desto fler som väljer att flytta därifrån vilket ytterligare påverkar verksamheter och näringar i kommunen.

Under samtalen med de unga blir det påtagligt att de upplever att det saknas en framtidsanda och utvecklingsmöjligheter på platsen. Det åskådliggörs genom att deras uppfattning om kommunens tillstånd bland annat förmedlas med en lite nedsättande ton. I deras beskrivningar uttrycks en sorg över att verksamheter och aktiviteter läggs ner och försvinner från platsen. De ger också uttryck för en farhåga att deras samhälle håller på att försvinna såvida inte tillståndet i kommunen förändras.

I ett av samtalen åskådliggörs detta genom att en av deltagarna meddelar nyheten till resten av gruppen om att ytterligare ett matställe ska läggas ner.

Tjej 1: Alltså restauranger. Vi har ju bara en alla far på och det är [restaurang]. Tjej 2: Ja, de ska ju lägga ner. Tjej 3: Ja, precis. Tjej 1: Ska den lägga ner!? Kille 1: Ja, sen har vi bara typ en. Tjej 4: [nämner en restaurang med avsmak]. Kille 1: Ja, och så är det ... (suckar).

Samtal mellan fyra unga tjejer och en kille, 14 år, mycket gles landsbygd

Andra beskriver hur årligt återkommande evenemang också läggs ner. Enligt dem beror det på få besökare och låga intäkter från föregående år, det går helt enkelt inte runt. I en av intervjuerna pratar de unga om kommunens stora marknad som riskerar att läggas ner.

Det kommer försvinna nån... alltså, snart kommer det inte vara någon marknad. Det är så här med [festival], det försvann ju, det var jätteroligt. Tjej, 15 år, mycket gles landsbygd

De unga pratar under samtalen om sådant som de tycker är roligt att göra men som sedan har försvunnit från orten. I citatet nedan åskådliggörs det genom hur deltagarna pratar om sådant som försvunnit och sådant som de skulle vilja fanns på platsen.

Kille 1: Det är svårt att säga, för det är en ganska liten by, men en stor grej som många vill ha, är till exempel badhus, det är hur många som helst som vill ha, men det är ju jättedyrt att göra. Tjej 1: Mm, och vi hade bowlinghall förut. Kille 2: Ja, större gym till exempel. Tjej 1: Vi hade ju det förut, fast de bara typ gav upp. Kille 1: De la ner den också. Tjej 2: Allting lägger ner...

Samtal mellan två tjejer, 14 år & två killar, 16 år, tätortsnära landsbygd

Deltagarna beskriver att det verkar som att orken har försvunnit från dem som arrangerar marknaderna och festivalerna.

Majoriteten av samtalen med deltagarna handlar om kommunens ekonomi. De resonerar under samtalen kring att i och med att det är ett så litet antal kommuninvånare blir också kommunens budget så liten att den inte räcker till att anordna roliga evenemang.

Deltagarna drar under samtalen två slutsatser. Den ena är att det låga antalet invånare påverkar kommunens ekonomi negativt vilket påverkar möjligheten för kommunen att satsa på sådant unga tycker är roligt. Den andra är att både kommuninvånare och kommunanställda saknar engagemang när det gäller att anordna eller delta i olika typer av event, till exempel festivaler eller marknader. Det är enligt deltagarna en tydlig anledning till att det inte längre finns några marknader eller restauranger och de efterlyser ett större engagemang från de som styr och organiserar de olika evenemangen. De önskar och efterlyser genom sina resonemang att kommunen skulle satsa på ett större utbud av aktiviteter och evenemang som möter deras behov.

Både sämre och bättre än för unga i städer

Deltagarna tror att det finns både likheter och skillnader gentemot vad unga i större städer gör och vilka val de har. De menar att det i större städer finns sådant som unga på landsbygder saknar och som de önskar skulle finnas på den egna orten. De upplever att det finns ett mycket större utbud av fritidsaktiviteter för unga att göra efter skolan, även när man inte är med sina vänner. I landsbygdsorter är de hänvisade till att vara med sina vänner eftersom aktiviteter saknas.

En av de saker som unga i landsbygder beskriver att de saknar är snabbmatsrestauranger. De ser det som en samlingspunkt och en möjlighet att på ett enkelt och billigt sätt träffas och umgås med sina vänner samt äta något tillsammans som inte är för dyrt.

Men alla unga håller inte med om att det är bättre i större städer eller att det finns mer att göra där. De som är lite äldre menar att det kanske inte alltid är bättre, eller lättare, på andra ställen utan att det faktiskt är

ganska lika som på andra ställen. De menar att det i landsbygder finns sådant som andra unga faktiskt missar, som närheten till naturen och till djuren.

Hemorten uppfattas som trygg och med en känsla av sammanhang

Även om de unga inledningsvis beskriver sin plats som tråkig, tvärtrist och händelselös framkommer efterhand en annan sida. Samtalen glider efter en stund över till att det trots allt är ganska bra att bo där de bor, att de i grund och botten är ganska nöjda och att de känner sig trygga. Många exemplifierar att tryggheten kommer från att platsen är liten och att det är lugnt och skönt att bo där de bor. Samtliga pratar om att de trots allt uppskattar det lugn och den tystnad som de förknippar med sin bostadsort.

De säger att de förknippar platsen med trygghet som kommer från att det är där deras hem finns, där finns familjen och släkten samt att det är där deras vänner bor. En av de äldre deltagarna menar att det finns både fördelar och nackdelar med att bo på ett litet ställe men att fördelarna överväger.

Att det är så litet och liksom det händer inte så mycket. För det finns ju både fördelar och nackdelar med det, men jag skulle säga att det är mycket fördelar, att det är så lugnt som du sa.
Tjej, 18 år, tätortsnära landsbygd

Majoriteten beskriver att tryggheten grundas i att de som bor på orten känner varandra och att om det händer något så får många vetskap om det. De beskriver också att det alltid finns någon eller några som kommer att se om det händer något. Enligt dem är det genom att det är många som vet och som ser som det skapas en positiv social kontroll. En av deltagarna beskriver hur den sociala kontrollen leder till att eventuell kriminalitet minskar samt att risken att "skumma grejer" händer på platsen blir avsevärt mindre då risken att upptäckas är stor.

Alla kommer se någonting. För det är liksom ... om man ser någonting skumt, så kommer det vara typ fyra personer som kollar ... stirrar genom deras fönster liksom.

Tjej, 14 år, tätortsnära landsbygd

Att det finns en social kontroll i samhället är något som uppskattas av de unga, som menar att det skapar en känsla av sammanhang. Det grundas i att de och deras vänner känner alla, och att de håller koll på platsen tillsammans. I beskrivningarna av vad det innebär blir svaret att alla ställer upp för varandra för att platsen ska fortsätta att betraktas som trygg och säker.

Flera av deltagarna beskriver den sociala kontrollen som en anledning till frånvaron av kriminalitet på orten. De uppfattar att deras hemort är säker, kriminalitet finns inte där de bor, det finns på andra platser och framför allt i större städer.

Kille: Man känner sig säker, man kan gå ut på natten utan att man är rädd att bli rånad eller skjuten, jo.

Intervjuare: Mm, när ni säger att det är inte så mycket kriminellt här vad jämför ni med då?

Kille: Ja, knarkförsäljning, skjutningar och allt sånt där.

Intervjuare: Mm, vart händer det någonstans då?

Kille: Stockholm. Och Malmö.

Kille, 14 år, mycket gles landsbygd

Att platsen uppfattas som trygg återspeglas enligt de unga bland annat i att föräldrar vågar släppa ut sina barn utan att de behöver oroas för om det ska hända något med dem.

Och så alla föräldrar typ ... redan när, alltså när barnen är små låter de ju ... alltså de är ju inte oroliga för att släppa ut deras barn för att typ fara och köpa en glass eller något sånt där. Du vet med kompisar på kvällarna, för att som sagt det är ju typ ingen kriminalitet här, och inget de behöver ha att oroa sig för.

Tjej, 15 år, mycket gles landsbygd

När kollektivtrafiken inte fungerar, eller inte ens finns

Deltagarna pratar mycket om tillgången till kollektivtrafik och möjligheten att ta sig från en plats till en annan. De pratar mycket om bristen på kollektivtrafik och hur det påverkar deras möjligheter att förflytta sig inom och mellan kommuner, möjligheten att ta sig till skolan eller till fritidsaktiviteter.

Det är främst unga i tätortsnära och gles landsbygd som pratar om möjligheterna att åka kollektivt med tåg eller bussar. De beskriver att det finns få bussar att tillgå under dagtid, ofta går dessa bara till och från skolan. Samtidigt berättar de att bussar och tåg många gånger är inställda.

98

...där blir det ofta inställt med tåg, eller det är något strul. Det var senast i går när jag skulle ta mig hem från [närliggande stad] som det var inställt på grund av ... nu kommer jag inte ihåg, men det var något som ... antingen är det spårfel eller är det spår... eller folk som springer över spåret. Så det är ju lite jobbigt. [skrattar]

Tjej, 18 år, tätortsnära landsbygd

Deltagarna i tätortsnära landsbygder menar att de troligen har större möjligheter att åka kollektivt än unga i andra typer av landsbygd men samtidigt menar de att det är sällsynt att bussarna går till närallgande

orter på tider när de vill åka. Kollektivtrafiken är, enligt deltagarna, utformad för vuxna som åker till och från arbetet. De skulle vilja att det fanns kollektivtrafik även under helgerna när de vill åka till större grannstäder för att besöka vänner, delta på fritidsaktiviteter eller shoppa. En av deltagarna beskriver nedan vad det kan innebära att åka buss på helgen till den närliggande större orten.

Ja, det är liksom, över helgerna går den knappt bara till en ort, men då måste du åka genom fyra andra orter för att komma till en ort som ligger tio minuter bort. Och sen går de en gång i timmen, och sen så vill de inte det längre, så går de två styck... en på två timmar.

Tjej, 14 år, tätortsnära landsbygd

Att inte ha en fungerande kollektivtrafik påverkar ungas möjligheter att planera sina dagar. Det inverkar på deras möjligheter att kunna ta sig till och från skolan inom rimliga tider vilket innebär att de får mindre tid att göra sina hemuppgifter. I flera av samtalen beskriver unga i gles och mycket gles landsbygd att bussarna går till skolan tidigt på morgonen och hem sent på eftermiddagen. När skoltiden inte stämmer överens med bussarna riskerar de att bli kvar tills någon i familjen kan komma och hämta dem. En av deltagarna berättar hur hon ibland går till sin mormor i väntan på att bli hämtad.

Så då hinner jag ju inte göra läxorna där, och sen dröjer det i väg, så kommer jag kanske hem vid fyra, fem. Ja, och då måste jag ju sitta med skolan, för jag måste göra det någon gång, och då försvinner ju hela den kvällen. Så hade det gått fler bussar, så hade man kanske kunnat göra det tidigare, och då kunnat göra något annat på kvällen.

Tjej, 18 år, gles landsbygd

Unga som bor utanför kollektivtrafikens linjer

Det är flera som beskriver att de bor utanför den centrala delen av kommunen. De beskriver att det är omöjligt att åka buss då det saknas busshållplatser där de bor. En del unga berättar om hur kollektivtrafiken en gång i tiden gick förbi deras bostadsort men att den nu har slutat göra det då busslinjerna har dragits in, troligen på grund av ekonomiska aspekter.

Det var som förr, där jag bor, i [mindre ort] lite utanför, tio minuter med bil. Där gick det bussar förut, men de tog bort dem när jag var typ sex år, för det fanns ingen som åkte bussarna längre. Så jag har aldrig kunnat varit med mina kompisar inne i [ort], för jag har inte kunnat få skjuts eller så här. Så jag har inte kunnat vara där förrän nu när jag har skaffat epa. Så att det har inte gått buss ens.

Kille, 15 år, tätortsnära landsbygd

De unga är medvetna om att det kan vara olönsamt att regelbundet köra kollektivtrafik där de bor. Men de menar att det inte bara är de unga som har behov av kollektivtrafik. Under en av intervjuerna hänvisar en av deltagarna till att det finns andra grupper som har behov av kollektivtrafik. Hon menar att det finns många äldre som bor på samma plats som hon. Så det behöver finnas smarta lösningar för att kollektivtrafiken ska kunna fungera utan en fastställd tidtabell. Hon menar att kollektivtrafiken borde kunna köras on-demand och med mindre fordon.

Majoriteten av de unga berättar under intervjuerna att kollektivtrafiken inte fungerar på ett sätt som passar dem och deras liv.

Mm. Och det räcker ju kanske med en 15–20 personers buss, för att fler behöver ju inte åka hem mitt på dagen, eller komma hit. Så det hade man ju kunnat tänka på, alltså, typ så här. (...) så ska man välja liksom: "Jag vill åka den bussen", då står det någonstans: "Ja, just nu ska det åka fem personer", ja, då att de tar en buss som passar fem personer. Eller om det var tjugo, då tar de en buss ... fast, då förstår jag då behövs det typ hundra bussar om det ska passa så här. Men att som sagt, det behövs ju inte en stor buss hela tiden, utan att man smidigare hade kunnat veta hur många det är som vill hem, och på det viset välja då en buss som passar. Ja.

Tjej, 18 år, gles landsbygd

Epa används för att kompensera för bristande kollektivtrafik

Eftersom kollektivtrafiken inte passar de ungas behov så behöver de alternativa transportsätt för att ta sig mellan aktiviteter och till andra platser. För många av de unga MUCF har intervjuat blir strategin att införskaffa eller bygga om en A-traktor, det vill säga det som i vardagstal fortfarande kallas epa.¹⁶ Rapporten kommer framöver att använda begreppet epa, eftersom det är vad de unga själva säger, även om den gamla fordonsformen EPA-traktor inte längre är tillåten och har ersatts av A-traktorer.

Att köra epa är endast tillåtet från 15 års ålder och med mopedkörkort, så det är inte ett alternativ för de yngsta.

¹⁶ En A-traktor är en personbil som är modifierad för att hålla en låg hastighet, max 30 km/h, och som endast kräver mopedkörkort. Tidigare fanns motsvarigheten EPA-traktor, som var modifierad för att hålla ett visst utväxlingsförhållande och som inte fick köras snabbare än 30 km/h men som teoretiskt kunde köras snabbare. Även om det nuförtiden bara är A-traktorer som är tillåtna så lever i vardagstal det äldre begreppet epa eller epatraktor kvar. Eftersom de unga själva säger epa så används det begreppet i rapporten.

Skolungdomar arbetar för att kunna betala för sina egna omkostnader

Ett ämne som lyfts under intervjuerna är att unga arbetar för att kunna ha råd att ta sig mellan platser. De behöver kunna köra sin epa för att kunna ta sig mellan vänner, hemmet och skolan, till träningar och till de jobb de har. Några av de unga har flera arbeten för att få ihop den ekonomi de behöver. Viktigt att komma ihåg är att de unga som deltar i intervjuerna är i åldrarna 13–18 år och fortfarande går i skolan, och alltså i så fall arbetar vid sidan av skolarbetet.

Unga jobbar för att ha råd med fritidsaktiviteter

I mötet med de unga blir det tydligt att det är viktigt för dem att kunna ta sig på egen hand mellan olika platser och då blir också epan en viktig del i deras liv. De beskriver att deras föräldrar förväntar sig att de unga tar ansvar för sitt resande och att de kan vara med och betala för bränslekostnader. Det gäller både de som kör epa och de som har körkort och använder familjens bil, som i citatet nedan. Därför är det många som har extrajobb för att ha råd med både bränsle, att kunna köpa sådant de behöver och att betala för sina fritidsaktiviteter.

102

Sen tänker jag också ... alltså jag, som sagt jobbar jag lite på den här restaurangen då, och det är ju mest för att kunna ha möjligheten att ta mig till mina fritidsaktiviteter, med tanke på att det inte ... eller ja, eftersom att jag måste ta bilen till att kunna spela fotboll, då måste jag ju också kunna betala bensinen, så då blir det ju också så där ...

Tjej, 18 år, gles landsbygd

De menar att det kostar mycket att delta i olika aktiviteter och köpa bränsle till fordonet för att åka till aktiviteterna. Majoriteten av de unga i fokusgrupperna betalar för sina bränslekostnader. En säger att hennes föräldrar betalade för hennes första tank, sen har hon fått stå för

kostnaderna själv. Hon menar att hon behöver ha flera jobb för att klara de omkostnader hon har.

Under samtliga intervjuer möter MUCF unga som har flera jobb för att få ihop de pengar som de behöver.

Det jag har mest som, det är väl mitt ... jag städar en gång i veckan på lastbilscentralen, så där får jag in lite pengar. Och sen på en restaurang inne i centrum jobbar jag också lite grann.

Tjej, 17 år, mycket gles landsbygd

I de flesta intervjuer uttrycker de unga att epan bara kostar pengar. Ett undantag finns hos unga som bor på en turistort. Några tjejer beskriver hur de vintertid kan använda epan för att skjutsa turister och säsongsarbetare som gladeligen betalar för att slippa gå i kylan. Enligt tjejerna finns ju ändå ingen taxiverksamhet i kommunen så det är en möjlighet att tjäna lite pengar.

Arbeta och hjälpa till hemma på gården

För unga som har anknytning till familjejordbruk eller liknande är det naturligt att arbeta hemma på gården. De börjar tidigt hjälpa till med småsysslor och på så sätt börjar de även tjäna pengar tidigt. Några av deltagarna berättar att de jobbat sedan de var 13–14 år. I samma samtal berättar de att alla som bor på gården måste vara beredda på att dra sitt strå till stacken, annars hade familjen inte kunnat ha gården kvar och ha en verksamhet där.

Många gånger är det ett hårt och årstidsbundet arbete på gården som kräver mycket av dem, främst under sommartid. Dagarna är långa och umgänget med kompisarna får vänta tills jobbet är gjort. Frågan ställs om när de träffar sina kompisar och svaret blir sent på kvällar och på nätterna. Arbetet på gården tar under perioder mycket tid av deras fritid. Under perioder på året blir sömnen nedprioriterad, arbetet och vännerna tar majoriteten av deras tid.

Kille 1: Så det blir ... ska man vara med vänner eller något sånt, så blir det liksom tolv på kvällen. Det blir liksom ... Kille 2: Det blir på natten.

2 killar, 17 år, tätortsnära landsbygd

Umgänget med vänner sker också mer under varmare delar av året. Det är roligare att umgås med andra under sommaren för då är de piggare på grund av värmen och ljuset. Vintrarna går till att reparera maskiner och underhålla byggnader.

Det är väl ... nu när det blir varmare och finare väder, då är det jobba. Men sen på vintern, då är det väl hemma, hitta på någon grej, stå och mecka eller nåt. Eller det är ju så trist, så det är ju inte folk som vill träffas heller. Man tycker antagligen det är för kallt, eller de orkar inte, eller bara sitter hemma. Då blir det mycket mera hemma och inte hitta på något, och det är inte mycket saker öppet heller då ute.

Kille, 17 år, tätortsnära landsbygd

De unga som deltar i intervjuerna menar dock att de genom att arbeta på gården hemma är mer förberedda för framtida jobb än vad andra unga är. Det är enligt dem en fördel de har jämfört med unga i städer, de menar att de inte kommer att bli överraskade av vad det framtida arbetslivet innebär.

Där har vi en rätt stor fördel i och med att vi är så kallade lantisar. Vi har ju redan inblick med jobb och vet hur det kommer fungera, medans då till exempel stadsborna får lite mera chock när de ska komma ut där: "Oj, är det så det funkar?"

Kille, 18 år, tätortsnära landsbygd

Säsongsbetonat arbete för unga på landet blir en del av fritiden

Unga som bor på lantbruk berättar under intervjuerna hur de lägger ner mycket av sin tid under olika delar av året för att arbetet på gården kräver det. Under vissa delar av året är det arbete med djur eller odlingar som tar tid, andra delar av året är det arbete med underhåll av gården. Det är ofta långa arbetsdagar för dem, och i flera av intervjuerna med unga i landsbygder blir det tydligt att arbetet på gården blir en del av fritiden och att det finns säsonger med mer arbete.¹⁷

Det är det att mest fritiden, så blir det ju kanske hjälpa till farsan eller farfar något, för att det är ändå ... vi har ju mer ... har ju mer att göra. Alltså, ta hand om buskar, gräsmatta, allting. Så då tar man lite fritiden åt det också.

Kille, 17 år, tätortsnära landsbygd

För unga som är renägande samer är det främst vinterhalvåret som är den arbetstyngda perioden på året. Det är då det mesta arbetet med renarna sker. Under sommaren är renarna på fjället på bete.

Jo, jag har precis släppt dem upp till fjället, jo. Det gör jag mycket på min fritid, jag är mycket med renarna. Många helger på vintern det ska ni veta. Och på loven, varje lov är jag med renar, med mera.

Kille, 14 år, mycket gles landsbygd

¹⁷ Mer att läsa om ungas fritid finns i kapitlet [Kultur och fritid](#).

Att behöva flytta hemifrån för att studera på gymnasiet

Några av fokusgruppsintervjuerna genomfördes i kommuner som inte har egen gymnasieskola, eller bara begränsat antal gymnasieprogram, och som inte heller hade rimligt pendlingsavstånd till gymnasieskola i angränsande kommun. Det rör framför allt kommuner av typen ”mycket gles landsbygdskommun”.

När det gäller samtal om studier är det stor skillnad mellan intervjuerna med unga i denna situation och intervjuerna i kommuner där det finns en eller flera gymnasieskolor i närheten. Unga i tätortsnära landsbygd pratar i samtalen ofta om vilken av de närmaste städernas gymnasieprogram de ska ansöka till. Unga som däremot saknar gymnasieskola inom pendlingsavstånd har ofta inget annat val än att flytta hemifrån om de vill gå gymnasiet.

Att flytta hemifrån eller studera via fjärrundervisning

Deltagarna i kommuner som saknar gymnasieskola diskuterar valet att flytta hemifrån efter årskurs nio för att studera på gymnasiet, eller att studera via fjärrundervisning¹⁸.

Det finns en skillnad mellan hur unga i olika åldrar uttrycker sig angående att de behöver flytta. De yngre (13 år) beskriver att de tycker att det är jobbigt att det saknas en gymnasieskola på orten och uttrycker att de helst av allt skulle vilja fortsätta studierna på hemorten. Att behöva flytta hemifrån beskrivs med en oro inför framtiden och en tvekan om de kommer att klara det. Acceptansen för att flytta hemifrån efter årskurs nio är något som gradvis verkar växa fram under högstadietiden. De som är något år äldre (14–15 år) är mer inriktade på att flytta och ser det som något naturligt för att kunna ta del av de möjligheter som kan erbjudas på den nya hemorten.

¹⁸ Fjärrundervisning innebär att eleven studerar ett gymnasieprogram via datorn i hemmet. Fjärrundervisning förekom för samtliga gymnasieelever under covid-19-pandemin år 2020–2022.

I mycket gles landsbygd berättar deltagarna som går i årskurs nio om hur syskon eller andra bekanta har valt att göra. De beskriver att det är normalt att unga flyttar från orten för att gå en utbildning. Många flyttar och delar lägenheter med sina vänner eller flyttar till ett äldre syskon som studerar på en annan ort, ibland till och med för att gå samma utbildning som syskonen eller vännerna.

De påpekar att det känns konstigt när en generation av unga flyttar efter högstadiet och kanske inte kommer tillbaka förrän efter gymnasiet. Det gör att det blir färre unga på orten då det saknas många från vissa årskullar.

Och så sen ... alltså det blev ju mindre ungdomar, alltså när gymnasiet la ned så klart, för att nu är det ju vi som är äldst och så sen hoppar man ju till de som är typ 20 och flyttar hem från gymnasiet och det, så att det blir som ett stort hopp i åldersumgänge. Ja.

Kille, 15 år, mycket gles landsbygd

Att andra unga i samma ålder väljer att flytta efter högstadiet för att studera på gymnasieskolan är en bidragande faktor till att majoriteten av dem har det som plan.

För de unga som vill fortsätta bo hemma finns det inte så många utbildningsalternativ att välja på. Ett alternativ är att läsa via en fjärrlösning. De program som erbjuds är begränsade till antal. Enligt de unga är inte fjärrundervisning önskvärdt för det stora flertalet av deras vänner, eller för dem själva.

... alltså, ja, men förutom fjärr då, men /.../ alla kanske inte vill det. För det liksom ... det är ju typ barn och fritid och så är det så här restaurang typ och någonting, men ja, men om det är något så måste man ju härifrån, eller, ja, men i värsta fall typ pendla till [närmsta större ställe] liksom.

Tjej, 13 år, mycket gles landsbygd

En del familjer väljer att flytta för att unga ska kunna bo hemma

De yngre unga i mycket gles landsbygd beskriver att de skulle önska att orten hade en egen gymnasieskola för att slippa flytta till en annan ort. Under samtalet beskriver de även hur det påverkar de familjer som har barn i skolåldern. Avsaknaden av en gymnasieskola innebär att det finns familjer som överväger, eller väljer, att flytta från orten för att de unga ska kunna gå på en gymnasieskola och bo hemma under tiden.

... men det har ju hänt att familjer typ har typ övervägt att flytta någon annanstans om de redan vet att deras barn kommer ... alltså deras barn kommer att måsta flytta vid 15-års åldern för att gå gymnasiet.

Tjej, 13 år, mycket gles landsbygd

Att inte kunna flytta för att studera på gymnasiet

Även om det är en realitet för deltagarna att behöva flytta för att få en gymnasieutbildning finns det de som inser att de inte har möjlighet att göra detta bland annat på grund av neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. En av deltagarna beskriver hur hennes funktionsnedsättningar begränsar hennes möjligheter till studier då hon inte uppfattar att hon har kapacitet att bo ensam, och därmed inte kan flytta eller veckopendla till gymnasieorten.

”

Ja, för vad heter det, som ja, jag då har ju alltså, dyslexi och ... eller läs och skrivsvårigheter och ADHD och då som mamma och pappa säger: "Det kanske inte är någon idé att gå fjärr." För då är ju ett alternativ att flytta och det funkar inte för att de vet inte om jag kommer att klara av det, alltså, så, lyckas sköta allting och samtidigt hålla ikapp med skolan. Och då måste ju nästan hela familjen flytta och det kommer ju, ja, jag ... mamma och pappa vill ju inte riktigt det, så då vet vi inte riktigt vad man ska göra. (...) ... ja, men om man till exempel inte kan bo själv, alltså, om man har några svårigheter så, då måste liksom hela familjen flytta, eller liksom även om man kanske vill bo här. För att även om man har bott här länge eller om man har liksom resten av släkten här så kanske man inte vill flytta ifrån.

Tjej, 13 år, mycket gles landsbygd

Deltagarna problematiserar att det även finns andra som inte heller har möjligheten att flytta för att gå en gymnasieutbildning. Det kan handla om ekonomiska hinder. Enligt dem är familjens ekonomi avgörande om det är möjligt för dem att flytta för att kunna studera på gymnasiet eller inte. Det är kostsamt att ha en extra lägenhet, även om det finns studiebidrag och inackorderingstillägg.

”

Och vissa, men som kanske, ja, men alltså, föräldrar som inte har råd att, ja, men betala till sina barn till exempel, men en lägenhet och sen så ska det ju vara mat och sånt där till barnet, och vissa kanske inte har råd med det, utan de måste ju betala till sig själv och till sitt barn som bor, alltså, där borta. Och sen kanske de vill komma hem och då kostar ju bussresan, eller att man ska fara och hämta, så det blir ju lite dyrare för de som kanske inte har råd.

Tjej, 14 år, mycket gles landsbygd

Att välja studier utifrån var man vill bo

Flera berättar hur de ser på sin framtid och var de skulle vilja bo. Det är vanligare att deltagarna från intervjuer i mycket gles landsbygdskommun beskriver att de gärna vill hålla kvar kontakten med hemkommunen. På en ort pratar flera tjejer på högstadiet om att plugga på fordonsgymnasiet i grannkommunen så att de sedan kan flytta tillbaka till hemorten och få jobb.

På en annan plats pratar deltagarna om att de planerar att gå en högskoleutbildning som ger dem möjligheten att i framtiden kunna flytta tillbaka, eller i alla fall till en angränsande större ort och då vill de ha en stuga i närheten.

Man mås... eller först plugga, det ... alltså man kan ju plugga här på distans, typ ifrån [kusten], men det är väl ... jag vill gärna flytta och plugga. Sen vet jag inte, men jag vill inte bo här typ när jag är vuxen. I såna fall typ ha en stuga här och så man kan komma hit ibland och få det här som man tycker om.
Tjej, 14 år, mycket gles landsbygd

110

Det stora flertalet av deltagarna vill studera på en högskoleutbildning och de vill också flytta till den stad där lärosätet ligger. Det är ett litet fåtal som vill gå en utbildning helt på distans. I vissa fall är bostadsorten inte viktigt för dem, de menar att de kan lika gärna bo kvar på platsen eller så flyttar de någon annanstans.

Ja, jag pluggar nog vidare på distans och sen vart jag bor bryr jag mig inte riktigt om.
Kille, 14 år, mycket gles landsbygd

Att vilja flytta, stanna eller komma tillbaka

Det blir tydligt att en del av de unga helst skulle vilja flytta någon annanstans efter sina studier. För unga i tätortsnära och gles landsbygdskommun är det fler som pratar om att de inte vill komma tillbaka till platsen. De pratar mer om att flytta från kommunen och börja om på annat ställe än vad unga i mycket gles landsbygdskommun gör. En av tjejerna i tätortsnära landsbygdskommun menar att det redan efter årskurs nio är dags att flytta till en mycket större stad då det finns fler valmöjligheter där.

Jag och min morsa kommer flytta till [stor universitetsstad i närheten] då, så jag kommer bara gå i skolan där, vilket blir lättare. Då får jag många val.

Tjej, 14 år, tätortsnära landsbygd

Även om många av de unga pratar om att flytta från landsbygden till något större är det få som vill flytta till en ort som är ”för stor”. Det finns en överensstämmelse mellan de unga om att det inte lockar dem att flytta för långt bort eller till en storstad. De vill inte heller byta landsända.

... alltså jag vill ju ändå inte bo kanske i södra Sverige sen, i såna fall kring [nämner en kustort ca 20 mil söderut] kanske, så det är lite större, men inte så stort som Stockholm typ [skrattar].

Tjej, 14 år, mycket gles landsbygd

Upplevelsen av trygghet på sin hemort gör att många av de unga trots allt uppskattar sin plats och gör att en del av de som pratar om att flytta menar att de antagligen kommer vilja återvända till hemorten och bo där som vuxna. En del pratar om att det är en bra plats att bo på om de själva bildar familj. I några av fokusgrupperna pratar unga om vilka konkreta strategier som är nödvändiga för att kunna stanna på, eller återvända till, hemorten, som att göra strategiska val av gymnasieprogram.

112

5. Bostad, boendeort och flyttmönster

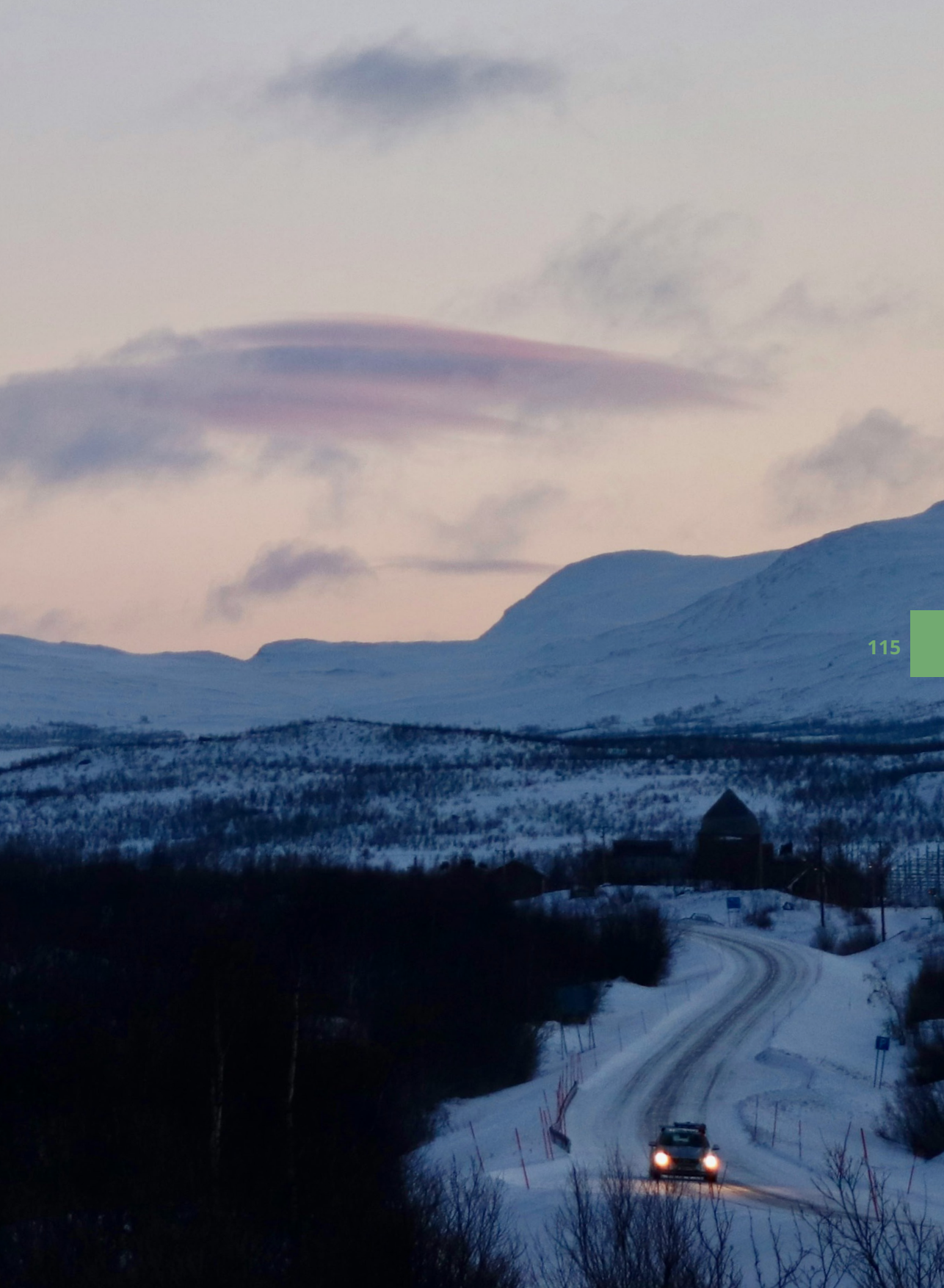
Detta kapitel analyserar statistik från Nationella ungdomsenkäten gällande vilka unga rapporterar att de bor med, hur de ser på möjligheten att hitta bostad samt hur god tillgång de rapporterar att de har till kollektivtrafik på sin boendeort. Kapitlet analyserar även statistik från befolkningsregister gällande hur många unga som flyttar från olika kommuntyper, och hur många som flyttar tillbaka under ungdomsperioden (upp till 25 års ålder).

Sammanfattning av kapitlet

- Unga i storstadskommuner flyttar i genomsnitt hemifrån senare än unga i de andra två kommuntyperna. Unga i landsbygdskommuner blir sambo eller gifter sig något tidigare än i de andra två kommuntyperna. I den yngsta åldersgruppen (16–19 år) bor nio av tio med föräldrarna, men det är något vanligare i landsbygdskommuner än i storstadskommuner att inte bo med sina föräldrar. Unga i blandade kommuner bor ensamma i högre grad än i de andra två kommuntyperna, vilket kan bero på att det är en kommuntyp som är vanlig att flytta till när unga flyttar hemifrån.
- Unga i storstadskommuner anger i lägre utsträckning att de har goda möjligheter att hitta ett bra boende jämfört med unga i landsbygdskommuner och blandade kommuner.

- Unga i landsbygdskommuner anger i lägst utsträckning (63 procent) att de har goda möjligheter att använda kollektivtrafik, jämfört med unga i blandade kommuner (84 procent) och storstadskommuner (96 procent).
- Unga flyttar i högre utsträckning från landsbygdskommuner och flyttar i lägre utsträckning tillbaka till landsbygdskommuner jämfört med unga i blandade kommuner och storstadskommuner. Detta gäller i ännu högre utsträckning unga med utländsk bakgrund, och särskilt tjejer med utländsk bakgrund.
- I alla kommuntyper är det vanligare att flytta från hemkommunen om man har gymnasieutbildning, inte har aktivitetsersättning och aldrig har varit i en situation där man under ett helt år varken har arbete eller studier.

Hur rapporten presenterar analys som tar hänsyn till bakgrundsfaktorer

Resultat som tar hänsyn till bakgrundsfaktorer presenteras enbart i text. Siffrorna i diagrammen är alltså alltid de siffror som inte har tagit hänsyn till bakgrundsfaktorer, annat än uppdelade resultat på kön, samt på ålder och svensk/utländsk bakgrund när det är relevant och möjligt.

Fokus är att se i vilken utsträckning skillnader kan förklaras eller döljas av bakgrundsfaktorer. Förklarade skillnader rör alltid en parvis jämförelse, oftast skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner.

Här följer en förklaring av hur rapporten presenterar analys som tagit hänsyn till bakgrundsfaktorer.

”Skillnaden förklaras inte av bakgrundsfaktorer” = En skillnad i levnadsvillkor mellan kommuntyperna eller områdestyperna som nämnts tidigare i texten beror inte på att unga i landsbygdskommuner i högre grad är yngre, killar, har svensk bakgrund och har föräldrar med kort utbildning (eller saknar föräldrar i Sverige), utan beror på andra orsaker.

I analys av **Nationella ungdomsenkäten** innebär det att skillnaden är statistiskt signifikant även efter att hänsyn tagits till bakgrundsfaktorer. I analys av **registerdata** innebär det att skillnaden fortfarande är exakt lika stor i procentenheter.

”Skillnaden förklaras (helt) av bakgrundsfaktorer” = En skillnad i levnadsvillkor som nämnts tidigare i texten beror på att unga i landsbygdskommuner (eller landsbygdsområden) i högre grad är yngre, killar, har svensk bakgrund och har föräldrar med kort utbildning (eller saknar föräldrar i Sverige).

I analys av **Nationella ungdomsenkäten** innebär det att skillnaden inte längre är statistiskt signifikant efter att hänsyn tagits till bakgrundsfaktorer. I analys av **registerdata** innebär det att skillnaden har minskat till noll procentenheter.

”Skillnaden förklaras delvis av bakgrundsfaktorer” = En skillnad i levnadsvillkor som nämnts tidigare i texten beror delvis men inte helt och hållet på att unga i landsbygdskommuner (eller landsbygdsområden) i högre grad är yngre, killar, har svensk bakgrund och har föräldrar med kort utbildning (eller saknar föräldrar i Sverige). Den del av skillnaden

som inte förklaras av bakgrundsfaktorer beror på andra faktorer som inte har kunnat påvisas här.

I analys av **Nationella ungdomsenkäten** innebär det att skillnaden fortfarande är statistiskt signifikant efter att hänsyn tagits till bakgrundsfaktorer, men att skillnaden har minskat påtagligt. I analys av **registerdata** innebär det att skillnaden i procentenheter har minskat men inte försvunnit. Minskningen uttrycks i relativa termer, se exempel nedan.

Exempel på "skillnaden förklaras delvis av bakgrundsfaktorer":

Om en företeelse förekommer bland 60 procent av de unga i en kommuntyp och 70 procent i en annan kommuntyp, då är den absoluta skillnaden tio procentenheter. Om analys som tar hänsyn till bakgrundsfaktorer visar att om kommuntyperna vore lika vad gäller bakgrundsfaktorer skulle andelen vara 63 procent i den ena kommuntypen och 68 procent i den andra kommuntypen, då har skillnaden minskat från tio procentenheter till fem procentenheter, vilket uttrycks som att bakgrundsfaktorer förklarar hälften, eller 50 procent, av skillnaden mellan kommuntyperna. Eller om den ursprungliga skillnaden var fyra procentenheter och skillnaden efter hänsyn till bakgrundsfaktorer är en procentenhet så förklaras skillnaden till tre fjärdedelar, det vill säga 75 procent, av bakgrundsfaktorer.

Observera att detta sätt att presentera förklarad skillnad inte tar med i beräkningen om den ursprungliga skillnaden var stor eller liten, men det kan läsaren själv utläsa ur den figur där resultaten presenteras. Om den ursprungliga skillnaden var mycket stor, och sedan till hälften förklaras av bakgrundsfaktorer, så återstår fortfarande en relativt stor skillnad. Men om den ursprungliga skillnaden var mycket liten, och sedan till hälften förklaras av bakgrundsfaktorer, så återstår nästan ingen skillnad.

"Om kommuntyperna vore lika när det gäller bakgrundsfaktorer skulle det finnas en skillnad /skulle skillnaden vara större..." =

Det finns en skillnad i levnadsvillkor som döljs av att unga i landsbygdskommuner i högre grad är yngre, killar, har svensk bakgrund och har föräldrar med kort utbildning.

I analys av **Nationella ungdomsenkäten** innebär det att en skillnad som inte var statistiskt signifikant blir statistiskt signifikant efter att hänsyn tagits till bakgrundsfaktorer. I analys av **registerdata** innebär det att det har blivit en skillnad mätt i procentenheter eller att skillnaden har ökat.

Bo med föräldrar, bo med partner, bo ensam

I Nationella ungdomsenkäten får unga uppge vem de bor med. Resultaten visar att den största andelen unga bor tillsammans med sina föräldrar. Det är dock rimligt att anta att de unga i den yngre åldersgruppen i högre grad bor kvar med sina föräldrar jämfört med de unga i den äldre åldersgruppen. Därför redovisas andelen som bor med föräldrarna uppdelat på åldersgrupp, eftersom det är fler yngre unga i landsbygdskommuner. I den yngre åldersgruppen, 16–19 år, uppger fler än nio av tio unga (oavsett kommuntyp) att de bor tillsammans med sina föräldrar. Unga i storstadskommuner uppger i statistiskt signifikant högre grad än unga i landsbygdskommuner och unga i blandade kommuner att de bor kvar med sina föräldrar.¹⁹ Bland både killar och tjejer är andelen som bor kvar med sina föräldrar högre i storstadskommuner än i landsbygdskommuner. Skillnaderna förklaras inte av bakgrundsfaktorer, varken för hela gruppen eller för killar och tjejer.

I den äldre åldersgruppen, 20–25 år, är andelen som bor kvar med sina föräldrar högre bland de som bor i storstadskommuner (52 procent) jämfört med de som bor i blandade kommuner (41 procent). I landsbygdskommuner är motsvarande andel 46 procent. Det finns dock ingen statistiskt signifikant skillnad mellan landsbygdskommuner och de två andra kommuntyperna. Skillnaden mellan blandade kommuner och storstadskommuner förklaras inte av bakgrundsfaktorer.

För både killar och tjejer är andelen som bor kvar med föräldrar högre i storstadskommuner jämfört med i blandade kommuner, och skillnaden förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Det är inga signifikanta skillnader mellan landsbygdskommuner gentemot de andra två kommuntyperna, men om kommuntyperna vore lika vad gäller bakgrundsfaktorer så skulle andelen tjejer som bor kvar med föräldrar vara signifikant högre i landsbygdskommuner gentemot blandade kommuner.

Unga i landsbygdskommuner uppger i högre grad än unga i storstadskommuner att de bor tillsammans med en partner, maka/make

¹⁹ Exakta andelar redovisas inte på grund av för få observationer.

eller sambo (17 procent jämfört med 12 procent). Om kommuntyperna vore lika när det gäller bakgrundsfaktorer så skulle även skillnaden mellan landsbygdskommuner och blandade kommuner vara signifikant, med en högre andel som bor med en partner i landsbygdskommuner. Att skillnaden blir signifikant efter hänsyn till bakgrundsfaktorer beror förmodligen på att det finns en skillnad mellan kommuntyperna som doldes av det faktum att unga i landsbygdskommuner i genomsnitt är yngre, och att färre därmed har hunnit flytta ihop med en partner. Bland killar är andelen som uppger att de bor tillsammans med en partner lägre i storstadskommuner än i både landsbygdskommuner och blandade kommuner. Skillnaden mellan storstadskommuner och landsbygdskommuner förklaras inte av bakgrundsfaktorer, men skillnaden mellan storstadskommuner och blandade kommuner förklaras av bakgrundsfaktorer. Bland tjejer är andelen som uppger att de bor tillsammans med en partner lägre i storstadskommuner än i blandade kommuner. Denna skillnad förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Om kommuntyperna vore lika vad gäller bakgrundsfaktorer skulle andelen tjejer som bor med en partner även vara statistiskt signifikant högre i landsbygdskommuner jämfört med storstadskommuner, och skillnaden skulle vara dubbelt så stor som den är om man inte tar hänsyn till bakgrundsfaktorer. Även här beror det förmodligen på att det finns en skillnad som döljs av att unga i landsbygdskommuner i genomsnitt är yngre och de yngsta unga ännu inte kommit till den ålder där de skulle kunna bo med en partner.

Resultatet visar även att andelen unga som uppger att de bor ensamma är högre i blandade kommuner (19 procent) än i landsbygdskommuner (11 procent) och storstadskommuner (14 procent), men det är ingen signifikant skillnad mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner. Skillnaden mellan blandade kommuner gentemot de andra två kommuntyperna förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Bland killar är andelen som anger att de bor ensamma högre i blandade kommuner jämfört med båda de andra kommuntyperna. Skillnaden mellan landsbygdskommuner och blandade kommuner förklaras av bakgrundsfaktorer. Men om kommuntyperna hade samma fördelning av bakgrundsfaktorer skulle andelen killar som bor ensamma vara statistiskt signifikant högre i landsbygdskommuner jämfört med storstadskommuner. Detta har

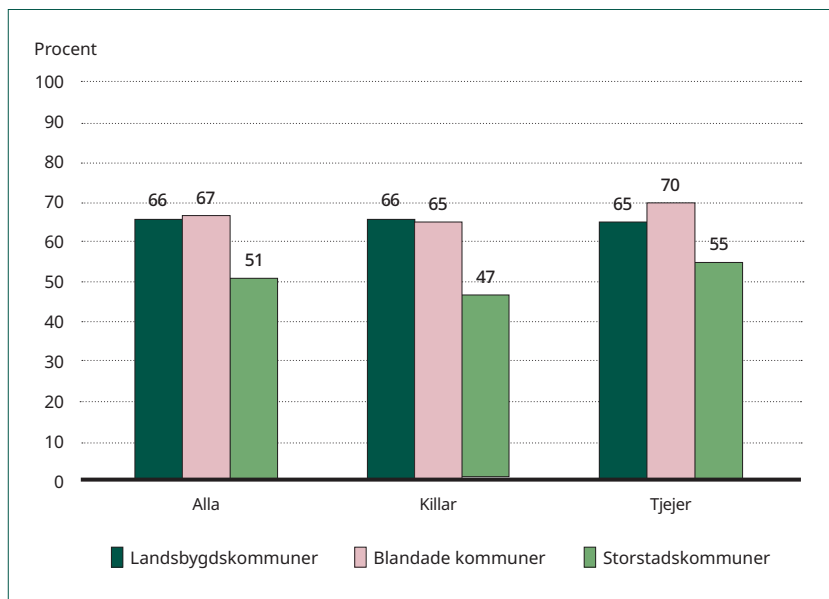
förmodligen att göra med att unga i landsbygdskommuner i genomsnitt är yngre, och ännu inte hunnit flytta hemifrån, men om landsbygdskommuner hade en ungdomsgrupp som i genomsnitt hade samma ålder som de andra två kommuntyperna så skulle andelen som bor ensamma vara högre än den är. Bland tjejer finns det endast en statistiskt signifikant skillnad mellan landsbygdskommuner och blandade kommuner, där andelen som uppger att de bor ensamma är högre i blandade kommuner än i landsbygdskommuner. Denna skillnad förklaras inte av bakgrundsfaktorer.

Sammanfattningsvis flyttar unga i storstadskommuner i genomsnitt hemifrån senare än unga i de andra två kommuntyperna, medan unga i landsbygdskommuner blir sambo eller gifter sig något tidigare än i de andra två kommuntyperna. Unga i blandade kommuner bor ensamma i högre grad än i de andra kommuntyperna, vilket kan hänga samman med att det är en kommuntyp som är vanlig att flytta till när unga flyttar från hemkommunen.

Bättre möjlighet att hitta bostad i landsbygdskommuner och blandade kommuner

I Nationella ungdomsenkäten får unga svara på frågan: ”Utifrån där du bor, hur stora möjligheter har du att hitta ett bra boende när [du] vill flytta?”.

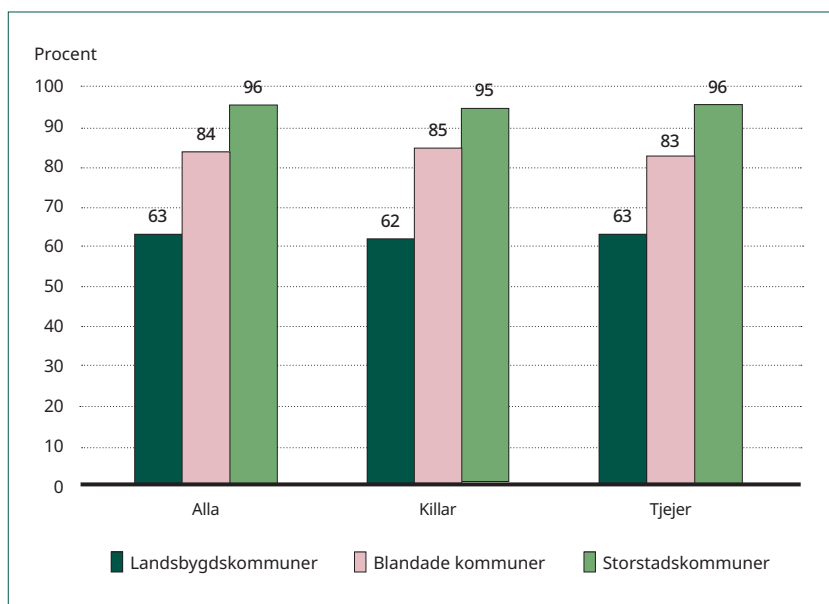
Figur 5.1. Andel unga 16-25 år som anger att de har ganska eller mycket stora möjligheter att hitta ett bra boende när de vill flytta. År 2021. Procent.

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät.

Unga i storstadskommuner (51 procent) uppger i lägre grad än unga i landsbygdskommuner (66 procent) och unga i blandade kommuner (67 procent) att de har ganska eller mycket stora möjligheter att hitta ett bra boende när de vill flytta hemifrån. Dessa skillnader förklaras delvis av bakgrundsfaktorer. Bland både killar och tjejer är andelen lägre i storstadskommuner jämfört med de övriga två kommuntyperna. Om kommuntyperna vore lika vad gäller bakgrundsfaktorer skulle detta mönster se likadant ut, bortsett från att andelen tjejer som uppger att de

har ganska eller mycket stora möjligheter att hitta ett bra boende när de vill flytta hemifrån även skulle vara statistiskt signifikant lägre i landsbygdskommuner jämfört med blandade kommuner. Att denna skillnad mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner bland tjejer endast framkommer i analys som tar hänsyn till bakgrundsfaktorer är svårt att tolka. Det skulle kunna vara för att tjejer i landsbygdskommuner är yngre eller att de i högre grad har svensk bakgrund, och att de yngsta eller de med svensk bakgrund möjligen har en mer positiv bild av bostadsmarknaden.

Färre unga i landsbygdskommuner rapporterar goda möjligheter att använda kollektivtrafik

Figur 5.2. Andel unga 16–25 år som anger att de har ganska eller mycket stora möjligheter att använda kollektivtrafik för att ta sig till aktiviteter, studier eller arbete. År 2021. Procent.

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät.

När det gäller ungas möjligheter att använda kollektivtrafik för att ta sig till aktiviteter, studier eller arbete framkommer inte helt oväntat tydliga skillnader mellan kommuntyperna. Unga i landsbygdskommuner (63 procent) uppger i betydligt lägre grad än unga i blandade kommuner (84 procent) och unga i storstadskommuner (96 procent) att de har ganska eller mycket stora möjligheter att använda kollektivtrafik för resor. Dessa skillnader förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Både för killar och tjejer finns signifikanta skillnader mellan landsbygdskommuner gentemot de andra två kommuntyperna, skillnader som inte förklaras av bakgrundsfaktorer.

Vanligare att flytta från landsbygdskommuner

Unga i landsbygdskommuner flyttar i högre utsträckning från sin hemkommun. Bland de som flyttar är det också ovanligare att flytta tillbaka till hemkommunen eller en annan landsbygdskommun.

I alla kommuntyper är det vanligare att flytta från hemkommunen om man har gymnasieutbildning, läser vidare på högskolenivå, inte har aktivitetsersättning och aldrig har varit i en situation där man under ett helt år varken har arbetat eller studerat. Men för alla dessa grupper är det vanligare att flytta från landsbygdskommuner än att flytta från en annan kommuntyp. Dessa flyttmönster är därför viktiga att ha i åtanke längre fram i rapporten, vid analys av skillnader särskilt inom gruppen unga 20–25 år. Skillnader mellan kommuntyperna kan bero på att vissa unga i högre utsträckning flyttar från hemkommunen.

Unga som fyller 25 år 2021 och som finns i befolkningsregistret varje år från 18 års ålder har analyserats med utgångspunkt i vilken kommun och kommuntyp de bodde i vid 18 års ålder (eftersom det är efter denna ålder majoriteten flyttar hemifrån) och om de någon gång mellan 18 till 25 års ålder har varit skrivna i en annan kommun än den kommun de bodde i vid 18 års ålder.²⁰ De unga som flyttade till Sverige efter 18

²⁰ En brist är naturligtvis att unga kan förbli skrivna hos föräldrarna även om de har flyttat hemifrån en period. Det kan vi inte korrigera för här, men detta problem med datakvaliteten borde inte skilja sig så mycket mellan kommuntyper.

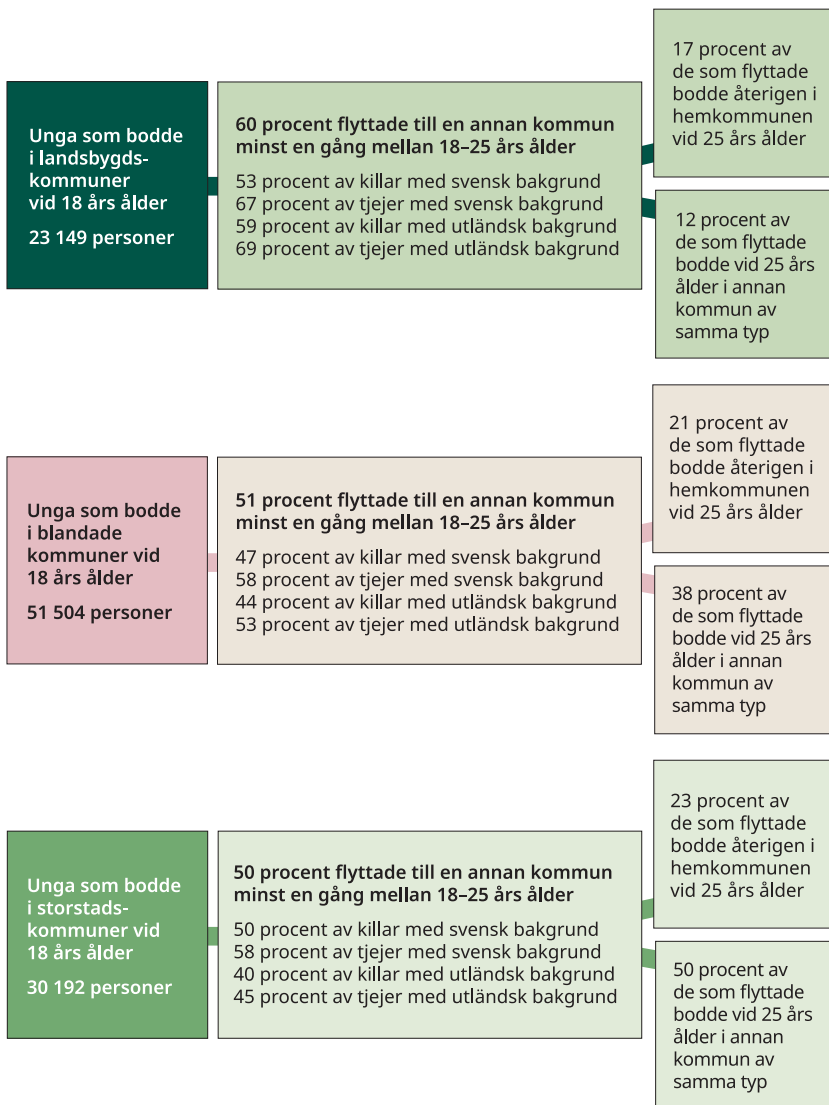
års ålder (det vill säga fick sitt uppehållstillstånd efter 18 års ålder och därmed är registrerade som boende i en kommun tidigast vid 19 år) är av naturliga skäl exkluderade från denna analys.

I alla kommuntyper är andelen som flyttar ganska hög, se figur 5.3, vilket inte är förvånande eftersom ungdomsperioden är en tid av förändringar. Unga flyttar i högre utsträckning från landsbygdskommuner, men skillnaden är ”bara” tio procentenheter gentemot storstadskommuner och nio procentenheter gentemot blandade kommuner. Observera att analysen inte har beräknat antalet flyttar under perioden eller längden på flytten, utan bara om de unga någon gång har flyttat från hemkommunen.

Unga med utländsk bakgrund flyttar i högre utsträckning från landsbygdskommuner och i lägre utsträckning från storstadskommuner, jämfört med unga med svensk bakgrund. Det gäller särskilt tjejer med utländsk bakgrund, där 69 procent flyttar från landsbygdskommuner och 45 procent flyttar från storstadskommuner. Inom gruppen unga med utländsk bakgrund är därmed skillnaderna större mellan kommuntyperna när det gäller flyttmönster.

Av de som flyttar är det bara mellan 17 procent (landsbygdskommuner) och 23 procent (storstadskommuner) som senast vid 25 års ålder har flyttat tillbaka till sin hemkommun. Av alla unga som flyttat från en landsbygdskommun var det vanligast att flytta tillbaka bland killar med svensk bakgrund (18 procent, ej i figuren).

Den största skillnaden gäller hur många av de som flyttat mellan 18–25 som vid 25 års ålder bor i en annan kommun av samma kommuntyp som hemkommunen. Detta är relativt vanligt bland unga från blandade kommuner (38 procent av de som flyttat) och storstadskommuner (hälften av de som flyttat), men ovanligt bland unga från landsbygdskommuner (12 procent av de som flyttat). MUCF har inte analyserat om de unga som flyttade från en storstadskommun till en annan storstadskommun stannade inom samma storstadsområde eller flyttade till ett annat storstadsområde.

Figur 5.3. Flyttmönster mellan 18 till 25 års ålder, år 2014–2021.

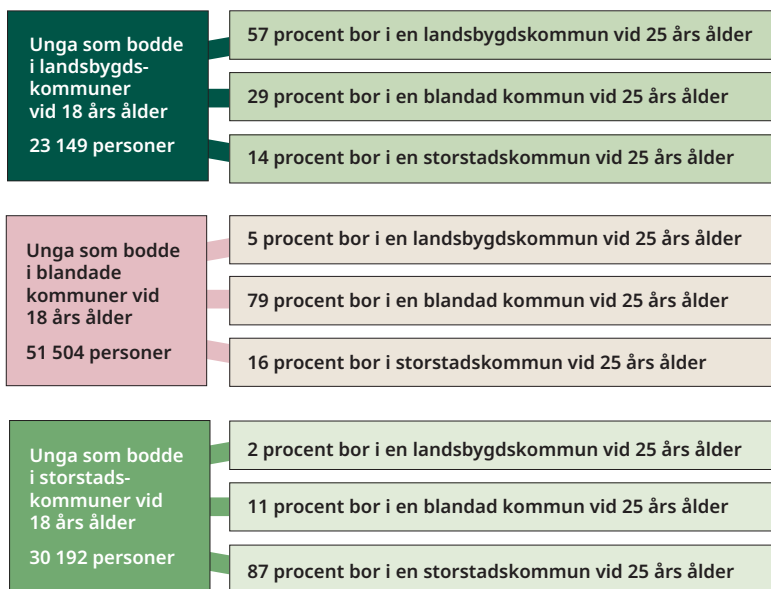
Beräkningsunderlag: 104 845 individer.

Källa: SCB.

Not: Inkluderar enbart unga som var 18 år 2014 och som har bott i Sverige hela denna period.

Resultatet, se figur 5.4, blir att av alla de som vid 18 års ålder bodde i en landsbygdskommun så var det 57 procent som vid 25 års ålder bodde i en landsbygdskommun, 29 procent som bodde i en blandad kommun och 14 procent som bodde i en storstadskommun. Av de som vid 18 års ålder bodde i en blandad kommun var det vid 25 års ålder 79 procent som fortfarande bodde i en blandad kommun, 16 procent som bodde i en storstadskommun och 5 procent som bodde i en landsbygdskommun. Av de som vid 18 års ålder bodde i en storstadskommun var det vid 25 års ålder 87 procent som fortfarande bodde i en storstadskommun, 11 procent som bodde i en blandad kommun och 2 procent som bodde i en landsbygdskommun.

De ovan beskrivna skillnaderna i flyttmönster, samt skillnader i invandring till olika kommuntyper och områdestyper, leder till att gruppen unga ser olika ut mellan kommuntyperna, särskilt i den äldre åldersgruppen.

Figur 5.4. Kommuntyp vid 18 och 25 års ålder, bland unga som år 2021 var 25 år gamla. Beräkningsunderlag: 104,845 individer.

Källa: SCB.

Not: Inkluderar enbart unga som var 18 år 2014 och som har bott i Sverige hela denna period.

6. Hälsa, funktionsnedsättningar, vård och trygghet

Att vara frisk och känna sig trygg är två av grundstenarna i livet. Ungdomsperioden är en tid när människor som regel har god fysisk hälsa, men det innebär också att det är viktigt att uppmärksamma när unga inte har god fysisk hälsa. Bland unga är psykisk ohälsa relativt vanligt, och kan innebära stort lidande i stunden och risk för framtida hälsa och livsmöjligheter (MUCF 2023a, Sawyer et al 2012). Både fysisk och psykisk hälsa har skillnader utifrån socioekonomiska faktorer, för unga liksom för alla åldersgrupper (Viner et al 2012), men det finns mindre kunskap om hur hälsan varierar med geografi.

Unga med funktionsnedsättningar kan leva fullgoda liv om de får rätt anpassningar. Men utan anpassningar kan vardagslivet vara en kamp. Forskning från USA visar att funktionsnedsättningar i alla åldrar är vanligare på landsbygder, troligen på grund av att personer med funktionsnedsättningar har svårare att flytta eller i högre grad flyttar tillbaka till hemorten om de får en funktionsnedsättning (Von Reichert et al 2020).

Att upplevelsen av trygghet varierar med ortens karaktär är däremot känt (Lundgren & Strid 2023).

Detta kapitel presenterar statistik över ungas självrapporterade hälsa, tillgång till vård, funktionsnedsättningar och upplevda trygghet och utsatthet för brott. Statistiken bygger huvudsakligen på myndighetens Nationella ungdomsenkät, kompletterat med uppgifter från register gällande sjukskrivningar och bidrag för funktionsnedsättning.

Sammanfattning av kapitlet

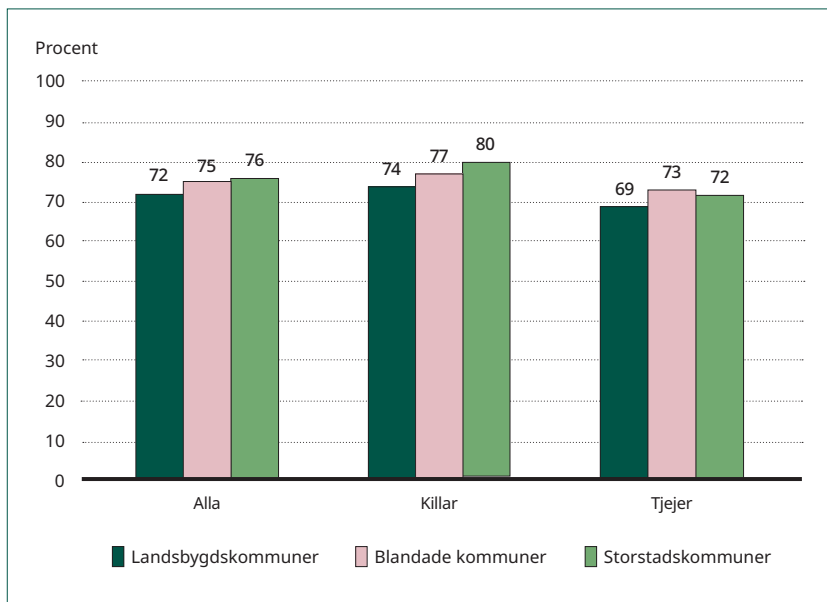
- Majoriteten av unga bedömer sin fysiska hälsa som god, men andelarna är något lägre i landsbygdskommuner än i storstadskommuner. Uppdelat på områdestyper är det signifikant lägre andel som rapporterar god fysisk hälsa i rurala områden jämfört med storstäder.
- När det gäller psykisk hälsa är andelen som överlag bedömer sin psykiska hälsa som god lägre än för fysisk hälsa, runt 56 procent, men det är inga signifikanta skillnader mellan kommuntyper eller mellan områdestyper.
- Andelen unga som rapporterar att de har god tillgång till vård och tandvård är lägre i landsbygdskommuner (88 procent) jämfört med i blandade kommuner (93 procent) och i storstadskommuner (97 procent).
- I landsbygdskommuner är det något vanligare att ha varit sjukskriven för sjukdom, arbetsskada eller rehabilitering under 2021, beräknat i andel av gruppen unga som arbetar och har tillräckligt hög årsinkomst för att räknas som förankrade på arbetsmarknaden.
- I landsbygdskommuner är det något vanligare med självrapporterad funktionsnedsättning (16 procent jämfört med 13 procent i blandade kommuner och storstadskommuner). Det är också något vanligare att ha aktivitetsersättning, en stödform som ges till unga som har nedsatt förmåga till arbete eller studier. Knappt fyra procent i landsbygdskommuner i åldern 20–25 år har aktivitetsersättning, men bara knappt två procent i storstadskommuner. Skillnaden i andel unga som har aktivitetsersättning tycks till stor del bero på flyttmönster.

- Unga i rurala områden (både i landsbygdskommuner och blandade kommuner) rapporterar i högre grad att de känner sig trygga i sitt bostadsområde på kvällen. Unga i centralorter (oavsett kommuntyp) rapporterar i högre grad att de känner sig otrygga i sitt bostadsområde på kvällen. Andelarna som rapporterar otrygghet är inom varje områdestyp och varje kommuntyp flerdubbelt högre för tjejer än för killar.
- Det finns inga statistiskt signifikanta skillnader mellan kommuntyperna när det gäller hur stor andel unga som rapporterar att de har utsatts för mobbning, stöld, misshandel, hot eller sexualbrott i en rad olika sammanhang under de senaste sex månaderna.

Något lägre andelar med god fysisk hälsa i rurala områden

Andelen unga som bedömer sin fysiska hälsa som god är något lägre bland unga i landsbygdskommuner än bland unga i storstadskommuner, 72 respektive 76 procent. Skillnaden förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Uppdelat på kön finns dock ingen statistiskt signifikant skillnad mellan kommuntyperna.

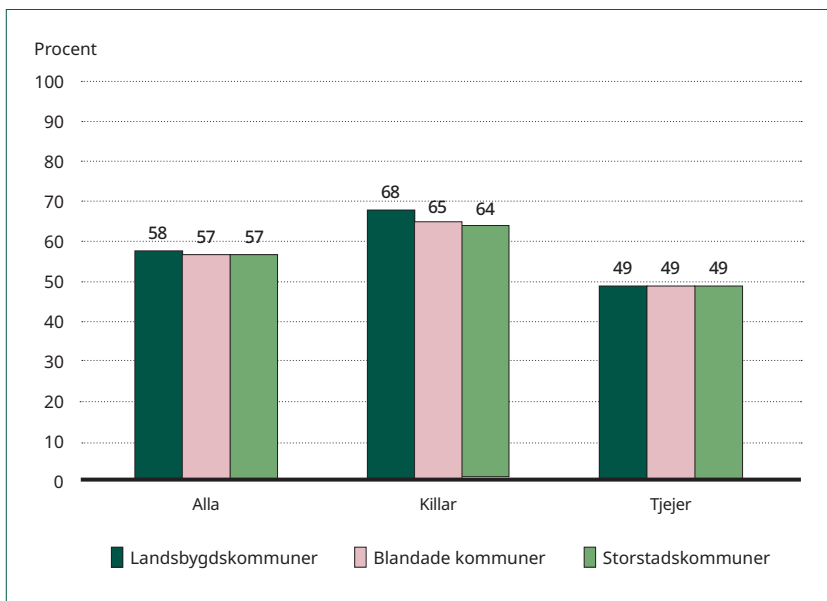

Figur 6.1. Andel unga 16–25 år som bedömer sitt fysiska hälsotillstånd som ganska eller mycket bra. År 2021. Procent.

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät.

Nedbrutet på områdestyp framgår att det framför allt är unga i rurala områden (oavsett kommuntyp) som upplever sämre fysisk hälsa. Ungar som bor i rurala områden uppger i lägre grad god fysisk hälsa än unga som bor i storstäder, 70 respektive 76 procent. Skillnaden mellan områdestyperna förklaras dock av bakgrundsfaktorer. Det kan bero på att antalet unga som analysen baseras på är för få för att kontrollera för

bakgrundsfaktorer, eftersom den faktiska skillnaden i procentenheter är lika stor – även med hänsyn tagen till bakgrundsfaktorer. Bland killar är andelen som rapporterar en god fysisk hälsa lägre i rurala områden i blandade kommuner än i centralorter i storstadskommuner. Denna skillnad förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Bland tjejer finns det inga signifikanta skillnader mellan områdestyperna.

Figur 6.2. Andel unga 16–25 år som bedömer sitt psykiska hälsotillstånd som ganska eller mycket bra, 2021. Procent.

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät.

En lägre andel unga bedömer sin psykiska hälsa som god jämfört med andelen som bedömer sin fysiska hälsa som god (56 procent jämfört med 73 procent). Det finns dock inga statistiskt signifikanta skillnader mellan kommuntyperna vad gäller andelen unga som upplever sin psykiska hälsa som god. Det framkommer inte heller några statistiskt signifikanta skillnader mellan områdestyperna.

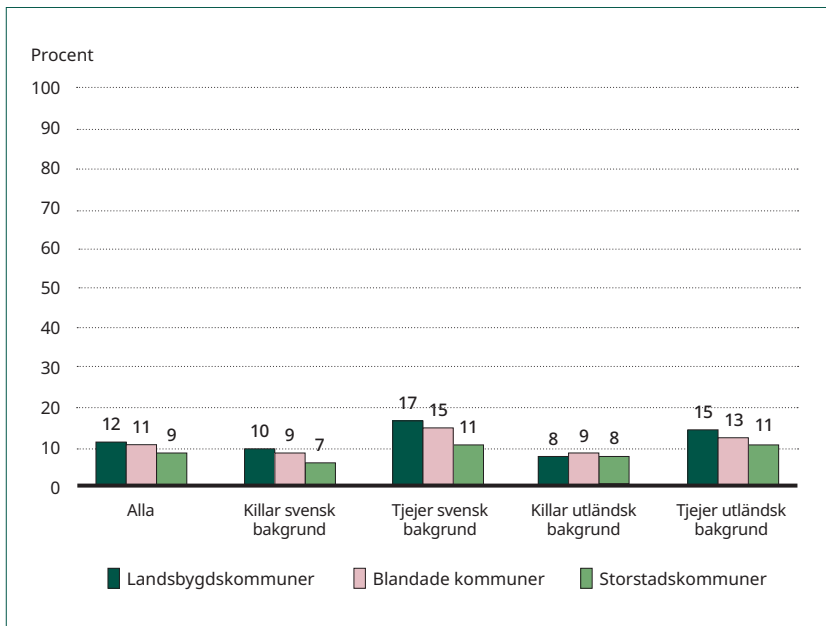
Högre andel sjukskrivna i landsbygdskommuner

Denna rapport har inte haft tillgång till registerdata för diagnoser eller sjukhusvård, men däremot till uppgifter om unga som har varit sjukskrivna för sjukdom, arbetsskada eller rehabilitering.

Sjukskrivning är ett osäkert mått på sjukdom, eftersom alla inte har möjlighet att sjukskriva sig. Därför analyseras andelen som har någon ersättning för sjukdom, arbetsskada eller rehabilitering under 2021 **enbart bland de unga som är förankrade på arbetsmarknaden** enligt SCB:s definition²¹, och som därmed har en anställning att sjukskriva sig från. Bland unga i åldern 20–25 år som är förankrade på arbetsmarknaden är andelen högre bland unga i landsbygdskommuner jämfört med i storstadskommuner. När analysen delas upp på kön och utländsk bakgrund så finns samma skillnad mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner bland tjejer både med svensk och utländsk bakgrund, och för killar med svensk bakgrund. För killar med utländsk bakgrund finns ingen påtaglig skillnad mellan kommuntyper. Dessa skillnader förklaras inte alls av bakgrundsfaktorer. Notera att i landsbygdskommuner är en större andel av de unga förankrade på arbetsmarknaden, så urvalsgruppen²² ser olika ut mellan kommuntyperna.

²¹ Det vill säga som under ett år har haft förvärvsinkomster eller arbetsrelaterade ersättningar som uppgått till minst tre inkomstbasbelopp.

²² Det vill säga den grupp som analysen är beräknad på. Gruppen unga som är förankrade på arbetsmarknaden skulle kunna vara mer heterogen i landsbygdskommuner, där större andel är förankrade på arbetsmarknaden.

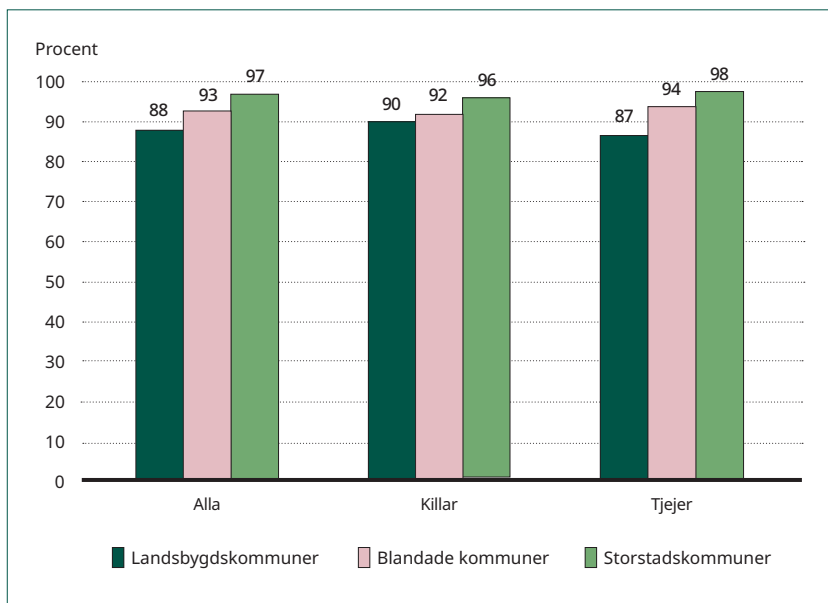

Figur 6.3. Andel som har haft någon ersättning för sjukdom, arbetsskada eller rehabilitering bland unga 20–25 år som är förankrade på arbetsmarknaden. Beräkningsunderlag: 271 530 individer.

Källa: SCB.

Färre rapporterar god tillgång till vård i landsbygdskommuner

I Nationella ungdomsenkäten uppger de flesta unga att de har ganska eller mycket stora möjligheter att besöka hälso- och sjukvård (till exempel vårdcentral och tandvård) inom ett rimligt avstånd. Andelen är dock lägre i landsbygdskommuner (88 procent) jämfört med både blandade kommuner (93 procent) och storstadskommuner (97 procent). Dessa skillnader förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Mönstret är likartat både för killar och tjejer. Det finns dock ingen statistiskt signifikant skillnad mellan landsbygdskommuner och blandade kommuner bland killarna.

Figur 6.4. Andel unga 16–25 år som anger att de har ganska eller mycket stora möjligheter att besöka hälso- och sjukvård (till exempel vårdcentral och tandvård) inom ett rimligt avstånd. År 2021. Procent.

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät.

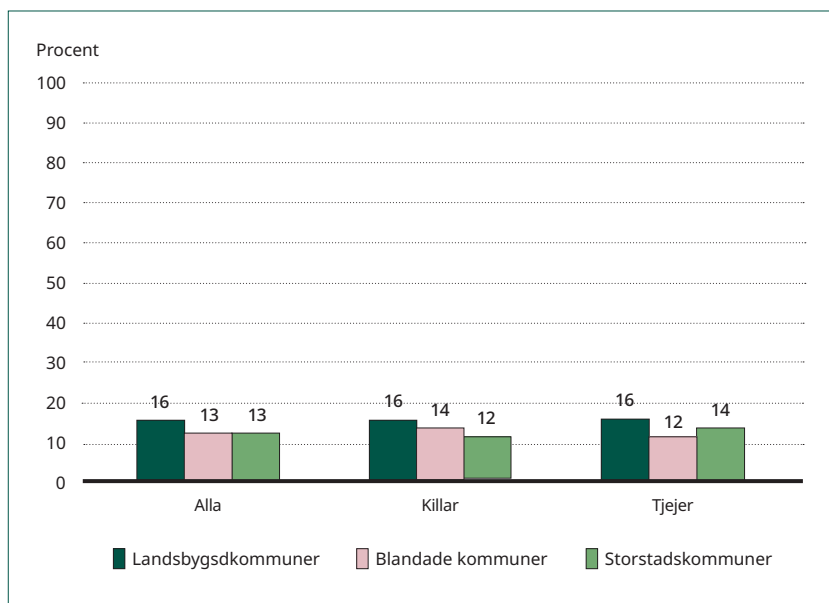
Något fler unga med funktionsnedsättningar i landsbygdskommuner

Både utifrån självrapporterade funktionsnedsättningar och bidrag som riktar sig till unga med funktionsnedsättningar är det något högre andel som har funktionsnedsättningar i landsbygdskommuner bland unga i åldern 16–25 år jämfört med iorstadskommuner. Det stämmer överens med forskning från USA vad gäller geografisk fördelning av personer med funktionsnedsättning i alla åldrar, som visar att det är vanligare i landsbygder (Von Reichert et al 2020). Enligt vad myndigheten kan se beror det till stor del på flyttmönster – bland de unga som har uppnått

den ålder då de kan flytta hemifrån, är det fler som flyttar från landsbygderna bland unga som inte har funktionsnedsättning jämfört med unga som har funktionsnedsättning. Flyttmönster kan inte analyseras när det gäller självrapporterade funktionsnedsättningar från Nationella ungdomsenkäten utan bara för registerstatistik.

Något högre andel med självrapporterade funktionsnedsättningar i landsbygdskommuner

I Nationella ungdomsenkäten uppger totalt sett 14 procent av de unga att de har en funktionsnedsättning. Det är en högre andel unga med funktionsnedsättning i landsbygdskommuner än i storstadskommuner (16 procent jämfört med 13 procent). I övrigt framkommer inga statistiskt signifikanta skillnader mellan de olika kommuntyperna.

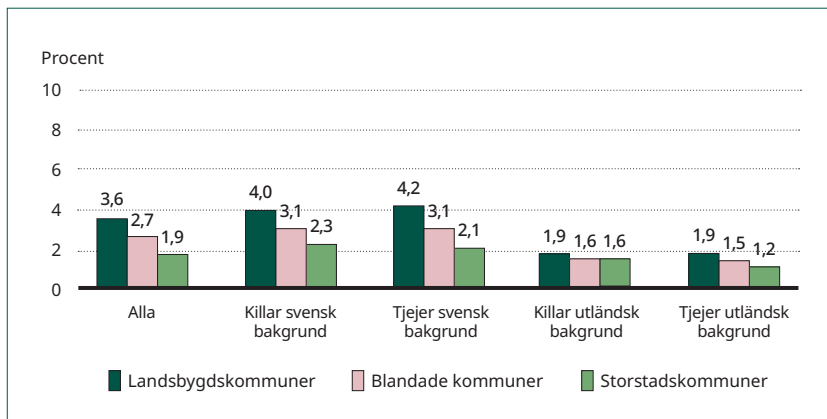
Figur 6.5. Andel unga 16–25 år som anger att de har någon funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom som innebär svårigheter i vardagen. År 2021. Procent.

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät.

Högre andel unga med aktivitetsersättning i landsbygdskommuner

Denna rapport har inte använt statistik över diagnoser och kan därför inte analysera hur många unga som har en diagnosticerad funktionsnedsättning. Däremot finns det registrerat hur många som har haft någon form av ersättning för funktionsnedsättning. Aktivitetsersättning är en ersättningsform som kan ges till unga i åldrarna 19–29 år som på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom under minst ett år har nedsatt arbetsförmåga eller behöver längre tid för att avsluta sin skolgång. Här analyseras aktivitetsersättning bland unga mellan 20–25 år, eftersom det i den yngre åldersgruppen enbart är 19-åringar som kan få aktivitetsersättning.

Det är bara några procent av alla unga som har aktivitetsersättning varje år. Aktivitetsersättning är vanligare i landsbygdskommuner, både bland tjejer och killar och särskilt bland unga med svensk bakgrund.

Figur 6.6. Andel unga 20–25 år som har aktivitetsersättning år 2021.

Beräkningsunderlag: 804 411 individer.

Källa: SCB.

Not: Observera att axeln är bruten och slutar på 10 procent.

I stor utsträckning beror skillnaderna mellan kommuntyper på att unga utan aktivitetsersättning i högre utsträckning flyttar från landsbygdskommuner medan de unga med aktivitetsersättning oftare bor kvar. Bland unga som vid 16 års ålder bodde i en landsbygdskommun

år 2012 hade 5,3 procent aktivitetsersättning minst en gång under åldrarna 19–25 år, och exakt samma nivå bland unga som vid 16 års ålder bodde i en blandad kommun. För unga som vid 16 års ålder bodde i en storstadskommun var nivån 4,5 procent. Detta oavsett om de bodde kvar i hemkommunen eller flyttade. Om samma individer i stället analyseras utifrån var de bodde vid 25 års ålder så var andelen som hade haft aktivitetsersättning i stället 6,2 procent bland de som bodde i landsbygdskommuner, 4,8 procent i blandade kommuner och 3 procent i storstadskommuner. Det blir alltså skillnad vid 25 års ålder på grund av att unga med eller utan aktivitetsersättning flyttar från hemkommunen i olika grad. Observera att unga med aktivitetsersättning flyttar från landsbygdskommuner i högre utsträckning än vad unga med aktivitetsersättning flyttar från andra kommuntyper, men i lägre utsträckning än unga utan aktivitetsersättning.

Andelen unga med aktivitetsersättning har ökat svagt under perioden denna ersättningsform har funnits, men har under hela perioden legat högre i landsbygdskommuner.

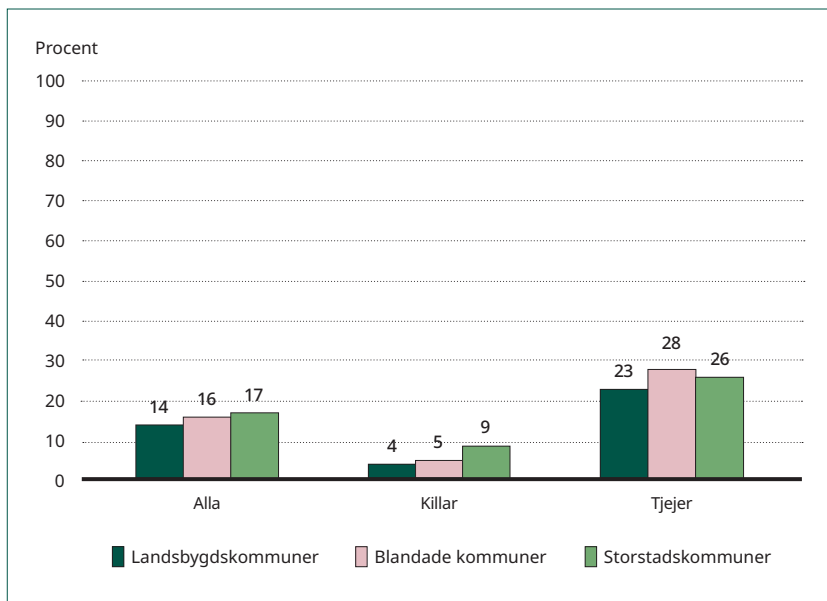
Aktivitetsersättning är vanligast bland unga i små tätorter samt centralorter i landsbygdskommuner. Där är det ungefär dubbelt så vanligt som i storstadskommuner, som har den lägsta förekomsten.

Mönstren när det gäller aktivitetsersättning återspeglas även när det gäller hur många av de unga som varken arbetar eller studerar som har någon form av ersättning för sjukdom eller funktionsnedsättning, se avsnittet [Olika situationer för unga som varken arbetar eller studerar](#), med start på sida 222.

Vanligare att rapportera otrygghet i centralorter

I Nationella ungdomsenkäten ställs en fråga om unga känner sig trygga på olika platser, med svarsalternativen ”Ja, alltid”, ”Ja, oftast”, ”Nej” samt ”Inte aktuellt”. Här analyseras specifikt denna fråga i relation till ”i ditt bostadsområde på kvällen”, och andelen av unga som har svarat ”Nej”, det vill säga att de inte känner sig trygga i sitt bostadsområde.

En majoritet bland unga uppger att de känner sig trygga i sitt bostadsområde på kvällen. Men det finns samtidigt de som uttrycker otrygghet, framför allt bland tjejer, där ungefär var fjärde ung svarar att de inte känner sig trygga i sitt bostadsområde på kvällen.

Figur 6.7. Andel unga 16–25 år som anger att de känner sig otrygga utomhus i sitt bostadsområde på kvällen. År 2021. Procent.

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät.

Unga i landsbygdskommuner (14 procent) uppger i lägre grad än unga i blandade kommuner (16 procent) och unga i storstadskommuner (17 procent) att de känner sig otrygga i sitt bostadsområde på kvällen.²³ Skillnaderna mellan landsbygdskommuner gentemot blandade kommuner och storstadskommuner förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Bland killar är andelen högre i storstadskommuner än i blandade kommuner och i landsbygdskommuner. Bland tjejer är andelen högre i blandade

²³ Men det är ingen signifikant skillnad mellan blandade kommuner och storstadskommuner.

kommuner än i landsbygdskommuner. Dessa skillnader förklaras inte av bakgrundsfaktorer.

Nedbrutet på områdestyp framgår att det framför allt är unga i rurala områden som rapporterar lägre nivåer av otrygghet, medan unga i centralorter rapporterar högre nivåer av otrygghet – oavsett om det är centralort i en landsbygdskommun, en blandad kommun eller en storstadskommun. Det finns inga signifikanta skillnader mellan de olika centralorterna i andelen som uppger otrygghet, inte heller mellan de två olika typerna av rurala områden.

Denna rapport har inte signifikant skillnaderna mellan könen. Men andelen som rapporterar otrygghet kvällstid i sitt bostadsområde är flerdubbelt högre för tjejer än för killar inom varje kommuntyp och inom varje områdestyp. Eftersom det för områdestyper blir relativt små grupper när man delar upp på både kön och områdestyper så rapporteras inte exakta andelar för det.²⁴

Inga skillnader mellan kommuntyper i generell utsatthet för brott

I enkäten ställs även frågan om de unga blivit utsatta för mobbning, stöld, misshandel, hot eller sexualbrott under de senaste sex månaderna. De får också ange vilka platser eller sammanhang dessa saker har skett (av partner, övrig familj, i skolan, på arbetet, på organiserad fritidsaktivitet eller andra tillfällen). I enkäten är antalet svarande dock för få för att kunna dela upp denna fråga på olika typer av sammanhang eller olika typer av brottshändelser. Summerat över alla typer av brottshändelser och alla sammanhang uppger ungefär en fjärdedel av de unga att de blivit utsatta för något av ovanstående under de senaste sex månaderna. Det finns dock inga statistiskt signifikanta skillnader mellan de olika kommuntyperna vad gäller andelen utsatta – varken i gruppen som helhet eller uppdelat på killar och tjejer.

²⁴ Bland tjejer varierar andelarna som rapporterar otrygghet i olika områdestyper mellan 13–31 procent och bland killar mellan 1–9 procent.

7. Kultur och fritid

Att ha en meningsfull fritid är främjande för ungas psykiska hälsa (Gotfredsen & Strömbäck 2023, MUCF 2023a). Unga är i en utvecklingsfas där det sociala samspelet med jämnåriga är extra viktigt (Sawyer et al 2012). Fritidsaktiviteter, organiserade eller mer spontana, är en viktig arena för detta samspel.

Det här kapitlet bygger dels på frågor i Nationella ungdomsenkäten kring fritidsaktiviteter, dels på samtal i de fokusgruppsintervjuer som genomfördes i landsbygdskommuner under våren 2024. Frågorna i nationella ungdomsenkäten har ställts till unga över hela landet, medan fokusgruppsintervjuerna har genomförts enbart i landsbygdskommuner av olika slag (mycket glesa, glesa samt tätortsnära landsbygdskommuner). Nationella ungdomsenkäten har gått ut till unga i åldern 16–25 år medan fokusgruppsintervjuerna är genomförda med unga i åldern 13–18 år.

Sammanfattning av kapitlet

Resultat baserade på Nationella ungdomsenkäten:

- Unga i landsbygdskommuner uppger i lägre utsträckning att de har goda möjligheter att delta i fritidsaktiviteter, kulturella aktiviteter och ideellt arbete. Detta mönster är särskilt tydligt bland tjejer.
- Unga i landsbygdskommuner uppger i något högre utsträckning att de har avstått från någon aktivitet på grund av att det varit svårt att ta sig till den.
- Det finns inga signifikanta skillnader mellan kommuntyperna vad gäller andelen unga som har besökt simhallar, religiösa byggnader eller kulturhus och kulturskolor den senaste månaden eller oftare.

- Andelarna är lägre i landsbygdskommuner när det gäller hur många unga som besöker gym, bibliotek eller stadskärna/centrum minst en gång i månaden eller oftare.
- Unga i landsbygdskommun uppger i högre grad att de besöker stall minst en gång i månaden och att de meckar med fordon minst en gång i månaden.
- Unga i landsbygdskommuner uppger i lägre utsträckning än unga i blandade kommuner att de är medlemmar i en förening.

Resultat baserade på fokusgruppsintervjuer:

- Unga i olika landsbygder säger att fritid betyder kravlöshet, att det är att göra saker som de mår bra av och som ger dem energi.
- Unga i landsbygder anser att det saknas aktiviteter som är utformade efter deras önskemål, tider eller ålder.
- Unga i landsbygder beskriver ungdomsgården eller allaktivitetshuset som en plats de främst går till för att det finns internet så att de kan sitta tillsammans och se på sociala medier på telefonen. De känner sig inte hemma bland de andra som besöker dessa platser (exempelvis äldre unga som betar sig olämpligt i form av uttalanden eller ageranden).
- Unga i landsbygder beskriver fritiden som årstidsbunden, och att det är lättare att ha en aktiv fritid på sommarhalvåret, när de kan ses utomhus. Men även senvintern ger möjlighet till skidåkning, fiske och skoteråkning. Unga på turistorter upplever skillnad mellan högsäsong, när det ordnas mer aktiviteter, och lågsäsong.
- När det gäller organiserade fritidsaktiviteter berättar de unga främst om olika idrotter. Men ett problem är att få ihop

tillräckligt många för ett lag när det är få unga på orten. Det kan också vara en utmaning att det är samma jämnåriga som man träffar både i skolan och på fritidsaktiviteterna. Ibland blir det stor spridning på åldrarna i ett idrottslag eller förening, vilket beskrivs som både positivt och negativt.

- Att köra epa är inte bara ett sätt att ta sig till fritidsaktiviteter utan också för många en fritidsaktivitet i sig. Att åka epa i sällskap med andra, åka runt och leta efter varandras fordon eller ”ragga” beskrivs som en viktig och positiv del av fritiden. Det ses också som det enda alternativet eftersom det inte finns andra aktiviteter.
- Unga, särskilt de som bor utanför centralorten, beskriver att familjens logistik är ett hinder för en aktiv fritid. Till exempel om det är fler i familjen som behöver transporteras till olika aktiviteter och om det inte finns nog många fordon eller körkortsinnehavare i hushållet.
- Unga i landsbygder beskriver föreningar som ett positivt inslag som binder samman människor på platsen, som ger tillhörighet och gemenskap. Unga, särskilt i glesa och mycket glesa landsbygdskommuner, beskriver en känsla av ansvar för föreningen och för idrottslagets prestation, det gör att de känner sig viktiga.
- Unga i landsbygder vill vara delaktiga i kommunens beslut kring satsningar som rör deras fritid. En orsak till att de vill vara delaktiga är för att se till att kommunen undviker vad de unga uppfattar som felsatsningar, det vill säga insatser som syftar till att främja ungas fritid men som på grund av bristande kunskap utformas på sätt som gör dem ointressanta för målgruppen.
- Unga i landsbygder vill gärna att politiker aktivt kommer till dem och frågar om deras åsikter, till exempel i skolan.

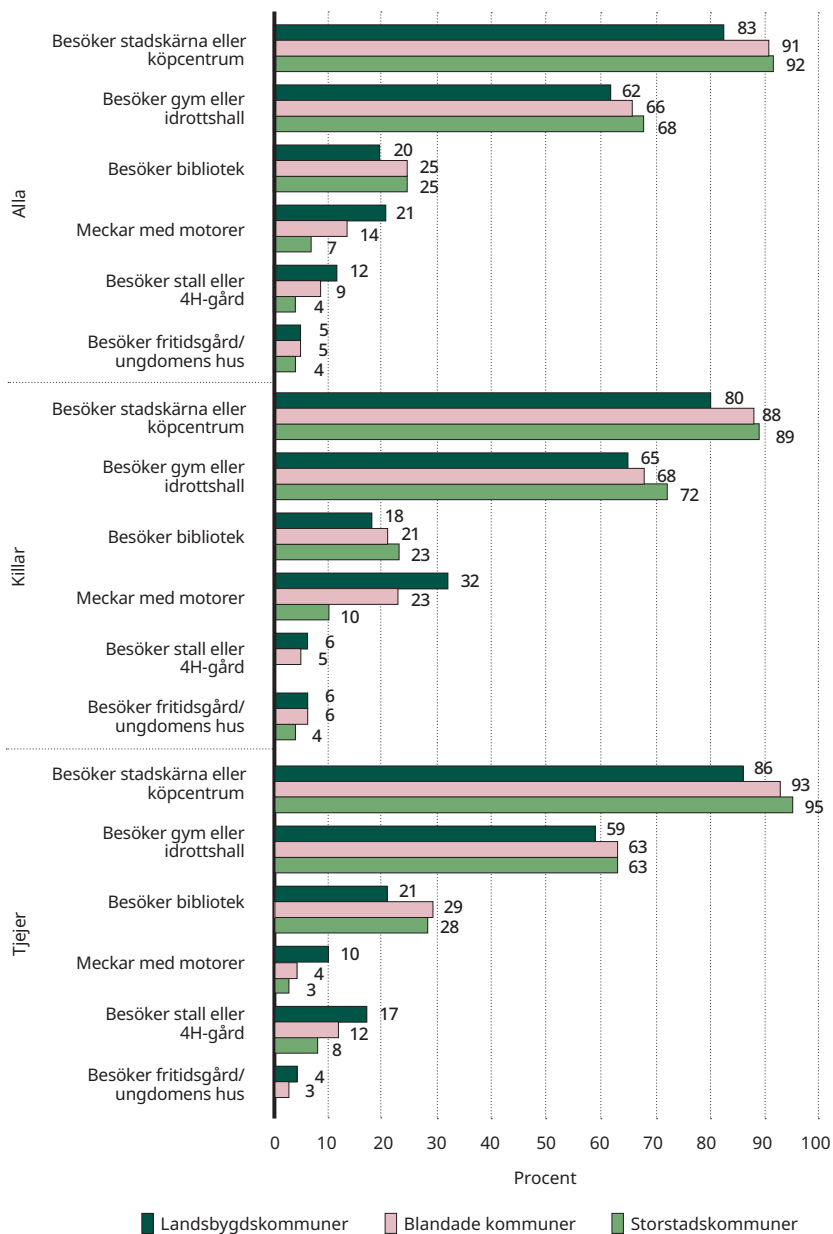
Ungas aktiviteter på fritiden

I Nationella ungdomsenkäten undersöks i vilken utsträckning unga tar del av olika aktiviteter på fritiden. Resultatet visar att det inte finns några statistiskt signifikanta skillnader mellan de olika kommuntyperna vad gäller andelen som uppger att de besöker simhallar, religiösa byggnader eller kulturhus och kulturskolor en gång i månaden eller oftare.

När det gäller andelen unga som besöker öppen fritidsverksamhet i form av fritidsgårdar eller ungdomens hus en gång i månaden eller oftare finns inga statistiskt signifikanta skillnader mellan kommuntyperna. Om kommuntyperna vore lika vad gäller bakgrundsfaktorer skulle skillnaden mellan blandade kommuner och storstadskommuner vara statistiskt signifikant, med en högre andel unga som besöker öppen fritidsverksamhet varje månad i blandade kommuner.

Andelen unga som besöker gym en gång i månaden eller oftare är lägre i landsbygdskommuner (62 procent) än i blandade kommuner (66 procent) och i storstadskommuner (68 procent). Skillnaderna mellan kommuntyperna förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Bland killar är andelen som besöker gym varje månad lägre i landsbygdskommuner jämfört med storstadskommuner. Skillnaden förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Bland tjejer finns inga statistiskt signifikanta skillnader mellan de olika kommuntyperna. Om kommuntyperna vore lika vad gäller bakgrundsfaktorer skulle andelen tjejer som besöker gym varje månad vara statistiskt signifikant lägre i landsbygdskommuner jämfört med de två andra kommuntyperna.

Resultatet visar även att andelen unga som besöker bibliotek en gång i månaden eller oftare är lägre i landsbygdskommuner (20 procent) än i blandade kommuner och storstadskommuner (25 procent vardera). Skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner förklaras av bakgrundsfaktorer. Samma mönster framkommer bland tjejer. Bland killar finns däremot inga statistiskt signifikanta skillnader mellan de olika kommuntyperna.

Figur 7.1. Andel unga 16–25 år som uppger att de tar del av olika aktiviteter på fritiden varje månad. År 2021. Procent.

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät.

Not: Andelen killar i storstadskommuner som varje månad besöker stall redovisas inte på grund av för få observationer. Andelen tjejer i landsbygdskommuner som varje månad besöker öppen fritidsverksamhet redovisas inte på grund av för få observationer.

Unga i landsbygdskommuner (12 procent) uppger i högre grad än unga i blandade kommuner (9 procent) och unga i storstadskommuner (4 procent) att de besöker stall eller 4H-gårdar en gång i månaden eller oftare. Dessa skillnader förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Samma resultat framkommer bland tjejer. Bland killar är andelen som besöker stall varje månad lägre i storstadskommuner jämfört med de två andra kommuntyperna.

Unga i landsbygdskommuner (21 procent) uppger också i högre grad än unga i blandade kommuner (14 procent) och unga i storstadskommuner (7 procent) att de meckar med motorer, bilar, motorcyklar med mera en gång i månaden eller oftare. Skillnaderna mellan kommuntyperna förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Samma resultat framkommer bland killar. Även bland tjejer återfinns den högsta andelen som meckar varje månad i landsbygdskommuner. Däremot finns ingen statistiskt signifikant skillnad mellan tjejer i blandade kommuner och tjejer i storstadskommuner.

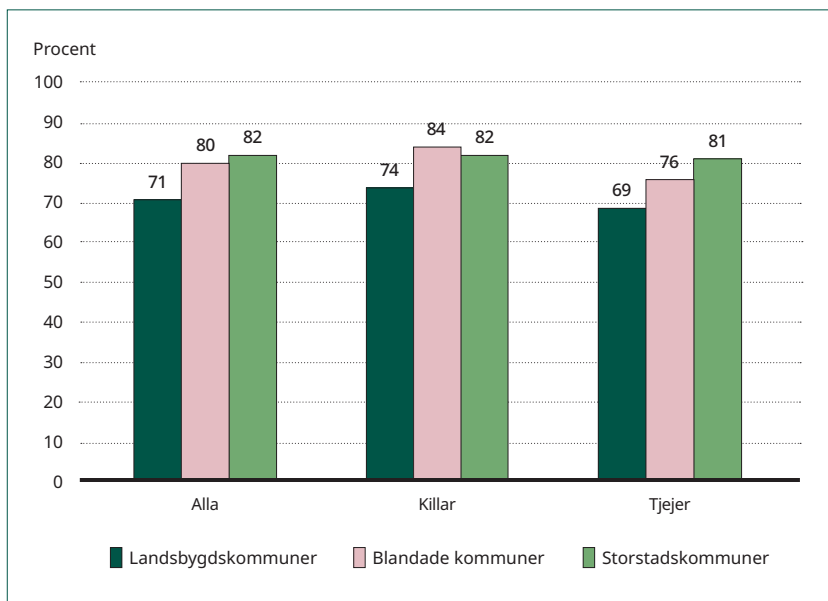
Majoriteten av de unga, oavsett kommuntyp, besöker en stadskärna eller ett köpcentrum en gång i månaden eller oftare. Andelen är dock lägre bland unga i landsbygdskommuner (83 procent) än bland unga i blandade kommuner (91 procent) och unga i storstadskommuner (92 procent). Dessa skillnader förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Samma resultat framkommer för både killar och tjejer.

Lägre andel som är medlem i förening i landsbygdskommuner

Unga i landsbygdskommuner uppger i lägre utsträckning än unga i blandade kommuner att de är medlemmar i en förening (52 jämfört med 57 procent). Skillnaden förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Samma resultat framkommer bland killar. Om kommuntyperna vore lika vad gäller bakgrundsfaktorer skulle andelen killar som är medlemmar i en förening även vara statistiskt signifikant lägre i landsbygdskommuner jämfört med storstadskommuner. Bland tjejer finns inga statistiskt signifikanta skillnader mellan de olika kommuntyperna.

Möjligheter att delta i fritidsaktiviteter

Enkäten innehåller också frågor om hur unga ser på sina möjligheter att delta i olika aktiviteter, såsom fritidsaktiviteter och sociala aktiviteter, kulturella aktiviteter och ideellt arbete/volontärbete.

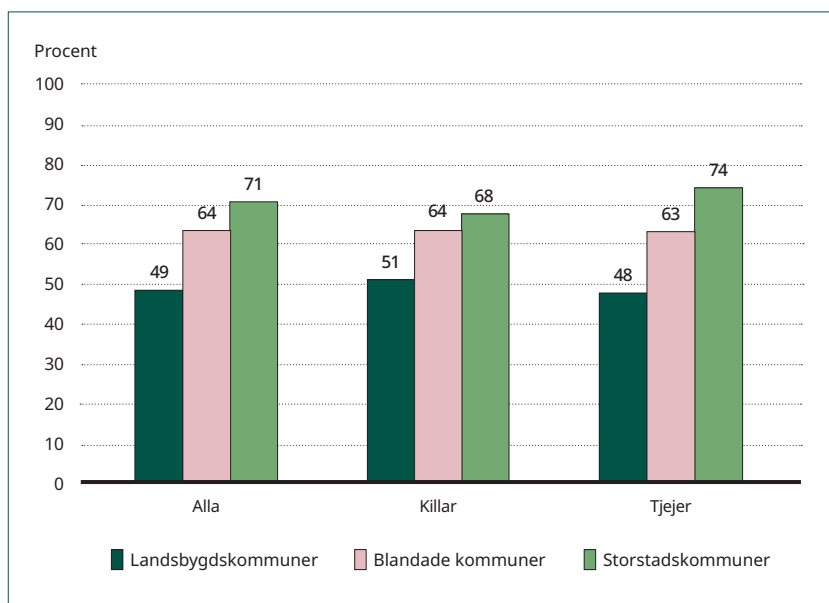

Figur 7.2. Andel unga 16–25 år som upplever att de har ganska eller mycket stora möjligheter att delta i fritidsaktiviteter och sociala aktiviteter (till exempel idrott, ungdomsgård, cafébesök). År 2021. Procent.

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät.

Andelen unga som uppger att de har ganska eller mycket stora möjligheter att delta i fritidsaktiviteter och sociala aktiviteter är lägre i landsbygdskommuner (71 procent) jämfört med blandade kommuner (80 procent) och storstadskommuner (82 procent). Däremot finns inte någon statistiskt signifikant skillnad mellan blandade kommuner och storstadskommuner. Skillnaderna mellan kommuntyperna förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Bland killar är andelen som upplever att de har ganska eller mycket stora möjligheter att delta i fritidsaktiviteter

och sociala aktiviteter lägre i landsbygdskommuner än i både blandade kommuner och storstadskommuner. Även bland tjejer är andelen lägre i landsbygdskommuner jämfört med de två andra kommuntyperna. Bland tjejer finns också en statistiskt signifikant skillnad mellan blandade kommuner och storstadskommuner, med en lägre andel som uppger ganska eller mycket stora möjligheter att delta i fritidsaktiviteter och sociala aktiviteter i blandade kommuner. Skillnaderna mellan kommuntyperna bland killar och tjejer förklaras inte av bakgrundsfaktorer.

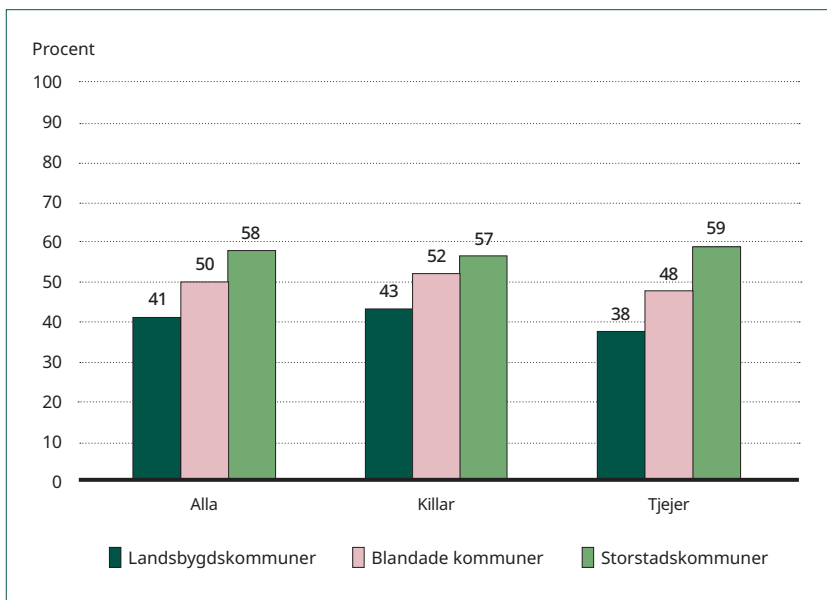

Figur 7.3. Andel unga 16–25 år som upplever att de har ganska eller mycket stora möjligheter att delta i kulturella aktiviteter (till exempel teater, konsert, bio). År 2021. Procent.

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät.

Unga i landsbygdskommuner (49 procent) uppger i betydligt lägre grad än unga i blandade kommuner (64 procent) och unga i storstadskommuner (71 procent) att de har ganska eller mycket stora möjligheter att delta i kulturella aktiviteter. Även skillnaden mellan blandade kommuner och storstadskommuner är statistiskt signifikant. Skillnaderna mellan

kommuntyperna förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Samma resultat framkommer bland tjejer. Bland killar är andelen som uppger att de har ganska eller mycket stora möjligheter att delta i kulturella aktiviteter lägre i landsbygdskommuner jämfört med de två andra kommuntyperna. Däremot finns inte någon statistiskt signifikant skillnad mellan blandade kommuner och storstadskommuner. Skillnaderna mellan kommuntyperna bland killar och tjejer förklaras inte av bakgrundsfaktorer.

Figur 7.4. Andel unga 16–25 år som upplever att de har ganska eller mycket stora möjligheter att delta i ideellt arbete/volontärarbete, 2021. Procent.

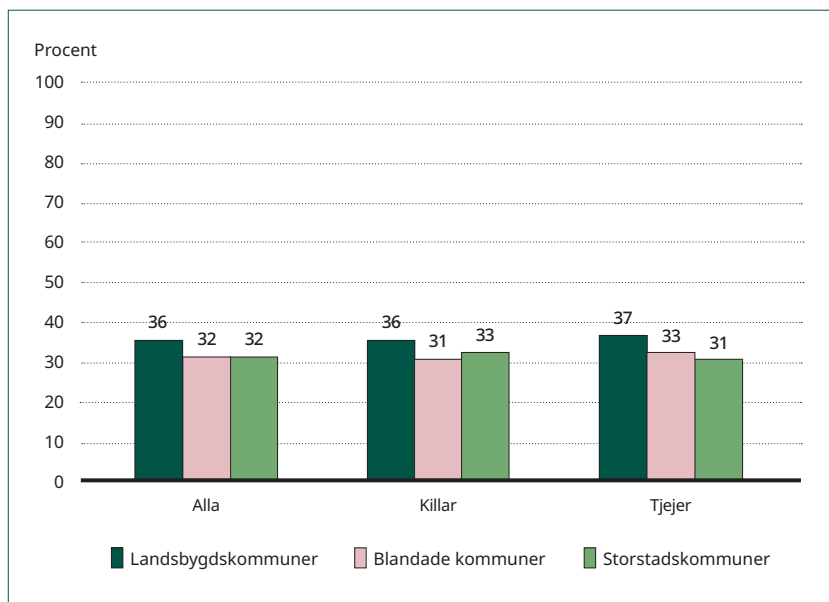
Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät.

Andelen som upplever att de har ganska eller mycket goda möjligheter att delta i ideellt arbete/volontärarbete är lägre i landsbygdskommuner (41 procent) än i både blandade kommuner (50 procent) och storstadskommuner (58 procent). Även skillnaden mellan blandade kommuner och storstadskommuner är statistiskt signifikant. Skillnaderna mellan kommuntyperna förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Samma resultat framkommer bland tjejer. Bland killar är andelen som uppger att de

har ganska eller mycket stora möjligheter att delta i ideellt arbete/volontärarbete lägre i landsbygdskommuner jämfört med de två andra kommuntyperna. Däremot finns inte någon statistiskt signifikant skillnad mellan blandade kommuner och storstadskommuner. Dessa skillnader förklaras inte av bakgrundsfaktorer.

Svårare att ta sig till fritidsaktiviteter i landsbygder

I Nationella ungdomsenkäten får unga svara på om de har avstått från att delta i någon fritidsaktivitet under de senaste tolv månaderna på grund av olika hinder. Viktigt att komma ihåg här är att för att ha avstått från en aktivitet så måste det finnas aktiviteter att avstå från, något som kan försvåra tolkningen av dessa frågor.

Figur 7.5. Andel unga 16–25 år som anger att de avstått från att delta i någon fritidsaktivitet under de senaste tolv månaderna på grund av att det varit för svårt att ta sig till aktiviteten. År 2021. Procent.

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät.

Unga i landsbygdskommuner (36 procent) uppger i högre grad än unga i blandade kommuner (32 procent) att de avstått från att delta i någon fritidsaktivitet under de senaste tolv månaderna på grund av att det varit svårt att ta sig till aktiviteten. Om kommuntyperna vore lika vad gäller bakgrundsfaktorer skulle även skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner vara statistiskt signifikant, med en högre andel som uppger att de avstått från att delta i någon fritidsaktivitet på grund av att det varit svårt att ta sig till aktiviteten i landsbygdskommuner. Bland tjejer är andelen högre i landsbygdskommuner än i storstadskommuner. Denna skillnad förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Bland killar finns däremot inga statistiskt signifikanta skillnader mellan de olika kommuntyperna.

Ungas röster om fritid och föreningsengagemang

I det här avsnittet redovisas vad unga under fokusgruppsintervjuerna berättade om vad fritid betyder för dem, vad de gör och var de vistas på sin fritid, om de känner sig hindrade från att utöva sina fritidsaktiviteter samt om sitt föreningsengagemang och civilsamhällets betydelse för landsbygdens sammanhållning.

Meningsfull fritid ska skapa minnen

Under de möten MUCF har med unga i olika landsbygder ställs frågan om vad fritid är och vad de gör på fritiden. Deltagarna svarar genomgående att fritid betyder kravlöshet, att inte ha några måsten och att inte behöva plugga till något eller göra något som är förknippat med skolarbete. Fritiden är deras egen tid då de gör något som de tycker om. Den gör att de känner lycka och att de känner sig avslappnade. Fritid definieras med andra ord som något som gör att de mår bra och som gör att de kan samla kraft för att kunna göra det som tar energi från dem i vardagen.

De allra flesta menar att fritid betyder att de är helt lediga och kan göra vad de vill. Fritiden ger dem en känsla av glädje och lycka, att det

inte finns några hinder för vad man kan göra. Fritiden är något som de själva styr över och det är deras egen tid, eller den tid som de väljer att spendera tillsammans med sina vänner.

Aktivitetshus och ungdomsgårdar är inte utformade för unga

Det är tydligt att deltagarna anser att det saknas aktiviteter som är utformade efter deras önskemål eller deras ålder. De pratar om att utbudet är ganska tråkigt och att det inte finns så mycket att göra, såvida de inte anordnar aktiviteterna själva.

Även om deltagarna menar att fritiden ska vara för dem och att de ska bestämma över den själva så vill de att fritiden ska vara meningsfull och aktiv. En av deltagarna pratar under en av intervjuerna om att fritiden ska skapa minnen av en bra tid som de kan tänka tillbaka på när de blir äldre. Hon upplever att de fritidsaktiviteter som erbjuds i hennes kommun inte lever upp till de förväntningar hon har. Utbudet räcker inte till för att skapa goda minnen av uppväxttiden.

154

När man har fritid, då vill man typ så här kanske skapa minnen. Men om ... det är inte så jättekul att skapa minnen om det inte finns någonting att göra. Så då kanske om typ så här 20 år, man bara: "Hm, vad gjorde jag när jag var ung? Näe, jag satt hemma och tittade på TV, för det fanns ingenting att göra."

Tjej, 13 år, gles landsbygd

Likt citatet ovan menar majoriteten av deltagarna att fritidsaktiviteterna många gånger är för få, för tråkiga och inte heller utformade för dem.

I de landsbygdskommuner som MUCF besökte beskriver deltagarna att det finns tillgång till aktivitetshus och ungdomsgårdar som de, enligt kommunen, ska kunna använda. Men majoriteten av deltagarna beskriver under samtalen att de inte använder sig av dem då de inte upplever att de är anpassade för unga i deras ålder eller efter deras intressen. Flera av deltagarna beskriver bland annat att allaktivitetshuset, eller fritidsgården,

har öppettider som inte passar dem och att aktiviteterna inte alltid är anpassade för dem utan för andra åldersgrupper.

Öppet typ vissa dagar i veckan, typ fyra dagar i veckan. Ibland det är öppet mitt på dagen, då typ äldre kommer dit och dricker kaffe. Sen det är öppet ibland på kvällarna, då ungdomar kommer dit och bara spelar pingis eller så här sitter i soffan och chillar. Men då det är öppet max till tio eller elva, och det är typ öppet en gång i veckan till tio eller elva, eller typ varannan vecka eller nåt sånt där.

Tjej, 14 år, tätortsnära landsbygd

Majoriteten menar att de inte känner sig bekväma på ungdomsgårdarna. De beskriver att det finns äldre personer som betar sig skumt och ibland säger saker som de upplever som otrevligt. Ett exempel de ger är att äldre besökare kan skälla ut dem utan anledning. Det gör att det känns olustigt att delta i de aktiviteter som erbjuds där. Åldersskillnaderna inverkar negativt på dem och deras självkänsla, det känns varken bra eller tryggt att vara där. De undviker därför att delta i aktiviteterna, både för att undvika att råka ut för otrevliga händelser eller uttalanden och för att behålla ett gott välbefinnande och en god självkänsla. Fritiden spenderar de mestadels med vänner i stället.

Årstidsbunden fritid

Enligt de unga i fokusgrupperna är fritiden årstidsberoende och då än mer för dem som bor i mycket gles landsbygd. De allra flesta beskriver att det är mycket lättare att ägna sig åt fritidsaktiviteter på sommaren då de lättare kan vistas utomhus. Då umgås de utomhus och grillar med sina vänner och badar i närmaste sjö. På sommaren är de inte beroende av att behöva vara inomhus på samma sätt som på vintern. Unga i de nordligaste delarna av landet menar att de under vinterns kallaste perioder är hänvisade till att vara inomhus. Temperaturen kan gå ner mot minus 40 grader då vilket gör att det är omöjligt att göra aktiviteter ute.

Den årstid som deltagarna anser är den roligaste påverkas av hur omgivningarna kan nyttjas. I landsbygder som har turistnäring under sommartid beskriver deltagarna hur det anordnas konserter och filmfestivaler och att det är något som de saknar under vinterhalvåret.

Unga i tätortsnära och gles landsbygd i södra Sverige och Mellansverige hänvisar till att sommarens aktiviteter är mycket roligare än de på vintern. Dels för att de är mer aktiva under sommaren, dels för att det går att göra aktiviteterna utomhus. I citatet nedan beskriver en av deltagarna den tristess många upplever under vintern när sommarens aktiviteter inte längre går att genomföra.

... alltså, på sommaren, det finns mycket mer roligare saker att göra, alltså det är fint väder, man kan gå och bada, grilla och sånt, mycket mer. Men på vintern och sånt alltså det finns ingenting tycker jag.

Tjej, 14 år, gles landsbygd

I landsbygder med turistnäring under vintertid, oftast mycket gles landsbygd, är det den årstid som utnyttjas mer då förutsättningarna är bättre för vinteraktiviteter där, i alla fall när temperaturen tillåter. När det är för kallt beskriver de att de sitter hemma hos varandra och tittar på telefonen. Deltagarna beskriver hur de under den senare delen av vintern kan vara ute mer då det inte är lika kallt då. Då åker de slalom i den närliggande skidbacken, åker skoter ute på fjället, är i stugan tillsammans med sin familj och sina släktingar, pimplar på sjöarna eller bara är ute i naturen.

När det är för kallt är de inomhus med vänner. Två deltagare från mycket gles landsbygd beskriver med eftertryck vilken skillnad de upplever att fritiden är under sommaren gentemot vintern då de ibland inte kan gå ut på grund av kylan.

Tjej 1: Ja, det skulle jag säga. Tjej 2: Gud, det gör det. Det är ju så sjukt kallt här på vintern så man [skrattar] vill ju inte ens gå ut.

Två tjejer, 17 år, mycket gles landsbygd

Mobilen som fritidssysselsättning

När den varma årstiden är över och möjligheterna till utomhusaktiviteter avtar beskriver deltagarna att de i större utsträckning använder sina mobiltelefoner för att roa sig. Några beskriver att på vintern är de på ungdomsgårdar eller allaktivitetshus. En av anledningarna är att det finns fri uppkoppling och internet där. Det möjliggör att de kan underhålla sig med olika sociala medier tillsammans, eller ensamma. Flera av deltagarna menar att det enda som finns att göra på vintern är att hänga med sina vänner och kolla på telefonen. Andra beskriver hur de träffas hemma hos varandra, hur de sitter tillsammans och använder sociala medier och kommenterar det de ser eller chattar med andra.

Samtidigt som de hänvisar till mobilen som den enda fritidsaktiviteten är de starkt kritiska mot de vuxna som klagat på deras mobilanvändning. Mobilen är enligt deltagarna den enda aktivitet som de kan göra.

Tjej 1: Och det är liksom, vuxna tänker liksom: "Ja, allting den här generationen gör är att vara på mobilerna", fast vi har inte mycket att göra annars än att gå till affärer, äta mat, och typ sitta på våra mobiler. Tjej 2: Och sen så klagat de typ på att ... för att alltså den här generationen kollar för mycket på telefonen, men det går ju inte att göra någonting åt saken, när det inte finns någonting att göra. Det måste de ju ... de kan ju inte lösa ett problem när det inte finns någon lösning.

2 tjejer, 14 år, tätortsnära landsbygd

Liksom i citatet ovan menar majoriteten av deltagarna att det saknas lockande fritidsaktiviteter att göra. Därför blir mobilen den aktivitet som de samlas kring.

Aktiviteter som inte längre utövas

Även om en del av deltagarna menar att det saknas fritidsaktiviteter berättar de också om att det tidigare fanns flera alternativ för dem men att de inte längre deltar i dem. De hänvisar oftast till idrottslag och sporter i sina beskrivningar. Andra, som fortfarande deltar i idrottslag, berättar om att det många gånger saknas rätt antal lagkamrater för att få ihop ett fungerande lag.

Många av deltagarna beskriver att de inte vill delta i fritidsaktiviteter då det innebär att de möter samma personer där som i skolan. De menar att det är tråkigt att möta samma personer överallt och variationen i form av nya kontakter uteblir. Därför slutar många med aktiviteterna, de vill inte tröttna på sina skolkamrater. Samtidigt menar de att det är tråkigt att de inte har en aktivitet att gå till.

158

Vi hade jättekul. Vi förlorade varenda match, men vi hade jätteroligt när vi gjorde det. Men sen till slut bara, så ville inte folk längre... folk bara hoppade av, då blev det inget lag längre. Och så, jag spelade lite i A-laget, men jag tyckte inte heller det var ... det var inte samma grej som när vi var allihop som vi var i skolan. Det var mycket roligare då. Så jag slutade med det också.

Kille, 15 år, tätortsnära landsbygd

Liksom i citatet ovan menar flera av deltagarna att det är tråkigt att de inte har tillgång till arrangerade aktiviteter att gå till för att möta nya människor. Det som finns kvar blir då att hänga med sina vänner på sociala medier eller spela spel via mobilen.

Fordonsburna fritidsaktiviteter när inget annat finns

Tidigare i rapporten (kapitel 4) konstateras att det är viktigt för unga att kunna transportera sig själva mellan aktiviteter, skola och vänner. Det gör att såväl epan som bilen är viktig för dem och det gör också att fordonen blir en aktiv del av deras fritidsaktiviteter.

För de som bor i mycket gles landsbygd utgör epan en viktig del av fritiden och det som de föredrar framför andra aktiviteter. Mycket av fritiden spenderas i den tillsammans med vännerna. Några av deltagarna beskriver sin epakultur och hur det är att åka med sina vänner och hur raggandet, som de kallar det, blivit en rutin på kvällen. När de unga ”raggar” åker de runt i samhället, två och två i samma bil eller epa, och lyssnar på musik. De åker med flera bilar tillsammans i kortege i samhället.

Det är liksom ibland ... det är ju liksom efter skolan, vi har ju som en typ en rutin, efter skolan då [skrattar] far man kanske hem eller far man ut och raggar tills det är middag, äter och sen far man ut och raggar och är med alla andra typ. Det är typ det och sen går man hem och går och lägger sig och så är det samma sak.

Tjej, 15 år, mycket gles landsbygd

Några av deltagarna i gles landsbygd beskriver en annan form av aktivitet där både bilar och epor blir en aktiv del av aktiviteten. De leker kurragömma med sina fordon. Det blir en lek där många kan delta och en aktivitet som går över åldersgränserna.

Någon sorts bilkurrage gömma kan man säga, då är det att man åker runt i bilar och så ska de andra hitta en typ, då brukar vi vara i [platsen].

Tjej, 13 år, gles landsbygd

Bilen blir en nödvändig del av fritiden

Det blir tydligt att epan är en mycket viktig del av fritiden. Deltagarna berättar att de spenderar mycket av sin fritid i sin egen eller någon annans epa. Om bensinen är slut i den egna epan åker de med någon annan, men de är bara två i bilen för de vill följa lagstiftningen. De berättar också att mopeden är ett alternativ om en epa skulle saknas på grund av att den till exempel är trasig. Men om samtliga bensindrivna alternativ är slut så finns ytterligare ett sätt, man kan använda cykeln även om den ses som det minst attraktiva alternativet.

160

Eller, alltså man behöver ju inte, man kan ju cykelragga [skrattar].

Tjej, 15 år, mycket gles landsbygd

Deltagare från mycket gles landsbygd menar att epan är det enda som de har roligt med då det saknas affärer och möjligheter till shopping. Ungdomsgården är, enligt ovan, inte heller roligt att vara på. Så det fritidsalternativ som blir kvar är enligt deltagarna epan.

... alltså det finns inte så jättemycket att göra, och ungdomsgården är inte så jätterolig. Sen alltså det finns ju typ ingenstans man kan shoppa eller någonting, så det blir ju bara att vara ute och köra hela tiden.

Tjej, 16 år, mycket gles landsbygd

Att känna sig hindrad från att utöva fritidsaktiviteter

De unga upplever att det finns saker som hindrar dem från att ha tid för eller möjlighet att utöva sin fritid. En majoritet anger att skolan och att behöva plugga efter skoltid är ett hinder för att de ska kunna utöva sina fritidsaktiviteter som de vill. De menar att skolarbetet och läxor tar för mycket tid på kvällen när de hellre vill göra annat.

Fritidsaktiviteter kan även hindras av sådant som är förknippat med stora kostnader. Här nämner deltagarna bland annat datorer för att kunna spela med sina vänner men även olika material som behövs för en aktivitet, exempelvis fotbollsskor. Andra menar att det som främst hindrar dem är kostnader för att kunna ta sig till de olika aktiviteterna.

Men det är väl kanske ibland det här med bilar och så, få ihop logistiken, för vi är fem stycken i familjen. Ja, nej, men att få ihop det, för att de ska ju också i väg på grejer, och det kan ju hindra lite. Eller typ ibland får man kanske komma dit tidigare än man ska, eller senare än man ska och så.

Tjej, 18 år, gles landsbygd

För dem som bor en bit utanför centralorten är familjens logistik ett hinder. Enligt citatet ovan är det ett problem att få familjens åtaganden att fungera när kollektivtrafiken inte finns där de unga bor. Tjejen ovan är inte den enda som upplever sig förhindrad att kunna utöva sina aktiviteter. Det är ett bekymmer för unga i landsbygder att de upplever att den service som kollektivtrafiken utgör inte finns där för dem. De är hänvisade till att köra egna fordon med allt vad det innebär i form av bland annat stora kostnader.

Det kan vara om man typ är i en förening och man måste betala, kanske man har ekonomiska problem som kan förhindra.

Tjej, 18 år, tätortsnära landsbygd

”Det svarta på asfalten är vårt hjärta” – om att känna sig hindrad av kommunen och av polisen

Utöver skola och ekonomi beskriver deltagarna att kommunen, eller andra offentliga delar av samhället, kan störa deras möjligheter att utöva sina fritidsaktiviteter.

Rubriken ovan kommer från en deltagare som beskriver hur han menar att epan är en starkt identifierad del av ungas fritid. Han beskriver hur de genom att åka runt i samhället och sladda med sina epor ibland lämnar svarta bromsspår efter sig. Det menar han att kommunen inte gillar så de försöker hindra deras framfart på lika sätt.

De beskriver hur kommunen installerat olika former av farthinder. Under ett tag var hindren ”trädknobar”²⁵ som placerats i en cirkel. Dessa kunde de unga flytta på, så kommunen tog till nya grepp. De gjorde en gräsyta på parkeringen som nu fungerar som en cirkulationsplats, det uppskattas inte av de unga.

Kille: Gräsplätt. Tjej 1: Nej, men det är inte ens gräs det är typ mögel för det ... alltså, det växer inte och det kostade ju ... Vad kostade det? Kostade det åtta miljoner? Tjej 2: Ja. Tjej 1: Ja, åtta miljoner för lite mögel.

Två tjejer och en kille, 15 år, mycket gles landsbygd

²⁵ Från intervjun. De beskriver ett hinder i form av kapade trädstammar stora som en huggkubbe.

De menar att det inte bara är kommunen som försöker hindra dem, de känner sig även hindrade av polisen. Trots att de anser att de har anammat de nya reglerna om att köra bältat och bara vara två i bilen upplever de att polisen hindrar dem. De anser att det finns poliser som grundar sitt arbete på, vad de unga beskriver som, egna åsikter om epakulturen och om unga i stort. De upplever att de blir stoppade för ”minsta lilla anledning”.

Tjej1: Jo, men "Bävorn"²⁶ han ... han är lite speciell. Han klagar så mycket och han överdriver och allting. Det är lite ...

Intervjuare: På grund av att ni åker epa då eller vadå?

Tjej 1: Nej, men alltså hans egna åsikter det är ju det man liksom tar in i jobbet. Så här det han inte tycker om det får inte vi göra. Tjej 2: Nej, alltså han hade kunnat stanna någon för en opassande dekal som man får ha på bilen bara för att han inte tycker att den är ... passar ... bara för att han inte tycker det är så bra.

Två tjejer, 15 år, gles landsbygd

Föreningsengagemang binder samman bygden

När deltagarna deltar i föreningar är det främst inom sporter och lagidrotter och de nämner såväl lagidrotter som individuella sporter. Den sport som de flesta nämner är fotboll men de pratar även om andra idrotter som ridning, brottning, armbrytning och innebandy. Det finns även de som har ett engagemang inom brädspelsklubbar eller musikskapande.

²⁶ Detta öknamn är inte samma som användes i själva intervjun utan har bytts ut mot ett påhittat öknamn för att skydda deltagarnas anonymitet.

Deltagarna beskriver hur föreningarna är ett positivt inslag som binder samman dem som bor på platsen. Det ger en trygghet för dem och inverkar positivt på platsen de bor på. I samtalen beskriver deltagarna att medlemskapet och föreningen formar en sammanhållning mellan medlemmarna.

Man tillhör ju en grupp då liksom, och det tror jag kan vara som en trygghet också. Så här att man ... eller man har en plats att gå till på fritiden och tycker det är roligt.

Tjej, 18 år, gles landsbygd

De pratar också om hur föreningen skapar ett mervärde till platsen i form av gemenskap mellan människor och över åldersgränser, vilket i sin tur är en del av den trygghet som de beskrev tidigare i rapporten. En av deltagarna berättar att alla samlas när det är hemmamatch, alla sluter upp för att vara en del av sammanhanget.

Ja, men när det är på helgerna då ... man är alltid på matcherna när det är hemmamatch och då brukar ju alla ens kompisar och alla småttingar och äldre också, där är alla.

Tjej, 14 år, mycket gles landsbygd

Det är lite mer vanligt att deltagarna i gles och mycket gles landsbygd pratar om betydelsen av att vara med i en förening och vad det betyder för dem själva.

Förutom att föreningen skapar en sammanhållning pratar de också om känslan av ansvar, att deras prestationer och deltagande är avgörande för föreningen och hur det går för föreningen. Deltagarna beskriver att det gör att de känner sig viktiga och att klubbens resultat hänger på om de är närvarande eller inte. Deltagande i föreningens verksamhet och att få känna ett ansvar inför andra och inför en uppgift har en positiv effekt på deras självkänsla och deras självförtroende.

Fritidsaktiviteter – att mötas över åldersgränser

I samband med att deltagarna pratar om den trygghet som skapas när de möts och gör olika aktiviteter i föreningar eller klubbar pratar de också om att möta och lära känna andra personer utanför kompisgänget.

I och med att kommunerna är små är urvalet av lagkamrater begränsat vilket innebär att det kan vara många åldrar i ett lag. Det innebär att det i samma lag kan finnas de som är i tonåren men även de som är äldre och ibland dubbelt så gamla. Deltagarna beskriver att det finns de i laget som på grund av ålder har mer erfarenhet, är starkare och många gånger är bättre än de unga. De flesta av deltagarna som har erfarenhet av detta menar att det är lärorikt att möta nya personer även om det inledningsvis kan vara lite läskigt med lagkamrater som är lite äldre.

Trots att deltagarna menar att det kan kännas konstigt med olika åldrar i samma lag betonar de ändå att det är bra för såväl laget som för dem att det finns blandade åldrar i lagen. Det skapar såväl en trygghet för de som är yngre som ett lärande för alla då de möts över åldersgränserna och de får lära sig mycket av sina lagkamrater.

Nej, men vi på pingisen ... alltså, innan var det liksom så här två grupper och då var det oftast de lite bättre äldre i den ena gruppen och då så liksom hade jag ingen kontakt med dem eller så. Men nu har de satt ihop grupperna så nu träffar jag ju dem varje torsdag och då har man ju fått mer chans att liksom prata och så, och då är det vissa som är liksom över ... alltså, typ 30 och vissa som går på gymnasiet och vissa i denna åldern, så då är det ju olika åldrar.

Tjej, 13 år, gles landsbygd

Även om de tycker att det är bra med flera åldrar i laget blir det lite speciellt när de åker iväg på match. De menar att de inte har så mycket gemensamt med de unga som är äldre och då blir känslan i laget också lite konstig menar en av deltagarna.

Unga vill bidra till utvecklingen av fritidsaktiviteter

Deltagarna, oavsett bostadsort, återger en ganska luttrad bild när det kommer till de investeringar som kommunen gör för att unga ska få bättre fritidsaktiviteter. Ofta är deras resonemang att kommunen gör felsatsningar och att kompetens saknas hos de som fattar beslut.

Under ett möte med unga i tätortsnära landsbygd märks dessa uppfattningar tydligt när de beskriver hur kommunen gjort en skatepark till dem. De beskriver hur de under många år önskat en som slutligen blev verklighet. Problemet de hänvisar till är att kunskaperna om hur parken skulle byggas och vilket material som behövdes inte undersöktes innan. En av deltagarna beskriver att fel material använts vilket har gjort att skateparken fått en skrovlig yta som lett till att den inte kan användas för ändamålet då den är för farlig att åka på.

166

Alltså, märker ni bara så jävla dålig, de måste typ [ha] använt samma asfalt som de gör på typ ... ja, på vägen eller någonting. Alltså, det är mycket bättre där, det är ju säkrare att bara åka skateboard eller cykla mitt i vägen än att vara på skateparken.
Tjej, 14 år, tätortsnära landsbygd

I andra intervjuer berättar de att kommunen lovar en massa saker men att de aldrig genomför det de lovat. I en intervju nämns att kommunen lovade dem en skatepark (inte samma kommun som nämndes ovan), men det blev i stället större parkeringar för bilar.

Ja, men kommunen de ... de säger mycket, men de gör typ ingenting. Ja, alltså vi ska ha fått en skateboardplan, vi ska ha få... Alltså, vi fick större parkeringar i stället.
Tjej, 15 år, mycket gles landsbygd

Majoriteten av deltagarna anser att kommunerna satsar på fel saker och att de gör felprioriterade investeringar. Enligt deltagarna är lösningen att beslutsfattarna måste fråga unga innan de tar besluten, för det skulle spara pengar.

Unga vill förhindra felaktiga investeringar

Det är tydligt att deltagarna är medvetna om kommunernas ekonomiska läge, det är ett genomgående tema som framkommer i intervjuerna. Det är också tydligt att de unga vill vara med för att försöka göra saker bättre. Dels för att hjälpa kommunens beslutsfattare att fatta rätt beslut, dels för att kommuninvånarna ska få en bättre och mer attraktiv kommun. Men för att kunna göra det behöver politiker och tjänstepersoner lyssna på dem och de unga behöver få inflytande i olika frågor.

Samtliga säger att de vill att beslutsfattarna kommer till dem under skoltid och frågar vad de behöver för att bland annat få en bättre boendemiljö och bättre fritidsaktiviteter. Men än så länge har det inte varit några politiker på skolorna, i de skolor där MUCF genomförde fokusgruppsintervjuerna. Deltagarna menar att de har förslag som de vill att politikerna ska få ta del av men för att dessa ska bli kända behöver beslutsfattarna börja lyssna på unga. Flera av deltagarna menar att politikerna borde söka upp unga där unga finns.

Ja, men alltså komma hit och prata med oss, och diskutera. Ja, men i skolan kanske ... det kanske tar mycket skoltid. Men alltså, för att vi ska få det bra på fritiden, så kanske vi ... alltså, det var kanske någon lektion som vi ska få liksom argumentera om varför, och sen så kan vi prata med kommunen om det, skicka in till kommunen eller någonting, så får de veta hur det är, och hur vi vill ha det, typ.

Tjej, 14 år, tätortsnära landsbygd

8. Studier och utbildning

Under en stor del av ungdomsperioden är studier ungas huvudsakliga sysselsättning, särskilt för de som läser vidare på universitet eller högskola. Att få komma in på och genomföra den utbildning de önskar är ett viktigt levnadsvillkor, både för ungas självförtroende och livskvalitet i nuet, och för deras framtida möjligheter.

Detta kapitel analyserar registerdata som rör examen från grundskolan, påbörjade och genomförda gymnasiestudier, samt studier efter gymnasiet och uppnådd utbildningsnivå vid 25 års ålder.

Sammanfattning av kapitlet

- Av de som går ut nian år 2021 går 9 procent av eleverna i landsbygdskommuner i en fristående grundskola, jämfört med 18 procent i blandade kommuner och 29 procent i storstadskommuner.
- Unga som går ut grundskolan i en landsbygdskommun har i genomsnitt lägst betyg och unga i storstadskommuner har i genomsnitt högst betyg.
- Bland de som går ut nian är det en något lägre andel som får behörighet till gymnasiet i landsbygdskommuner jämfört med i andra kommuner. Skillnaden mellan kommuntyper är större för unga med utländsk bakgrund jämfört med unga med svensk bakgrund, men bland unga med utländsk bakgrund förklaras en större del av skillnaden av bakgrundsfaktorer.
- Högre andel unga i landsbygdskommuner går introduktionsprogram sitt första år i gymnasiet, vilket erbjuder en möjlighet att ta sig vidare till gymnasiestudier även bland unga som inte har full gymnasiebehörighet.

- Av de som påbörjar gymnasiet är det i landsbygdskommuner något färre som tar examen inom fyra år jämfört med i storstadskommuner. Skillnaden är störst inom gruppen unga med utländsk bakgrund, men skillnaden förklaras till stor del av bakgrundsfaktorer.
- Unga i landsbygdskommuner går i högst utsträckning yrkesprogram på gymnasiet, och unga i storstadskommuner i lägst utsträckning. Vid analys av boendeområde är det en gradvis skillnad från mest rurala områden till mest urbana områden.
- Bland unga som går ut gymnasiet är det högst betyg i storstadskommuner och lägst i landsbygdskommuner men skillnaderna är mindre än skillnaderna i betyg från grundskolan.
- Bland unga i åldern 20–25 år är det höstterminen 2021 störst andel som studerar på universitet eller högskola bland de som bor i storstadskommun, och minst andel bland de som bor i landsbygdskommun. Däremot är det vanligare i landsbygdskommun att delta i andra studier. Framför allt studier på Komvux är vanligare i landsbygdskommuner än storstadskommuner.
- Unga som växer upp i landsbygdskommuner tar gymnasieexamen i lika hög utsträckning som unga i andra kommuntyper, men det är något vanligare i landsbygdskommuner att de tar denna examen senare än vid 20 års ålder. På grund av flyttmönster så är andelen med gymnasieexamen vid 25 års ålder lägst i landsbygdskommuner och högst i storstadskommuner.
- Bland unga som växer upp i landsbygdskommuner är det en lägre andel som så småningom läser på universitet eller högskola, och denna skillnad förstärks av flyttmönster.

Unga som går ut grundskolan

Av de 115 354 unga som går ut nian år 2021 bor 20 procent i en landsbygdskommun, 49 procent i en blandad kommun och 31 procent i en storstadskommun. Ungefär 15 procent bor i ett landsbygdsområde oavsett kommuntyp, 10 procent i en tätort som ej är centralort och 75 procent bor i sin kommuns centralort.

Av de som fyller 16 år 2021 är det i hela Sverige ungefär 7 procent som inte går ut nian det året de fyller 16 eller året innan. I landsbygdskommuner är det 7,8 procent, i blandade kommuner 7,1 procent och i storstadskommuner 7,0 procent – alltså en väldigt liten skillnad. Av denna grupp som inte går ut nian det år de fyller 16 eller tidigare är det vanligaste att de fortsätter i grundskolan och går ut nian senare.

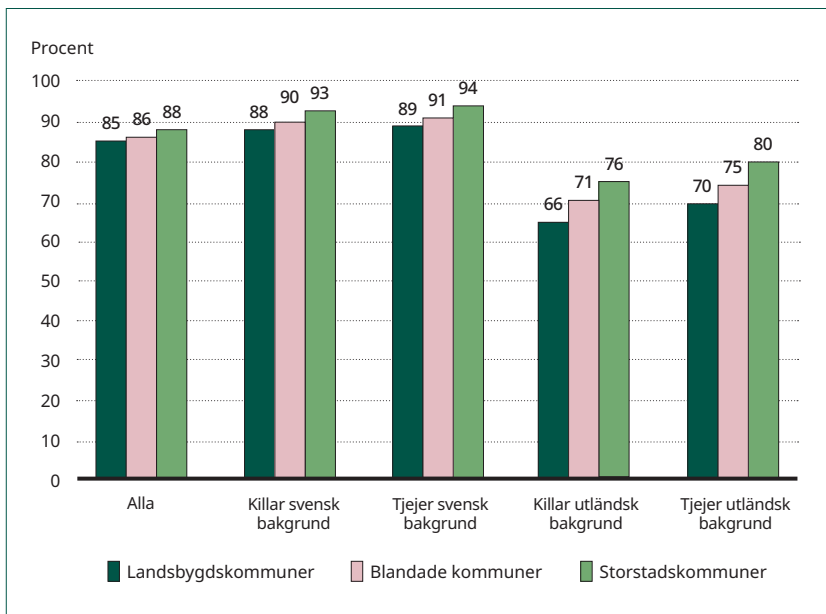
Färre går fristående grundskola i landsbygdskommuner

I landsbygdskommuner är det betydligt vanligare med kommunal grundskola jämfört med i storstadskommuner. I landsbygdskommuner går 91 procent av de unga ut från en kommunal skola och enbart 9 procent från en fristående skola. I blandade kommuner går 82 procent ut från en kommunal skola och 18 procent från en fristående skola. I storstadskommunerna går 71 procent ut från en kommunal skola och 29 procent från en fristående skola. (Alla siffror gäller de unga som gick ut grundskolan år 2021.) Kommuntyp är av större betydelse än områdestyp när det gäller skolors huvudmannaskap: andelarna är ungefär samma för unga som bor utanför centralorterna som inne i centralorterna inom samma kommuntyp.

I landsbygdskommuner får färre unga gymnasiebehörighet vid examen från grundskolan

Majoriteten av de som går ut nian år 2021 (oavsett ålder) får behörighet till gymnasiestudier. Men andelen som får gymnasiebehörighet är lägre i landsbygdskommuner, särskilt bland unga med utländsk bakgrund, se figur 8.1. Skillnaderna är större inom grupperna uppdelat på kön och utländsk bakgrund än i gruppen som helhet, vilket beror på att unga med utländsk bakgrund får gymnasiebehörighet i lägre grad, men bor i städer och storstäder i högre grad.

Att unga i landsbygdskommuner i lägre grad får gymnasiebehörighet beror till relativt stor del på skillnader i bakgrundsfaktorer. Bland både killar och tjejer med svensk bakgrund är skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner 5 procentenheter (se figur 8.1), men skulle bara vara 3 procentenheter om alla kommuntyperna vore lika vad gäller de ungas bakgrundsfaktorer. Det kan uttryckas som att bakgrundsfaktorer förklarar 40 procent av skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner för killar och tjejer med svensk bakgrund (se förklaringsruta). Bland killar med utländsk bakgrund förklaras 70 procent av skillnaden (skillnaden skulle minska från 10 till 3 procentenheter om kommunerna vore lika vad gäller ungas bakgrundsfaktorer). Bland tjejer med utländsk bakgrund förklaras hälften av skillnaden av bakgrundsfaktorer. Det kan tolkas som att framför allt föräldrars utbildningsnivå är en viktig förklarande faktor till skillnaderna mellan kommuntyper när det gäller andelen som får gymnasiebehörighet.

Figur 8.1. Andel som fick gymnasiebehörighet av alla som gick ut grundskolan 2021, oavsett ålder. Beräkningsunderlag: 112 628 individer.

Källa: SCB.

Exempel på förklarade skillnader

Unga i storstadskommuner har oftare föräldrar med lång utbildning än unga i landsbygdskommuner. Analys som tar hänsyn till ålder, föräldrars utbildning och om unga med utländsk bakgrund har föräldrar i Sverige eller inte visar att skillnaderna i unga som får gymnasiebehörighet delvis förklaras av dessa bakgrundsfaktorer. (Kön och utländsk bakgrund är inte inkluderade i den analys som redan är uppdelad på kön och utländsk bakgrund. Ålder har förmodligen relativt liten betydelse här eftersom variationen i ålder på de unga som går ut grundskolan är liten.)

Skillnaden bland unga med utländsk bakgrund är större mellan kommuntyperna än bland unga med svensk bakgrund, men bland unga med utländsk bakgrund förklaras en större andel av skillnaden av bakgrundsfaktorer. För unga med svensk bakgrund är skillnaden 5 procentenheter för både killar och tjejer (se figur 8.1). 40 procent av skillnaden, motsvarande 2 procentenheter, förklaras av bakgrundsfaktorer för både killar och tjejer med svensk bakgrund (detta beskrivs endast i text). Då återstår en oförklarad skillnad på 3 procentenheter för båda könen. För både killar och tjejer med utländsk bakgrund så är skillnaden 10 procentenheter mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner. Eftersom skillnaden bland killar med utländsk bakgrund till 70 procent förklaras av bakgrundsfaktorer så återstår tre procentenheters skillnad. För tjejerna förklaras hälften av skillnaden av bakgrundsfaktorer och då återstår fem procentenheters skillnad. Så efter att ha tagit hänsyn till bakgrundsfaktorer är skillnaderna mellan kommuntyper ungefär lika stora för killar och tjejer med svensk bakgrund och killar med utländsk bakgrund, och något större för tjejer med utländsk bakgrund.

Resultatet kan tolkas som att unga i landsbygdskommuner i genomsnitt har sämre bakgrundsfaktorer att klara av grundskolan, och särskilt killar med utländsk bakgrund. Men unga i landsbygdskommuner missgynnas också på andra sätt som inte förklaras av ålder och föräldrars utbildning eller frånvaro, och detta gäller i något högre grad tjejer med utländsk bakgrund.

För killar och tjejer med svensk bakgrund är det inga påtagliga förändringar över tid i hur många som får gymnasiebehörighet mellan 2011–2021 (de år där MUCF har information).

För både killar och tjejer med utländsk bakgrund sjönk andelen med gymnasiebehörighet mellan 2013–2019 för att sedan öka igen. Minskningen skedde i högre utsträckning i landsbygdskommuner än i de andra två kommuntyperna, vilket innebar en större skillnad mellan kommuntyper under denna period. För killar med utländsk bakgrund minskade andelen i landsbygdskommuner från som högst 71 procent år 2013 till som lägst 54 procent år 2017 för att sedan öka till 66 procent år 2021. För tjejer med utländsk bakgrund minskade andelen i landsbygdskommuner från 74 procent år 2013 till som lägst 63 procent år 2019, för att sedan öka till 70 procent år 2021. I storstadskommuner låg andelarna relativt stabilt under denna period, och i blandade kommuner var det en svag minskning och därefter en återgång till samma andelar som innan.

En stor del av minskningen i andelar, samt skillnaderna mellan kommuntyper, förklaras av de bakgrundsfaktorer som MUCF tar hänsyn till.

Andelen som får gymnasiebehörighet skiljer sig också utifrån vilken typ av område de unga bor i, särskilt för unga med utländsk bakgrund. Bland unga med svensk bakgrund är det främst storstadsområdena som skiljer ut sig med en något högre andel som får gymnasiebehörighet, medan andra områdestyper ligger på ungefär samma nivåer. Skillnaderna förklaras till stor del av bakgrundsfaktorer. När rurala områden i landsbygdskommun jämförts med storstäder så beror för både killar och tjejer hälften av skillnaden på skillnader i de bakgrundsfaktorer analysen har tagit hänsyn till.

Bland unga med utländsk bakgrund är andelarna med gymnasiebehörighet ungefär 10 procentenheter lägre i små tätorter samt i centralorter i landsbygdskommuner jämfört med i storstadsområden samt rurala områden i blandade kommuner. Bakgrundsfaktorer förklarar 30–40 procent av den skillnaden (det vill säga 3–4 procentenheter). Bland unga med utländsk bakgrund är det i små tätorter samt centralorter i landsbygdskommuner som störst andel har föräldrar med enbart grundskola, vilket skulle kunna vara det som står för den del av skillnaden som förklaras av bakgrundsfaktorer.

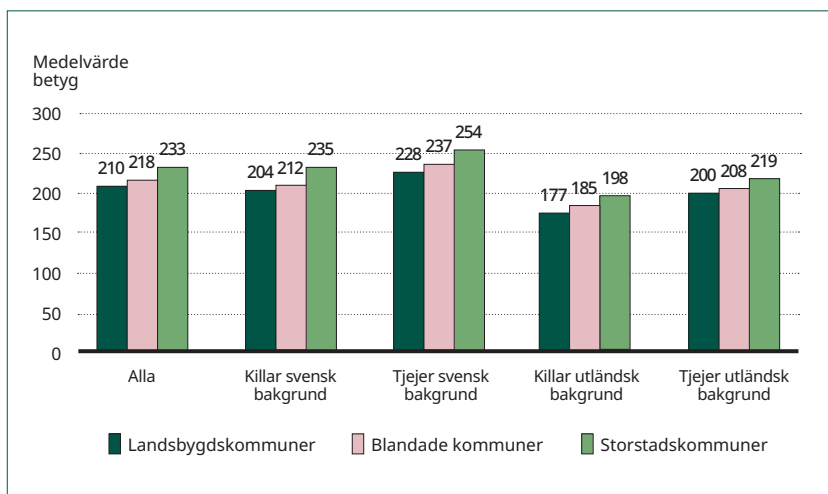
I genomsnitt lägre grundskolebetyg i landsbygdskommuner

Unga i landsbygdskommuner har i genomsnitt lägre slutbetyg från nian jämfört med unga i storstadskommuner, se figur 8.2. Skillnaderna är tydligare inom grupper uppdelat på utländsk bakgrund än för hela gruppen, eftersom unga med utländsk bakgrund i genomsnitt har lägre betyg, men i högre utsträckning bor i storstäder.

Skillnaden i betyg mellan kommuntyper är störst bland killar med svensk bakgrund, 31 betygspoängs skillnad mellan medelvärdet i landsbygdskommuner och i storstadskommuner (204–235), och minst bland tjejer med utländsk bakgrund, 19 betygspoängs skillnad mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner (200–219). Skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner är för tjejer med

svensk bakgrund 26 betygspoäng (228–254) och för killar med utländsk bakgrund är det 21 betygspoäng (177–198).

Till viss del beror skillnaderna på att befolkningen har olika sammansättning. Skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner förklaras bland både killar och tjejer med svensk bakgrund till cirka 30 procent, och för killar och tjejer med utländsk bakgrund till cirka hälften av bakgrundsfaktorer.

Figur 8.2. Medelvärde betyg vid avgång från grundskolan, oavsett ålder. År 2021. Beräkningsunderlag: 112 628 individer.

Källa: SCB.

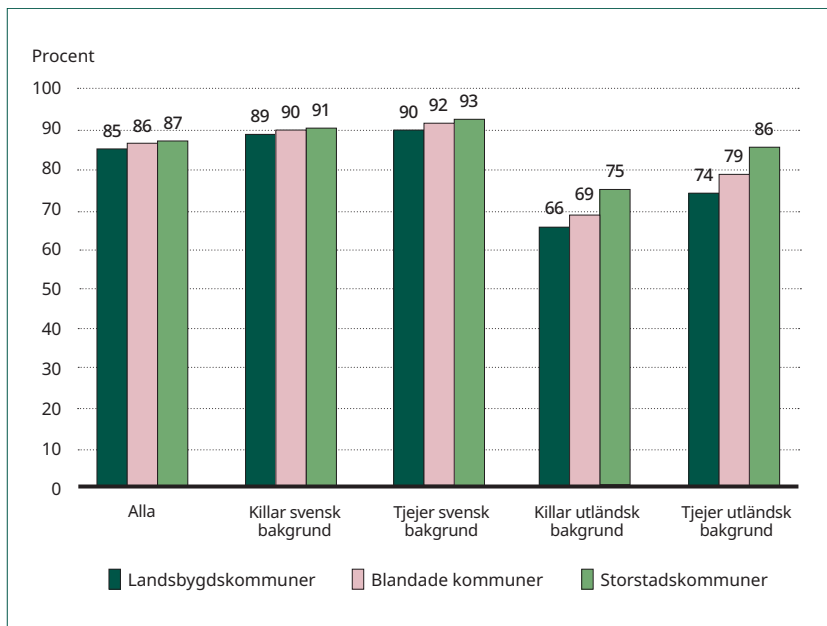
Vid jämförelse mellan olika områdestyper är det för unga med svensk bakgrund framför allt storstadsområden som skiljer ut sig med betydligt högre betyg i genomsnitt (236 för killar, 255 för tjejer) än andra områdestyper (201–215 för killar, 228–239 för tjejer). För unga med utländsk bakgrund är de högsta betygen i storstadsområden (198 för killar, 219 för tjejer) samt rurala områden i blandade kommuner (193 för killar, 200 för tjejer) jämfört med andra områdestyper (178–184 för killar, 200–209 för tjejer).

Gymnasiestudier

Lika många påbörjar gymnasiet men skillnad i hur många som tar examen inom fyra år

Det är relativt små skillnader mellan kommuntyper när det gäller hur stor andel som påbörjar gymnasiestudier. Av de som går ut nian år 2021 går cirka 98 procent vidare till gymnasiet redan samma höst. Andelen är densamma både i landsbygdskommuner, blandade kommuner och storstadskommuner, och det har sett liknande ut de senaste åren. Det är alltså fler som påbörjar gymnasiet än som faktiskt har gymnasiebehörighet, men det förklaras av möjligheten att gå introduktionsprogram. Mer om det i nästa avsnitt.

Det finns vissa skillnader i hur många som tar examen inom fyra år från att de påbörjade gymnasiet, se figur 8.3. Bland alla som påbörjade gymnasiet år 2017 (oavsett ålder) så är det något lägre andel i landsbygdskommuner som fyra år senare (år 2021) har en gymnasieexamen, framför allt bland unga med utländsk bakgrund. Analysen utgår från vilken kommuntyp de bor i när de börjar gymnasiet, inte vilken kommuntyp de bor i fyra år senare. Bland killar med utländsk bakgrund är det nio procentenheters lägre andel i landsbygdskommuner jämfört med i storstadskommuner, och denna skillnad förklaras till nästan 80 procent av bakgrundsfaktorer. Bland tjejer med utländsk bakgrund är det tolv procentenheters lägre andel i landsbygdskommuner jämfört med i storstadskommuner, och denna skillnad förklaras till ungefär en tredjedel av bakgrundsfaktorer. Bland killar och tjejer med svensk bakgrund är det små skillnader (två procentenheter för killar, tre procentenheter för tjejer), och denna skillnad förklaras bland killar med svensk bakgrund helt, och bland tjejer med svensk bakgrund till två tredjedelar av skillnader i bakgrundsfaktorer. Detta kan tolkas som att unga på landsbygd har sämre individuella förutsättningar (bakgrundsfaktorer) att klara av gymnasiet på fyra år jämfört med storstadskommuner, framför allt killar med utländsk bakgrund. Men framför allt tjejer med utländsk bakgrund har också en nackdel av att bo i landsbygdskommun som inte förklaras av de bakgrundsfaktorer som har inkluderats här.

Figur 8.3. Andel som tar examen inom fyra år, av alla som påbörjade gymnasiet år 2017, oavsett ålder. Beräkningsunderlag: 108 141 individer.

Källa: SCB.

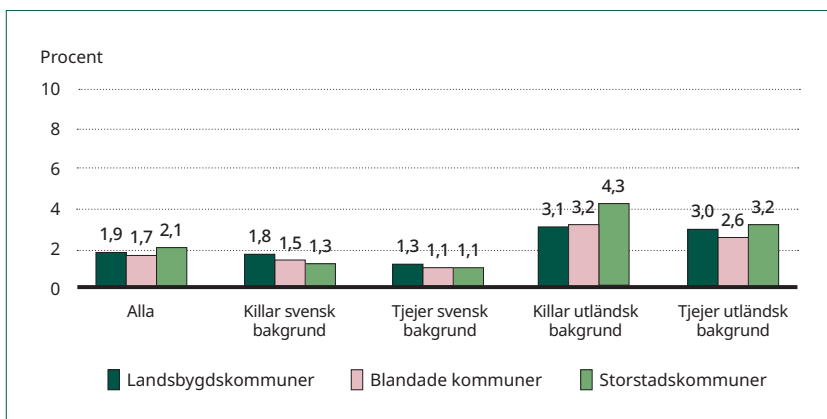
Över tid har det skett små förändringar bland killar och tjejer med svensk bakgrund i andelen som tar examen inom fyra år från att de började gymnasiet. Bland killar och tjejer med utländsk bakgrund har det i landsbygdskommuner skett en påtaglig minskning i andelen som tar examen inom fyra år. För killar med utländsk bakgrund har andelen minskat i landsbygdskommuner från 75 procent år 2011 till 66 procent de senaste tre åren MUCF har data för (2019–2021). För tjejer med utländsk bakgrund har andelen i landsbygdskommuner minskat från 83 procent år 2011 till som lägst 73 procent år 2019, för att ligga på 74 procent år 2021. Dessa minskningar förklaras nästan helt och hållet av förändringar i gruppens sammansättning under perioden. Årtalen representerar det år de senast skulle ha gått ut gymnasiet, bland unga som påbörjade gymnasiet fyra år tidigare. I storstadskommuner har andelarna legat stabilt eller ökat aningen. I blandade kommuner har det för killar

med utländsk bakgrund skett en minskning i andelen som tar examen inom fyra år, en minskning som nästan helt förklaras av ändringar i gruppens sammansättning. Ingen påtaglig förändring kan ses för tjejer med utländsk bakgrund i blandade kommuner.

Hur många i gymnasieålder är varken i arbete eller studier?

Bland unga i åldern 16–19 år är det ovanligt att vara utanför både arbete och studier, vilket till stor del beror på att de flesta i denna ålder befinner sig i gymnasiestudier. Det är också mycket små skillnader mellan kommuntyper, se figur 8.4. Skillnaden är störst bland killar med utländsk bakgrund, och för dem är högst andel i storstadskommuner, drygt 4 procent i storstadskommuner jämfört med 3 procent i landsbygdskommuner. Skillnaden förklaras inte av de bakgrundsfaktorer analysen har tagit hänsyn till, utan skulle tvärtom vara marginellt större om kommuntyperna hade samma sammansättning vad gäller bakgrundsfaktorer. Bland unga med svensk bakgrund är det små skillnader till landsbygdskommuners nackdel, och dessa skillnader förklaras bland killarna till 80 procent och bland tjejerna till 100 procent av bakgrundsfaktorer. Bland tjejer med utländsk bakgrund är andelen lägst i blandade kommuner, och skillnaderna gentemot de andra två kommuntyperna förklaras inte av bakgrundsfaktorer utan skulle vara marginellt större om unga hade samma bakgrundsfaktorer i de olika kommuntyperna.

Överlag är andelarna mycket låga vilket gör att de skillnader som finns har liten betydelse för gruppen som helhet, men eftersom det är en allvarlig situation för individen har även låga andelar och små skillnader betydelse för behovet av insatser riktade mot sårbara grupper.

Figur 8.4. Andel unga 16–19 år som varken arbetar eller studerar. År 2021. Beräkningsunderlag: 467 713 individer.

Källa: SCB.

Not: Observera att axeln är bruten och slutar på 10 procent.

Över tid har andelarna som varken arbetar eller studerar i åldern 16–19 år konstant legat högst i storstadskommuner inom hela gruppen eller uppdelat på kön. Men uppdelat på utländsk bakgrund avslöjas att detta beror på att det är fler unga med utländsk bakgrund i storstadskommunerna och andelen som varken arbetar eller studerar är högst i denna grupp (även om det är relativt låga andelar i alla grupper).

För killar och tjejer 16–19 år med utländsk bakgrund sköt andelarna i höjden i landsbygdskommuner mellan åren 2013–2017. Denna topp förklaras till stor del av förändringar i bakgrundsfaktorer, men inte helt och hållet.

Skillnaderna mellan områdestyper är små. Andelarna för unga med svensk bakgrund i denna åldersgrupp är lägst i storstäder och städer. För unga med utländsk bakgrund i denna åldersgrupp är andelarna lägst i centralorter i landsbygdskommuner samt i städer.

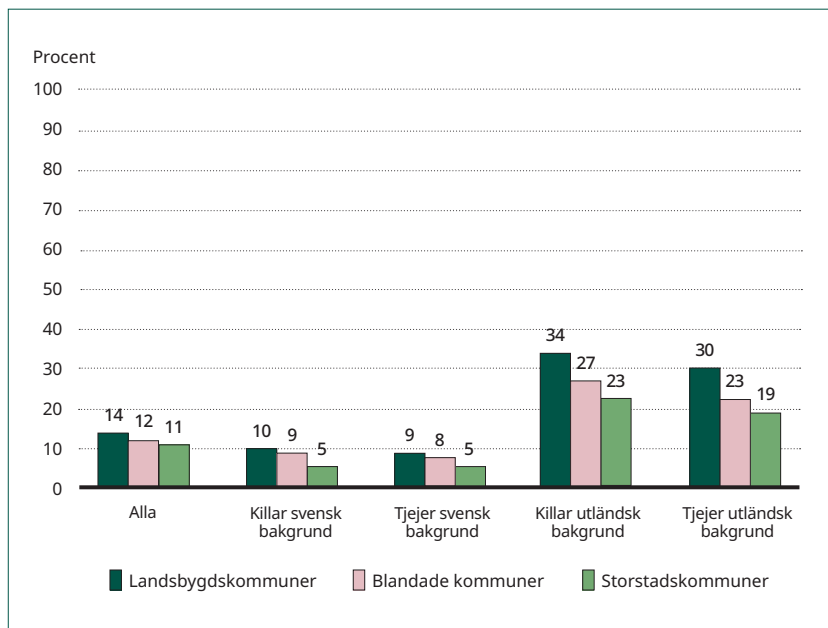
Fler går introduktionsprogram på landsbygder

Unga som inte har gymnasiebehörighet har möjlighet att gå ett introduktionsprogram. Det är till för elever som saknar gymnasiebehörighet och syftar till att antingen möjliggöra övergång till ett vanligt

gymnasieprogram eller till att få ett arbete. Runt hälften av de som går introduktionsprogrammet går språkintröduktion, som är avsett för unga som ännu inte behärskar tillräckligt god svenska för att gå ett ordinarie program (Lundahl et al 2020).

Andelen unga som går introduktionsprogram är högre i landsbygdskommuner jämfört med i blandade kommuner och storstadskommuner, se figur 8.5. Det är inte förvånande eftersom det visade sig i ett tidigare avsnitt (sida 171) att andelen som saknar gymnasiebehörighet också är högre i landsbygdskommuner.

Inom varje undergrupp förklaras skillnaderna mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner till stor del av bakgrundsfaktorer; bland killar med svensk bakgrund (40 procent av skillnaden), tjejer med svensk bakgrund (hälften av skillnaden) samt killar och tjejer med utländsk bakgrund (drygt 60 procent av skillnaden).

Figur 8.5. Andel som går introduktionsprogram, av alla unga som går första året på gymnasiet. År 2021. Procent. Beräkningsunderlag: 115 958 individer.

Källa: SCB.

Bland unga med svensk bakgrund är det inga stora variationer över tid, andelarna är ungefär samma för alla år mellan 2011–2021.

För killar och tjejer med utländsk bakgrund finns en tydlig variation över tid i hur många som går introduktionsprogram, med betydligt högre andelar i mitten av 2010-talet. Både variationen över tid och skillnaderna mellan kommuntyper förklaras till hög del av skillnader i bakgrundsfaktorerna för både killar och tjejer med utländsk bakgrund. Tidigare studier visar att andelen som gick språkintröduktion ökade kraftigt från läsåret 2015/16 och några år framöver, vilket beror på den höga asyl-invandringen under dessa år (Lundahl et al, 2020).

För unga med svensk bakgrund är det inga större skillnader mellan de fyra områdestyper som här klassas som landsbygd, men andelarna som går introduktionsprogram är lägst i storstäder. Bland unga med utländsk bakgrund är det främst i landsbygdskommuners centralorter och i mindre tätorter som det är vanligast att gå introduktionsprogram första året på gymnasiet, och minst vanligt i storstäder samt i rurala områden i blandade kommuner. För killar med svensk bakgrund förklaras skillnaden mellan rurala områden och storstäder till cirka 40 procent av bakgrundsfaktorer, och för tjejer med svensk bakgrund till drygt 60 procent. För både killar och tjejer med utländsk bakgrund förklaras skillnaderna mellan små tätorter jämfört med storstäder (en skillnad på 11 procent-enheter för båda grupperna) till 45 procent av bakgrundsfaktorer.

Fler går yrkesprogram på landsbygder

De unga som går ordinarie program på gymnasiet kan välja någon typ av yrkesprogram respektive någon typ av högskoleförberedande program. Analysen i detta avsnitt gäller alla unga som går ordinarie program, inte bara de som går första året.

Majoriteten unga läser högskoleförberedande program. Men det är påtagliga skillnader mellan kommuntyper och områdestyper, se figurer 8.6 och 8.7.

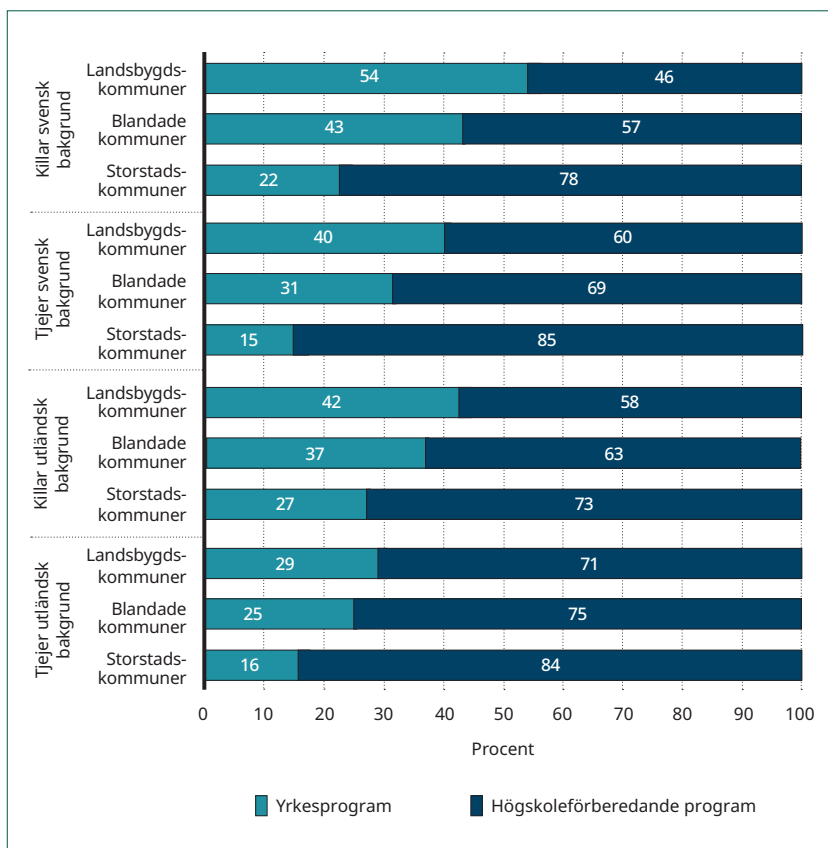
I landsbygdskommuner är 46 procent av gymnasiestudenter registrerade på ett yrkesprogram år 2021 (siffran visas ej i figur). Det är betydligt vanligare jämfört med i blandade kommuner där 36 procent och i storstadskommuner där 20 procent är registrerade på yrkesprogram.

Bland killar i landsbygdskommuner är mer än hälften registrerade på yrkesprogram (52 procent), medan det inom alla andra grupper och kommuntyper är högskoleförberedande program som står för mer än hälften av gymnasiestudenterna. Det är vanligare bland killar än bland tjejer att läsa yrkesprogram. Men skillnaderna är större mellan kommuntyper än mellan könen. Till exempel är yrkesprogram vanligare bland tjejer i landsbygdskommuner (39 procent) än bland killar i storstadskommuner (24 procent).²⁷

Skillnaderna mellan unga med svensk och utländsk bakgrund är inte så stora i storstadskommuner, men mer påtagliga i landsbygdskommuner, eftersom skillnaderna mellan kommuntyper är större för unga med svensk bakgrund, se figur 8.6 för detaljer.

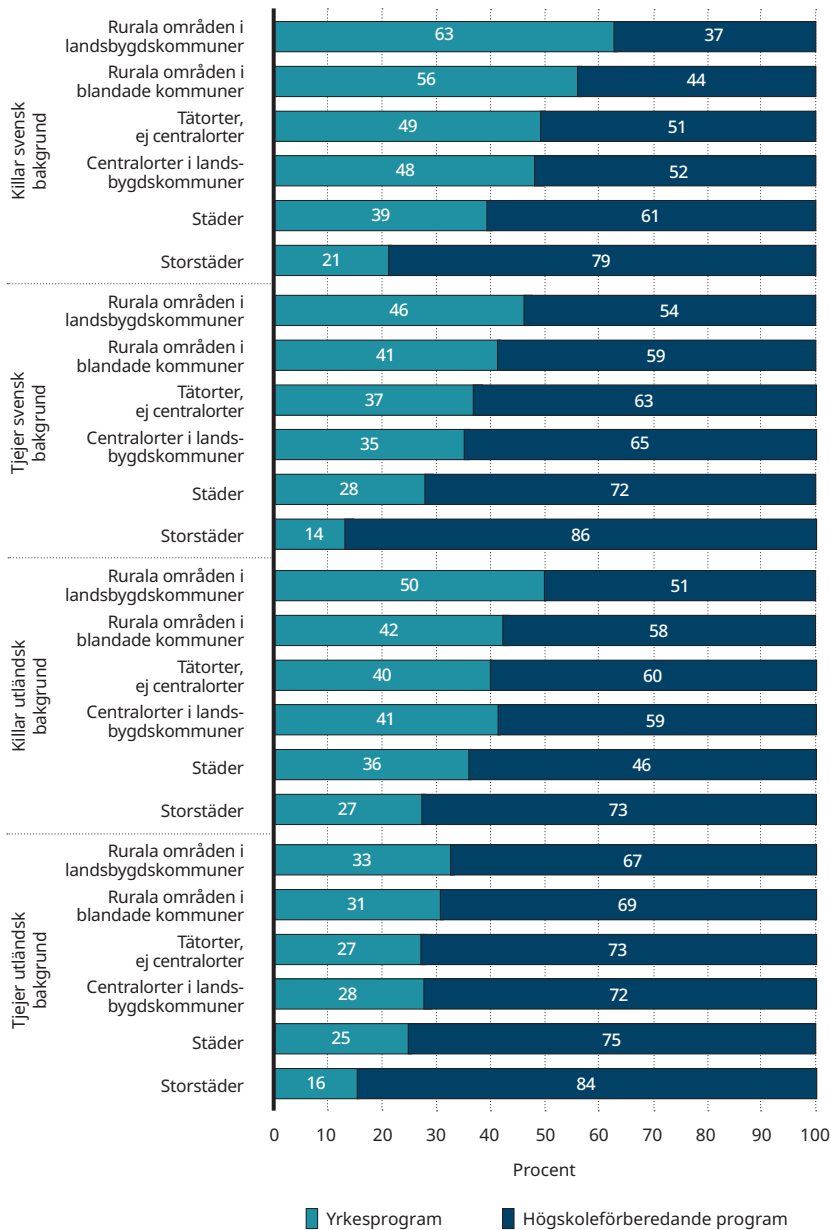
Bland tjejer och killar med svensk bakgrund förklaras ungefär 20 procent av skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner av bakgrundsfaktorer. Bland killar med utländsk bakgrund förklaras knappt 30 procent och bland tjejer med utländsk bakgrund förklaras 15 procent av skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner av de bakgrundsfaktorer som analysen har tagit hänsyn till.

²⁷ Siffrorna i detta stycke visas inte i figur.

Figur 8.6. Programval bland alla som går ordinarie program på gymnasiet oavsett ålder. År 2021. Procent. Beräkningsunderlag: 318 795 individer.
Källa: SCB.

Uppdelat på områdestyper syns liknande mönster men ännu starkare, se figur 8.7. Detta är en av de få analyser över områdestyper där det inom alla undergrupper är en tydlig gradvis skillnad för varje steg mot ökad urbanitet. För unga med utländsk bakgrund är det ungefär dubbelt så vanligt att gå yrkesprogram i rurala områden i landsbygdskommun jämfört med i storstäder. Bland unga med svensk bakgrund är det ungefär tre gånger så vanligt att gå yrkesprogram i rurala områden i landsbygdskommun jämfört med i storstäder.

Figur 8.7. Programval bland alla som går ordinarie gymnasieprogram, oavsett ålder. År 2021. Procent. Beräkningsunderlag: 314 031 individer.

Källa: SCB.

Not: Några av staplarna summerar inte exakt till 100 procent, vilket beror på avrundning av siffrorna.

Skillnaden mellan storstäder gentemot rurala områden i landsbygds-kommuner förklaras av bakgrundsfaktorer bland killar och tjejer med svensk bakgrund till ungefär 20 procent. Men bland killar med utländsk bakgrund förklaras bara 4 procent av skillnaden av bakgrundsfaktorer, det vill säga i praktiken ingenting. Och bland tjejer med utländsk bakgrund så skulle skillnaden till och med ha varit aningen större om områdestyperna hade haft likadan sammansättning vad gäller de bakgrundsfaktorer analysen har kontrollerat för. Att bakgrundsfaktorer inte förklarar skillnaderna mellan rurala områden och storstäder för unga med utländsk bakgrund kan bero på att vid jämförelse mellan rurala områden och storstäder så är inte skillnaderna i bakgrundsfaktorer lika påtaglig som skillnaderna mellan landsbygdens centralorter och små tätorter och storstäder bland unga med utländsk bakgrund.

Se de nästkommande tre sidorna, 188–190 för de populäraste programvalen bland gymnasiestudenter i olika typer av kommuner och boendeområden.

De populäraste programvalen bland gymnasiestudenter i olika typer av kommuner och boendeområden.

Not: Procenten är i andel av alla som går ordinarie program, det vill säga högskoleförberedande program och yrkesprogram sammanslaget.

Tabell 3. De vanligaste högskoleförberedande programmen och yrkesprogrammen bland gymnasieelever höstterminen 2021.

Killar i landsbygdskommuner		Tjejer i landsbygdskommuner	
Högskoleförberedande - Topp 5	%	Högskoleförberedande - Topp 5	%
Teknikprogrammet	12,8	Samhällsvetenskapsprogrammet	19,7
Ekonomiprogrammet	9,9	Ekonomiprogrammet	13,8
Samhällsvetenskapsprogrammet	8,7	Naturvetenskapsprogrammet	10,3
Naturvetenskapsprogrammet	6,6	Estetiska programmet	7,2
Estetiska programmet	3,6	Teknikprogrammet	3,5
Yrkesprogram - Topp 10	%	Yrkesprogram - Topp 10	%
Bygg- och anläggningsprogrammet	10,1	Naturbruksprogrammet	6,0
El- och energiprogrammet	9,6	Barn- och fritidsprogrammet	5,8
Fordons- och transportprogrammet	9,3	Vård- och omsorgsprogrammet	5,5
Industri tekniska programmet	3,5	Hantverksprogrammet	4,2
Naturbruksprogrammet	3,5	Handels- och administrationsprogrammet	3,9
Handels- och administrationsprogrammet	2,4	Fordons- och transportprogrammet	3,6
Barn- och fritidsprogrammet	2,3	Restaurang- och livsmedelsprogrammet	1,8
VVS- och fastighetsprogrammet	2,0	Bygg- och anläggningsprogrammet	1,6
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	1,4	Hotell- och turismprogrammet	1,2
Vård- och omsorgsprogrammet	1,0	El- och energiprogrammet	0,5

Killar i blandade kommuner		Tjejer i blandade kommuner	
Högskoleförberedande - Topp 5	%	Högskoleförberedande - Topp 5	%
Teknikprogrammet	14,1	Samhällsvetenskapsprogrammet	23,5
Ekonomiprogrammet	13,2	Ekonomiprogrammet	14,7
Samhällsvetenskapsprogrammet	11,3	Naturvetenskapsprogrammet	13,1
Naturvetenskapsprogrammet	9,4	Estetiska programmet	7,3
Estetiska programmet	3,7	Teknikprogrammet	3,9
Yrkesprogram - Topp 10	%	Yrkesprogram - Topp 10	%
El- och energiprogrammet	8,4	Vård- och omsorgsprogrammet	5,0
Bygg- och anläggningsprogrammet	7,8	Barn- och fritidsprogrammet	4,6
Fordons- och transportprogrammet	6,0	Naturbruksprogrammet	4,4
Handels- och administrationsprogrammet	2,8	Handels- och administrationsprogrammet	3,5
Industri tekniska programmet	2,5	Hantverksprogrammet	3,5
Barn- och fritidsprogrammet	2,4	Fordons- och transportprogrammet	1,9
VVS- och fastighetsprogrammet	2,3	Restaurang- och livsmedelsprogrammet	1,3
Naturbruksprogrammet	1,6	Bygg- och anläggningsprogrammet	1,1
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	1,3	Hotell- och turismprogrammet	0,9
Vård- och omsorgsprogrammet	1,0	El- och energiprogrammet	0,4
Killar i storstadskommuner		Tjejer i storstadskommuner	
Högskoleförberedande - Topp 5	%	Högskoleförberedande - Topp 5	%
Ekonomiprogrammet	18,6	Samhällsvetenskapsprogrammet	28,1
Naturvetenskapsprogrammet	16,2	Naturvetenskapsprogrammet	19,3
Samhällsvetenskapsprogrammet	14,8	Ekonomiprogrammet	17,4
Teknikprogrammet	13,3	Estetiska programmet	8,3
Estetiska programmet	4,8	Teknikprogrammet	2,7
Yrkesprogram - Topp 10	%	Yrkesprogram - Topp 10	%
El- och energiprogrammet	6,9	Vård- och omsorgsprogrammet	2,9
Fordons- och transportprogrammet	2,9	Naturbruksprogrammet	2,5
Bygg- och anläggningsprogrammet	2,4	Hantverksprogrammet	2,4
Handels- och administrationsprogrammet	2,4	Barn- och fritidsprogrammet	2,1
Barn- och fritidsprogrammet	1,6	Handels- och administrationsprogrammet	1,8
VVS- och fastighetsprogrammet	1,4	Hotell- och turismprogrammet	0,7
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	1,0	Restaurang- och livsmedelsprogrammet	0,7
Naturbruksprogrammet	0,8	Fordons- och transportprogrammet	0,3
Industri tekniska programmet	0,7	Bygg- och anläggningsprogrammet	0,2
Vård- och omsorgsprogrammet	0,6	El- och energiprogrammet	0,2

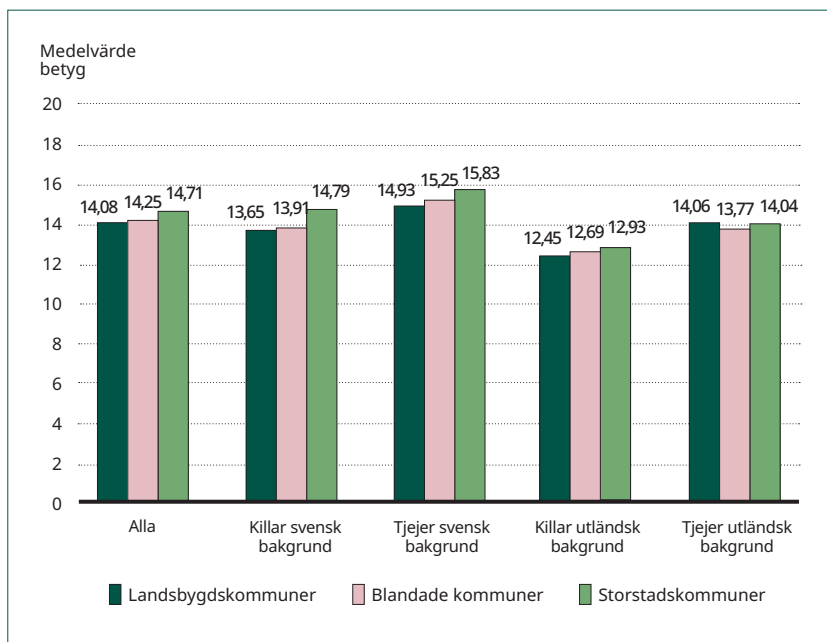
Killar i rurala områden, oavsett kommuntyp		Tjejer i rurala områden, oavsett kommuntyp	
Högskoleförberedande - Topp 5	%	Högskoleförberedande - Topp 5	%
Teknikprogrammet	12,9	Samhällsvetenskapsprogrammet	18,9
Ekonomiprogrammet	7,9	Ekonomiprogrammet	12,2
Samhällsvetenskapsprogrammet	7,3	Naturvetenskapsprogrammet	9,7
Naturvetenskapsprogrammet	6,4	Estetiska programmet	8,7
Estetiska programmet	3,8	Teknikprogrammet	3,6
Yrkesprogram - Topp 10	%	Yrkesprogram - Topp 10	%
Fordons- och transportprogrammet	12,2	Naturbruksprogrammet	9,3
Bygg- och anläggningsprogrammet	11,3	Barn- och fritidsprogrammet	5,8
El- och energiprogrammet	10,0	Vård- och omsorgsprogrammet	4,9
Naturbruksprogrammet	6,1	Fordons- och transportprogrammet	4,8
Industri tekniska programmet	3,8	Hantverksprogrammet	3,9
VVS- och fastighetsprogrammet	2,9	Handels- och administrationsprogrammet	3,6
Barn- och fritidsprogrammet	1,8	Bygg- och anläggningsprogrammet	2,1
Handels- och administrationsprogrammet	1,7	Restaurang- och livsmedelsprogrammet	2,1
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	1,5	Hotell- och turismprogrammet	1,1
Vård- och omsorgsprogrammet	0,6	El- och energiprogrammet	0,7
Killar i centralorter i landsbygdskommuner		Tjejer i centralorter i landsbygdskommuner	
Högskoleförberedande - Topp 5	%	Högskoleförberedande - Topp 5	%
Teknikprogrammet	13,4	Samhällsvetenskapsprogrammet	21,3
Ekonomiprogrammet	12,0	Ekonomiprogrammet	15,5
Samhällsvetenskapsprogrammet	9,9	Naturvetenskapsprogrammet	11,2
Naturvetenskapsprogrammet	7,4	Estetiska programmet	6,4
Estetiska programmet	3,4	Teknikprogrammet	3,6
Yrkesprogram - Topp 10	%	Yrkesprogram - Topp 10	%
El- och energiprogrammet	9,2	Barn- och fritidsprogrammet	5,5
Bygg- och anläggningsprogrammet	8,7	Vård- och omsorgsprogrammet	5,4
Fordons- och transportprogrammet	7,2	Hantverksprogrammet	3,9
Industri tekniska programmet	3,3	Naturbruksprogrammet	3,9
Handels- och administrationsprogrammet	2,8	Handels- och administrationsprogrammet	3,8
Barn- och fritidsprogrammet	2,7	Fordons- och transportprogrammet	2,5
VVS- och fastighetsprogrammet	1,8	Bygg- och anläggningsprogrammet	1,3
Naturbruksprogrammet	1,6	Restaurang- och livsmedelsprogrammet	1,3
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	1,3	Hotell- och turismprogrammet	1,1
Vård- och omsorgsprogrammet	1,1	El- och energiprogrammet	0,4

Små skillnader i betyg vid examen från gymnasiet

Betyg vid avgång från gymnasiet är i genomsnitt lägst i landsbygdskommuner (14,08) och högst i storstadskommuner (14,71) i alla undergrupper utom tjejer med utländsk bakgrund, där betygen är lägst i blandade kommuner, se figur 8.8.²⁸ Skillnaderna är relativt små inom alla grupper. Skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner förklaras av bakgrundsfaktorer bland killar med svensk bakgrund till en fjärdedel, bland tjejer med svensk bakgrund till en tredjedel och bland killar med utländsk bakgrund till en femtedel. Bland tjejer med utländsk bakgrund är betygen marginellt högre i landsbygdskommuner, en skillnad som förstärks vid kontroll för bakgrundsfaktorer. Det sistnämnda kan tolkas som att givet sina individuella förutsättningar (bakgrundsfaktorer) har tjejer med utländsk bakgrund aningen bättre betyg i landsbygdskommuner.

När det gäller gymnasiebetyg är skillnaderna utifrån kön och utländsk bakgrund större än skillnaderna mellan kommuntyper.

²⁸Maximalt gymnasiebetyg är 20 betygspoäng.

Figur 8.8. Medelvärde betyg vid avgång från gymnasiet av alla som tagit examen, oavsett ålder. År 2021. Beräkningsunderlag: 93 828 individer.

Källa: SCB.

Skillnader i andelen unga som studerar på högskolenivå, Komvux, SFI eller annat

Av alla unga i åldern 20–25 år är 36 procent av killarna och 50 procent av tjejerna registrerade på någon form av studier under höstterminen 2021. Andelen studerande är högst i storstadskommuner och lägst i landsbygdskommuner, se figur 8.9. Men skillnaderna mellan kommuntyper är mindre bland unga med utländsk bakgrund, särskilt tjejerna med utländsk bakgrund där andelen som studerar ligger på 50 procent eller högre i alla kommuntyper.

24 procent av killarna och 35 procent av tjejerna är höstterminen 2021 registrerade för studier på högskola (inklusive yrkeshögskola eller

tekniskt basår).²⁹ Föga förvånande är det mycket vanligare att läsa på universitet eller högskola bland de unga som samma år bor i en storstadskommun (37 procent) eller blandad kommun (28 procent), eftersom det är där som eftergymnasiala studier tenderar att vara lokaliserade. Se figur 8.9 för detaljer.

När det gäller de unga som bor i landsbygdskommun samtidigt som de är registrerade på högskolestudier (13 procent bland alla unga 20–25 år, som högst 19 procent bland tjejer med svensk bakgrund, se figur 8.9), så har denna rapport inte analyserat om de läser på distans, pendlar till ett lärosäte eller om de har flyttat till en annan kommun utan att ändra sin folkbokföring. Läsåret 2020/21 läste 24 procent av Sveriges högskolestudenter utbildning enbart på distans enligt SCB och Universitetskanslerämbetet (Universitetskanslerämbetet 2023).

Skillnaderna mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner när det gäller andelen som studerar på högskola förklaras av bakgrundsfaktorer till ungefär en femtedel bland killar med svensk bakgrund, tjejer med svensk bakgrund och killar med utländsk bakgrund, och till knappt 15 procent bland tjejer med utländsk bakgrund.

Även om det i landsbygdskommuner är ovanligare att läsa på högskola/universitet så är andra studier än högskolestudier vanligare i landsbygdskommuner jämfört med andra kommuntyper, se figur 8.9. Detta gäller dock inte killar med svensk bakgrund, där det inte är någon skillnad mellan kommuntyperna när det gäller andelen som är registrerade på andra studier. Andra studier är i första hand studier på Komvux, därefter svenska för invandrare (SFI). Kategorin ”Annat” i figuren omfattar folkhögskola, arbetsmarknadsutbildningar, kontraktstudier och en liten grupp (1–2 procent av hela gruppen) som fortfarande är registrerade på gymnasiet.

Knappt en tiondel av alla unga i åldern 20–25 år läser på Komvux, med små skillnader mellan kommuntyper inom gruppen som helhet.

²⁹ Vi har inkluderat yrkeshögskola i ”högskolestudier” eftersom det är en liten andel, och inga påtagliga skillnader mellan kommuntyper (1,47 procent i landsbygdskommuner, 1,26 procent i blandade kommuner och 1,71 i storstadskommuner bland alla 20–25-åringar; något lägre bland tjejer jämfört med killar och unga med utländsk bakgrund jämfört med unga med svensk bakgrund).

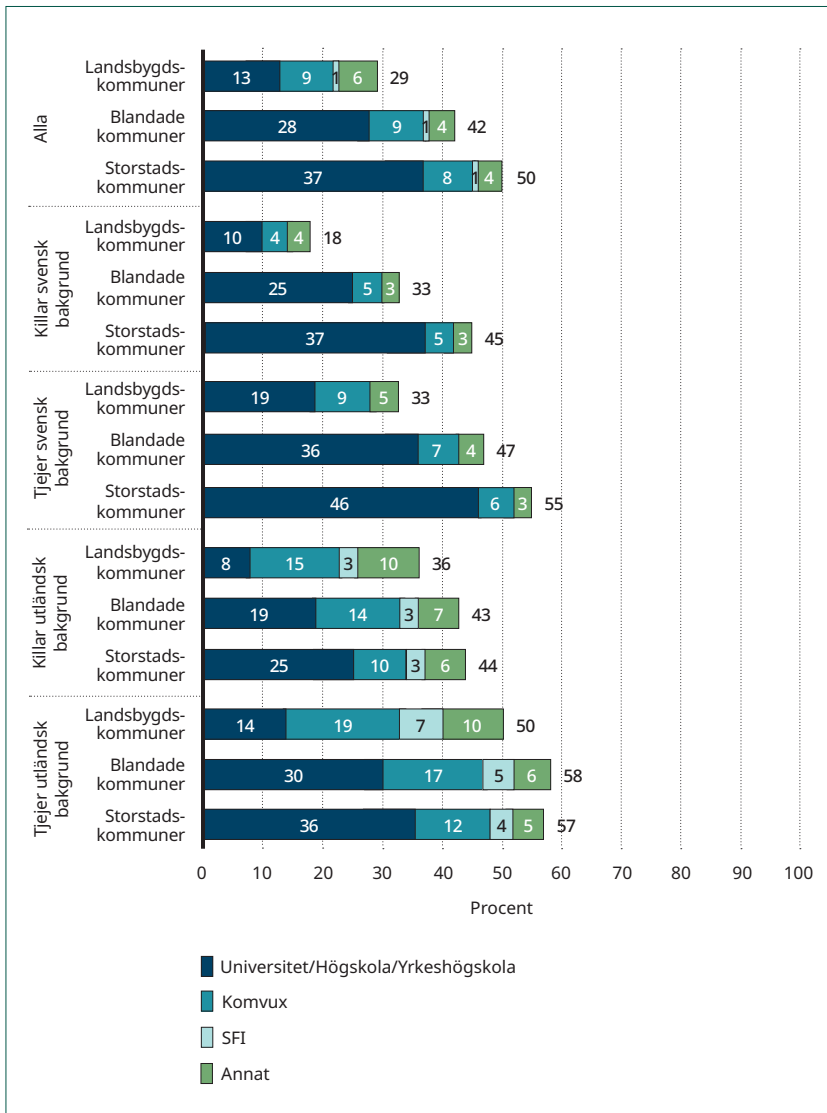
Men inom gruppen tjejer med svensk bakgrund, och i ännu högre utsträckning killar och tjejer med utländsk bakgrund, är det vanligast att läsa på Komvux i landsbygdskommun och minst vanligt i storstadskommun. Skillnaderna mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner förklaras delvis av bakgrundsfaktorer, en tredjedel av skillnaden bland tjejer med svensk bakgrund, 40 procent bland tjejer med utländsk bakgrund och knappt 30 procent av skillnaden för killar med utländsk bakgrund.

Bland killar med utländsk bakgrund finns ingen skillnad mellan kommuntyper när det gäller andelen som läser på SFI, men bland tjejer med utländsk bakgrund är det något högre andel i landsbygdskommuner. Skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner (3 procentenheter) förklaras till en tredjedel av bakgrundsfaktorer.

Bland unga med utländsk bakgrund är kategorin "Annat" ganska stor särskilt i landsbygdskommuner, därför bryts denna kategori för landsbygdskommuner ner i mer detalj. För killarna med utländsk bakgrund är det 5 procent som fortfarande går gymnasiet i landsbygdskommuner, det vill säga ungefär hälften av kategorin "Annat", för tjejerna med utländsk bakgrund är det 4 procent som går gymnasiet i landsbygdskommuner. Resten av kategorin "Annat" utgörs bland unga med utländsk bakgrund i landsbygdskommuner framför allt av folkhögskola, runt 3 procent (en knapp tredjedel av "Annat") och arbetsmarknadsutbildning (cirka 1,5 procent för killarna med utländsk bakgrund och knappt 1 procent för tjejerna).

Det är inte tillåtet att registrera sig på ett gymnasieprogram på gymnasieskola efter 20 års ålder. Det innebär att unga som har gått introduktionsprogram, varit utanför studier eller vill byta program behöver gå över till Komvux eller folkhögskola om de vill påbörja ett ordinarie gymnasieprogram i denna åldersgrupp. Däremot går det bra att gå kvar på ett program som påbörjades innan 20 års ålder.

Att gå på folkhögskola är överlag något vanligare bland unga som bor i landsbygdskommuner. Men skillnaderna är små (2,3 procent av alla i landsbygdskommun, 1,8 procent av alla i blandad kommun och 1,7 procent av alla i storstadskommun).

Figur 8.9. Andel unga 20–25 år som under höstterminen är registrerade för studier på högskolenivå, Komvux, SFI eller annat. År 2021. Procent. Beräkningsunderlag: 691 178 individer.

Källa: SCB.

Uppdelat på områdestyper är andelen unga som studerar på högskola högst i storstäder och näst högst i städer inom alla undergrupper. I de områden som klassas som landsbygd i denna rapport (det vill säga alla områdestyper utom städer och storstäder) är andelarna lägre, men varierar ganska lite mellan områdestyper. Intressant att notera är att för killar och tjejer med svensk bakgrund så skulle alla andelar i områden som här klassas som landsbygd ligga 2–4 procentenheter högre om dessa områden hade samma befolkningssammansättning som städer och storstäder, medan andelarna för killar och tjejer med utländsk bakgrund påverkas relativt lite av bakgrundsfaktorer. Att andelarna som studerar på högskola skulle ligga högre i landsbygdsområden om bakgrundsfaktorerna vore samma mellan alla områdestyper kan tolkas som att för unga med svensk bakgrund så är bakgrundsfaktorer, framför allt föräldrars utbildning, en viktig del av orsaken till andelarna unga som studerar på högskola är lägre i landsbygdsområden. Men bland unga med utländsk bakgrund så beror den lägre andelen som studerar på högskola i landsbygdsområden jämfört med i städer och storstäder inte på de bakgrundsfaktorer som rapporten har tagit hänsyn till.

Andelen som studerar på Komvux bland killar med svensk bakgrund är 4–5 procent i alla områdestyper. För tjejer med svensk bakgrund ligger andelen mellan 9–10 procent i alla de områdestyper som klassas som landsbygd, men aningen lägre i städer (7 procent) och storstäder (6 procent). För både killar och tjejer med utländsk bakgrund ligger andelen högst i centralorter i landsbygdskommuner (16 procent för killar, 21 procent för tjejer), samt i städer och små tätorter (14 procent för killar, 17–18 procent för tjejer) medan andelarna både i storstäder och rurala områden ligger lägre (10 procent för killar, 12 procent för tjejer).

Uppnådd utbildningsnivå

När det gäller uppnådd utbildningsnivå finns det två relevanta frågor att svara på:

- **På vilket sätt skiljer sig utbildningsnivå bland unga som har vuxit upp i olika kommuntyper, oavsett om de har flyttat från hemkommunen?** Denna fråga är relevant eftersom alla unga ska ha lika goda möjligheter till framtida utbildning, oavsett uppväxtort.
- **På vilket sätt skiljer sig utbildningsnivå bland de unga som för närvarande bor i olika kommuntyper, oavsett var de kommer ifrån?** Denna fråga är relevant eftersom det påverkar arbetsmarknad, hälsa och levnadsvillkor bland de unga som bor i landsbygder respektive städer.

Här analyseras uppnådd utbildning bland unga som är 25 år gamla, eftersom unga i olika kommuntyper och olika grupper tar olika lång tid på sig att påbörja och avsluta utbildningar. Uppnådd utbildningsnivå analyseras separat i relation till hur många som har minst avslutad gymnasieutbildning (eller högre) samt hur många som har minst en termins studier på högskolenivå eller mer. Vi säger förenklat ”uppväxtkommun” men analysen bygger på den kommuntyp de unga bodde i vid 16 års ålder.

Inga eller små skillnader i möjlighet att ta gymnasieexamen utifrån uppväxtkommun

Den ålderskull som har hunnit fylla 25 år 2021 var 16 år 2012, det år de flesta av dem gick ut nian och började gymnasiet. Vid 25 års ålder hade 90 procent av denna ålderskull en gymnasieexamen, 92 procent om vi bara räknar de som bodde i Sverige redan vid 16 års ålder. Baserat på uppväxtkommun är det små eller inga skillnader i andelen som har gymnasieexamen senast vid 25 års ålder i denna ålderskull.

Bland unga med svensk bakgrund i denna ålderskull är det inte heller några direkta skillnader mellan kommuntyper när det gäller vid vilken ålder de tar gymnasieexamen. Redan vid 20 års ålder har 87 procent av killarna med svensk bakgrund och 90 procent av tjejerna med svensk

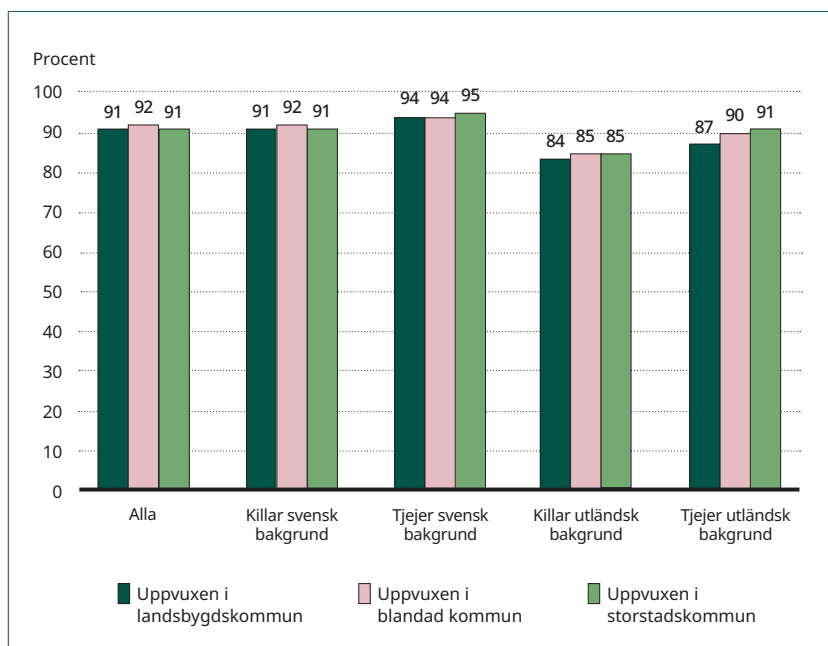
bakgrund en gymnasieexamen, med i stort sett inga skillnader mellan kommuntyper. Analysen rör alltså samma individer vid 20 års ålder och vid 25 års ålder. Jämför detta med resultat från avsnittet [Lika många påbörjar gymnasiet men skillnad i hur många som tar examen efter fyra år](#), med start på sida 179, där det i ålderskullen som började gymnasiet år 2017 finns vissa mindre skillnader i andel som tar examen inom 4 år även bland unga med svensk bakgrund.

Bland unga med utländsk bakgrund i ålderskullen som skulle börjat gymnasiet år 2012 är det skillnader mellan kommuntyper när det gäller hur stor andel som har en gymnasieexamen vid 20 års ålder. Observera att analysen här bara gäller de unga som bodde i Sverige redan vid 16 års ålder eftersom indelningen utgår från kommuntyp vid 16 års ålder. Av killarna med utländsk bakgrund är det 64 procent av de som kommer från landsbygdskommuner, 70 procent av de som kommer från blandade kommuner och 74 procent av de som kommer från storstadskommuner som har en gymnasieexamen vid 20 års ålder, siffror ej i figur. Av tjejerna med utländsk bakgrund är det 72 procent av de som kommer från landsbygdskommuner, 78 procent av de som kommer från blandade kommuner och 81 procent av de som kommer från storstadskommuner som har en gymnasieexamen vid 20 års ålder, siffror ej i figur. Men vid 25 års ålder (se figur 8.10) har skillnaderna jämnats ut. Bland killar med utländsk bakgrund från landsbygdskommuner har ungefär lika hög andel gymnasieexamen som bland de från storstadskommuner (84 respektive 85 procent), trots att det var 10 procentenheters skillnad vid 20 års ålder för samma individer (64 respektive 74 procent). Bland tjejer med utländsk bakgrund som växte upp i landsbygdskommuner är det fortfarande vid 25 års ålder något lägre andel som har gymnasieexamen jämfört med tjejer med utländsk bakgrund som växte upp i storstadskommuner. Men skillnaden mellan de som växte upp i landsbygdskommuner och de som växte upp i storstadskommuner minskar från 9 procentenheter vid 20 års ålder till 4 procentenheter vid 25 års ålder.³⁰

³⁰ Se tidigare i samma stycke för andelar vid 20 års ålder, och figur 8.10 för andelar vid 25 års ålder.

Unga med utländsk bakgrund från alla kommuntyper har även hämtat in en stor del av skillnaden gentemot unga med svensk bakgrund. Till exempel var skillnaden vid 20 års ålder bland unga från landsbygdskommuner så stor som 23 procentenheter mellan killarna med svensk och utländsk bakgrund och 18 procentenheter mellan tjejer med svensk och utländsk bakgrund, men vid 25 års ålder var skillnaden för samma individer bara 7 procentenheter för både killarna och tjejerna.³¹

Av skillnaden mellan unga som kommer från landsbygdskommuner respektive storstadskommuner bland tjejer med utländsk bakgrund i figur 26 (den enda grupp där det finns en skillnad vid 25 års ålder) förklaras tre fjärdedelar av bakgrundsfaktorer.

Figur 8.10. Andel unga som vid 25 års ålder har minst gymnasieutbildning eller högre bland unga som vid 16 år bodde i en viss kommuntyp. År 2021. Procent. Beräkningsunderlag: 100 175 individer.

Källa: SCB.

Not: Inkluderar endast unga som bott i Sverige åtminstone sen 16 års ålder.

³¹ Se förra stycket för andelar vid 20 års ålder, och figur 8.10 för andelar vid 25 års ålder.

Eftersom det är så stora skillnader vid 20 års ålder inom gruppen unga med utländsk bakgrund, och statistiken över gymnasieexamen går fram till år 2021, är det i denna rapport inte möjligt att analysera hur det går för de ålderskullar som startade gymnasiet under de år mellan 2015–2019 när många nyanlända unga började språkintruktionsprogrammet på gymnasiet.

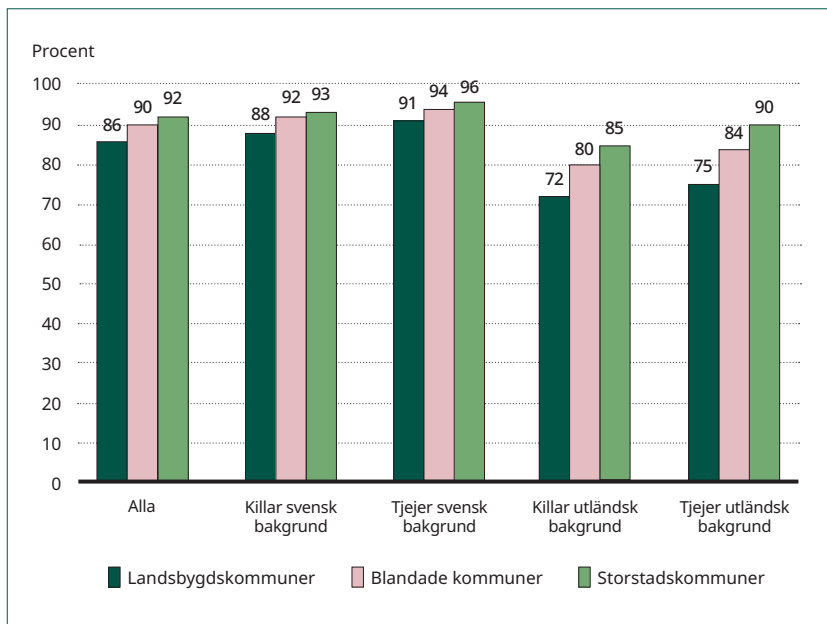
Lägre andel med gymnasieexamen bland 25-åringar som för närvarande bor i landsbygdskommun

Bland de unga som vid 25 års ålder år 2021 bor i en landsbygdskommun är det något lägre andel med gymnasieutbildning i alla grupper uppdelat på kön och utländsk bakgrund jämfört med i blandade kommuner eller storstadskommuner, se figur 8.11.

Skillnaderna mellan kommuntyper är störst bland unga med utländsk bakgrund, men det beror delvis även på att de som har flyttat till Sverige senare än vid 16 års ålder (totalt cirka 15 000 personer i denna ålderskull) inkluderas i analysen. I figur 8.11 inkluderas alltså även de unga som har flyttat till Sverige mellan 16–25 års ålder, och som inte är inkluderade i figur 8.10. Dessa unga var i genomsnitt något yngre vid inflyttning till Sverige i landsbygdskommuner och blandade kommuner jämfört med storstadskommuner. I storstadskommuner var 87 procent av dem äldre än 18 år vid invandring, i landsbygdskommuner och blandade kommuner var 78 procent äldre än 18 år.

Vid beräkning av uppnådd gymnasieexamen vid 25 års ålder men enbart för de individer som ingick i figur 8.10, det vill säga de som bodde i Sverige redan vid 16 års ålder, så är andelen för killar med utländsk bakgrund i landsbygdskommuner 81 procent, i blandade kommuner 85 procent och i storstadskommuner knappt 86 procent. Bland tjejer med utländsk bakgrund är det i landsbygdskommuner 84 procent, i blandade kommuner 89 procent och i storstadskommuner 92 procent. Skillnaderna utifrån kommuntyp blir alltså mindre när enbart de som kommit till Sverige senast vid 16 års ålder ingår i analysen. Av de unga som har invandrat under perioden bor alltså unga utan gymnasieexamen vid 25 års ålder i högre grad i landsbygdskommuner eller blandade kommuner och i lägre grad i storstadskommuner. MUCF har inte analyserat fördelningen

mellan svensk gymnasieexamen eller utländsk gymnasieexamen, inte heller om dessa unga bor i den kommuntyp som de först kom till eller har flyttat.

Figur 8.11. Andel unga som har minst gymnasieutbildning eller högre bland unga som vid 25 års ålder bor i en viss kommuntyp. År 2021. Procent.

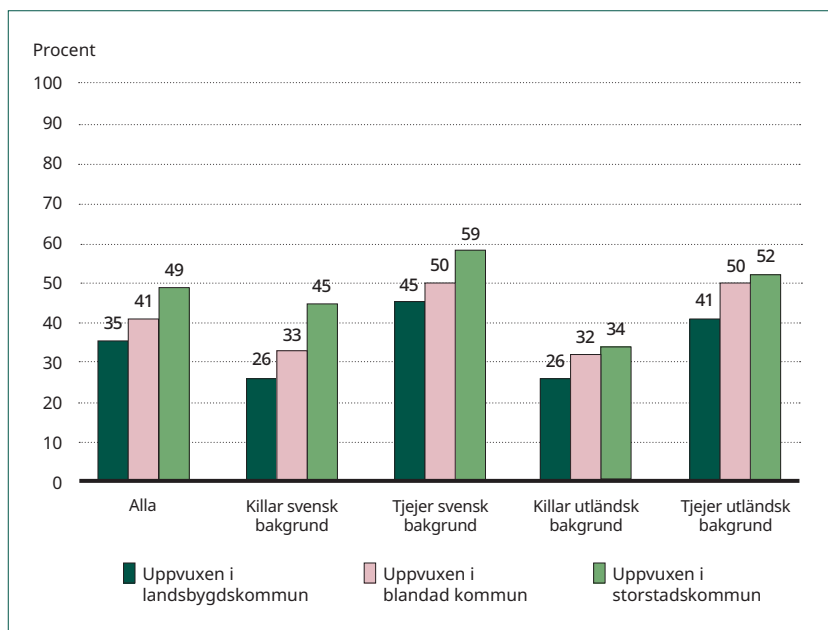
Beräkningsunderlag: 115 247 individer.

Källa: SCB.

För killar och tjejer med svensk bakgrund är skillnaderna mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner fem procentenheter, en skillnad som förklaras till 40 procent av bakgrundsfaktorer. För unga med utländsk bakgrund är skillnaderna större, 13 procentenheter bland killar och 15 procentenheter bland tjejer. Skillnaderna förklaras endast i låg grad (ungefär en tiondel av skillnaden) av bakgrundsfaktorer. Förklaringen ligger dels i att unga med utländsk bakgrund i högre utsträckning flyttar från landsbygdskommuner, och förmodligen då främst de som har gymnasieexamen, dels i att det är skillnad mellan kommuntyper i vilken andel som har eller får gymnasieexamen bland de unga som flyttar till Sverige under perioden.

Färre med högskoleutbildning bland unga som vuxit upp i landsbygdskommun

Bland de unga som vid 16 års ålder bodde i en landsbygdskommun är andelen som senare läser på högskola eller universitet lägre än bland unga som vid samma ålder bodde i de andra två kommuntyperna, se figur 8.12. Högst är andelen bland de som vuxit upp i en storstadskommun. Skillnaderna mellan kommuntyper är större bland unga med svensk bakgrund än bland unga med utländsk bakgrund, vilket i detta fall enbart inkluderar de som har bott i Sverige åtminstone sedan 16 års ålder. Skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner förklaras bland killar med svensk bakgrund till en fjärdedel, bland tjejer med svensk bakgrund till en tredjedel, bland killar med utländsk bakgrund till nästan två tredjedelar, och bland tjejer med utländsk bakgrund till knappt en femtedel av bakgrundsfaktorer.

Figur 8.12. Andel som har eftergymnasial utbildning vid 25 års ålder (minst en termin) utifrån vilken kommuntyp de bodde i vid 16 års ålder. År 2021. Procent. Beräkningsunderlag: 100 175 individer.

Källa: SCB.

Not: Inkluderar endast unga som bott i Sverige åtminstone sen 16 års ålder.

Unga med utländsk bakgrund som är födda i Sverige

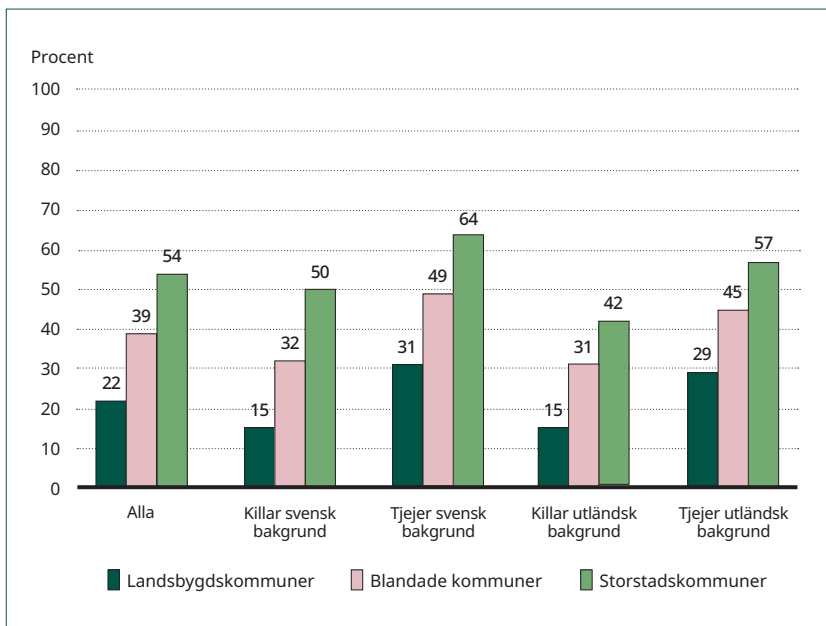
Tidigare studier (Jonsson & Mood 2023) har visat att unga som är andra generationens invandrare går vidare till högskolestudier i högre grad än unga med svensk bakgrund, och framför allt tjejer med invandrarbakgrund som är födda i Sverige. Därför har MUCF även tagit fram statistik för unga med utländsk bakgrund som är födda i Sverige (ej i diagram). Bland killarna i denna grupp finns inga direkta skillnader mellan de kommuntyper de vuxit upp i när det gäller andelen som vid 25 års ålder år 2021 hade läst minst en termin på universitet/högskola. I landsbygdskommuner är andelen högre bland killar med utländsk bakgrund som är födda i Sverige (38 procent) jämfört med killar med svensk bakgrund (26 procent), liksom i blandade kommuner (40 procent jämfört med 33 procent). I storstadskommuner är förhållandet tvärtom (39 procent jämfört med 45 procent). Bland tjejer med utländsk bakgrund som är födda i Sverige är det lägst andel bland de som vuxit upp i landsbygdskommun (50 procent) men detta är ändå högre än bland tjejer med svensk bakgrund som vuxit upp i landsbygdskommun (45 procent). Andelarna för de som vuxit upp i blandade kommuner är 57 procent vilket är högre än för tjejer med svensk bakgrund som vuxit upp i blandade kommuner (50 procent), och andelarna för tjejer som vuxit upp i storstadskommun är 56 procent vilket är något lägre än bland tjejer med svensk bakgrund som vuxit upp i storstadskommuner (59 procent). Denna tidigare kunskap om att unga med utländsk bakgrund som är födda i Sverige i högre utsträckning går vidare till högskolestudier än unga med svensk bakgrund gäller alltså främst unga som vuxit upp i blandade kommuner eller i landsbygdskommuner. Det beror delvis på att unga med svensk bakgrund i dessa kommuntyper väljer bort högskolestudier i högre grad än andra unga med svensk bakgrund.

Stora skillnader i högskoleutbildning utifrån boendekommun vid 25 års ålder

När andelen med eftergymnasial utbildning (minst en termin) jämförs utifrån vilken kommuntyp de bor i vid 25 års ålder (figur 8.13) är skillnaderna ännu större än när detta relateras till uppväxtkommun (se förra avsnittet). Det är inte förvånande, eftersom utbildning och flytt från hemkommunen hänger samman.

Figur 8.13 inkluderar även de unga som kommit till Sverige senare än 16 års ålder (cirka 15 000 individer). Om dessa exkluderas blir resultaten för unga med utländsk bakgrund något mer i linje med resultaten i figur 8.12.³² Det visar att unga som kommer till Sverige efter 16 års ålder fördelar sig olika mellan kommuntyperna på så sätt att unga med eftergymnasial utbildning vid 25 års ålder i högre grad bor i storstadskommunerna. Men även räknat bara på de som har bott i Sverige hela perioden är det tydligt att unga med högskoleutbildning flyttar från landsbygdskommuner i högre utsträckning.

³² Då är andelen för killar med utländsk bakgrund i landsbygdskommuner 17 procent, i blandade kommuner 32 procent och i storstadskommuner 35 procent. Bland tjejer med utländsk bakgrund är det i landsbygdskommuner 32 procent, i blandade kommuner 48 procent och i storstadskommuner 54 procent.

Figur 8.13. Andel som har eftergymnasial utbildning vid 25 års ålder (minst en termin) utifrån den kommuntyp de bor i vid 25 års ålder. År 2021. Procent. Beräkningsunderlag: 115 247 individer.

Källa: SCB.

Skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner förklaras bland killar med svensk bakgrund till drygt 15 procent av bakgrundsfaktorer och bland tjejer med svensk bakgrund till 20 procent. Bland killar med utländsk bakgrund förklaras skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner inte alls av bakgrundsfaktorer, och bland tjejer med utländsk bakgrund förklaras mindre än 10 procent av bakgrundsfaktorer. Bakgrundsfaktorer har alltså betydligt lägre förklaringsvärde för utbildningsnivå utifrån den kommun man bor i vid 25 års ålder jämfört med hur viktiga de är för utbildningsnivå utifrån uppväxtkommun.

9. Arbete

En viktig del av ungdomsperiodens övergång från barn till vuxen är att hitta sitt första jobb och så småningom bli etablerad på arbetsmarknaden. Att det sker vid olika åldrar för olika personer beror delvis på egna val kring utbildning, sabbatsår och liknande. Men det handlar också om vilka möjligheter som finns att hitta en anställning eller driva företag. Det här kapitlet analyserar statistik baserat dels på ungas enkätsvar gällande möjligheten att få arbete, dels på registerstatistik över unga som har förvärvsinkomster eller unga som är utanför både arbete och studier.

Sammanfattning av kapitlet

- Bland tjejer är det lägst andel i landsbygdskommuner (74 procent) och högst andel i storstadskommuner (87 procent) som anger att de har goda möjligheter att få ett arbete inom rimligt avstånd. Bland killar är det lägre andelar i landsbygdskommuner än i de andra två kommuntyperna men inte lika stora skillnader (78 procent i landsbygdskommuner, 82 procent i blandade kommuner och 80 procent i storstadskommuner).
- I landsbygdskommuner (19 procent) är det vanligare än i storstadskommuner (13 procent) att ange att man fått sitt jobb genom att kontakta arbetsplatsen. I alla kommuntyper är det vanligast att ha fått sitt jobb genom kontakter, och där finns inga signifikanta skillnader mellan kommuntyperna.

- På frågan om de någon gång varit ofrivilligt arbetslösa är det ingen signifikant skillnad mellan kommuntyperna, utom att det bland tjejer är något vanligare i storstadskommuner jämfört med blandade kommuner.
- I landsbygdskommuner är en högre andel av unga mellan 20 och 25 år sysselsatta. Bland killar och tjejer med svensk bakgrund har sysselsättningsgraden varit högre i landsbygdskommuner åtminstone de senaste tio åren. Bland tjejer med utländsk bakgrund har sysselsättningsgraden legat högst i storstadskommuner från 2009 fram till senaste uppgiften år 2021. Bland killar med utländsk bakgrund var sysselsättningsgraden högst i landsbygdskommuner år 2021 och några år innan, men tidigare har det varierat mellan kommuntyper var sysselsättningsgraden ligger högst.
- I andel av de som är sysselsatta är det högst andel som räknas som förankrade på arbetsmarknaden i landsbygdskommuner och lägst i storstadskommuner. Denna fördel för landsbygdskommuner gäller i högst grad killar med svensk bakgrund och lägst grad tjejer med utländsk bakgrund.
- År 2021 var det i landsbygdskommuner 11 procent av unga 20–25 år som varken arbetade eller studerade, och 9 procent i blandade kommuner och storstadskommuner.
- Att ha varit utan både arbete och studier alla tre år mellan 2019–2021 är ovanligt, men gäller ändå 3,7 procent av unga i landsbygdskommuner och 2,8 procent av unga i storstadskommuner.

- Att växa upp i landsbygdskommun tycks inte öka risken att hamna i en situation utan varken arbete eller studier, men eftersom de som någon gång är utan både arbete och studier i lägre utsträckning flyttar från landsbygdskommuner så kommer andelen som varit i denna situation någon gång i slutändan vara högre i landsbygdskommuner.
- Bland gymnasiestudenter är det vanligast i landsbygdskommuner att ha extrajobb vid sidan av skolan jämfört med andra kommuntyper. Detta är mest påtagligt bland unga med svensk bakgrund.

Att analysera unga på arbetsmarknaden

Det finns många sätt att analysera arbetsmarknadssituationer. Bland vuxna pratar man oftast om arbetslöshet (inskrivna på Arbetsförmedlingen i andel av den totala arbetskraften). Men variabeln öppen arbetslöshet är mer osäker för unga än för vuxna, eftersom den dolda arbetslösheten kan vara större. Unga kan ha lägre incitament att skriva in sig som arbetssökande om de inte är medlemmar i en A-kassa, utan kanske hankar sig fram på tillfälliga jobb, får studiemedel för tillfälliga kurser, försörjningsstöd eller hjälp från föräldrar. Därför har MUCF inte analyserat öppen arbetslöshet i detta kapitel.

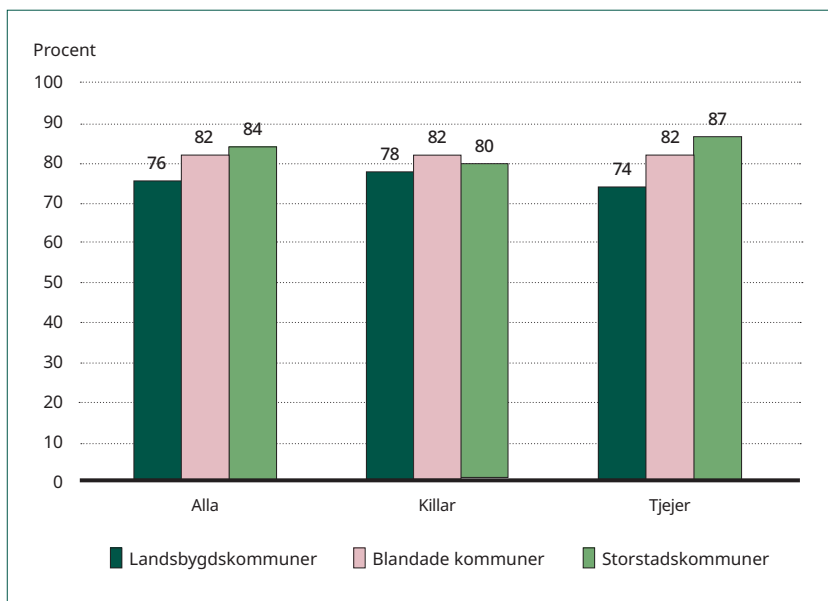
I registerdata finns många uppgifter om ungas arbetsmarknadssituation. Det går att se om de har en eller flera anställningar, är egenföretagare samt vilka årliga inkomster de har från sin sysselsättning. I inkomsterna ingår också alla arbetsrelaterade ersättningar (exempelvis ersättning vid föräldraledighet eller sjukdom). Däremot är det inte möjligt att utifrån registerdata se hur många timmar en person förvärvsarbetar. En person som har en anställning kan arbeta allt från enstaka timmar upp till heltid och detta kan också variera under året. Antalet timmar personen jobbar återspeglas delvis i årsinkomstens storlek, men denna påverkas också av lönenivån och hur många månader som personen arbetat.

Bland unga handlar det om att se hur många som klarar av övergång till vuxenlivet, inklusive att komma in på arbetsmarknaden. Om det tar långre tid för vissa behöver det inte vara dåligt, givet att de har andra sysselsättningar som gynnar dem på kort eller lång sikt, framför allt studier. Därför är måttet ”unga som varken arbetar eller studerar” en viktig nyckel för att se på ungas situation.

Nationella ungdomsenkäten har flera frågor om arbetsmarknadssituation och tidigare erfarenheter. Tyvärr är flera av de frågorna svåra att använda i denna rapport, eftersom antalet svarande är för få för att dela upp på kommuntyper. Men några frågor av relevans är hur unga själva ser på möjligheten att få jobb och hur de som har jobb gjorde för att få jobb.

Möjligheter och strategier att få jobb

I Nationella ungdomsenkäten får unga svara på hur de ser på sina möjligheter att få jobb, om de har jobb nu och hur de fått det samt om de har erfarenheter av ofrivillig arbetslöshet. Resultaten från undersökningen år 2021 visar att majoriteten av unga ser positivt på sina möjligheter att få arbete.

Figur 9.1. Andel unga 16–25 år som anger att de har ganska eller mycket stora möjligheter att få ett arbete inom ett rimligt avstånd. År 2021. Procent.

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät.

Andelen unga som uppger att de har ganska eller mycket stora möjligheter att få ett arbete inom ett rimligt avstånd är lägre bland unga i landsbygdskommuner (76 procent) än bland unga i både blandade kommuner (82 procent) ochorstadskommuner (84 procent). Se figur 9.1. Skillnaderna förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Bland tjejer är det en betydligt lägre andel i landsbygdskommuner (74 procent) som anger att de har goda möjligheter att få ett jobb inom rimligt avstånd

än i blandade kommuner (82 procent) och storstadskommuner (87 procent). Bland killar finns inga statistiskt signifikanta skillnader mellan de olika kommuntyperna. Om kommuntyperna vore lika vad gäller bakgrundsfaktorer skulle andelen bland killar som upplever att de har goda möjligheter att få ett jobb inom ett rimligt avstånd vara statistiskt signifikant lägre i landsbygdskommuner jämfört med de två andra kommuntyperna. Det är svårt att tolka på vilket sätt denna skillnad hänger samman med de bakgrundsfaktorer analysen tagit hänsyn till här.

I enkäten får unga även svara på hur de fått sitt nuvarande jobb.³³ Unga i landsbygdskommuner uppger i högre grad än unga i storstadskommuner att de fått sitt jobb genom att kontakta arbetsplatsen (19 jämfört med 13 procent). Skillnaden förklaras inte av bakgrundsfaktorer. Samma mönster framkommer både för killar och tjejer. Unga i storstadskommuner uppger å andra sidan i högre grad än unga i landsbygdskommuner att de fått sitt jobb genom att söka utannonserade tjänster (16 jämfört med 11 procent). Skillnaden förklaras av bakgrundsfaktorer. Detta kan möjligtvis bero på att genomsnittsåldern är lägre i landsbygdskommuner och att man kan anta att yngre ungdomar i lägre grad söker jobb via utannonserade tjänster. Samma mönster framkommer både bland killar och tjejer. I enkäten framkommer också att det vanligaste sättet att få sitt jobb är genom kontakter (29 procent). Det finns däremot inga statistiskt signifikanta skillnader mellan kommuntyperna när det gäller hur vanligt det är att ha fått sitt jobb genom kontakter, varken i gruppen som helhet eller uppdelat på killar och tjejer.

Inga tydliga skillnader vad gäller tidigare erfarenhet av arbetslöshet

I Nationella ungdomsenkäten ställs frågan ”Har du varit ofrivilligt arbetslös någon gång?”. Det kan antas vara vanligare bland dem som gått ut gymnasiet, och vanligare ju äldre de är, eftersom frågan gäller om man haft denna erfarenhet någonsin i livet. Vilket hänger ihop med att ju

³³ Här ingår fasta och tillfälliga anställningar, inklusive sommar- och extrajobb.

äldre man är desto fler erfarenheter har man hunnit samla på sig. Därför analyseras denna fråga enbart bland unga mellan 20–25 år.

När det gäller andelen unga mellan 20 och 25 år som uppger att de har varit ofrivilligt arbetslösa någon gång framkommer inga tydliga skillnader mellan kommuntyperna. Den enda signifikanta skillnaden som kan urskiljas är mellan tjejer i blandade kommuner och tjejer i storstadskommuner, där tjejer i storstadskommuner i högre grad än tjejer i blandade kommuner uppger att de har varit ofrivilligt arbetslösa någon gång (46 jämfört med 39 procent). Resultaten skulle se likadana ut även om alla kommuntyperna hade likadan fördelning av bakgrundsfaktorer.

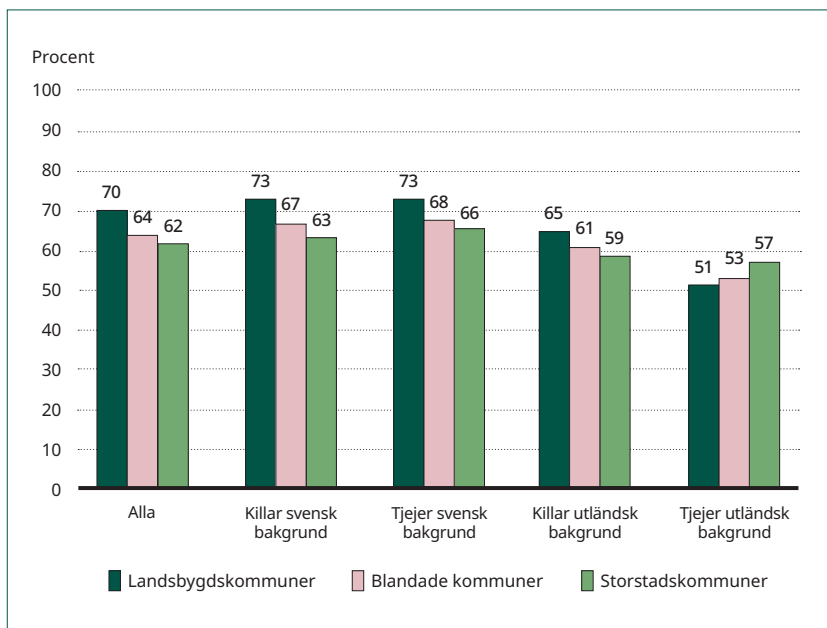
Vanligare att vara sysselsatta i landsbygder

Sysselsättningsgraden, alltså hur många av alla unga mellan 20 till 25 år som har anställning och/eller eget företag³⁴, i andel av hela åldersgruppen 20–25, beräknas av SCB för november månad varje år.

En betydande andel av de unga som inte hade anställning befinner sig i studier. Därför är det högst väntat att sysselsättningsgraden är högre i landsbygdskommuner, där andelen som är i studier i åldern 20–25 år är lägre.

Figur 9.2 visar att sysselsättningsgraden år 2021 för unga 20–25 år är betydligt högre i landsbygdskommuner (70 procent) jämfört med i blandade kommuner (64 procent) och storstadskommuner (62 procent). Dessa skillnader utifrån kommuntyp finns för både killar och tjejer med svensk bakgrund och killar med utländsk bakgrund. Däremot går skillnaden i motsatt riktning för tjejer med utländsk bakgrund, sysselsättningsgraden är högst i storstadskommuner och lägst i landsbygdskommuner.

³⁴ Det rör huvudsakligen anställning, eftersom bara runt en procent av unga har eget företag (något över en procent i landsbygdskommuner, något under en procent i storstadskommuner).

Figur 9.2. Andel unga 20–25 år som är sysselsatta i november 2021 (anställning eller eget företag). Procent. Beräkningsunderlag: 691 178 individer.

Källa: SCB.

För killar med svensk bakgrund är det en skillnad på 10 procentenheter mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner. Den skillnaden förklaras till 40 procent av bakgrundsfaktorer. För tjejer med svensk bakgrund är skillnaden 7 procentenheter och förklaras till knappt 30 procent av bakgrundsfaktorer. Men för killar med utländsk bakgrund förklaras inte skillnaden – 6 procentenheters skillnad mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner – av bakgrundsfaktorer. För tjejer med utländsk bakgrund, där skillnaden mellan kommuntyper som sagt är i motsatt riktning mot de andra grupperna, förklaras en tredjedel av skillnaden av bakgrundsfaktorer.

Över tid har sysselsättningsgraden legat högre i landsbygdskommuner under hela den studerade tiden. Till viss del beror det på att killar och unga med svensk bakgrund är överrepresenterade i landsbygdskommuner, och det är grupper som i högre grad är sysselsatta. Men det är även

konstant högre sysselsättningsgrad i landsbygdskommuner bland både killar och tjejer med svensk bakgrund under perioden. Bland killar med utländsk bakgrund var andelen sysselsatta högre i landsbygdskommuner mellan åren 1994–2008 men högre i storstadskommuner mellan åren 2010–2016. Mellan 2020–2021 var andelen återigen högst i landsbygdskommuner. Övriga år fanns inga tydliga skillnader utifrån kommuntyp. Bland tjejer med utländsk bakgrund har sysselsättningsgraden legat högst i storstadskommuner från 2009 och fram till 2021. Åren innan 2009 låg sysselsättningsgraden relativt lika mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner och lägst i blandade kommuner.

För unga med svensk bakgrund ligger sysselsättningsgraden lägre i städer och storstäder jämfört med de områdestyper som här klassas som landsbygd. Bland killar med utländsk bakgrund är sysselsättningsgraden högst i centralorter i landsbygdskommuner (67 procent) och små tätorter (63 procent) jämfört med i storstäder (59 procent) och rurala områden (59–61 procent). Bland tjejer med utländsk bakgrund ligger sysselsättningsgraden högst i storstäder (57 procent) jämfört med andra områdestyper (51–53 procent).

Viktigt att komma ihåg är att sysselsättningsgraden delvis återspeglar andelen unga som studerar. De områden som har lägre sysselsättningsgrad har ofta högre andel studenter. De studenter som har extrajobb under november (när sysselsättningsgraden beräknas) räknas dock också som sysselsatta.

I landsbygdskommuner räknas fler av de sysselsatta som förankrade på arbetsmarknaden

Att ha en anställning, eller egen firma, behöver inte betyda att man är fullt försörd. Statistiska centralbyrån (SCB) rekommenderar att använda begreppet ”förankrad på arbetsmarknaden”, definierat som att ha en förvärvsinkomst (inklusive arbetsrelaterade ersättningar och eventuell inkomst från eget företag) som överstiger tre inkomstbasbelopp per år. År 2021 motsvarar detta 204 600 kronor (17 050 kronor i månaden).

De som har inkomster som understiger denna gräns anses ha så låga inkomster att de inte har en stark förankring på arbetsmarknaden.

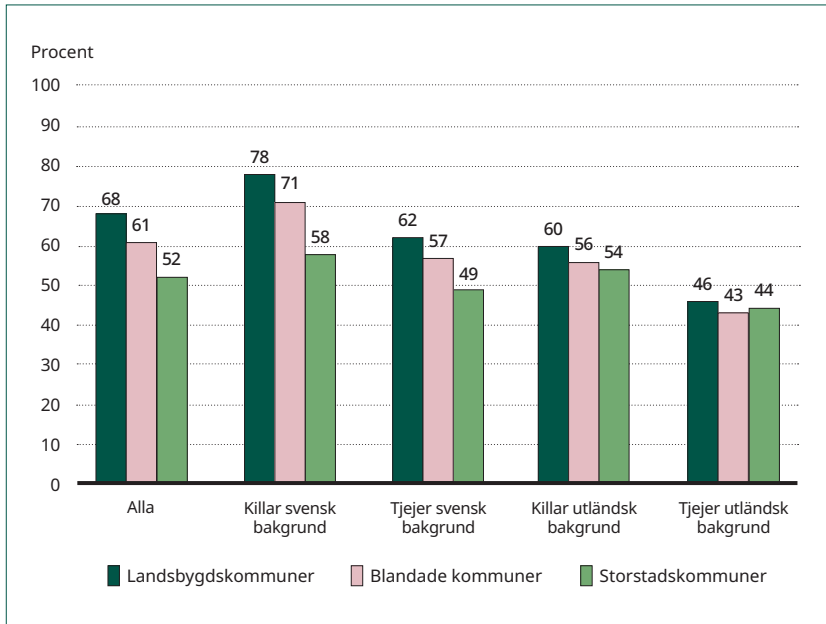
Denna analys inkluderar alltså inte unga som saknar sysselsättning, antingen på grund av arbetslöshet (dold eller öppen), studier eller andra orsaker. Andelen förankrade beräknas som andel av de som enligt SCB:s beräkningar har en sysselsättning i november 2021.

Bland alla grupper är det högst andel i landsbygdskommuner som är förankrade på arbetsmarknaden, och lägst andel i storstadskommuner, se figur 9.3. För killar med svensk bakgrund är skillnaden betydande (20 procentenheters skillnad mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner) och skillnaden beror bara till liten del (en tiondel av skillnaden) på bakgrundsfaktorer. Även bland tjejer med svensk bakgrund är det en ganska betydande skillnad (13 procentenheters skillnad mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner), men denna skillnad mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner förklaras till hälften av de bakgrundsfaktorer analysen har kontrollerat för.

För killar med utländsk bakgrund är det en skillnad på ”bara” 6 procentenheter. Men skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner skulle i stället vara en procentenhet större om gruppen hade samma sammansättning i alla kommuntyper vad gäller de bakgrundsfaktorer analysen tagit hänsyn till.

Bland tjejer med utländsk bakgrund är det liten skillnad i andelen förankrade på arbetsmarknaden mellan kommuntyper, men den skillnaden skulle öka med 1 procentenhet om gruppen hade samma sammansättning i alla kommuntyper vad gäller bakgrundsfaktorer.

Att skillnaderna mellan kommuntyper bland unga med utländsk bakgrund skulle vara större om grupperna hade samma sammansättning av bakgrundsfaktorer kan tolkas som att givet sina individuella förutsättningar (bakgrundsfaktorer) så har de unga med utländsk bakgrund i landsbygdskommuner bättre möjligheter på arbetsmarknaden.

Figur 9.3. Andel av alla sysselsatta unga 20–25 år som har en inkomst på minst tre inkomstbasbelopp och därmed räknas som "förankrade på arbetsmarknaden". År 2021. Procent. Beräkningsunderlag: 444 716 individer. Källa: SCB.

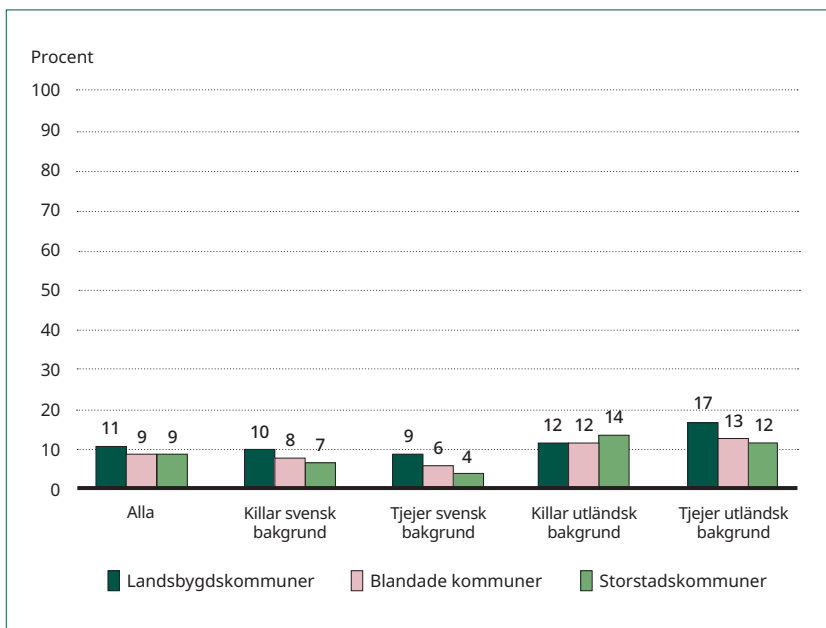
Bland killar med svensk bakgrund ligger andelen förankrade på arbetsmarknaden högst i rurala områden i landsbygdskommuner (80 procent) och centralorter i landsbygdskommuner (77 procent) och lägst i storstäder (58 procent). Bland tjejer med svensk bakgrund är det små skillnader mellan de områden som här klassas som landsbygd, men lägre i storstäder. Även bland killar med utländsk bakgrund så ligger andelarna relativt lika i alla områden som här klassas som landsbygd, och något lägre i storstäder. Bland tjejer med utländsk bakgrund är det inte så stora skillnader mellan olika områdestyper.

Unga 20–25 år som varken arbetar eller studerar

Måttet ”unga som varken arbetar eller studerar” brukar användas specifikt för att studera arbetsmarknadssituation bland unga, eftersom måttet arbetslöshet inte ger lika bra information för denna grupp som för vuxna. I registerdata innebär måttet att en ung person varken har inkomst från anställning eller egen firma om minst ett prisbasbelopp under hela året (47 600 kronor för 2021), eller varit registrerad för studier (minst 60 timmar).

Att varken arbeta eller studera kan vara den mest sårbara positionen när det gäller sysselsättning. Men det kan också omfatta å ena sidan personer som har råd att ta ett sabbatsår för att resa, volontärarbeta eller studera utbildningar som inte berättigar till studiemedel, och å andra sidan personer som har oregistrerade inkomster.

I åldersgruppen 20–25 år är det år 2021 i landsbygdskommuner 11 procent och i de andra två kommuntyperna 9 procent av unga som varken arbetar eller studerar, se figur 9.4. Uppdelat på kön och utländsk bakgrund syns tydligare skillnader. För killar och tjejer med svensk bakgrund, och för tjejer med utländsk bakgrund, är det vanligare i landsbygdskommuner att varken arbeta eller studera jämfört med i blandade kommuner eller storstadskommuner. Skillnaden mellan kommuntyper är större för tjejer (oavsett bakgrund) än för killar med svensk bakgrund. Skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner förklaras delvis av bakgrundsfaktorer för killar med svensk bakgrund (knappt 40 procent av skillnaden), tjejer med svensk bakgrund (knappt 20 procent av skillnaden) och tjejer med utländsk bakgrund (20 procent av skillnaden). Bland killar med utländsk bakgrund i åldern 20–25 år är det något vanligare i storstadskommuner att varken arbeta eller studera, medan det inte är någon skillnad mellan blandade kommuner och landsbygdskommuner. Skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner förklaras inte av bakgrundsfaktorer.

Figur 9.4. Andel unga 20–25 år som varken arbetar eller studerar. År 2021. Procent. Beräkningsunderlag: 462 713 individer. Källa: SCB.

I åldern 20–25 år ligger andelarna som varken arbetar eller studerar under hela perioden 2004–2021 ungefär 2 procentenheter högre i landsbygdskommuner än i de andra två kommuntyperna. Inom grupper uppdelat på kön och utländsk bakgrund är det tydligare skillnader mellan kommuntyper bland tjejer jämfört med killar.

Bland killar som helhet är det inga tydliga skillnader mellan kommuntyperna över tid. Men bland killar med svensk bakgrund ligger andelarna konstant högre i landsbygdskommuner jämfört med blandade kommuner under hela perioden, och högre i blandade jämfört med storstadskommuner. Det rör sig om någon till några procentenheters skillnader. Bland killar med utländsk bakgrund är andelen som varken arbetar eller studerar tydligt högre i landsbygdskommuner under åren 2009–2016 men innan och efter denna period ligger andelen istället något högre i storstadskommuner. Mellan åren 2016 till 2021 minskar

andelen som varken arbetar eller studerar bland killar med utländsk bakgrund i landsbygdskommuner från 22 till 12 procent, i blandade kommuner från 16 till 12 procent och i storstadskommuner ingen påtaglig skillnad, från 15 till 14 procent.

Andelarna ligger tydligt högre i landsbygdskommuner jämfört med andra kommuntyper för tjejer, både med svensk och utländsk bakgrund. Bland tjejer med svensk bakgrund är skillnaden under hela perioden ungefär fem procentenheter högre i landsbygdskommuner jämfört med storstadskommuner, vilket vissa år motsvarar dubbelt så hög andel i landsbygdskommuner som i storstadskommuner. För tjejer med utländsk bakgrund är det särskilt höga andelar i landsbygdskommuner under åren 2009–2016. Från år 2016 till 2021 minskar andelarna för tjejer med utländsk bakgrund i alla tre kommuntyperna: i landsbygdskommuner från 26 till 17 procent, i blandade kommuner från 17 till 13 procent och i storstadskommuner från 16 till 12 procent.

Bland unga med svensk bakgrund är det i små tätorter som ej är centralorter som högst andel unga i åldern 20–25 år varken arbetar eller studerar (10–11 procent). Bland killar med utländsk bakgrund är andelarna istället lägst i centralorter i landsbygdskommuner (10 procent) och högst i rurala områden (17–18 procent), därefter storstäder (13 procent). Bland tjejer med utländsk bakgrund är andelarna högst i rurala områden (20–21 procent) och minskar stegvis med ökad urbanitet (som lägst 11 procent i storstäder).

Arbetsmarknadssituation bland unga utan gymnasieexamen

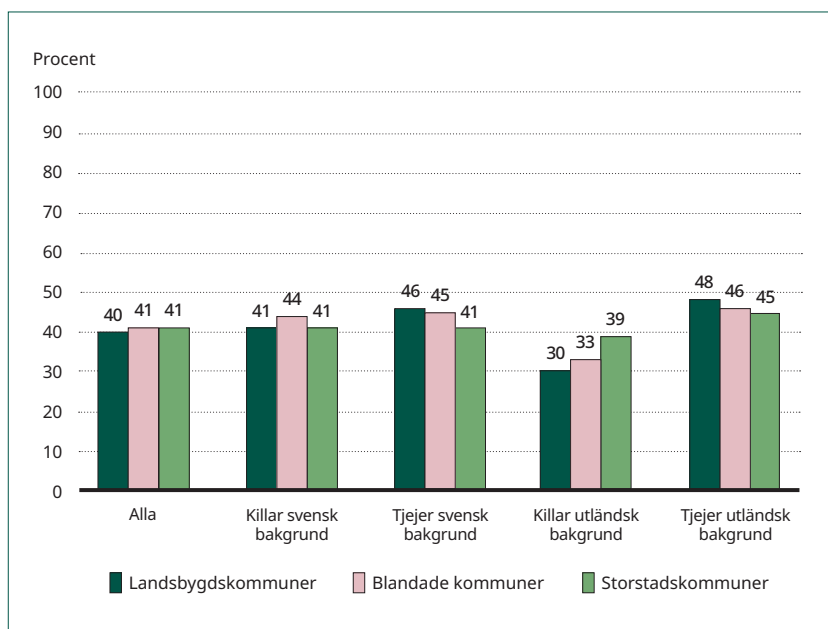
Unga som saknar gymnasieutbildning har svårare att etablera sig på arbetsmarknaden. Det är intressant att se om denna svårighet ser lika ut på landsbygder och i städer, eller om det i någon kommuntyp kan finnas fler möjligheter till etablering på arbetsmarknaden även för unga med kort utbildning.

Inom hela gruppen unga i åldern 20–25 år som saknar gymnasieutbildning är det drygt 40 procent som är utanför både arbete och studier, men det är nästan inga skillnader mellan kommuntyper. Men när analysen delas upp på kön och utländsk bakgrund syns motstridiga mönster, se figur 9.5.

Bland killar med svensk bakgrund är det små skillnader mellan kommuntyper och andelen är högst i blandade kommuner. Bland tjejer med svensk bakgrund är andelen högst i landsbygdskommuner och lägst i storstadskommuner, en skillnad som inte förklaras av bakgrundsfaktorer.

Bland killar med utländsk bakgrund utan gymnasieexamen är andelen utan både arbete och studier påtagligt högre i storstadskommuner och lägre i landsbygdskommuner. Ungefär en tredjedel av skillnaden mellan storstadskommuner och landsbygdskommuner förklaras av bakgrundsfaktorer.

För tjejer med utländsk bakgrund är andelen som är utan både arbete och studier högst i landsbygdskommuner och lägst i storstadskommuner. Skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner förklaras av bakgrundsfaktorer till två tredjedelar.

Figur 9.5. Andel unga 20–25 år som är utanför arbete och studier av de som saknar gymnasieutbildning. År 2021. Procent. Beräkningsunderlag: 50 875 individer.

Källa: SCB.

Det kan även vara relevant att nämna att både före och efter kontroll för bakgrundsfaktorer är det bland killar med utländsk bakgrund i landsbygdskommuner som det är mest ovanligt att vara utanför arbete och studier inom denna grupp unga utan gymnasieexamen. Gruppen unga med utländsk bakgrund har olika sammansättning mellan olika kommuntyper, till exempel när det gäller om de är födda i Sverige och vid vilken ålder de kommit till Sverige. Det kan därmed finnas väldigt olika orsaker till att man inte har gymnasieexamen, vilket därmed kan påverka på väldigt olika sätt om man har goda möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden trots brist på gymnasieexamen. Dock är det inte samma mönster för tjejer med utländsk bakgrund.

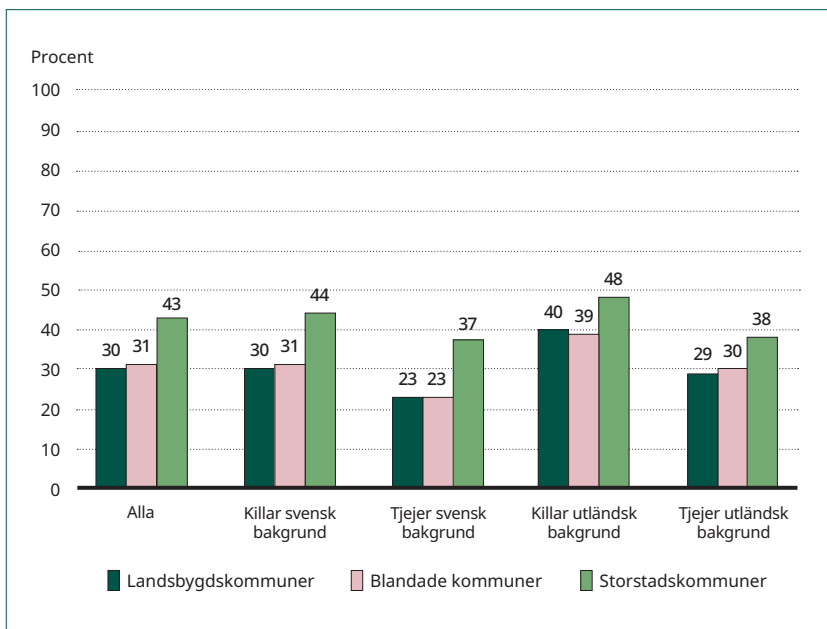
När analysen delas upp på områdestyper är det inom denna grupp unga utan gymnasieutbildning framför allt killar med utländsk bakgrund som bor i centralorter i landsbygdskommuner som har lägst andel som varken arbetar eller studerar jämfört med alla andra grupper och områdestyper. Bland killar med svensk bakgrund är det lägst andel i rurala områden i landsbygdskommuner och högst andel i små tätorter. Bland tjejer med svensk bakgrund är det lägst andel i storstäder, och inga stora skillnader mellan de andra områdestyperna. Bland tjejer med utländsk bakgrund är det högst andel i rurala områden i landsbygdskommuner och lägst andelar i storstäder, städer och små tätorter.

Olika situationer för unga som varken arbetar eller studerar

Ur registren går det inte att utläsa exakt varför unga är i en situation där de varken arbetar eller studerar. Men de registrerade stödformer som unga har tagit emot under det år som de varken har arbetat eller studerat kan utläsas.³⁵ Alla stödformer är vanligast i landsbygdskommuner (ibland på samma nivå som i blandade kommuner) och minst vanliga i storstadskommuner.

³⁵ De ersättningar det rör sig om är aktivitetsersättning, sjukpenning, rehabiliteringspenning, föräldrapenning på garantinivå, kommunalt försörjningsstöd eller statligt stöd (till exempel jobb- eller utvecklingsgarantin).

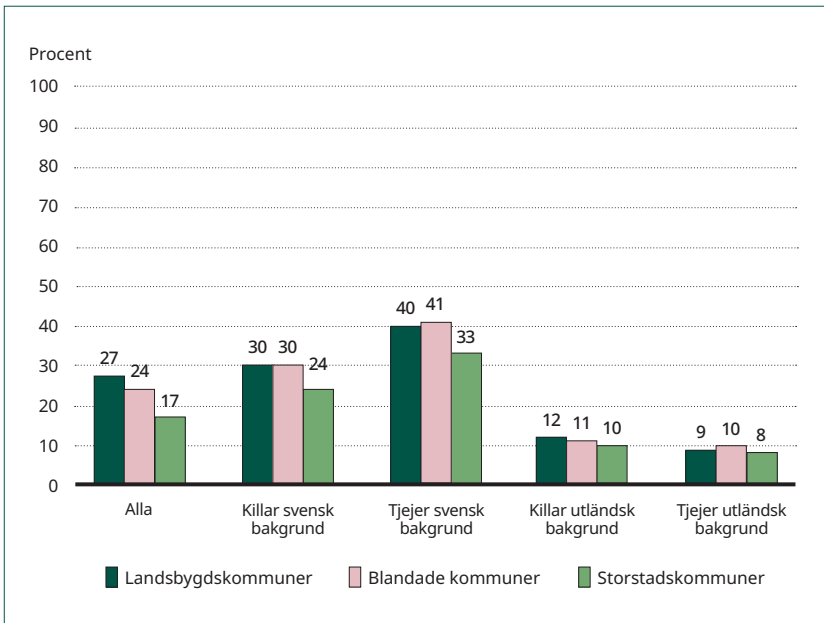
Det är vanligare i storstadskommuner än i de andra kommuntyperna att ha okänd aktivitet, alltså ingen stödform alls under hela det år som de unga har varit utan arbete eller studier. I åldersgruppen 16–19 år är det överlag en liten grupp som är utanför arbete och studier och majoriteten av dessa är i okänd aktivitet. I åldersgruppen 20–25 år är andelen som är i okänd aktivitet inom alla undergrupper högst i storstadskommuner, se figur 9.6.³⁶

Figur 9.6. Andel unga 20–25 år utan registrerad aktivitet av de som varken arbetar eller studerar. År 2021. Procent. Beräkningsunderlag: 61 821 individer. Källa: SCB.

³⁶ En del av de unga som inte har någon registrerad aktivitet under året skulle kunna befinna sig utanför landet utan att ha anmält flytt.

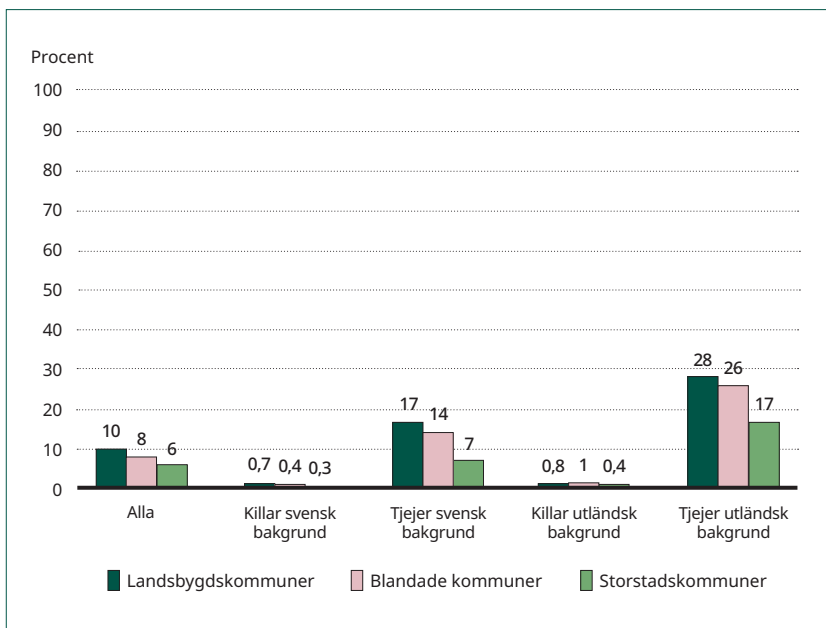
Andelen som haft ersättning för sjukdom eller funktionsnedsättning (aktivitetsersättning, sjuk- eller rehabiliteringspenning) av de unga 20–25 år som varken arbetade eller studerade under 2021 var högre i landsbygdskommuner och blandade kommuner än i storstadskommuner, särskilt bland unga med svensk bakgrund, se figur 9.7.

Figur 9.7. Andel unga 20–25 år som fått aktivitetsersättning, sjuk- eller rehabiliteringspenning i minst en månad av de som varken arbetar eller studerar. År 2021. Beräkningsunderlag: 61 821 individer.

Källa: SCB.

Att ha varit föräldraledig med ersättning enbart på garantinivå räknas som att ha varit utanför arbete och studier (men inte att ha varit föräldraledig med sjukpenninggrundande inkomst). Att ha varit föräldraledig på garantinivå minst en månad under det år man var utan arbete och studier är mycket ovanligt bland killarna, och därför nämns bara tjejerna här. Bland tjejerna är detta vanligast i landsbygdskommuner och minst vanligt i storstadskommuner, se figur 9.8.

Figur 9.8. Andel unga 20–25 år som varit föräldralediga med garantiersättning minst en månad av de som varken arbetar eller studerar. År 2021. Procent. Beräkningsunderlag: 61 821 individer.

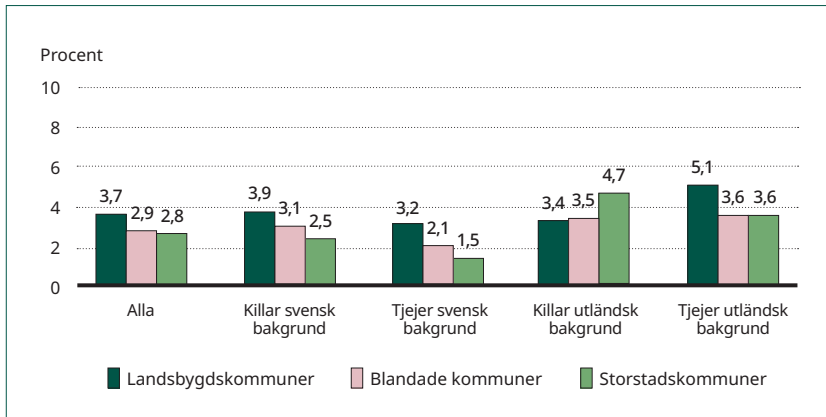
Källa: SCB.

Bland unga som varken arbetar eller studerar i åldersgruppen 20–25 år är det under 2021 något lägre andel i storstadskommuner som får statligt stöd (till exempel nystartsjobb eller jobb- och utvecklingsgarantin) jämfört med i blandade kommuner och landsbygdskommuner. Att ha haft försörjningsstöd är i åldersgruppen 20–25 år vanligast i landsbygdskommuner och minst vanligt i storstadskommuner, både totalt sett och inom alla undergrupper. I landsbygdskommuner har ungefär en femtedel av de som är utanför arbete och studier försörjningsstöd under året, men i storstadskommuner ungefär en tiondel.

Att vara utan arbete eller studier i flera år

Av alla unga som var mellan 20–25 år gamla år 2021 och som fanns i registren år 2019, 2020 samt 2021 har MUCF sett på hur stor andel som var utan registrerat arbete eller studier alla de tre åren (oavsett om de ingick i åldersgruppen även 2019 och 2020). De har analyserats utifrån vilken kommuntyp de bodde i år 2021. Att vara utan både arbete och studier under tre år är vanligast i landsbygdskommuner, se figur 9.9. Det gäller för alla grupper utom för killar med utländsk bakgrund, där det tvärtom är vanligast i storstadskommunerse.

Det är en ovanlig, men tämligen allvarlig situation. Ett par procent av ungdomsgruppen lever i denna situation. Det är relativt små skillnader mellan kommuntyper räknat i procentenheter, men eftersom det är en ovanlig situation så kan även små skillnader innebära stora relativa skillnader. Till exempel för tjejer med svensk bakgrund där en skillnad på 1,7 procentenheter mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner ändå innebär mer än en fördubbling av risken att vara i denna situation.

Figur 9.9. Andel unga 20–25 år som fanns i registren under åren 2019, 2020 och 2021 och som varken arbetade eller studerade under de tre åren, baserat på kommuntyp och ålder. År 2021. Beräkningsunderlag: 667 886 individer.

Källa: SCB.

Not: Observera att axeln är bruten och slutar på 10 procent.

Skillnaderna mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner förklaras till viss del av skillnader i gruppens sammansättning. För killar med svensk bakgrund förklarar bakgrundsfaktorer knappt 30 procent av skillnaden, för tjejer med svensk bakgrund förklaras drygt 10 procent av skillnaden, för killar med utländsk bakgrund förklaras knappt 40 procent av skillnaden och för tjejer med utländsk bakgrund förklaras 20 procent av skillnaden av bakgrundsfaktorer.

Unga som någonsin varit utanför både arbete och studier

Att växa upp i landsbygdskommun tycks inte öka risken att någon gång vara i en situation utanför både arbete och studier. Analyserat utifrån uppväxtkommun (kommuntyp vid 16 år) är det 21 procent bland unga som vuxit upp i landsbygdskommun, 22 procent bland unga från blandade kommuner och 24 procent bland unga som vuxit upp i storstadskommuner som någon gång mellan 16–25 år är utanför både arbete och studier under ett helt år.

Men om samma personer analyseras utifrån var de bor vid 25 års ålder är det 26 procent i landsbygdskommuner, 23 procent i blandade kommuner och 21 procent i storstadskommuner som någon gång mellan 16–25 år varit utanför både arbete och studier. Om analysen här även inkluderar de som invandrat senare än 16 års ålder är det bland unga som vid 25 års ålder bodde i landsbygdskommun 30 procent, 26 procent i blandade kommuner och 24 procent i storstadskommuner.

Andelen unga som någon gång varit i denna situation är alltså vid 25 års ålder högre i landsbygdskommuner. Men det beror dels på att unga som aldrig varit i denna situation flyttar från landsbygdskommuner i högre grad, dels på att unga som invandrar till Sverige i högre grad varit i denna situation om de bor i landsbygdskommun jämfört med i storstadskommun.

Notera att resultaten inte säger något om vilken kommuntyp de bodde i när de var utan arbete och studier. Utifrån denna analys går det inte att säga om erfarenheten att ha varit utan både arbete och studier gör unga mindre benägna att flytta, eller om valet att flytta minskar risken

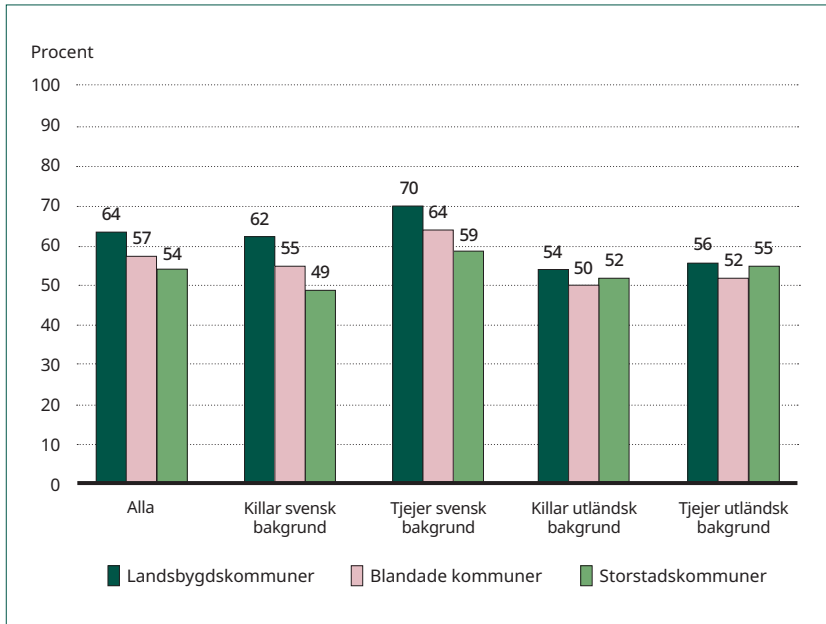
att hamna i den situationen, eller om båda dessa saker påverkas av andra faktorer som föräldrars utbildning eller egen utbildning.

Arbete bland unga som fortfarande går gymnasiet

Att ha någon form av förvärvsinkomst under året bland unga som fortfarande går gymnasiet är vanligare i landsbygdskommuner (64 procent) än i blandade kommuner (57 procent) eller storstadskommuner (54 procent), se figur 9.10. Att gymnasiestudenter har förvärvsinkomst innebär att de kan antas ha ett extraarbete vid sidan av studierna. Notera att det inte går att se hur många som informellt eller oavlönat arbetar på familjens lantbruk, renskötsel eller annat mindre familjeföretag. Denna analys har inte heller separerat sommarjobb från extraarbete under terminerna.

Bland unga med svensk bakgrund är det betydligt vanligare i landsbygdskommuner att ha extraarbete vid sidan av gymnasiet, och minst vanligt i storstadskommuner. Bland unga med utländsk bakgrund är det inget tydligt mönster av skillnad över kommuntyper, även om andelen är lägst bland de som bor i blandade kommuner och högst i landsbygdskommuner.

För killar med svensk bakgrund beror skillnaderna mellan kommuntyperna inte alls på skillnader i de bakgrundsfaktorer analysen har tagit hänsyn till. För tjejer med svensk bakgrund förklaras knappt en femtedel av skillnaderna mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner av bakgrundsfaktorer.

Figur 9.10. Andel av alla gymnasiestudenter som har någon förvärvsinkomst under året. År 2021. Procent. Beräkningsunderlag: 352 297 individer.

Källa: SCB.

Bland killar och tjejer med svensk bakgrund samt tjejer med utländsk bakgrund är det vanligast att ha extraarbete vid sidan av gymnasiet i rurala områden i landsbygdskommun, därefter centralort i landsbygdskommun. Bland killar med utländsk bakgrund är det vanligast i centralorter i landsbygdskommun.

10. Inkludering och delaktighet

Möjligheten att få göra sin röst hörd, att vara delaktig och påverka i samhället, ska vara lika för unga i alla delar av Sverige, men det saknas kunskap om i vilken grad så är fallet. En sammanställning av forskning om ungas politiska deltagande visar att sådan forskning ofta har ett närmast oreflekterat urbant perspektiv (Adolfsson & Coe 2022). Ungas delaktighet, inkludering och inflytande i samhället har analyserats i tidigare rapporter från myndigheten (MUCF 2018, 2021b, 2024). I en rapport från 2018 visade MUCF att unga i landsbygdskommuner i lägre utsträckning upplever sig vara inkluderade och delaktiga i Sverige som land (MUCF 2018).

Det här kapitlet bygger på statistik från myndighetens nationella ungdomsenkät samt registerstatistik över valdeltagande.

Sammanfattning av kapitlet

- Tjejer i landsbygdskommuner upplever sig i lägst utsträckning inkluderade i Sverige som land (38 procent), medan tjejer i storstadskommuner i högst grad rapporterar detta (55 procent). Bland killar är det ingen skillnad mellan kommuntyper. Samma mönster återkommer när det gäller frågan om de känner sig inkluderade i kommunen de bor i.
- Tjejer i landsbygdskommuner upplever sig i lägst utsträckning delaktiga i Sverige som land (47 procent), medan tjejer i storstadskommuner i högst grad rapporterar detta (56 procent). Bland killar är det ingen skillnad mellan kommuntyper.

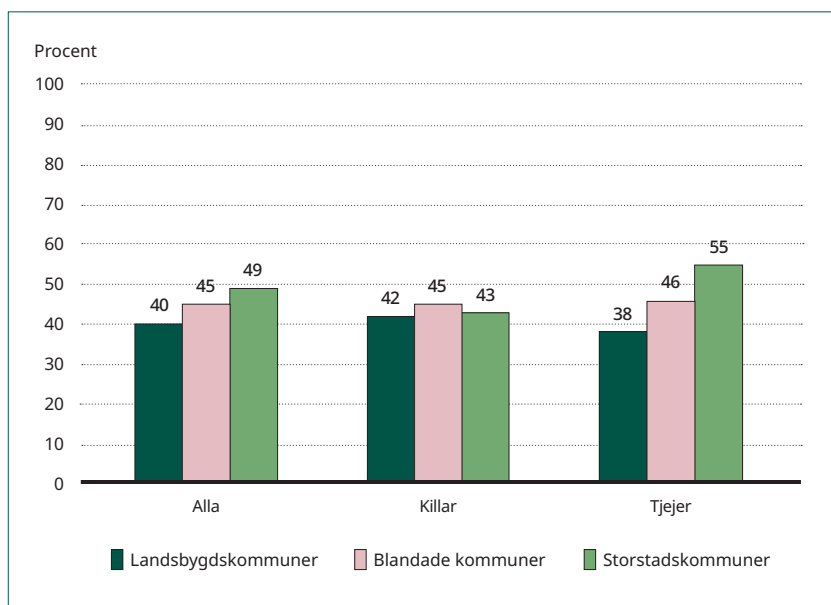
- Killar och tjejer med svensk bakgrund, och tjejer med utländsk bakgrund, har lägst valdeltagande 2022 i landsbygdskommuner och högst valdeltagande i storstadskommuner. Bland killar med utländsk bakgrund är det inga direkta skillnader mellan kommuntyper.
- Unga med utländsk bakgrund har betydligt lägre valdeltagande än unga med svensk bakgrund. Eftersom unga med utländsk bakgrund också i högre grad bor i städer och storstäder blir det två samband i motsatt riktning (lägre valdeltagande i landsbygdskommuner inom grupper, men lägre valdeltagande inom en grupp som i högre grad bor i storstadskommuner). Det resulterar i att inom hela gruppen unga röstberättigade syns ingen direkt skillnad i valdeltagande mellan kommuntyper i riksdagsvalet 2022.
- Valdeltagandet minskade bland unga med utländsk bakgrund mellan riksdagsvalen 2018 och 2022 med tio procentenheter. Minskningen har skett i alla kommuntyper och alla områdestyper. Minskningen förklaras inte av förändringar i de bakgrundsfaktorer MUCF har kontrollerat för.

Känsla av delaktighet och inkludering lägre i landsbygdskommuner

I Nationella ungdomsenkäten ställs flera frågor som rör ungas upplevelser av inkludering och delaktighet i samhället, bland annat om unga

- känner sig inkluderade i Sverige som land
- känner sig inkluderade i kommunen där de bor
- känner sig delaktiga i det svenska samhället.

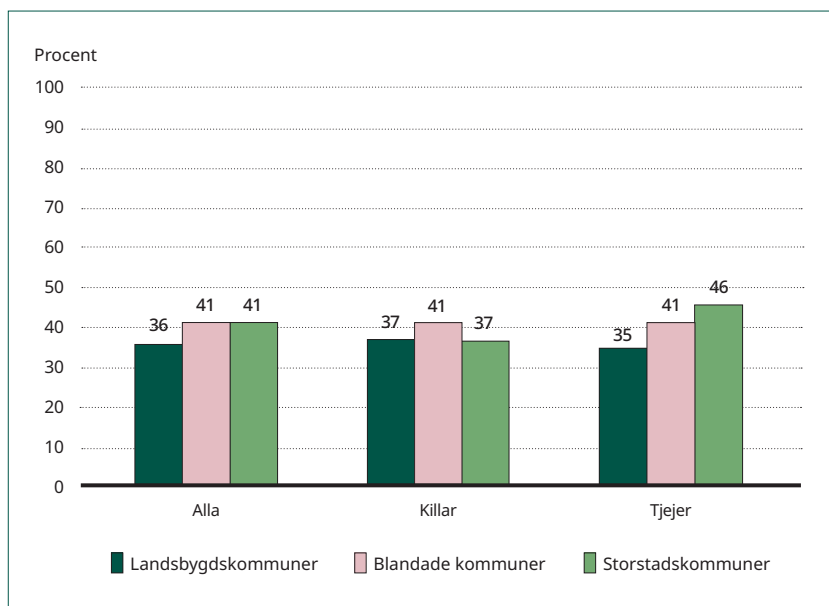

Figur 10.1. Andel unga 16–25 år som upplever sig inkluderade i ganska eller mycket stor utsträckning i Sverige som land. År 2021. Procent.

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät.

Enkäten visar att unga i landsbygdskommuner (40 procent) i lägre grad än unga i både blandade kommuner (45 procent) och storstadskommuner (49 procent) uppger att de känner sig inkluderade i Sverige. Skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner förklaras

delvis av bakgrundsfaktorer, medan skillnaden mellan landsbygdskommuner och blandade kommuner förklaras helt av bakgrundsfaktorer. Bland tjejer är andelen som upplever sig inkluderade i Sverige lägst i landsbygdskommuner och högst i storstadskommuner. Dessa skillnader förklaras delvis av bakgrundsfaktorer. Bland killar finns inga statistiskt signifikanta skillnader mellan de olika kommuntyperna.

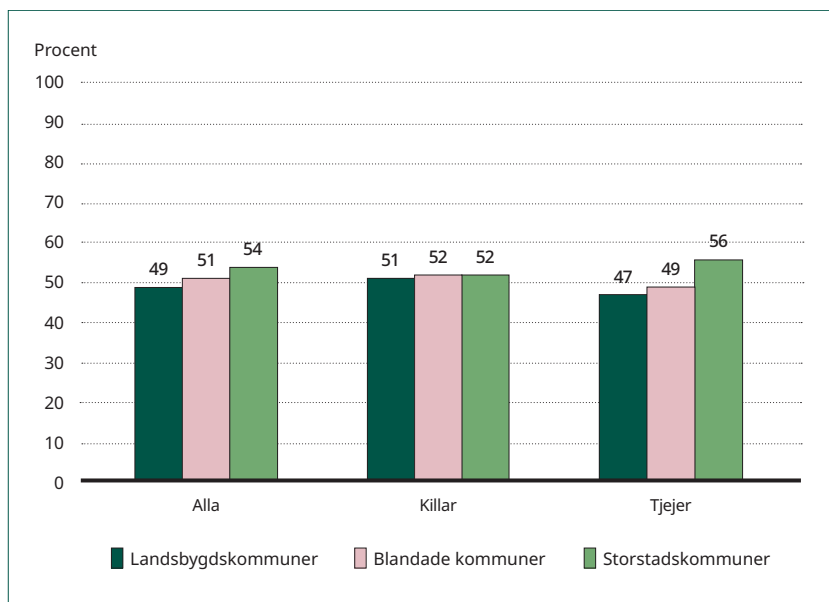

Figur 10.2. Andel unga 16–25 år som upplever sig inkluderade i kommunen där de bor i ganska eller mycket stor utsträckning. År 2021. Procent.

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät.

Även andelen unga som känner sig inkluderade i kommunen där de bor är lägre i landsbygdskommuner (36 procent) än i blandade kommuner och storstadskommuner (41 procent vardera). Skillnaderna mellan kommuntyperna förklaras dock av bakgrundsfaktorer. Bland tjejer är andelen som upplever sig inkluderade i kommunen lägre i landsbygdskommuner jämfört med de två andra kommuntyperna. Dessa skillnader förklaras

delvis av bakgrundsfaktorer. Bland killar finns inga statistiskt signifikanta skillnader mellan kommuntyperna.

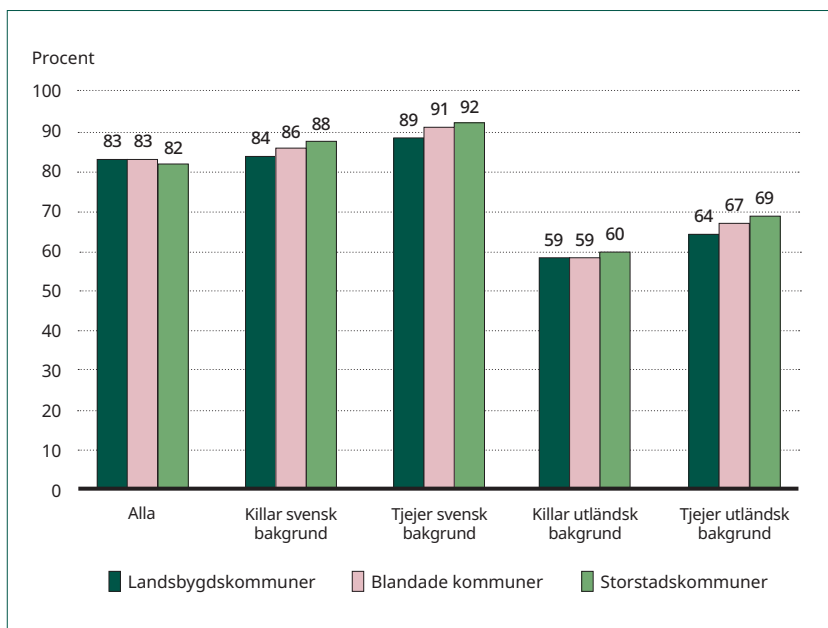
Figur 10.3. Andel unga 16–25 år som känner sig delaktiga i det svenska samhället. År 2021. Procent.

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät.

De unga får även ta ställning till om de känner sig delaktiga i det svenska samhället. Totalt sett uppger ungefär hälften av de unga att de känner sig delaktiga i det svenska samhället. Andelen är något lägre i landsbygdskommuner än i storstadskommuner (49 jämfört med 54 procent). Skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner förklaras dock av bakgrundsfaktorer. Bland tjejer är andelen högre i storstadskommuner än i de två andra kommuntyperna. Skillnaden mellan storstadskommuner och landsbygdskommuner förklaras av bakgrundsfaktorer. Bland killar finns inga statistiskt signifikanta skillnader mellan de olika kommuntyperna.

Ungas valdeltagande i riksdagsvalet

I hela ungdomsgruppen i riksdagsvalet 2022 är valdeltagandet lika mellan kommuntyperna, se figur 10.4. Men uppdelat på kön och utländsk bakgrund är valdeltagandet lägst i landsbygdskommuner och högst i storstadskommuner bland killar och tjejer med svensk bakgrund samt tjejer med utländsk bakgrund. Att det lägre valdeltagandet i landsbygdskommuner inom undergrupperna inte återspeglas i lägre valdeltagande inom hela gruppen beror på att valdeltagandet är betydligt lägre bland unga med utländsk bakgrund, och att denna grupp i högre utsträckning bor i blandade kommuner och storstadskommuner. Det blir därmed två samband i motsatt riktning – lägre valdeltagande i landsbygdskommuner inom grupper, men lägre valdeltagande i en grupp som i högre grad bor i blandade kommuner och storstadskommuner. De två sambanden motverkar varandra och resultatet blir att det inte syns någon skillnad mellan kommuntyper i hela gruppen.

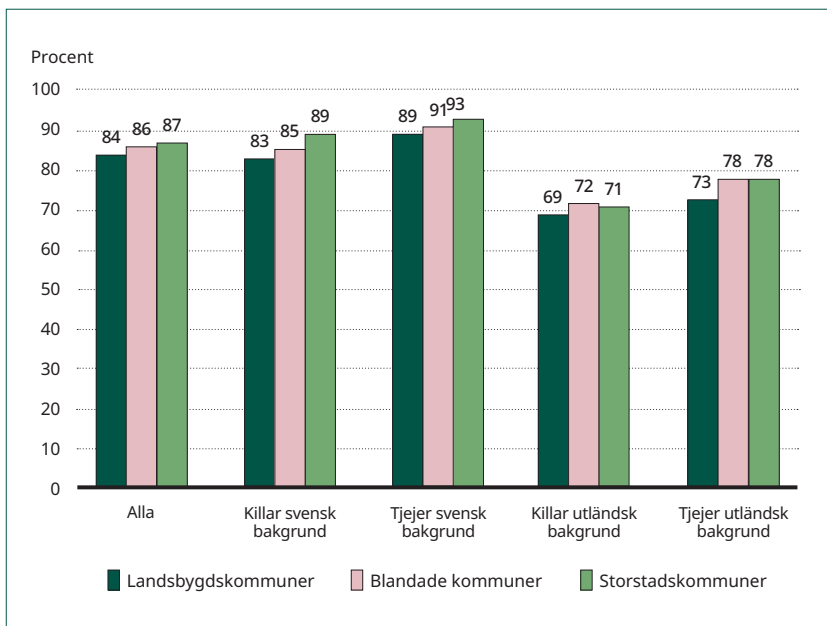
Figur 10.4. Andel unga 18–25 år som deltog i val till riksdagen år 2022 av de som var röstberättigade. Procent. Beräkningsunderlag: 790 119 individer.

Källa: SCB.

Bland killar med svensk bakgrund förklaras hälften av skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner av bakgrundsfaktorer. Bland tjejer med svensk bakgrund förklaras en tredjedel av skillnaden av bakgrundsfaktorer. Bland killar med utländsk bakgrund skulle den lilla skillnad som observeras här vara lika stor i motsatt riktning om kommuntyperna hade liknande bakgrundsfaktorer (det vill säga det skulle vara en procentenhet lägre valdeltagande i storstadskommuner jämfört med de andra två kommuntyperna). Bland tjejer med utländsk bakgrund förklaras en femtedel av skillnaden mellan landsbygdskommuner och storstadskommuner av bakgrundsfaktorer.

För riksdagsvalet 2018 ser mönstren liknande ut som för 2022, se figur 10.5. En skillnad är att det var en skillnad mellan kommuntyperna även för ungdomsgruppen som helhet.

Bland unga med utländsk bakgrund har valdeltagandet minskat med tio procentenheter mellan valet 2018 och 2022, vilket MUCF har visat i en tidigare rapport (MUCF 2024). Bland unga med svensk bakgrund har det däremot varit mycket små förändringar i valdeltagandet mellan riksdagsvalen 2018 och 2022.

Figur 10.5. Andel unga 18–25 år som deltog i val till riksdagen år 2018 av de som var röstberättigade. År 2018. Procent. Beräkningsunderlag: 799,542 individer. Källa: SCB.

Minskning i valdeltagande bland unga med utländsk bakgrund

Mellan 2018 och 2022 minskade valdeltagandet bland unga. Myndigheten har tidigare visat att denna minskning framför allt har skett bland unga med utländsk bakgrund, där valdeltagandet minskade med 10 procentenheter (MUCF 2024).

Bland unga röstberättigade med utländsk bakgrund har det skett en minskning i valdeltagande mellan 2018 och 2022 i alla kommuntyper och i alla områdestyper, både för killar och tjejer. Störst minskning är det bland killar med utländsk bakgrund i blandade kommuner (13 procentenheter) men minskningen är av likartad storleksgrad i alla kommuntyper och områdestyper. Bland unga med svensk bakgrund har det skett väldigt små ändringar i valdeltagandet oavsett kommuntyp.

Frågan är om minskningen i valdeltagande kan bero på en förändring i gruppernas sammansättning mellan 2018 och 2022. Om ungdomsgruppen skulle ha likadan fördelning av bakgrundsfaktorer mellan 2018 och 2022, inom varje grupp delat på kommuntyper, kön och utländsk bakgrund, skulle det enbart i låg grad förklara minskningen i valdeltagande bland killar med utländsk bakgrund i landsbygdskommuner (en tiondel av minskningen) och i blandade kommuner (knappt en tiondel) samt bland tjejer med utländsk bakgrund i blandade kommuner (knappt en tiondel) men inte alls i andra kommuntyper.

Referenser

Adolfsson, M., & Coe, A-B. (2024). Understanding how place is addressed in research on young people's political action: Cases from Sweden. *Journal of Youth Studies*, 27(3), 455–469. Routledge.

Avendal, C. (2021). *Förhöjd vardaglighet: Unga på landsbygden gör vardag*. Lund: Lunds universitet.

Bjerke, L., & Mellander, C. (2017). Moving home again? Never! The locational choices of graduates in Sweden. *The Annals of Regional Science*, 59(3), 707–729.

Bjerke, L., & Mellander, C. (2022). Mover stayer winner loser: A study of income effects from rural migration. *Cities*, 130, 103850.

Brännström, L., Nyhlén, S., & Gillander Gådin, K. (2020a). Girls' Perspectives on Gendered Violence in Rural Sweden: Photovoice as a Method for Increased Knowledge and Social Change. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 160940692096290.

Brännström, L., Nyhlén, S., & Gillander Gådin, K. (2020b). "You are so ugly, you whore"- girls in rural Sweden discuss and address gendered violence. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 15(1), 1695308.

Brottsförebyggande rådet (2023). Nationella trygghetsundersökningen 2023. *Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Forsberg, S. (2019). 'The right to immobility' and the uneven distribution of spatial capital: Negotiating youth transitions in northern Sweden. *Social & Cultural Geography*, 20(3), 323–343. Routledge.

Glesbygdverket (2008). *Landsbyggsdefinitioner i Sverige och andra länder*. Östersund: Glesbygdverket.

Goicolea, I., Gotfredsen, A., Jonsson, F., & Wernesjö, U. (2023). The Promise of Belonging: Racialized Youth Subject Positions in the Swedish Rural North. *Journal of International Migration and Integration*, 24(2), 695–713.

Gotfredsen, A. C., Enlund, D., Goicolea, I., & Landstedt, E. (2022). Precarious leisure in a teenage wasteland? Intertwining discourses on responsibility and girls' place-making in rural Northern Sweden. *Journal of Youth Studies*, 25(10), 1350–1366.

Gotfredsen, A., & Strömbäck, M. (2023). *Fritidens betydelse för ungas psykiska hälsa – rättigheter, möjligheter och hinder: Kunskapsläge och forskningsbehov*. Forte – Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd. Hämtad 2024-09-13 från <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-216412>

Hedberg, C., & Haandrikman, K. (2014). Repopulation of the Swedish countryside: Globalisation by international migration. *Journal of Rural Studies*, 34, 128–138.

Hjort, E. (2023). Marginalisation through the eyes of the othered: Young adults choosing to live in rural Northern Sweden. *Journal of Rural Studies*, 97, 601–609.

Jonsson, F., Goicolea, I., & San Sebastian, M. (2019). Rural–urban differences in health among youth in northern Sweden: An outcome-wide epidemiological approach. *International Journal of Circumpolar Health*, 78(1), 1640015.

Jonsson, J. O., & Mood, C. (2023). *Karriärer och barriärer: En ESO-rapport om skolgång och etablering för unga med utländsk bakgrund*. Stockholm: Regeringskansliet.

Jordbruksverket (2013). *Allt om sysselsättning på landsbygden* (No. AOL 1:4). Allt om landet.

Lundahl, L., Linde, J., Lindgren, J., Rosvall, P-Å., & Sundelin, Å. (2020). Locality and the Prevention of Early School Leaving: Supporting Youth Transitions to Upper Secondary School in a Highly Decentralised Education System. *Nordic Journal of Transitions, Careers and Guidance*, 1(1), 38–52. Stockholm University.

Lundgren, J., & Strid, Å. (2024). *Risk för otrygghet i bostadsområden: En statistisk analys utifrån Nationella trygghetsundersökningen (NTU)*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Lundqvist, P. (2023). Children in relation to agricultural health and safety in Sweden: A perspective. *Frontiers in Public Health*, 10. Frontiers.

MUCF (2018). Fokus 18: *Vilka ska med? Ungas sociala inkludering i Sverige*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

MUCF (2021a). *Unga utrikes födda kvinnors etablering i arbetslivet. En analys av hinder och möjligheter*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

MUCF (2021b). *Vilja att förändra. Drivkrafter, hinder och utmaningar för ungas samhällsengagemang*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

MUCF (2023a). *Att inte bara överleva, utan att faktiskt också leva. En kartläggning om ungas psykiska hälsa*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

MUCF (2023b). *Olika villkor för etablering. Lokala förutsättningar och stöd till unga som varken arbetar eller studerar*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

MUCF (2024). *En fördjupad bild av ungas inflytande och delaktighet. UNG IDAG 2024:2*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Mulder, C. H., Lundholm, E., & Malmberg, G. (2020). Young Adults' Migration to Cities in Sweden: Do Siblings Pave the Way? *Demography*, 57(6), 2221–2244.

Müller, D. (2020). *Betydelsen av arbetsgivarkontakter för ungdomars arbetsmarknadsinträde* (No. 2020:18). IFAU – Institute for Evaluation of Labour Market and Education Policy. Hämtad 2024-09-17 från <https://www.ifau.se/Forskning/Publikationer/Rapporter/2020/betydelsen-av-arbetsgivarkontakter-for-ungdomars-arbetsmarknadsintrade/>

Nordén, E. (2023). *Skolfaktorers betydelse för elevers utsatthet för hot och våld i skolmiljö*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Rädda Barnen (2022). *Kan ni tänka er att lyssna på barns åsikter? Ung röst 2022*.

Rauhut, D., & Littke, H. (2016). 'A one way ticket to the city, please!' on young women leaving the Swedish peripheral region Västernorrland. *Journal of Rural Studies*, 43, 301–310.

Regeringens proposition 2013/14:191. *Med fokus på unga – en politik för goda levnadsvillkor, makt och inflytande*.

Rönnlund, M. (2020). 'I Love this Place, but I Won't Stay': Identification with Place and Imagined Spatial Futures Among Youth Living in Rural Areas in Sweden. *YOUNG*, 28(2), 123–137.

Rönnlund, M., Rosvall, P-Å., & Johansson, M. (2018). Vocational or academic track? Study and career plans among Swedish students living in rural areas. *Journal of Youth Studies*, 21(3), 360–375. Routledge.

Rosvall, P-Å. (2017). Understanding career development amongst immigrant youth in a rural place. *Intercultural Education*, 28(6), 523–542. Routledge.

San Sebastián, M., Edin-Liljegren, A., & Jonsson, F. (2020). Rural–urban differences in suicide attempts and mortality among young people in northern Sweden, 1998–2017: A register-based study. *Scandinavian Journal of Public Health*, 48(8), 794–800.

Sawyer, S. M., Afifi, R. A., Bearinger, L. H., Blakemore, S-J., Dick, B., Ezeh, A. C., & Patton, G. C. (2012). Adolescence: A foundation for future health. *The Lancet*, 379(9826), 1630–1640. Elsevier.

SCB (2024). *Sommarjobb på landsbygden ger mer pengar på fickan*. Statistikmyndigheten SCB. Hämtad 2024-09-04 från <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2024/sommarjobb-pa-landsbygden-ger-mer-pengar-pa-fickan/>

SCB informationspanel – Regionala indelningar RegSO DeSO. <https://experience.arcgis.com/experience/e3b9cc7023df409997a56e32025b18a1>

Skolinspektionen (2022). *Grundskolor i kommuner med låg utbildningsnivå: Fokus på årskurs 7–9* (Tematisk kvalitetsgranskning Diarienummer: 2022:583).

Skolverket (2023a). *Gymnasiemarknadens geografi på 2020-talet. Elevernas pendling till gymnasieutbildning*. Solna: Skolverket.

Skolverket (2023b). *Skolverkets bedömning av läget i skolväsendet 2023*. Rapport 2023:9. Solna: Skolverket.

Skolverket (2024). *Utbud och efterfrågan på gymnasial utbildning – En nationell bild*. Solna: Skolverket.

SOU 2003:29 *Mot en ny landsbygdspolitik: Betänkande*. Stockholm: Fritzes.

Svensson, L. (2017). *Lämna eller stanna? Valmöjligheter och stöd för unga i "resten av Sverige"*. Lund: Nordic Academic Press.

Universitetskanslerämbetet & Statistiska Centralbyrån (2023). *Universitet och högskolor. Studenter och examinerade på grundnivå och avancerad nivå 2021/22*. Hämtad 2024-09-26 från <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/utbildning-och-forskning/hogskolevasende/studenter-och-examina-i-hogskoleutbildning-pa-grundniva-och-avancerad-niva/pong/publikationer/universitet-och-hogskolor.-studenter-och-examinerade-pa-grundniva-och-avancerad-niva-202122>

Viner, R. M., Ozer, E. M., Denny, S., Marmot, M., Resnick, M., Fatusi, A., & Currie, C. (2012). Adolescence and the social determinants of health. *The Lancet*, 379(9826), 1641–1652. Elsevier.

Von Reichert, C., & Berry, E. H. (2020). Rural–urban patterns of disability: The role of migration. *Population, Space and Place*, 26(1). Wiley.

Youth 2030 (2024). *Unga röster från Sveriges landsbygder – Utmaningar, lösningar och möjligheter*. Youth 2030.

Öhrn, E., & Beach, D. (2019). *Young people's life and schooling in rural areas*. London: Tufnell press.

Bilaga 1

Lista över kommuntyper

Kommunkod	Kommunnamn	Kategorisering enligt Tillväxtverket
114	Upplands Väsby	Storstadskommuner
115	Vallentuna	Täta blandade kommuner
117	Österåker	Täta blandade kommuner
120	Värmdö	Täta blandade kommuner
123	Järfälla	Storstadskommuner
125	Ekerö	Tätortsnära landsbygdskommuner
126	Huddinge	Storstadskommuner
127	Botkyrka	Storstadskommuner
128	Salem	Storstadskommuner
136	Haninge	Storstadskommuner
138	Tyresö	Storstadskommuner
139	Upplands-Bro	Storstadskommuner
140	Nykvarn	Täta blandade kommuner
160	Täby	Storstadskommuner
162	Danderyd	Storstadskommuner
163	Sollentuna	Storstadskommuner
180	Stockholm	Storstadskommuner
181	Södertälje	Storstadskommuner
182	Nacka	Storstadskommuner
183	Sundbyberg	Storstadskommuner
184	Solna	Storstadskommuner
186	Lidingö	Storstadskommuner

Kommunkod	Kommunnamn	Kategorisering enligt Tillväxtverket
187	Vaxholm	Täta blandade kommuner
188	Norrköping	Tätortsnära landsbygdskommuner
191	Sigtuna	Storstadskommuner
192	Nynäshamn	Tätortsnära landsbygdskommuner
305	Håbo	Täta blandade kommuner
319	Älvkarleby	Tätortsnära landsbygdskommuner
330	Knivsta	Täta blandade kommuner
331	Heby	Tätortsnära landsbygdskommuner
360	Tierp	Tätortsnära landsbygdskommuner
380	Uppsala	Täta blandade kommuner
381	Enköping	Täta blandade kommuner
382	Östhammar	Tätortsnära landsbygdskommuner
428	Vingåker	Glesa landsbygdskommuner
461	Gnesta	Täta blandade kommuner
480	Nyköping	Täta blandade kommuner
481	Oxelösund	Täta blandade kommuner
482	Flen	Tätortsnära landsbygdskommuner
483	Katrineholm	Täta blandade kommuner
484	Eskilstuna	Täta blandade kommuner
486	Strängnäs	Täta blandade kommuner
488	Trosa	Tätortsnära landsbygdskommuner
509	Ödeshög	Tätortsnära landsbygdskommuner
512	Ydre	Glesa landsbygdskommuner
513	Kinda	Tätortsnära landsbygdskommuner
560	Boxholm	Tätortsnära landsbygdskommuner
561	Åtvidaberg	Täta blandade kommuner

Kommunkod	Kommunnamn	Kategorisering enligt Tillväxtverket
562	Finspång	Täta blandade kommuner
563	Valdemarsvik	Tätortsnära landsbygdskommuner
580	Linköping	Täta blandade kommuner
581	Norrköping	Täta blandade kommuner
582	Söderköping	Tätortsnära landsbygdskommuner
583	Motala	Täta blandade kommuner
584	Vadstena	Täta blandade kommuner
586	Mjölby	Tätortsnära landsbygdskommuner
604	Aneby	Tätortsnära landsbygdskommuner
617	Gnosjö	Glesa landsbygdskommuner
642	Mullsjö	Täta blandade kommuner
643	Habo	Täta blandade kommuner
662	Gislaved	Glesa landsbygdskommuner
665	Vaggeryd	Tätortsnära landsbygdskommuner
680	Jönköping	Täta blandade kommuner
682	Nässjö	Täta blandade kommuner
683	Värnamo	Täta blandade kommuner
684	Sävsjö	Glesa landsbygdskommuner
685	Vetlanda	Glesa landsbygdskommuner
686	Eksjö	Täta blandade kommuner
687	Tranås	Glesa blandade kommuner
760	Uppvidinge	Tätortsnära landsbygdskommuner
761	Lessebo	Tätortsnära landsbygdskommuner
763	Tingsryd	Tätortsnära landsbygdskommuner
764	Alvesta	Tätortsnära landsbygdskommuner
765	Älmhult	Täta blandade kommuner

Kommunkod	Kommunnamn	Kategorisering enligt Tillväxtverket
767	Markaryd	Tätortsnära landsbygdskommuner
780	Växjö	Täta blandade kommuner
781	Ljungby	Täta blandade kommuner
821	Högsby	Glesa landsbygdskommuner
834	Torsås	Tätortsnära landsbygdskommuner
840	Mörbylånga	Tätortsnära landsbygdskommuner
860	Hultsfred	Glesa landsbygdskommuner
861	Mönsterås	Tätortsnära landsbygdskommuner
862	Emmaboda	Tätortsnära landsbygdskommuner
880	Kalmar	Täta blandade kommuner
881	Nybro	Täta blandade kommuner
882	Oskarshamn	Glesa blandade kommuner
883	Västervik	Glesa blandade kommuner
884	Vimmerby	Glesa blandade kommuner
885	Borgholm	Tätortsnära landsbygdskommuner
980	Gotland	Glesa landsbygdskommuner
1060	Olofström	Glesa blandade kommuner
1080	Karlskrona	Glesa blandade kommuner
1081	Ronneby	Glesa landsbygdskommuner
1082	Karlshamn	Glesa blandade kommuner
1083	Sölvesborg	Glesa landsbygdskommuner
1214	Svalöv	Tätortsnära landsbygdskommuner
1230	Staffanstorp	Storstadskommuner
1231	Burlöv	Storstadskommuner
1233	Vellinge	Täta blandade kommuner
1256	Östra Göinge	Glesa landsbygdskommuner

Kommunkod	Kommunnamn	Kategorisering enligt Tillväxtverket
1257	Örkelljunga	Tätortsnära landsbygdskommuner
1260	Bjuv	Tätortsnära landsbygdskommuner
1261	Kävlinge	Täta blandade kommuner
1262	Lomma	Storstadskommuner
1263	Svedala	Täta blandade kommuner
1264	Skurup	Tätortsnära landsbygdskommuner
1265	Sjöbo	Tätortsnära landsbygdskommuner
1266	Hörby	Tätortsnära landsbygdskommuner
1267	Höör	Tätortsnära landsbygdskommuner
1270	Tomelilla	Tätortsnära landsbygdskommuner
1272	Bromölla	Glesa blandade kommuner
1273	Osby	Glesa landsbygdskommuner
1275	Perstorp	Täta blandade kommuner
1276	Klippan	Tätortsnära landsbygdskommuner
1277	Åstorp	Täta blandade kommuner
1278	Båstad	Tätortsnära landsbygdskommuner
1280	Malmö	Storstadskommuner
1281	Lund	Storstadskommuner
1282	Landskrona	Täta blandade kommuner
1283	Helsingborg	Täta blandade kommuner
1284	Höganäs	Tätortsnära landsbygdskommuner
1285	Eslöv	Täta blandade kommuner
1286	Ystad	Täta blandade kommuner
1287	Trelleborg	Täta blandade kommuner
1290	Kristianstad	Glesa blandade kommuner
1291	Simrishamn	Glesa landsbygdskommuner

Kommunkod	Kommunnamn	Kategorisering enligt Tillväxtverket
1292	Ängelholm	Täta blandade kommuner
1293	Hässleholm	Glesa landsbygdskommuner
1315	Hylte	Tätortsnära landsbygdskommuner
1380	Halmstad	Täta blandade kommuner
1381	Laholm	Tätortsnära landsbygdskommuner
1382	Falkenberg	Täta blandade kommuner
1383	Varberg	Tätortsnära landsbygdskommuner
1384	Kungsbacka	Tätortsnära landsbygdskommuner
1401	Härryda	Täta blandade kommuner
1402	Partille	Storstadskommuner
1407	Öckerö	Glesa blandade kommuner
1415	Stenungsund	Tätortsnära landsbygdskommuner
1419	Tjörn	Glesa landsbygdskommuner
1421	Orust	Glesa landsbygdskommuner
1427	Sotenäs	Glesa landsbygdskommuner
1430	Munkedal	Tätortsnära landsbygdskommuner
1435	Tanum	Glesa landsbygdskommuner
1438	Dals-Ed	Glesa landsbygdskommuner
1439	Färgelanda	Tätortsnära landsbygdskommuner
1440	Ale	Täta blandade kommuner
1441	Lerum	Täta blandade kommuner
1442	Vårgårda	Tätortsnära landsbygdskommuner
1443	Bollebygd	Tätortsnära landsbygdskommuner
1444	Grästorps	Tätortsnära landsbygdskommuner
1445	Essunga	Tätortsnära landsbygdskommuner
1446	Karlsborg	Glesa landsbygdskommuner

Kommunkod	Kommunnamn	Kategorisering enligt Tillväxtverket
1447	Gullspång	Glesa landsbygdskommuner
1452	Tranemo	Tätortsnära landsbygdskommuner
1460	Bengtsfors	Glesa landsbygdskommuner
1461	Mellerud	Tätortsnära landsbygdskommuner
1462	Lilla Edet	Tätortsnära landsbygdskommuner
1463	Mark	Tätortsnära landsbygdskommuner
1465	Svenljunga	Tätortsnära landsbygdskommuner
1466	Herrljunga	Tätortsnära landsbygdskommuner
1470	Vara	Tätortsnära landsbygdskommuner
1471	Götene	Glesa landsbygdskommuner
1472	Tibro	Glesa blandade kommuner
1473	Töreboda	Glesa landsbygdskommuner
1480	Göteborg	Storstadskommuner
1481	Mölnadal	Storstadskommuner
1482	Kungälv	Täta blandade kommuner
1484	Lysekil	Glesa blandade kommuner
1485	Uddevalla	Täta blandade kommuner
1486	Strömstad	Glesa blandade kommuner
1487	Vänersborg	Täta blandade kommuner
1488	Trollhättan	Täta blandade kommuner
1489	Alingsås	Täta blandade kommuner
1490	Borås	Täta blandade kommuner
1491	Ulricehamn	Tätortsnära landsbygdskommuner
1492	Åmål	Glesa blandade kommuner
1493	Mariestad	Glesa blandade kommuner
1494	Lidköping	Glesa blandade kommuner

Kommunkod	Kommunnamn	Kategorisering enligt Tillväxtverket
1495	Skara	Glesa blandade kommuner
1496	Skövde	Glesa blandade kommuner
1497	Hjo	Glesa blandade kommuner
1498	Tidaholm	Glesa blandade kommuner
1499	Falköping	Glesa blandade kommuner
1715	Kil	Täta blandade kommuner
1730	Eda	Glesa landsbygdskommuner
1737	Torsby	Glesa landsbygdskommuner
1760	Storfors	Tätortsnära landsbygdskommuner
1761	Hammarö	Täta blandade kommuner
1762	Munkfors	Glesa landsbygdskommuner
1763	Forshaga	Täta blandade kommuner
1764	Grums	Tätortsnära landsbygdskommuner
1765	Årjäng	Glesa landsbygdskommuner
1766	Sunne	Glesa landsbygdskommuner
1780	Karlstad	Täta blandade kommuner
1781	Kristinehamn	Täta blandade kommuner
1782	Filipstad	Täta blandade kommuner
1783	Hagfors	Glesa landsbygdskommuner
1784	Arvika	Glesa blandade kommuner
1785	Säffle	Täta blandade kommuner
1814	Lekeberg	Tätortsnära landsbygdskommuner
1860	Laxå	Tätortsnära landsbygdskommuner
1861	Hallsberg	Tätortsnära landsbygdskommuner
1862	Degerfors	Täta blandade kommuner
1863	Hällefors	Glesa landsbygdskommuner

Kommunkod	Kommunnamn	Kategorisering enligt Tillväxtverket
1864	Ljusnarsberg	Glesa landsbygdskommuner
1880	Örebro	Täta blandade kommuner
1881	Kumla	Täta blandade kommuner
1882	Askersund	Tätortsnära landsbygdskommuner
1883	Karlskoga	Täta blandade kommuner
1884	Nora	Täta blandade kommuner
1885	Lindesberg	Tätortsnära landsbygdskommuner
1904	Skinnskatteberg	Tätortsnära landsbygdskommuner
1907	Surahammar	Täta blandade kommuner
1960	Kungsör	Täta blandade kommuner
1961	Hallstahammar	Täta blandade kommuner
1962	Norberg	Glesa landsbygdskommuner
1980	Västerås	Täta blandade kommuner
1981	Sala	Täta blandade kommuner
1982	Fagersta	Glesa blandade kommuner
1983	Köping	Täta blandade kommuner
1984	Arboga	Täta blandade kommuner
2021	Vansbro	Glesa landsbygdskommuner
2023	Malung-Sälén	Mycket glesa landsbygdskommuner
2026	Gagnef	Tätortsnära landsbygdskommuner
2029	Leksand	Tätortsnära landsbygdskommuner
2031	Rättvik	Tätortsnära landsbygdskommuner
2034	Orsa	Glesa landsbygdskommuner
2039	Älvdalen	Mycket glesa landsbygdskommuner
2061	Smedjebacken	Tätortsnära landsbygdskommuner
2062	Mora	Glesa blandade kommuner

Kommunkod	Kommunnamn	Kategorisering enligt Tillväxtverket
2080	Falun	Täta blandade kommuner
2081	Borlänge	Täta blandade kommuner
2082	Säter	Tätortsnära landsbygdskommuner
2083	Hedemora	Tätortsnära landsbygdskommuner
2084	Avesta	Tätortsnära landsbygdskommuner
2085	Ludvika	Täta blandade kommuner
2101	Ockelbo	Tätortsnära landsbygdskommuner
2104	Hofors	Täta blandade kommuner
2121	Ovanåker	Glesa landsbygdskommuner
2132	Nordanstig	Tätortsnära landsbygdskommuner
2161	Ljusdal	Glesa landsbygdskommuner
2180	Gävle	Täta blandade kommuner
2181	Sandviken	Täta blandade kommuner
2182	Söderhamn	Glesa landsbygdskommuner
2183	Bollnäs	Glesa landsbygdskommuner
2184	Hudiksvall	Glesa landsbygdskommuner
2260	Ånge	Glesa landsbygdskommuner
2262	Timrå	Täta blandade kommuner
2280	Härnösand	Täta blandade kommuner
2281	Sundsvall	Täta blandade kommuner
2282	Kramfors	Glesa landsbygdskommuner
2283	Sollefteå	Glesa landsbygdskommuner
2284	Örnsköldsvik	Glesa landsbygdskommuner
2303	Ragunda	Glesa landsbygdskommuner
2305	Bräcke	Glesa landsbygdskommuner
2309	Krokoms	Tätortsnära landsbygdskommuner

Kommunkod	Kommunnamn	Kategorisering enligt Tillväxtverket
2313	Strömsund	Glesa landsbygdskommuner
2321	Åre	Glesa landsbygdskommuner
2326	Berg	Glesa landsbygdskommuner
2361	Härjedalen	Mycket glesa landsbygdskommuner
2380	Östersund	Täta blandade kommuner
2401	Nordmaling	Tätortsnära landsbygdskommuner
2403	Bjurholm	Tätortsnära landsbygdskommuner
2404	Vindeln	Tätortsnära landsbygdskommuner
2409	Robertsfors	Tätortsnära landsbygdskommuner
2417	Norsjö	Mycket glesa landsbygdskommuner
2418	Malå	Mycket glesa landsbygdskommuner
2421	Storuman	Mycket glesa landsbygdskommuner
2422	Sorsele	Mycket glesa landsbygdskommuner
2425	Dorotea	Mycket glesa landsbygdskommuner
2460	Vännäs	Tätortsnära landsbygdskommuner
2462	Vilhelmina	Mycket glesa landsbygdskommuner
2463	Åsele	Mycket glesa landsbygdskommuner
2480	Umeå	Täta blandade kommuner
2481	Lycksele	Glesa blandade kommuner
2482	Skellefteå	Glesa blandade kommuner
2505	Arvidsjaur	Mycket glesa landsbygdskommuner
2506	Arjeplog	Mycket glesa landsbygdskommuner
2510	Jokkmokk	Mycket glesa landsbygdskommuner
2513	Överkalix	Glesa landsbygdskommuner
2514	Kalix	Glesa landsbygdskommuner
2518	Övertorneå	Mycket glesa landsbygdskommuner

Kommunkod	Kommunnamn	Kategorisering enligt Tillväxtverket
2521	Pajala	Mycket glesa landsbygdskommuner
2523	Gällivare	Glesa blandade kommuner
2560	Älvsbyn	Glesa landsbygdskommuner
2580	Luleå	Täta blandade kommuner
2581	Piteå	Täta blandade kommuner
2582	Boden	Täta blandade kommuner
2583	Haparanda	Glesa blandade kommuner
2584	Kiruna	Glesa blandade kommuner

Bilaga 2

Metod- och tabellbilaga

Skanna koden för att ladda ner metod- och tabellbilagan. I den hittar du ytterligare beskrivning av metoden, samt tabeller över alla resultat.

HÄR VÄXER KUNSKAP FRAM

På Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor är ungas villkor och civilsamhällets förutsättningar i fokus. Här växer kunskap fram som beslutsfattare använder när de prioriterar insatser för unga och för civilsamhället. Vi sprider kunskapen i mötet med människor, på såväl nationell som europeisk nivå. Vi fördelar också statsbidrag som ger små och stora organisationer möjlighet att genomföra sin verksamhet. Det ger också unga möjlighet att arbeta som volontär, studera eller praktisera i ett annat europeiskt land.

mucf

Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällesfrågor

